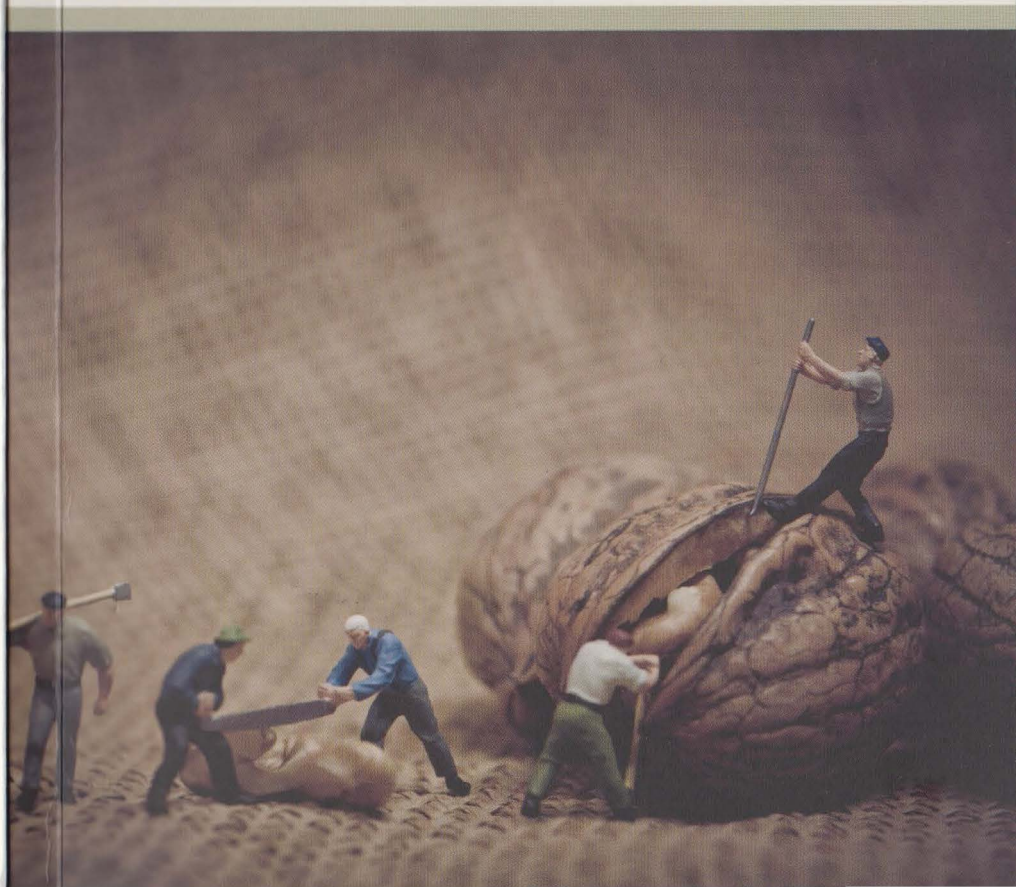
E. Ahmet Tonak SONUNA DOĞRU

İMGE kitabevi

E. Ahmet Tonak

SONUNA DOĞRU

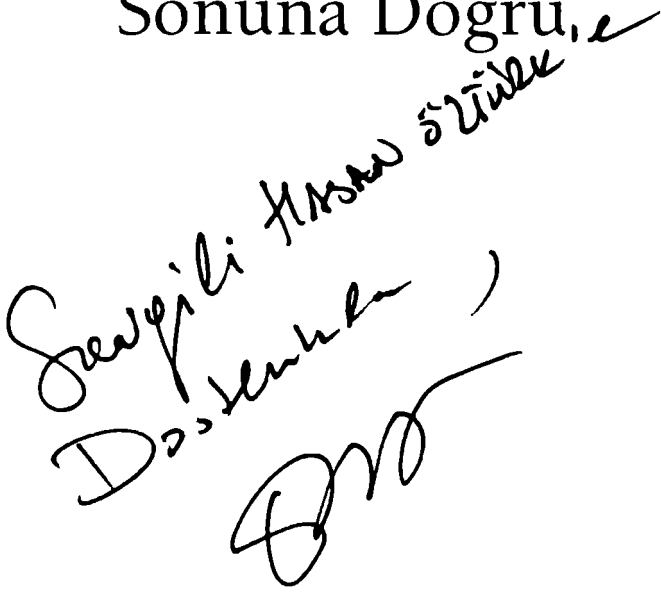

E. Ahmet Tonak, 1951 yılında İstanbul'da doğdu. 1972'de İTÜ'den makine mühendisi olarak mezun oldu. 1972-73 döneminde *Yeni Ortam* gazetesinde ve *Asyalı* dergisinde çalıştı. 1973'te İsveç'e, ardından ABD'ye gitti. New York Türk Öğrenci Derneği'nin başkanlığını, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra da *Committee for Human Rights and Democracy in Turkey*'nin kuruculuğunu yaptı. SUNY-Stony Brook'ta uygulamalı matematik ve istatistik alanında yüksek lisans ve New School for Social Research'te iktisat alanında doktora derecelerini tamamladıktan sonra, ABD'de 25 yıl öğretim üyeliği yaptı. İTÜ, Boğaziçi, ODTÜ'de çalıştı; halen İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapıyor. Ayrıca, *Sendika.org* için haftalık yazılar yazıyor. *Küreselleşme: Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı* (İmge Kitabevi Yayınları, 2000), *Aman Piyasalar!* (Kalkedon Yayınları, 2007), *Batan Piyasalar* (Kırmızı Yayınevi, 2010), *Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi: Ulusal Hesapların Ekonomi Politiği* (A. Shaikh ile, çev. Hakan Arslan; Yordam Kitap, 2012), *Kapital'in İzinde* (Nail Satlıgan ve Sungur Savran ile; Yordam Kitap, 2013) ve *Kent Hakkı'ndan İsyan'a* (Agora, 2013) kitaplarından bazılarıdır.

E. Ahmet Tonak

Sonuna Doğru...

İMGE kitabevi

İmge Kitabevi Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Tabakçı

ISBN 978-975-533-826-2

© İmge Kitabevi Yayınları, E. Ahmet Tonak, 2015

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Ankara, Kasım 2015

Düzelti
Burcu Arıkan

Dizgi ve Sayfa Düzeni
Yalçın Ateş

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset Tipo Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: 0 (312) 395 25 80
Sertifika No: 16157

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 17/2 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (0312) 419 46 10 - 419 46 11
İnternet: imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr
Yayınevi Sertifika No: 11546

İçindekiler

Başlarken... 9

KAYBETTİKLERİMİZİN
ARDINDAN

Bolonya'daki Nail Satlıgan... 15
Nail Satlıgan'ı Özlerken 25
Can Yoldaşım Nail'in Arkasından... 27
Örnek Alınası Tülay... 30
Artık Olmayanların Ardından: İlhan Mimaroğlu ve
Kitabı 33
Sencer Divitçoğlu'nun Ardından... 41
Amerikan Folk Efsanesi Pete Seeger:
Darbeye Karşı Konser Vermişti 45

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Temelden Çözüm Özelleştirme 53
Yalancının Mumu 56
Vergi Ödemeli mi Ödememeli mi? 59
"Bu Nedenle" Kriz 62
Kongre Hareketi ve Programı 65

Güçlü Liderle mi, Güçlü Tüketimle mi? 69
Herşeyi Ortada... 72
Gobi Çölüne Önden Buyurun 75
Afrika Turnesi Vesilesiyle... 78
Ekonomi Nereye Gidiyor? 81
Geleceğimiz Orta Sınıfların Elinde(ymiş)... 84
Ortalama Saçmalığı(na Rağmen)..... 87
Samimiyetsiz Hükümetten Samimi Açıklama 90
Kimin Eli Kimin Cebinde ya da
18,5 Milyar Dolara Ne Olacak?..... 93
Halk Sürünüyor, Vatandaş Zenginleşiyor 98
Sermayenin Yumuşak Yalanlarından
Yarı Doğrularına 101
Vergi Kaçakçılığını Deşifre Ediyoruz 105
Kim ve Nasıl Yakalayacak Bu Hırsızları 109
Sermayedarlar Parsayı Toplarken..... 113
Şirketler Aile Değil Sömürü Makinesidir... 118
Sermayenin Kumdan Kaleleri 122
Sermaye Ne İstediğini Biliyor. Ya Biz? 127

DÜNYA EKONOMİSİ

Wall Street İşgalinden Sonra..... 133
Bu Blok Nur Topu Gibi mi?..... 136
Severiz Sivilleri..... 140
Sınıf İlişkisinin Kaynağı..... 143
Kırmızı-Siyah..... 146
Kapitalist Cezaevi ve İmaj..... 149
Hepsi Dolandırıcı..... 152
Kriz ve Ahlak..... 155
Aşırı Birikim mi? 158
İlk Küresel Kriz Ne Doğurdu? 161
İktisat Eğitiminin Sefaleti..... 164

Kıbrıs Batar mı? 167
Bitmiştir Duyurulur 170
Kapitalist Olmak da Zorlaştı 173
Sermaye Alakası... 177
Ünlü, Saygın ve Meslekte Ağırlığı Olanlar... 180
Marksizm Konferansı, Strateji Sorunu 184
Küresel Kapitalizmin Oluşumu 187
Yirmi Birinci Yüzyılda *Kapital* mi? 190
Yaşadığımız Kriz Sistemiktir 201
Iphone 6'daki Sömürü Oranı? 204
Büyümenin Pornografisi 209
Photoshoplanmamış Kapitalizm 214

TÜRKİYE SİYASETİ

Eyüp Can, Dürüst Gazetecilikten Kastın Ne? 221
Sivil Anayasa Yetmez 224
Çılgınlık Halleri: Savaş ve Kriz 227
İran, Fahri Doktora 231
Şuursuz Devlet 234
Açlık Grevleri ve Sol Siyaset 237
İdam Cezası Heyezanı... 240
Gençlik Hareketlenirken 243
Sermaye Masum Değildir 246
Grundrisse'den *Kapital*'e Sermaye 249
Tabii ki Örgütle, Ama Nasıl? 252
Orta Sınıf Tartışmaları Üzerine: Buradakiler, Oradakiler 255
Sungur Savran'dan Açık Mektup 258
Sosyalistler ve Program 262
IŞİD ve "200 TL'ye Hallederiz Abi" 266
Hem Samimiyetsiz Hem de İlkeli Bütünlük 270
Yahu Bu Orta Sınıf Kaç Kişi? 274

Marksizm ve Sınıflar (ve Hatta Postmodernizm) 278
Prekarya mı, Proleterya mı? 281
Kemal Derviş'in Neo-Sosyal Demokrasisi ve
CHP (AKP) 285
Yeni Sosyalizmler: Gündemimize Alalım,
Tasarlayalım 288
Seçim Bildirgeleri ve Dil 292
Emeğe Dönük Vaatlerin Sınırı,
Sermaye ile İlişkilerin Muhtevası 297

YUNANİSTAN VE SYRİZA

Şu Yunanistan Bir Batsa 307
Daron Acemoğlu: "Yunanistan'ın Gerisindeyiz..." 310
Syriza İktidara Geldiğinde 313
Syriza, Emekçiler ve Sosyalistler 316
Euclid Tsakalatos ile Söyleşi 322
Yunanistan İzlenimleri: Önceki Gece 327
Yunanistan Seçimlerinin Ardından 330
Yaratıcı Muğlaklık ile Olmaz... 335
Sol İçi İlişkiler 340
"Müzakere Siyaseti" Diye Birşey Yoktur! 343
Aman-Sermayeyi-Ürkütmeyelimcilik 347

Başlarken...

Önceki ***Aman Piyasalar!*** ve ***Batan Piyasalar*** kitaplarımda da değinmiştim; köşe yazılarından oluşmuş kitaplar çokluk sevimsiz, bazen de gereksizdir. İncir çekirdeğini doldurmayan konulara birer ikişer cümlelik paragraflarla sataşmalar ve hesaplaşmalarla bezeli bir biçimde değinilir, geçilir. İlk yayınlandıklarında meraklıları çok olsa bile bahsettiğim tür köşe yazıları sonradan okunduğunda aynı etkiyi yaratmaz.

O zaman, kısmen "köşe yazılarından" oluşan "Bu kitabın ayrıcalığı nedir, meşruiyeti nereden gelir?" sorusuna cevap vermeye çalışalım. İlkin, yazıların sadece bir kısmının ***BirGün*** gazetesinde haftada bir kez yazdığım "köşe yazıları" arasından, çoğunun ise ***Sendika.org*** adlı siteden seçildiğini belirteyim. Kaldı ki, ne ***BirGün***'deki ne de ***Sendika.org***'daki yazıları muhteva ve biçim olarak yukarıda bahsettiğim tür köşe yazısı kategorisi içinde değerlendirmek doğru olmaz. Yazıların ortak özelliği 2007 küresel krizi sonrası, Arap devrimleri ve Haziran İsyanı ile yaşamaya başladığımız son derece önemli tarihi dönemi anlamaya, kaydını tutmaya çalışması. Ayrıca, bunu Marksist ekonomi politik perspektifi ile yapıyor olması da yazıları ayrıksı kılıyor. Dolayısıyla, sol siyasi

pratiğin hayli gelişkin, ama Marksist ekonomi politik kavrayışın cılız olduğu Türkiye solunun kimi tartışmalarına bu yazıların bir ölçüde katkıda bulunduğunu söylemek mümkün.

Klişeyi tekrarlayalım: "Türkiye eski Türkiye değil. Gerçekten, küresel kapitalizme daha derin bir biçimde entegre, nicel olarak büyük, modern teknolojileri üretemese de kullanan ve de bu özellikleri yüzünden sofistike bir işçi sınıfına sahip bir Türkiye ekonomisi ile karşı karşıyayız. Bizatihi bu durum, kitapta *Dünya Ekonomisi*'ni ve *Türkiye Ekonomisi*'ni ele aldığımız yazılardan oluşan iki bölümün varlığını açıklamaya yeter. Kaldı ki, Türkiye'deki siyasilerin "kriz bizi etkilemez, teğet geçer" söyleminin hegemonik etkisi ile mücadele de hem dünya hem de Türkiye ekonomisini izlemeyi gerektiriyor.

İçinden geçtiğimiz dönemin tarihi önemi sadece ekonomilerin çözülmesinden, krizlerini aşamamasından değil, aynı zamanda adeta bu alt üst oluşa bire bir tekabül edercesine siyasi kertede beklenmedik isyanları, hatta devrimleri tetiklemesinden de geliyor. Bölgede olan biten ortada. Türkiye'nin de bütün bu gelişmelerden etkilenmemesi düşünülemezdi. Bize özgü yılların biriktirdiği sorunlar da cabası. Dolayısıyla, artık "bildiğimiz Türkiye"nin *sonuna doğru* geldiğimizi gösteren emarelerin arttığı kızışmış bir dönemden geçiyoruz. Kitabın *Türkiye Siyaseti* bölümünde böylesi kritik bir dönemin kimi önemli gelişmeleri, alternatif arayışları, seçimler, programatik tercihler üzerine yazılar var. Hazır reçete sunmaya yeltenmeyen, eleştirel bir perspektiften, ironik, hatta zaman zaman polemik dozu yüksek yazılar bunlar.

Kitabın diğer iki bölümü, *Yunanistan ve Syriza* ve de *Kaybettiklerimizin Ardından* ise başlıkların ima ettiği

konular üzerine yazılar içeriyor. Sadece komşumuz olduğu için değil, hem Syriza deneyiminin kapitalizm içinde kalınarak alternatif arayışların sınırını göstermesi hem de bir ara Türkiye liberallerinin tek umudu olan AB'nin niteliğinin ve geleceğinin ne kadar karanlık olduğunu afişe etmesi bakımından Yunanistan izlenmeye değer. Ocak 2015 seçimlerini Yunanistan'a giderek izledim, Syriza içinde ve dışında görüşmeler yaparak yazılara da yansıyan kısmi bir iyimserliğe kapıldım. Fakat, seçimler sonrasındaki gelişmeler dikkate alındığında Syriza deneyiminin bir hüsran yarattığını kabul etmek zorunda olduğumuzu düşünüyorum.

Geçtiğimiz yıllarda, biraz da yaşımın icabı yavaş yavaş çok sevdiğim arkadaşlarımı, büyüklerimi kaybetmeye başladım. Başta sevgili arkadaşım, yoldaşım Nail Satlıgan'ın geldiğini söylemeliyim. Ama dostum Tülay Arın'ın, Sencer Divitçioğlu hocamızın, İlhan Mimaroğlu'nun ve Pete Seeger'ın ölümleri de beni çok etkiledi. Arkalarından yazmak ihtiyacı hissettim.

Bu kitabın hazırlık safhasındaki katkısının yanı sıra, yazıların neredeyse tamamını ilk yazılışları sırasında o titiz ve özenli gözü ile okuyarak eleştiren, dilini düzelten can yoldaşım Zümray'a ne kadar teşekkür etsem azdır. O yüzden, burada, herkesin önünde bir kez daha teşekkür ediyor ve kucaklıyorum Zümray'ı. Onun sayesinde çıktı bu kitap ortaya. İmge Kitabevi'nden Refik Tabakçı'ya da bu derlemeye gösterdiği ilgisi, profesyonel ve özenli tavrı için teşekkürler.

1 Ekim 2015
Moda, İstanbul

KAYBETTİKLERİMİZİN ARDINDAN

Bolonya'daki Nail Satlıgan...

Roman şöyle başlıyor:

"*Paris'ten yeni dönmüş, mazeretleri tüketmiştim. Artık cevaplamakta geciktiğim mektubu bir an evvel cevaplamak gerekiyordu. Poster meselesini de çözdüm sayılır. Mektupla birlikte onu da gönderir, gönlünü alırım A'nın.*"

Ya da şöyle:

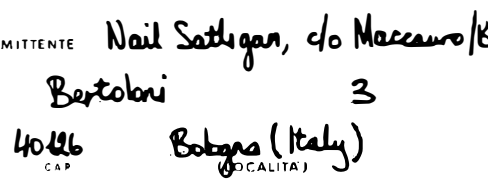
"*Gece saat on bir buçukta masama oturduğumda beni epeydir bekleyen mektup da oradaydı. Bakıştık. Zaten okumuş ve gerekli hazırlığı yapmıştım. Gündüz üniversitenin kitapçısından aldığım o malum zarf-mektup kâğıdı karışımı şeyi önüme açtım. A'nın mektubu heyecanlanmıştı! Ne de olsa, cevap yazılıyordu. Bir buçuk aylık gecikmenin nedenini açıklayarak başladım yazmaya.*"

Yazılmamış bir roman bu. Henüz nasıl başladığını bilmiyoruz. Bir mektuptan yola çıkarak yazılacağı belli; her

iki başlangıç da mümkün! Mektup, Nail'in 1980 Mayıs'ının 9'unda Bolonya'da yazıp, New York'a postaladığı mektuptur.

Nail'in hayatı roman gibidir. Yazamadan öldü iki yıl önce. Zaten, hâlâ yaşıyor olsa da yazmazdı. Çok yakınlarına hayatını bölük pörçük anlatır, yazmaya gelince, yavaştan alırdı. Yakından tanıdığı Türkiye solunun önde gelenlerini, tanık olduğu olayları dostları ile sık sık paylaşmasına rağmen onları bile pek yazmazdı. Yavaş yazardı; kısmen titizliğinden, kısmen de bilineni tekrar etmemek için! Oysa, onun bildiğini bilmek bayağı zordu. Çıtayı hep yüksekte tuttu. Keşke daha çok yazsaydı.

İki yıl oldu Nail hayatımızdan *kaybolalı.* Biz yakınları, neredeyse onu hergün görenler için o ölüm, gerçekten bir *yokluk hissi* yarattı. Onsuz yaşamayı öğreniyoruz.

Mesele'nin Nisan sayısı için Nail üzerine bir yazı yazmayı tasarlarken, önceden planlanmış Bolonya ziyaretim ile Nail'in Bolonya mektubunu birleştirmeyi düşündüm. Hep görmek istediğim bu şehri Mart sonunda biraz tanıma fırsatı çıkmıştı. Nail, İtalya'dan aldığı burs ile 1980'de Bolonya Üniversitesi'ne gitmiş, bayağı bir vakit geçirmişti o şehirde. Orada iken yazıştık; sonraları, Cihangir günlerimizde sık sık Bolonya'da yaşadıklarından özlemle bahseder dururdu.

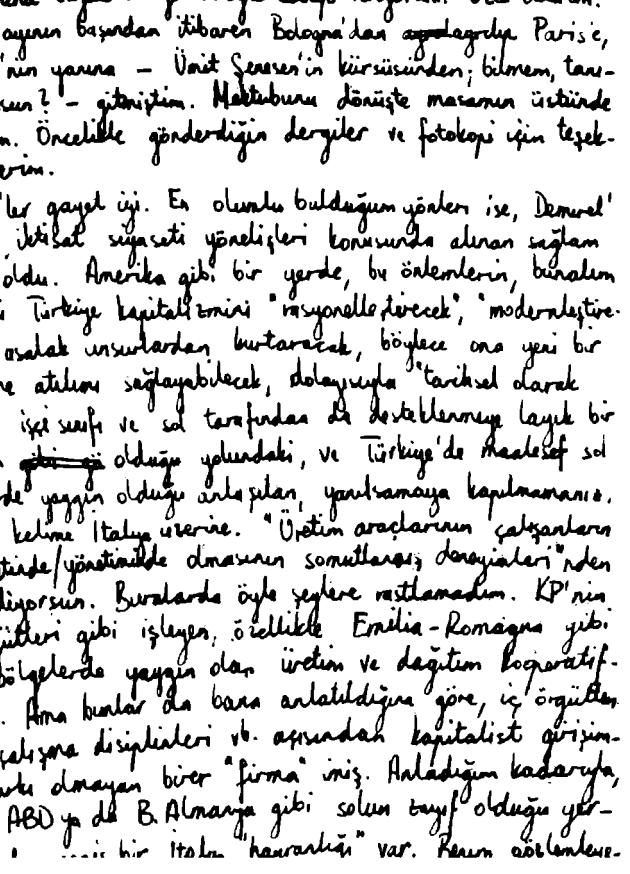
Bolonya'ya kadar gelmişken biraz Nail'in izini süreyim dedim. Mektubun arkasındaki adres ev adresi gibiydi, oradan başlayabilirdim. Haritadan adresin üniversitenin yakınında dar bir sokakta olduğu anlaşılıyordu; içimden, "tam Nail'lik bir tercih" diye geçirdim. Mahallede kalmak, üniversitenin civarında takılmak istemişti. Gerçekten eve yaklaşırken öğrenciler çoğalmaya başladı, sokaklar bayağı kalabalıktı. Önceki gün mezuniyet törenleri, tesadüf bu ya bugün de anti-Mafya bir gösteri vardı.

Kapının en üst zilinde yazan soyadı ile, mektubun arkasındaki adreste "c/o" (*care of*, yani eliyle) kısaltmasından sonraki soyadının aynı olması (Maccauro) bizi bir anda 34 yıl öncesine taşıdı. Kim bilir Nail o kapıdan kaç kere çıkmış, sola dönmüş, 300 metre yürüdükten sonra *Facolta Di Economia* yazan kapıdan geçerek üniversiteye gitmişti?

1980'lerin başında ikimiz de iktisat doktorası yapıyorduk, ilgilerimiz örtüşüyordu: Marx, sosyalist siyaset, emek değer teorisi, Galatasaraylılık ve kalplerimizdeki sakatlıklar. Henüz tez konularımızı belirlememiştik. Kısacası, konuşacak, yazışacak çok şey vardı. Nitekim, mektubunun ilk paragrafında söz ettiği "*dergiler ve fotokopi*" o ortak ilgilerin somutlanışıdır. Gönderdiğim mektuba, hem ABD'den bazı sol yayınları hem de Kuzey Amerika'da yeni kurmuş olduğumuz öğrenci dernekleri federasyonu gibi bir yapının "***Bülten***"lerini eklemiştim. Fotokopiler ise, Nail'in çalışmayı düşündüğü emek de-

ğer teorisi perspektifinden dış ticaret üzerine yazılmış makalelerdi. Nitekim, Nail, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi'nde doktora tezini gerçekten o konu üzerine yazdı ve iki yıl sonra da savundu: ***Emek-Değer Teorileri ve Dışticaret*** (Yordam Kitap, 2014).

Bologna, 9. V. 1980

Sevgili Ertuğrul,

Mektubuna büyük bir gecikmeyle cevap veriyorum. Özür dilerim. Nisan ayının başından itibaren Bologna'dan ayrılacağım Paris'e, Nakiye'nin yanına – Ünsal Şensen'in kürsüsünden; bilmem, tanıyor musun? – gitmiştim. Mektubunu dönüşte masamın üstünde buldum. Öncelikle gönderdiğin dergiler ve fotokopi için teşekkür ederim.

"Bülten"ler gayet iyi. En olumlu bulduğum yönleri ise, Demirel'in son iktisat siyaseti yönelişleri konusunda alınan sağlam tutum oldu. Amerika gibi bir yerde, bu öğelerin, bünyenin içindeki Türkiye kapitalizminin "rasyonelleştirecek", "modernleştirecek", aralık unsurlardan kurtaracak, böylece ona yeni bir gelişmeye atılımı sağlayabilecek, dolayısıyla "tarihsel olarak ilerici", işçi sınıfı ve sol tarafından da desteklenmeye layık bir program ~~[illegible]~~ olduğu yolundaki, ve Türkiye'de maalesef sol çevrelerde yaygın olduğu anlaşılan, yanılsamaya kapılmamanız. Bir-iki kelime İtalya üzerine. "Üretim araçlarının çalışanların mülkiyetinde/yönetiminde dönüşümü sonuçlanmış demiyorlar"dan söz ediyorsun. Bu yazılarda öyle şeylere rastlamadım. KP'nin yan örgütleri gibi işleyen, özellikle Emilia-Romagna gibi "kızıl" bölgelerde yaygın olan üretim ve dağıtım kooperatifleri var. Ama bunlar da bana anlatıldığına göre, iç örgütlenmeleri, çalışma disiplinleri vb. açısından kapitalist girişimlerden farklı olmayan birer "firma" imiş. Anladığım kadarıyla, özellikle ABD ya da B. Almanya gibi solun zayıf olduğu yerlerde bir İtalyan "kamuculuğu" var. Resim açıklamasına

Nail'in mektubunun tarihi gerçekten *tarihi*: 12 Eylül darbesinden sadece beş ay önce, malum 24 Ocak kararlarından ise beş ay sonra! Bilindiği gibi, Süleyman Demirel, 1979 yılında Turgut Özal'ı Başbakanlık Müsteşarlığı'na atayarak bir ekonomik "*istikrar*" programı hazırlama görevi verir. Kısa sürede hazırlanarak, 24 Ocak 1980'de kamuoyuna açıklanan bu paket Türkiye'de daha sonra neo-liberal dönem diye adlandırılacak dönemin miladıdır.

ABD'de çıkardığımız ***Bülten***'lerde de 24 Ocak kararlarını etraflıca ele almış ve eleştirmiştik. Nail bizim yaklaşımımızı "*sağlam tutum*" olarak değerlendirmiş. Türkiye'deki sol çevrelerden ise müşteki; 24 Ocak kararlarını, Türkiye kapitalizmini *rasyonelleştirecek, modernleştirecek, tarihsel olarak meşru* dolayısıyla, *işçi sınıfı ve sol tarafından desteklenmeye layık* bir program olarak görme yanılsamasının solcular arasında yaygın olduğunu söylüyor.

Mektubun geri kalanında benim daha önceki mektubumda sorduğum sorulara ve "*poster*" meselesine değiniyor. Bolonya, "*dotta, grassa e rossa*" (bilge, şişko ve kızıl) olarak da biliniyor. *Bilge*liği, büyük ölçüde Bolonya Üniversitesi'nin Batı'nın en eski üniversitesi olmasından, *şişko*luğu gastronomik zenginliğinden ve *kızıl*lığı da önce kıpkırmızı duvar taşlarından sonra da komünistlerin yerel politikada hakimiyetinden. İtalyan Komünist Partisi'nin o yıllarda güçlenmesini merakla izlediğim için olsa gerek, "*üretim araçlarının çalışanların mülkiyetinde/yönetiminde olmasının somutlanış deneyimleri*"ni sormuşum Nail'e. O da, her zamanki eleştirelliği ve gerçekçiliği ile, tabiri caiz ise, gaza gelmeden, sadece "*üretim ve dağıtım kooperatifleri*"ni gözlemledi-

ğini, kaldı ki onların da aslında "*kapitalist girişimlerden farkı olmayan*" firmalar gibi çalıştığını söylüyor.

Poster meselesi benim o yıllarda alevlenen Gramsci merakımın tezahürü. Gurbetteyiz ya, bizim "teşkilatın" da New York Üniversitesi'nde bir odası var, oraya yakışır diye düşünmüş olmalıyım. Mektuptan anlaşılan, Nail'i bayağı yormuşum, dükkân dükkân Gramsci posteri aramış bize. Bulabildiği "tek" posterin de "artistik" olmadığını, satılanların çoğunun "cicili bicili şeyler" olduğunu söylüyor. Hem nezaket gösteriyor hem de estetik peşinde, tipik Nail. Teşbihte de cesur: "*Gramsci... bizim İsmet Paşa gibi bir şahsiyet*!"

O yıllarda ikimizin de kalplerine girilmişti –fiziki anlamda! Anjiyo lafı henüz yaygınlaşmamıştı, "kateter" deniyordu. Benim sakatlık ameliyatı gerektirmiyor, Nail'inki ise gerektiriyordu ve sonunda da bilindiği gibi birden fazla kalp ameliyatı geçirecekti. Olur a, ameliyatla karşılaşabilirim diye, hem beni hem kendisini teskin etmeye çalışmasına ne demeli: "*Anlayacağın, küçük bir riziko payını göz ardı edersek, ameliyat gerekli olsa da yaşama ihtimalimiz, üstelik daha iyi olarak, bayağı yüksek.*"

Keşke, Bolonya Üniversitesi'nin İktisat Fakültesi duvarlarındaki **Kobane Resiste** grafittisini de görebilseydi...

Bolonya, 9.V.1980

Sevgili Ertuğrul,

Mektubuna büyük bir gecikmeyle cevap veriyorum. Özür dilerim. Nisan ayının başından itibaren Bolonya'dan ayrılıp Paris'e Nakiye'nin yanına -Ümit Şenesen'in kürsüsünden; bilmem, tanıyor musun?- gitmiştim. Mektubunu dönüşte masanın üstünde buldum. Öncelikle gönderdiğin dergiler ve fotokopi için teşekkür ederim.

"Bülten"ler gayet iyi. En olumlu bulduğum yönleri ise, Demirel'in son iktisat siyaseti yönelişleri konusunda alınan sağlam tutum oldu. Amerika gibi bir yerde, bu önlemlerin, bunalım içindeki Türkiye kapitalizmini "rasyonelleştirecek", "modernleştirecek" asalak unsurlardan kurtaracak, böylece ona yeni bir genişleme atılımı sağlayabilecek, dolayısıyla "tarihsel olarak meşru", işçi sınıfı ve sol tarafından da desteklenmeye layık bir program olduğu yolundaki ve Türkiye'de maalesef sol çevrelerde yaygın olduğu anlaşılan, yanılsamaya kapılmamanız.

Bir-iki kelime İtalya üzerine. "Üretim araçlarının çalışanların mülkiyetinde/yönetiminde olmasının somutlanış deneyimleri"nden söz ediyorsun. Buralarda öyle şeylere rastlamadım. KP'nin yan örgütleri gibi işleyen, özellikle Emilia-Romagna gibi "kızıl" bölgelerde yaygın olan üretim ve dağıtım kooperatifleri var. Ama bunlar da bana anlatıldığına göre, iç örgütlenmeleri, çalışma di-

siplinleri açısından kapitalist girişimlerden farkı olmayan birer "firma" imiş. Anladığım kadarıyla, özellikle ABD ya da B. Almanya gibi solun zayıf olduğu yerlerde geniş bir İtalya "hayranlığı" var. Benim gözlemleyebildiğim kadarıyla, İtalya, bir takım yüzeysel göstergelerin akla getirebileceği ölçüde, "devrim"e yakın bir ülke değil. Eğer zahmet eder de oralardaki İtalya imajını bir mektupla bana aktaracak olursan sevinirim.

Sevgili Ertuğrul, sana Bolonya'da bulabildiğim tek Gramsci posterini gönderiyorum. Göreceğin gibi posterin "artistik" yönü hemen hiç yok. Bunun sebebi şu olabilir: Gramsci, burada bizim İsmet Paşa gibi bir şahsiyet. Cumhuriyet'in kurucusu KP'nin önderlerinden vb. Nasıl bizde Atatürk ya da İnönü posteri bulunmaz, buna karşılık diyelim Guevara'nın "artistik" posterleri bulunabilirse, aynı durum İtalya için de söz konusu. Ayrıca Bolonya, İtalya çapında bile bir "büyük kent" sayılmaz. Bir tek dükkanda bulabildiğim bu poster, başka hiçbir yerde satılmıyor. Satılanlar, o tanıdığın, bildiğin, çoğu soğuk, kimi sevimli espriler ihtiva eden, cicili bicili şeyler.

Ertuğrul, en geç Haziran ortasında Türkiye'ye dönüyorum. Dolayısıyla, eğer bana yazacak olursan, Türkiye'deki adresime yaz: Nişantaşı Ihlamuryolu 51, İstanbul.

Kateterin sonucuna sevindim. Şu tesadüfe bak ki, buradaki fakültedeki oda arkadaşım da yılbaşında bir süre ortadan kayboldu. Birkaç hafta sonra çıkageldiğinde açık kalp ameliyatı olduğunu öğrendim. Şimdi kendisini çok iyi hissediyormuş. Anlayacağın, küçük bir riziko payını göz ardı edersek, ameliyat gerekli olsa da yaşama ihtimalimiz, üstelik daha iyi olarak, bayağı yüksek.

Sevgili Ertuğrul, teması kaybetmeyelim! Sevgiler, başarılı çalışmalar.

Nail.

Nisan 2015; ***Mesele***

Nail Satlıgan'ı Özlerken*

Bugün Nail öleli tam bir yıl oldu; geçen yıl, 28 Nisan, akşam saatleri idi.

Ölümünün ardından yazılan yazılardan birinde, galiba Metin Çulhaoğlu, "Nail'i sadece ***Kapital***'in çevirmeni olarak hatırlamak doğru değildir" demişti.

Bence çok doğru bir gözlem. Hem de birçok bakımdan. İkisine değinmek istiyorum. İlki, ***Kapital***'le ilgili. Nail ölmeden birkaç yıl önce Bahçeşehir Üniversitesi'nde ***Kapital*** üzerine bir sempozyum düzenlenmişti. Nail'le aynı panelde yan yana oturuyorduk. Nail'i yakından tanıyanlar bilir, onun ara sıra takındığı biraz müstehzi, biraz muzip bir üslubu vardır. O sempozyumda, bu kez adeta o alaycı tavrı kendisine yönelterek, "bu ***Kapital***'in Almanca aslından Türkçeye çevrilişi biraz belalı bir iştir, her yeltenen bitiremeden ölmüştür, işte Hikmet Kıvılcımlı, işte Mehmet Selik, muhtemelen şimdi de ben" demiş ve bütün salonu hüzünlendirmişti. Gerçekten Na-

---

Bu yazı, Özgür Üniversite'nin 19-20 Nisan'da, Nail Satlıgan'ın anısına düzenlediği ***Alternatif Bir Ekonomik Model Mümkün*** sempozyumunda yaptığım konuşmanın revize edilmiş şeklidir.

il'in ömrü ***Kapital***'in tamamını çevirmeye yetmedi. Hayatta iken yayınlanan I. cilt de Mehmet Selik'in geride bıraktığı çevirinin Nail tarafından gözden geçirilmiş şeklidir.

Diğeri ise, bizzat o yukarıda bahsettiğim, Nail'e has üslupta da kendini hissettiren Nail'in bir diğer özelliğidir: materyalist, ama uçuk olmayan, ayağı yere basan, gerçekçi materyalist diyebileceğim yanı. Bir sürü hastalığı vardı. Hepsinin farkında olduğu gibi, organlarına kendisinin verdiği tahribatı da hepimizden, hatta bazı doktorlarından bile daha iyi biliyordu. Gerçekçi materyalist tavrı ile vücudunu dinliyor, çıkardığı sonuçları bizle paylaşıyordu. Bazen lafı gediğine koyarcasına.

Nail sekter değildi. Bunu, Marx'ı yorumlayışında klasik, hatta kimilerimize dogmatik gelebilecek bir tavrı olmadığı anlamında söylemiyorum. Siyasetin ve toplumsal mücadelelerin ele alınışı ve icrası bakımından son derece açık fikirli olması anlamında söylüyorum. "Başkaları ne der?" diye düşünmez, fikri modalara, züppeliklere kapılmazdı.

O çok bilinen hassalarını tekrarlamanın gereği yok; muazzam dil hassasiyeti, sosyalizmin tarihine ilişkin şaşırtıcı bilgisi, yazarken ve de konuşurken herkesi hayran bırakan insicamı. Ve bir de Galatasaraylılığı. Geçen Nisan'da "Ahmet, haydi bir sezonu daha kapattık" diyemeden ayrıldı, bu tatsız sezonda yapayalnız kaldım.

28.4.2014; ***Sendika.org***

Can Yoldaşım Nail'in Arkasından...

Maçın bitmesini bekledi. Beni telaşa vermelerini erteletti sanki. Telefon geldiğinde anlamıştım, bekliyordum.

Yoğun bakımdan gelen telefonlarda hastaya ne olduğu söylenmiyor; sadece, "gelin" diyorlar. Ayrıntı yok. Ayrıntı ile yüzleşme yoğun bakımın kapısına vardığınızda. Nöbetçi doktor çıkıyor, durumu anlatıyor: Kısmen doğanın, kısmen insan elinin son şeklini verdiği o kalp -metal kapaklar, yamalı aort, stentli damar- durmuş, tekrar çalıştırılmış. Sonra tekrar durdu, tekrar çalıştırıldı, sonra...

Gaziantepspor'u 1-0 yenip, şampiyonluğu garantilediğimiz maç bittiğinde geldi o beklenen telefon. 28 Nisan, Pazar akşamı. Nail hasta Galatasaraylı idi. Ben de. Nail'in Galatasaraylılığı komünistliği gibiydi. Takımın çalışmayan yanlarını görür, acımasızca eleştirirdi. Gol attığımızda ben havalara fırlardım. Bizimki soğukkanlılığını bozmaz, golün hazırlanışını değerlendirir, şans faktörünün oynadığı rolü önemsemediğimi hatırlatır, kısa-

cası sevincimi kursağımda bırakırdı. Keşke bu akşam da bıraksa; çok özlüyorum.

Bizim çocukluk arkadaşı olduğumuz tam doğru değil. Aynı semtin (Nişantaşı) çocukları idik, aynı ilkokula (Şişli Terakki) gittik. Ama, Nail benden bir yaş büyüktü, muhtemelen o yüzden okuldan hatırlamıyorum. Gülnur (Savran) ile aynı sınıftaydık, o da hatırlamıyor. Nail'i lise yıllarında Nişantaşı'nın sokaklarında çok gördüm. Nedense, hep koşar adımlarla bir yere bir şey yetiştirir gibi yürürdü. Sık sık rastlardım, siması dikkatimi çekiyordu.

Tanışmamız Spor ve Sergi Sarayı'nda oldu - şimdiki Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı. Galatasaray'ın basketbol maçına gitmiştim, kokoreç alırken konuşmaya başladık, ardından içeri beraber girdik maçı izlemek için. Yıl 1965 veya 1966 olmalı. Spor ve Sergi Sarayı'na daha sonraki yıllarda epey gittik, Mithatpaşa'ya da -1973'te stadın adı tekrar İnönü olduğunda ben İsveç'teydim, Nail de cezaevinde.

Spor ve Sergi Sarayı'nın Teşvikiye'ye bakan tarafının alt katındaki kapılardan sporcular girerdi. Bir keresinde TİP'in bir toplantısı vardı (1967 veya 68) hiç unutmuyorum, yine o alt kapının bir yanında Nail, öbür yanında Cem Somel parti pazubentleri ile duruyorlardı. Fotoğraflarını çektim. Bir süre sonra siyah pardesüsü, fötr şapkası ve zarif çantası ile Mehmet Ali Aybar gözüktü. Nail'le Cem'i selamlayarak içeri girerken bir fotoğraf daha çektim. Yıllarca sakladığım, benle kıtalar aşan o fotoğrafı şimdi bulamıyorum.

Gençay Gürsoy bir keresinde "mütevazi" diyecek olmuş, bizimki, Gençay'ın yanına yaklaşarak, sessizce "abi mütevazi değil mütevazı" demiş. "I" olması gereken "i"ye tahammül edememiş! Tipik Nail. Dil ustası idi. Yakınlarındaki herkes nasibini almıştır. Yaklaşık bir yıl önce, ***Kapital'in İzinde***'ye ortak bir giriş yazmak için Cihangir'de bir kafede Sungur, Nail ve ben buluştuk. Girişin muhtevasını, yapısını konuştuk ve bir iş bölümü yapıp, ayrıldık. Üzerime düşen kısmı yazıp Nail'e gönderdim. Nail'in cevabi mesajı, bir başka "ı" olması gereken "i"ye tahammül edememe durumudur:

"*Ahmetçiğim,*

Bu aralar bitkinlikten bilgisayarı her gün açmıyorum. Taslağı yeni gördüm. Başlangıç için hiç fena olmamış. Sungur da bir şeyler eklerse maksat hâsıl olur gibi geliyor bana. Ben bugünlerde zihnimi pek toplayamıyorum. Kusura bakmayın.

*İki küçük not: *İsrar* *ısrar* olacak. *Açıktan deklare* yerine de *açıkça ilan* ya da *açıkça belirtme* ya da *... vurgulama* gibi bir ifade daha iyi olur.*"

Keşke bu yazı başka bir yazı olsaydı da, ara sıra yaptığım gibi gazeteye göndermeden ona gönderebilseydim. Nail'i çok özlüyorum.

12.5.2013; ***Birgün***

Örnek Alınası Tülay*

Doğrusu ilk tanıştığımız günü hatırlamıyorum, 30 yıldan fazla olmuştur. TÜMAS (Tüm Asistanlar Derneği) günleri yani 1980 darbesi öncesi, Tülay'ın asistanlığı sırasında olmalı. ABD'de idim, sık sık memlekete gelip hasret gideriyor, dostlukları taze tutmaya çalışıyordum. Ama Tülay'ı gerçekten tanımam 1980 sonrasına denk düşer. Bir kısmı, artık kapanmış olan TÜMAS çevresinden, bir kısmı ise, benim gibi yurtdışında oluşu ya da Korkut Boratav hocamız gibi kıdemi yüzünden TÜMAS dışından gelen dostlarla başlattığımız ***11. Tez Kitap Dizisi*** sırasındadır. Yeni yeni Türkiye'de de filizlenmeye başlayan sivil toplumculuk, liberal solculuk akımlarına karşı klasik Marksizmi savunmak üzere yola çıkan bir gruptuk.

11. Tez'in misyonunu, meziyetlerini, kalıcı etkisini tartışmanın yeri burası değil. Fakat, ***11. Tez*** kolektifinin çalışma şekli üzerinde durmak istiyorum. Çünkü, o or-

---

Bu yazı, 30 Ağustos 2009'da kaybettiğimiz Prof. Dr. Tülay Arın'ın geçen hafta yayımlanan ***Kriz, Devlet, İktisat ve Sosyal Güvenlik Politikaları*** kitabına yazdığım sunuştur.

tam, bir yandan hepimiz için adeta doktora sonrası bir okul oldu, bir yandan da yeni dostlukları besledi ve birbirimizi iş yaparken tanıma fırsatı verdi. Çıkacak sayının dosya konusunun, tek tek yazı başlıklarının belirlenmesinden, yazıların dağıtılmasından tutun da, gelen yazıların topluca okunup didik didik edilmesine kadar gerçekten kolektif bir süreçten söz ediyorum. İşte benim hem Tülay'ı hem de hayat yoldaşı Cengiz'i keşfetmem o ortamdadır.

Tülay, kısa sürede, o taşı gediğine koyan nüktedan kişiliği ve hiçbir sorumluluktan kaçmayan inanılmaz iştiyaki ile bende hayranlık uyandırmıştı. Öyle bir çalışma standartı yerleştiriyor, çıtayı o kadar yükseltiyordu ki sadece birkaçımız Tülay'ın seviyesine yaklaşabiliyordu. En azından, benim yaklaşamadığım ortada idi. Ara sıra tembelliğime takılırdı.

Bu kitapta da yer alan iki yazı (*Kapitalist Düzenleme, Birikim Rejimi ve Kriz (I): Gelişmiş Kapitalizm* ve *Kapitalist Düzenleme, Birikim Rejimi ve Kriz (II): Azgelişmiş Kapitalizm ve Türkiye*) Tülay'ın ***11. Tez*** için yazdığı makalelerdendir. Bu makalelerin Tülay tarafından önerilmesi, yazılması ve tartışılması yukarda belirttiğim kolektif süreç içinde gerçekleşti. Tesadüfen, ben de Anwar Shaikh ile birlikte o sıralar *Düzenleme Ekolü* ve özellikle bu yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden M. Aglietta üzerine çalışmaktaydım. Aglietta'nın verimlilik tanımında ve hesaplamalarında gördüğümüz sorunlar vardı. Bu sorunları Tülay'ın makalelerini tartışırken dile getirdiğimde söylediklerimi en dikkatle izleyenlerin, önemseyenlerin başında o geliyordu. Hatta, kendimi tutamayıp "yahu, ben bir yazı yazıp bu meselelerin önemini vurgulamak istiyorum" dediğimde de Tülay ar-

kamdaydı. Yazıyı yazıp *11. Tez*'de yayınladıktan sonra dostluğumuz derinleşti. Hele bir Antalya tatili sonrasında Tülayların arabası ile dönüşümüzü ve o herkesin malumu doğa sevgisini Balıkesir yakınlarındaki ormanlar arasından geçerken Tülay'ın bizimle paylaşmasını hiç unutamam.

Bu kitaptaki yazıların geri planını Cengiz yazdığı *Önsöz*'de kısaca aktardığı için sadece bir hususa okuyucunun dikkatini çekmek istiyorum. Özellikle, bazı yazılarının yer darlığından ve başka nedenlerle bu kitaba sığmadığı hatırlandığında çok farklı bir iktisatçı ile karşı karşıya olduğumuzun sezilmesi gerekir. Bu farklılık, bence sadece çoğu kez vurgulanan Tülay'ın Marksistliği, feministliği ve herkesin özenmesi gereken diğer hassalarından kaynaklanmıyor. Giderek nadir rastlanan bu farklılığın adını koyalım: ***merak***. Evet, sanki Tülay o sınır tanımaz merakı ile Özal-sonrası dönemin ve de akademinin herkesi dar kutulara hapseden tutuculuğuna Jeanne d'Arc misali solo savaş açmıştı. Yazılarının başlıklarına, ele aldığı konuların çeşitliliğine, soyutlama düzeylerinin farklılığına bakın, göreceksiniz. Keşke örnek alınsa.

10.2.2013: ***Birgün***

Artık Olmayanların Ardından: İlhan Mimaroğlu ve Kitabı

Abartmıyorum, İlhan Mimaroğlu ile tanıştım, hayatım değişti. Tanışma, 1973'te New York'ta oldu.

12 Mart darbesi sonrasında İsveç'e gitmiştim. Oradan da, 1973 Ekim'inde turistik vize ile iki üç hafta için New York'a. New York'taki üçüncü haftanın sonunda ABD'de kalmaya karar verdim. Kalabilmem için turistik vizenin öğrenci vizesine dönüştürülmesi gerekiyordu. ABD'de iken bu tür vize değişikliklerinin neredeyse imkansız olduğu söylenmesine rağmen başvurumu yaptım. Herkesin dediği oldu, başvurum reddedildi. ABD'yi hemen terketmem gerekiyordu. Sanırım, o sıralar İlhan Bey'le tanışmıştım. Bilenler bilir, İlhan ve Güngör Mimaroğlu'nun evi Dino'ların Paris'teki evi gibidir. New York'a yolu düşen solcu gençlerin, aydınların, sanatçıların çoğunun uğrak yeridir. Yolunuz bir şekilde oradan geçer.

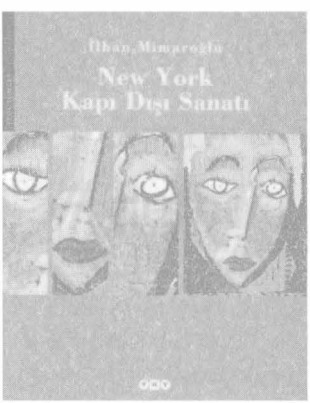
İlhan Bey'e öğrenci vizesi alamadığımı, dönmek zorunda kalacağımı anlattım. O da, bu tip kararlara itiraz hakkının olduğunu ve başvurumun tekrar değerlendirilmesi için benim adıma bir dilekçe yazabileceğini söyle-

di. Önce, İlhan Bey'in özenli kaleminden o dilekçe çıktı, sonra da benim öğrenci vizesi. O vize sayesinde New York'ta kalabildim, doktora yapabildim, ardından evlilik, çoluk çocuk, üniversitede öğretim üyeliği vs. derken ABD'de tam 32 yıl geçirdim. Hayatım gerçekten değişmişti!

Neler yapmadık ki İlhan Bey'le? Mesela, New York Türk Öğrenci Derneği olarak, yanılmıyorsam 1971'de piyasaya sürülen ***Sing Me a Song of Songmy*** adlı longplayin Columbia Üniversitesi'nde herkese açık galasını düzenledik. Yıllara yayılan dostluğumuz, değişik üniversitelerdeki işlerim yüzünden New York dışına taşınmamıza rağmen hep sürdü. Hele bir cümleten Cape Cod tatilimiz var ki, tam bir maceradır. Küçücük bir otomobil içinde 5 kişi tıkışmış, yetmezmiş gibi otomobilin tepesinde de benim bir türlü kopamadığım Sunfish yelkenli!

İlhan Bey'i tam iki yıl önce 17 Temmuz'da kaybettik. *Artık olmayan* Mimaroğlu bir elektronik müzik ustası olmanın yanısıra ciddi bir biçimde sinema ve fotoğrafla da uğraşırdı. Daha sonraki yıllarda hem sinema hem de fotoğraf üzerine kitapları yayınlandı: ***Sinema Köşelerinde*** ve ***New York Kapı Dışı Sanatı***. Sinema üzerine olan ilk kitap hâlâ bulunuyor. Yapı Kredi Yayınları'ndan, 2002'de yayınlanan fotoğraf üzerine olan ikinci kitabı ise sahaflarda bile bulmak güç. İstanbul, Ankara ve İzmir'de uğramadığım kitapçı kalmadı, Yapı Kredi Yayınları'nın kendi dükkanları da dahil olmak üzere. Söylenen, kitabın tükendiği, yeniden basılmayacağı vs. Yazının geri kalanı *artık olmayan* Mimaroğlu'nun *artık olmayan* bu talihsiz kitabı ve fotoğrafçılığı üzerine.

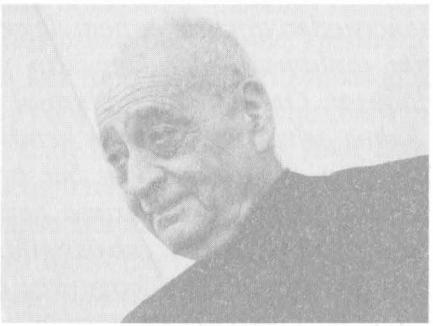
Talihsizliği ile başlayalım. ***New York Kapı Dışı Sanatı***'nın iç kapağında o bilinen nezaketi ile Mimaroğlu açıklıyor: "*Yaklaşık on beş yıl önce bir başka yayınevi için hazırlamış olduğum halde, yayımlanması sürünce-*

mede bırakılmış olduğu için, geri çekmek zorunda kaldığım bu kitabın, gösterdikleri yakın ilgiyle göz önüne çıkarılmasına yol açan Teri Sisa Galimidi ile Selim Çavuşoğlu'na teşekkürlerimi sunarım." Demek ki, bir başka yayınevi kitabı basacağım dediği halde basmamış, geciktirmiş, sonra Yapı Kredi Yayınları basmış. Ama, o da kitap tükenince ikinci baskıyı yapmamış. Muhtemelen, Mimaroğlu gibi gerçekten *avant garde* bir sanatçının fotoğraflarına, fotoğraf üzerine ne düşündüğüne erişilmese de olur demiştir bir yerlerde, birileri. Belki de, zamanın ruhuna, yani piyasanın icabına uyulmuştur, şirketçe! Kim bilir?

Bu kitabın fikrini İlhan Bey'in kafasına ben soktum demek iddialı olur. Ama, İlhan Bey'in fotoğraf merakını, çektiği New York fotoğraflarını yaptığım bir röportajla galiba ilk defa ben duyurmuş olabilirim. Bir başka *artık olmayan* Ali Taygun 1980'lerin sonuna doğru ***Gökkuşağı*** diye aylık bir dergi çıkartmaya başlamıştı. ABD'den ara sıra memlekete gelip bizim üniversitelerde çalıştığım dönemlerde gazetecilik damarım kabarıyordu. Ali,

Gökkuşağı için her ay bir yazı isteyince hayır diyemedim. Mimaroğlu röportajı (*Konuşan Duvarlar)* 1989'da o dergide yayınlanan aylık yazılardan biridir.

Röportajın girişi şöyle: "*Mimaroğlu, o ciddi, kararlı ve siyasi kişiliğini dirhem dirhem açar tanıdıklarına. Yeni tanışanlar konuşacak şey bulamazlar; görüşleri kesin, hatta aykırı bir elektronik müzik ustasıdır; nevi şahsına münhasır, çok yönlü, politik bir sanatçıdır Mimaroğlu.*

Yeni ortaya çıkan, yakınlarıyla bile yeni yeni paylaşmaya başladığı bir yanı da fotoğrafçılığı Mimaroğlu'nun. Çokluk New York duvarlarını çekiyor şu sıralar... duvarlarla şehri, sanat eğilimlerini, ticari sanat üzerine görüşlerini ve ötesini anlatmak ister gibi."

Niçin New York duvarlarının fotoğraflarını çekmeyi tercih ettiğini sorduğumda da, İlhan Bey, "*duvar resimlerini, sanatlarını sokağa dökmek zorunda kalan sanatçıların sunduğu bu kamu sanatı örneklerini belgelemekle, fotoğrafçılığın görevlerinden birini yerine getirdiğim kanısındayım..*"

New York Kapı Dışı Sanatı'nı "*..hiçbir zaman açılmayabilecek bir serginin ön gösterisi...*"ne benzeten

Mimaroğlu, duvar resmi faaliyetini ise şöyle görüyor: *sokaklarda resim yapmayı seçmiş bir sanatçı için, öncelikle meslek hayatının gelişmesini, demek oluyor ki sanatçının kendi çıkarını gözetiyor olması gereken bir çaba, salt sanat açısından doyurucu, hem de çevreyi güzelleştirmek gibi toplumsal doğrulamaların yakıştırıldığı bir uğraşa dönüşür. Özellikle bu toplumsal yarar adına, su üstünde kalma çabası içinde ya da kendi gelişiminin sürecindeki sanatçı, karşısına çıkan her bir olanaktan yararlanmak ister: kamu kurumlarının tasarıları ya da başka sanatçılarla girişilen ortak çabalar gibi.*

Benim yaptığım röportajda *"çoğu kişi bu resimleri sanki ilk olarak bu fotoğraflarda görmüş gibi davranıyorlar. Gerçi her bir resmin fotoğrafını çekerken ayrıntıları seçiyorum ve bunları istediğim gibi bir 'kadr' içine koyuyorum. Böylece saptanmış ayrıntılar resmin tümünden daha etken oluyor belki"* demişti Mimaroğlu.

Duvar resimlerinin pek farkedilmemesi meselesine ***New York Kapı Dışı Sanatı***'nda da değinmiş Mimaroğlu: "*Yayımlanmadan önce, bu kitapta yer alan ...çoğu fotoğrafı New York'ta oturan birçok kişiye gösterdim. Hepsi, önemli sanat yapıtlarıyla karşılaşmış gibi davrandılar; ama pek azı, bunları kentin o ya da bu sokağında, şu ya da bu duvarında görmüş olduklarını söylediler. Nasıl görmemiş olabilirlerdi bu tür resimleri? Kentin seyrek uğranan bölgelerinde yer alıyor değildi çoğu. Görmüş olmalıydılar. Görmeden bakmış olmalıydılar belki de.*

Benim röportajla 2002'de yayınlanan talihsiz kitap arasında birkaç yıl olduğu kesin. Anlaşılan, bu arada Mimaroğlu'nun gözlemini değiştirecek pek bir şey olmamış, New York'ta yaşayanlar duvar resimlerini farketmemeye devam etmişler! Ama, İlhan Bey kendini suçla-

maktan vazgeçmiş; duvar resimlerinin farkedilmemesini, ayrıntılara odaklanan fotoğraflarına değil, "*görmeden bakma*"ya yoruyor artık.

Ayrıntılara odaklanma meselesi de ***New York Kapı Dışı Sanatı***'nın başka bir yerinde karşımıza çıkıyor. İlginç olan bu kez röportajı yapan Mimaroğlu'nun kendisi; ressam ve New Jersey Kean Kolej'de öğretim üyeliği yapan Carol Cade ile konuşurken, söyleşinin bir yerinde Cade, Mimaroğlu'na, ayrıntıları seçerken duvar resimlerinin en önemli bölümlerini tercih edip etmediğini soruyor. Cevap İlhan Beyvari bir hassasiyeti yansıtıyor: "*Ayrıntı seçtiğimde (ki çoğu kez ayrıntı seçerim) bunu ille de bir duvar resminin en önemli ayrıntısı olarak değil, ama o duvar önünde kaldığım sürece bana en önemli görünen ayrıntı olarak seçerim. Bu önem hem de o duvara ne denli uzak ya da yakın olduğuma ve kullandığım objektife bağlıdır. O duvarın fotoğrafını bir başka gün yeniden çekersem ve çekerken de bir başka yerde durursam, başka bir objektif de kullanırsam, başka önemli ayrıntılar görebilirim.*

ꕥ

Geçen yıl New York'ta Güngör Mimaroğlu'nu ziyaret ettik. Güngör hüzünlü, ev hüzünlü, Mimaroğlu'nun çalışma notları, plakları, kameraları paketlenmiş, gitmek istemez gibiydiler. Geçenlerde ***Cumhuriyet***'te Evin İlyasoğlu duyurdu; Mimaroğlu'nun "*elektronik yapıtlarının kayıtları '**Mimaroğlu Arşivi**' adı altında Columbia Üniversitesi'nde yer alıyor. Diğer müziklerinin notaları ve dosyalar Harvard Üniversitesi'nin arşivine katıldı. Ayrıca.. başta **John Cage** ve **Jean Dubuffet** olmak üzere nice*

mektuplaşmaları" ise MOMA'da (Modern Sanatlar Müzesi) korunuyor. Kısacası, oralarda değeri biliniyor Mimaroğlu'nun.

Buralarda değeri bilinmeyen Mimaroğlu'nun o güzel kitabı ***New York Kapı Dışı Sanatı*** ise yayınevini arıyor!

Ağustos 2014; ***Mesele***

Sencer Divitçoğlu'nun Ardından...

Sencer Divitçioğlu da öldü. "Da" dememin nedeni, yıllar önce ilkin İdris Küçükömer'i ve geçen yıl da her ikisinin öğrencilerinden ve Sencer hocanın asistanlarından Nail Satlıgan'ı yitirmiş olmamız. İki farklı kuşaktan, ama sorgulayıcılıkları bakımından birbirine çok benzeyen üç insanı kaybettik. Tarzları farklı olsa da, hayatlarını benimsedikleri değerlere göre yaşadıkları hepimizin malumu.

Perşembe günü cenaze öncesi, Divitçioğlu için uzun yıllarını geçirdiği İstanbul Üniversitesi'nde bir tören düzenlendi. ***11. Tez*** tayfası olarak (Sungur Savran, Cengiz Arın, Necip Çakır ve Adnan Ekşigil) biz de oradaydık. Sungur, kısa, ama yapılması gerekli bir konuşma yaptı. Sencer hoca ile ilgili bazı şeylerin dillendirilmesi gerekiyordu, söylenmiş oldu. Cuma gününün, 12 Eylül'ün (!) gazetelerine baktım, sadece ***Cumhuriyet***'te gördüm bu konuşmanın bir kısmını. Oradan aktarıyorum:

"*Belirli bir kuşak Marksist, sol iktisatçılar için İdris Küçükömer ile birlikte Sencer hoca önemli bir kapı açmıştır. Engin hoşgörüsü, tabii ki çok derin bilgi dağarcığıyla birlikte, ama en önemlisi çok baskıcı bir ortamda bile*

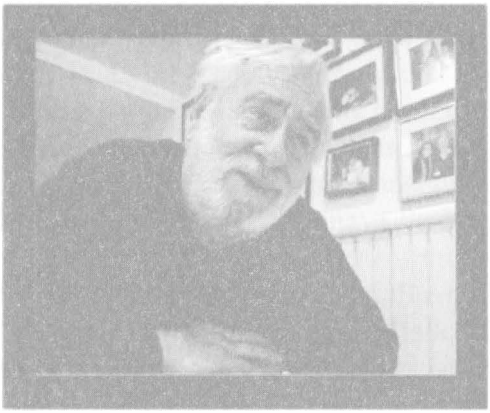
insanlara kol kanat gererek onların geleceğe hazırlanması için en uygun ortamı yaratan insanlardan bir tanesi olmuştur... 1983 yılında Sencer hoca ve bazı diğer hocalar sarı saman kâğıda yazılmış 'Görülen lüzum üzerine görevinize son verilmiştir' yazısı ile görevlerinden alındı. Onların hepsi unutulur ama İdris hoca ve Sencer hoca gibi insanlar bilim tarihine geçer." (konuşmanın tamamının videosu için: https://vimeo.com/105869061)

Sungur'un bahsettiği o "belirli kuşak"tan olmakla birlikte, Sencer hocanın açtığı o kapıdan doğrudan geçenlerden değilim. Bahsedilen yıllarda, ABD'de New School'da doktoramı yapıyordum. Fakat bir ayağım, gözüm, kulağım buralarda idi. Nitekim, tam yılını hatırlamıyorum ama -1978 veya 79 olmalı- İstanbul'a geldiğimde ilk işim Sencer hocanın kürsüsünü ziyaret etmek ve onunla tanışmak oldu (Sungur'la da o yıl tanışmıştım, Nail'i ise gençlik yıllarından tanıyordum). İlgilendiğim konulardan, tezde ne yapmak istediğimden bahsettim. Muazzam bir heyecanla dinledi, uzun uzun Marx tartıştık (dönüşüm sorununa farklı bakıyorduk), sonra da beni üniversitenin yakınındaki kuru fasulyeciye götürdü. Yemekte de, 1980 darbesi yüzünden ertelenecek memlekete dönüş planımdan, hayattan, ***Toplum ve Bilim***'den konuştuk. Çok sevmiştim hocayı. Gösterdiği ilgi ve teşvik henüz akademik hayatının başında, 20'li yaşlarını bitirmemiş birisi için olağanüstü idi. Hocanın en etkilendiğim yanı ise samimiyeti ve sahiciliği idi.

O heyecanla ABD'ye döndüğümde zaten başlamış olduğum "*Artık Değerin Ölçümü: ABD ve Türkiye*" çalışmasını bitirdim ve hemen Sencer hocaya yolladım. Beğenmiş olmalı ki, eline geçer geçmez ***Toplum ve Bilim***'in 11. sayısında (Güz, 1980) bu makalemi yayınladı.

Yayınlanan ilk akademik makalemin bir bakıma ebesi olmuştu Sencer hoca.

Sonraki yıllarda defalarca görüştük, dostluğumuz sürdü. O görüşmelerden ikisini unutamıyorum. İlki, 12 Eylül'ün gazabına henüz uğramadığı yıllarda olmalı. Odasındaydım, o yüksek tavanlı, kara tahtalı odada. Türkiye'de Marksist iktisadın (cılız ve hâlâ yazılmamış) tarihi ile ilgili bir çalışma yapmak istediğimi ve haliyle kendisinin eserlerini de ele alacağımı, ama bu çalışmaların bir kısmını bulamadığımı vs. söyledim. Unutulacak gibi değildi bonkörlüğü; kütüphanesinin en üst rafı bayağı yüksekti, galiba iskemlenin üstüne çıkarak, neredeyse tırmanarak, bana o raftan, üzerinde "DOSYA" yazan, iki şişkin dosya verdi. Bulamadığım risalelerin tamamı oradaydı. "*Ahmet, bak bunların bazıları bende de yok, geri getirmeyi ihmal etme ha*" deyişindeki ton sanki "*getirmesen de canın sağ olsun*" gibiydi. Nitekim, o dosyalar yıllarca nereye taşındıysam benle taşındı, o yazı yazılamadı. Ve Sencer hoca bir gün bile o dosyaların peşine düşmedi.

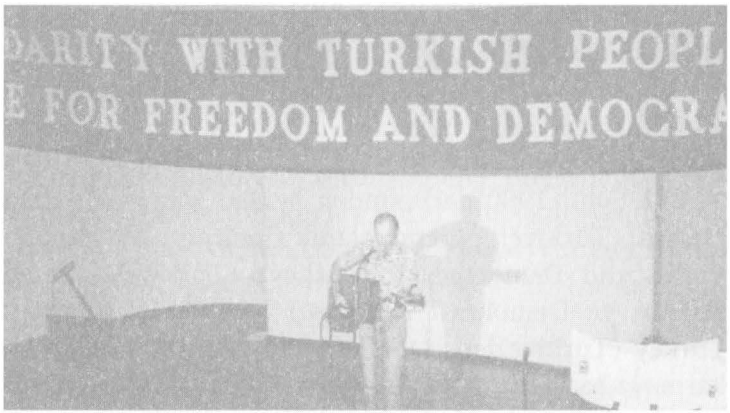

Diğeri yıllar sonra -2010 olmalı- haftada bir kere şehre indiği, daha çok Ferit Edgü ile buluştuğu Refik'te idi. Haftalar öncesinden Nail'le birlikte ayarlamıştık. O gün Ferit Edgü yoktu, üçümüz başbaşa uzun bir öğle yemeği yedik, içtik, içimizde ne varsa döktük. Olmazsa olmaz konu Marx başta olmak üzere, tarih, Türk boyları, büyüme, sosyalizme geçiş, geneliyle ve özeliyle hayat, hocanın Paris yılları, ortak tanıdıklar, dedikodunun sınırlarını zorladık durduk. Hoca bazı ayrıntıları hatırlamıyordu, ama heyecanı, teorik konulardaki şehvetli yaratıcılığı, zihni kıvraklığı yerinde idi. Çok hoş, ama biraz da hüzünlü bir gündü, hem benim hem de Nail için. Buradaki fotoğrafı o gün Nail'in anlattığı bir şeyi dinlerken çekmiştim, hocanın konsantrasyonu ne demek istediğimi anlatıyor sanırım.

Sungur'un konuşmasında dediği gibi, Sencer hoca o zaman da müstesna biriydi. Umalım ki, nesli tükenmiş olmasın bu aydın tipinin.

14.9.2014: ***Sendika.org***

Amerikan Folk Efsanesi Pete Seeger: Darbeye Karşı Konser Vermişti

Pete Seeger kimi yalnız bıraktı ki? Dava adamıydı. Hayatı boyunca emekten, adaletten, eşitlikten yana oldu. Hep sosyalist kaldı, yalpalamadı.

Öldüğünü duyar duymaz Facebook sayfama şu notu düşmüşüm: "Çok sevdiğim birisi daha öldü. Son konserini geçen Eylül'de 94 yaşında iken vermiş, bizim de izleme imkanımız olmuştu. Ayrıca yıllar önce tanışmış, kendisinden 12 Eylül'ün 1. yılı vesilesiyle New York'ta düzenlediğimiz konsere katılmasını rica etmiştik. O da her zamanki dayanışmacı tavrı ile hemen kabul etmiş ve NYU'daki (New York Üniversitesi) konserin harika geçmesini sağlamıştı. O günleri yazmaya başlamak gerekiyor."

"Son konseri" derken yanılmışım. Bizim izlediğimiz Peekskill, 8 Eylül WAMC (Amerikan Halk Radyosu) ile dayanışma konserinden sonra da Seeger gelen davetlere icabet etmeye devam etmiş: 21 Eylül'de Farm Aid'in Sa-

ratoga Springs'teki, 5-6 Ekim'de Brook Farm Project'in New Paltz'daki ve 14 Kasım'da WBAI adlı radyonun New York'taki dayanışma konserine katılmış. 94 yaşında, artık o tükenmeye yüz tutmuş kadife sesiyle, kimseyi yalnız bırakmamış.

Ömrü vefa etseydi 22 Şubat'ta New York'a gidip, bu yıl ilk defa verilecek Woody Guthrie Ödülü'nü alacaktı. Gıyabında vereceklermiş.

12 Eylül 1980 darbesinden hemen sonra ABD'deki bir grup Türkiyeli öğrenci olarak Committe for Human Rights and Democracy in Turkey'i (Türkiye'de İnsan Hakları ve Demokrasi Komitesi) kurduk. News from Turkey (Türkiye'den Haberler) adlı aylık bir bülten çıkarmaya başladık. Bültende insan hakları ihlallerine, süren davalara ilişkin haberleri derliyor, İngilizceye çeviriyor, ABD başta olmak üzere uluslararası kamuoyunu etkilemeye çalışıyorduk.

Alçakgönüllü olmaya gerek yok, yaptığımız işi iyi yapıyorduk. News from Turkey kısa zamanda herkesin başvurduğu bir kaynak haline geldi. Brüksel'de bizim bültenin daha profesyonel bir versiyonunu yayımlayan, Ant dergisinden hatırladığım Doğan Özgüden'in takdirini kazanmış ve bir süre sonra teşrik-i mesai yapmaya bile başlamıştık.

ABD'nin, hatta Kanada'nın değişik üniversitelerindeki Türkiyeli gruplarla da yakın ilişki ve dayanışma içindeydik. Komitenin faaliyetlerini destekleyenler arasında yok yoktu: Edward Said, Noam Chomsky, Paul Sweezy, Eqbal Ahmad, Arthur Miller... PEN'in, cezaevindeki aydınlarla dayanışma için 1985'te Türkiye'ye yolladığı Arthur Miller-Harold Pinter ikilisinin seyahatinde bizim komitenin de bayağı bir payı vardır.

Biz kimdik, Pete Seeger konseri nasıl gerçekleşmişti? New York dışındaki birçok arkadaştan maddi ve siyasi ciddi destek almamıza rağmen, gündelik örgütsel temaslar, News from Turkey'nin basımı ve dağıtımı esas olarak New York'taki kadro tarafından yürütülüyordu. NYU bize bir ofis tahsis etmişti, yayın faaliyetlerini, toplantıları orada yapıyorduk.

12 Eylül darbesinin birinci yılı yaklaşırken, ABD kamuoyunda oluşturmaya çalıştığımız duyarlılığı arttırmak için popüler bir konser düzenlemeyi düşündük. Almanya'da olan Melike Demirağ ve Şanar Yurdatapan vatandaşlıktan çıkartılmıştı. Onları New York'a davet ettik, atladılar geldiler.

"Onun İçin Doğal, Bizim İçin Müthiş Bir Şeydi"

Pete Seeger'ın ölüm haberini duyunca, bizim 1981 konserine bulaşmış ve hâlâ temasta olduğum bazı arkadaşlara yazarak, konserle, hazırlıklarla ilgili hatırladıklarını paylaşmalarını istedim. Malum, hafıza-i beşer nisyan ile maluldür; iyi ki sormuşum, hatırlamadığım bir sürü detay çıktı ortaya.

Osman Kavala anlatıyor: "Pete Seeger'in 12 Eylül'e karşı bizim düzenlediğimiz konsere çıkması herhalde onun için çok doğaldı ama bizim için müthiş bir şeydi. Sakin duruşuyla tamamen ters orantılı bir heyecan fırtınası yaratmıştı. Ben o sırada New York'a yeni gelmiştim, yanlış hatırlamıyorsam sizler Türkiye Konsolosluğu tarafından mimli olduğunuzdan organizatör olarak ortalarda görünmek istememiştiniz. Ben, ses, vb. ile de uğraşıyor, teknisyen görünümünde İngilizce konuşarak programın organizasyonuna yardım ediyordum. Gören nasıl olsa Türk olduğumu anlamaz diye..."

Şimdilerde Utah Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olan Korkut Ertürk, o sıralar NYU'da lisans öğrencisiydi: "İlk aklıma gelen, konsolosluktan gelip fişleyecekler diye iki grup oluşturup, kimimiz sahne arkasında kimimiz de balkonda kalıp ortalıkta gözükmemeye çalışmıştık. O yüzden kapıda ve ortalıkta olanlar 'yabancı' NYU öğrencileriydi. İnsan Tunalı sahne arkasındaki gruptaydı. New York ekibi de balkondaydı. Bir ara irtibat kopukluğu oldu, adı aklımda değil, Pete Seeger'dan önce gitarıyla sahneye çıkan bir 'brother' vardı; sahneye Kuzey İrlandalı birini çağırıp uzun uzun konuşturttu. Halbuki, konuşma yapmak isteyen diğer tüm ilerici gruplara Türkiye dışında hiç konuşma olmayacak demiştik. Ömer'le "ne oluyor" diye balkondan inip, sahneye doğru giderken, salonda Lissarides'e (Kıbrıs'lı sosyalist lider) yakalandık. Diğerleri gibi Yunanlı ve Kıbrıslı arkadaşları küstürmeden onu da konuşturmamak için akla karayı seçmiştik. İrlandalı sahneye çıkınca tabii zor durumda kaldık."

İlkokuldan sınıf arkadaşım, yıllar sonra New School'da tekrar buluştuğumuz Vedit İnal (Yeditepe Üniversitesi, İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi): "Balkonda epey kalabalık bir grup vardık gibi kalmış aklımda. 50-60 kişi galiba. Aşağıda konsolosluktan durumu görmeye gelen görevlilerin, ortalıkta sadece Yunanlı ve Latin Amerikalıları görünce, "bu işi kim yapıyor, yahu" dediklerini duymuştu biri. Bu pek keyiflendirmişti o zaman bizi. Aşağıda sadece Yunanlıların ve Latinlerin gözükmesi oldukça zekiceydi. Kıbrıs Sosyalist Partisi'nden biri konseri hijack etmişti. Olayı Kıbrıs sorununa bağlama babında bitmek tükenmek bilmeyen bir konuşma. Bu, tabii, istediğimiz bir şey değildi."

Konserin sahne arkası amirlerinden, Koç Üniversitesi İktisat Bölümü öğretim üyesi İnsan Tunalı: "O geceyi çok iyi hatırlıyorum. Pete Seeger ile sahne arkasında kısa bir sohbetimiz olmuştu. Ona Nâzım Hikmet'in İngilizceye çevrilmiş bir şiir kitabını hediye etmiştik. Seeger çok mutlu olmuştu."

Enternasyonalist Ruh

Tabii hepimizin unutamadığı, geceye damgasını vuran bir iki şey var ki, altını çizmek isterim. İlki, T.C. New York Başkonsolosluğu'nun işi gücü bırakıp peşimize düşmesi ve bizi, garip ama etkili (Vedit'in tabiri ile "zekice") tedbirler almaya zorlaması. Konserden sonra kimsenin başına bir şey gelmediğine göre tedbirler işe yaramış!

Diğeri, konserin enternasyonalist ruhu; muazzam bir dayanışma göstererek salonun düzenini sağlayan Yunanlı, Latin Amerikalı, Pakistanlı ve İranlı yoldaşlarımızın katkısı. Ve konsere bir kuruş para almadan "Özgürlük ve Demokrasi İçin Mücadele" pankartımız altında katılan dostlar: konserden 6 yıl sonra kaybettiğimiz Frederick Douglass Kirkpatrick ('brother Kirk'), Yunanlı soprano Anna Paidoussi, 27 Ocak'ta ölen o güzel insan Pete Seeger. Sahne arkası mürettebatından 40 yıllık dostum Irvin Schick'ın Seeger'a ilişkin söyledikleri, eminim hepimizin hislerine tercüman oluyor: "Bu kadar militan bir insanın bu kadar yumuşak ve alçakgönüllü olabilmesine ne kadar şaşırmıştım."

Militanlık, yumuşaklık ve alçak gönüllülük! O harika kombinasyon ölmese (idi)...

Konser fotoğraflarını muhtemelen ben çektiğim halde elimde yoktu. Arşivinden bulup, alelacele tarayıp bana ileten Şanar Yurdatapan'a teşekkür ederim.

6.2. 2014: ***Radikal***

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Temelden Çözüm Özelleştirme

Farkındayım, herkese gına getiren bir konu. "Bunca olan biten arasında yazacak şey mi bulamadın?" dedirtecek cinsten. Ayrıca, tekrar üzerine yazmayı gerektiren haber itibariyle de netameli. Yine de değinilmeli. Çünkü, ileride olabilecekleri sezdirtecek nitelikte.

Haberi **Fırat Haber Ajansı**'ndan aktarıyorum: *"Hakkari Belediyesi, kentte büyük bir sorun haline gelen çöp sorununu temelden çözmek için çöpü özelleştirdi. Geçtiğimiz hafta Hakkari Belediyesi, Meclis salonunda yapılan ihale, 9 firmanın katılımıyla yapıldı. Yapılan ihalede, 9 firma arasında şartnamesi tutan merkezi Van'da bulunan, ENKA Temizlik Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi, Belediye'nin çöp ihalesini 6 aylığına 706 bin liraya aldı."*

Kısaca hatırlamakta yarar var. Özelleştirme, merkezi veya yerel yönetimlerin kamu adına mülkiyetine sahip olduğu, mal ve hizmet üreten kurumlarını ya da faaliyet alanlarını kapitalist şirketlere satmasıdır. Hem de bu kurumların asıl sahiplerine danışmadan, sormadan. Dünyanın her köşesinde son 30 yıldır yaşanan bu moda bize de musallat olmuş, AKP'nin de, CHP'nin de, her türlü liberal solcunun da damarlarında akan asil kan haline gelmiştir.

Eğri oturup doğru konuşalım. Solculuk kapitalizmin kendisinin tasfiyesi demektir. Özelleştirme ise kapitalistleşmemiş alanların kapitalistleştirilmesidir. İsteyen, özelleştirmeler yolu ile kapitalizmin genişletilmesine solculuk veya halk yararına faaliyet desin. Ben demem, demeyeceklerin de az olmadığını düşünüyorum.

Habere dönelim. Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerin belediyelerine merkezi devletin her türlü baskıyı, bu arada mali baskıyı da reva gördüğünü biliyoruz. Parasal sıkıntılar yüzünden birçok bölge belediyesinin elinin kolunun bağlandığı da malum. Dolayısıyla, en temel belediyecilik hizmetlerinin aksadığı ve bu durumda sanki hiç suçu yokmuşçasına bölgeye seçim propogandasına giden AKP'lilerin sözkonusu aksamaları istismar ettiklerini de gören göz görüyor. Bütün bu olumsuzluklar Hakkari Belediyesi'nin kararı sözkonusu olduğu zaman kafamızı kuma gömmeyi gerektirmez.

Bu özelleştirme kararının bazı özelliklerinin altını çizelim. Yukarda en genel şekilde tanımladığımız özelleştirmede merkezi veya yerel yönetim özel sektöre sattığı kurum veya faaliyet alanı yoluyla para kazanır. Oysa, çöp toplama gibi bir faaliyet özelleştirildiğinde belediye para kazanmamakta, para harcamaktadır. Öyle ya, özel şirket çöp toplama faaliyetini hayır için yapacak değildir. Bir para karşılığında, hem de kâr edebileceği bir meblağ kendisine ödendiği zaman bu faaliyeti yerine getirmeyi üstlenecektir. Bir başka şekilde söyleyecek olursak, bu özelleştirme kararı ile belediye eskiden vatandaşlarına verdiği bir hizmeti meta biçiminde özel bir şirketten satın almaya karar vermiş olmaktadır.

Bu kararın ekonomik rasyonalite bakımından savunulması genellikle maliyet karşılaştırması ile yapılır. Be-

lediye, kendisinin üstlendiği çöp toplama faaliyetinin maliyetinin özelleştirme sonrası şirkete ödeyeceği miktardan çok daha fazla olduğunu öne sürerek kendini savunabilir. Bu özgül durumda da, Hakkari Belediyesi çöp toplama faaliyetinin 6 ayda kendisine 706 bin TL'den çok daha fazlaya mal olduğu için özelleştirmeyi tercih ettiğini söyleyebilir. Bu da, 706 bin TL veya daha az harcayarak bu faaliyetin belediyece yürütülmesinin imkânsız olduğunu söylemekle birdir.

Konunun maliyet hesapları karşılaştırmasını aşan boyutları olduğunu ayrıca vurgulamaya gerek yok. Nasıl bir dünyada yaşadığımız ortada. Metalaşmamış ne kaldı ki? Belki, ekonomik rasyonalite adına, hem de "temelden çözüm" iddiası ile çöp toplama özelleştirmesine de bu kadar şaşmamak gerekiyor. Belki de, şaşmak, hatta telaşa kapılmak. Özelleştirmeci olmak ya da olmamak; karpuz misali, seç seç, al!

9.7 2011: ***Birgün***

Yalancının Mumu

Nihayet **kriz** kelimesini telaffuz eder oldular. Sanki kriz dediğiniz otobüs, burası da duraklardan biri, uğrayabilir de uğrayamaz da. Öyle bir uğramak üzere ki, Allahlarını şaşıracaklar. Dilimizde tüy bitti, söyleye söyleye. Kendilerine fazlaca dokunmadığı, arkalarına tam tekmil destekli hükümetleri aldıkları sürece aldırmıyorlardı. Ama, görünen o ki, gelen dalga AKP'nin de Obama hükümetinin de boyunu aşıyor. Avrupa'da çöken ekonomiler de cabası. ABD'de son günlerde yaşananlar Obama'nın suni olarak boyunu uzatma çabasından başka bir şey değil. Yapılmaya çalışılanın teknik adı sizi aldatmasın: Bütçe borçlanma tavanını yükseltmek!

Laf açılmışken ABD'deki rezalete kısaca değinelim. Ne de olsa biz küçük Amerika'yız, ABD ekonomisi de hâlâ dünya ekonomisinin kalbi. Krizin su yüzüne vuran ve iktidarları iktidarsızlaştıran **sonuçlarından** (nedenlerinden değil!) biri de para bolluğunda parasızlıktır. Kibarcası, hükümetlerin harcamaları gereken parayı (işsizlik, emeklilik ödemeleri, vb.) toplayabildikleri vergilerle karşılayamama durumu. Bu durumda adam gibi bir hükümetin yapacağı şeylerin başında, vergi kaçıranları kö-

şeye sıkıştırmak, zenginlerin ödediği verginin miktarını arttırmak gelir. Ne gezer? ABD'de yapılagelen ve bu yakınlarda Obama tarafından da tekrarlanacak olan tam tersidir. Yatıp kalkıp, halka dönük harcamaların neresini budayabiliriz diye planlar yapmaktalar.

Geçenlerde, Ralph Nader de, dürüst bir liberal olarak bu halk düşmanlığına isyan ediyordu. "Yahu, şu vergi kaçıran şirketlere niye yüklenilmiyor" diye yırtınıyordu. Nader'in yalancısıyım: geçtiğimiz üç yıl boyunca *Honeywell, Verizon* ve *General Electric* adlı **UTŞ**'lerin (*ulus-tanımaz-şirketler*; benim iktisat literatürüne katkımdır!) toplam kâr miktarı 167 milyar dolardır! Ödedikleri vergi ise neredeyse **0**, evet yazıyla **sıfır** dolardır!

ABD'nin emperyalist maceralarının da bir maliyeti var tabii. Azaltacaksan o kalemleri azalt değil mi? Hayır, gözlerini emeklilik fonlarına, işsizlik fonlarına dikmiş vaziyetteler. Yine, Nader'in aktardığına göre, sadece Afganistan, Pakistan ve Irak'tan çekilmek 150 milyar dolar tasarruf sağlıyor ABD hükümetine. 65 yıldır Avrupa'nın orasına burasına, Moğolistan'dan Moldavya'ya kadar yığdıkları askerlerin maliyeti de cabası. Kısacası 2008-9 döneminde 21. yüzyılın ilk depresyonunun "geliyorum" dediği ilk dalgada kurtarılan onca şirket ve banka yetmiyormuş gibi, şimdi de yeni vergi indirimleri, yeni şirket kurtarma planları telaşındalar. ABD'de son günlerde yaşananların özeti budur.

Memlekete gelelim. Dikkatli ***Birgün*** okuyucularının gözünden kaçmamıştır, geçenlerde gazetemizde Alper Duman'ın Türkiye'deki vergi adaletsizliği üzerine bir yazısı yayınlandı. **Ülker**'in avukatları hızır gibi, onlar dikkatsiz olma lüksüne sahip değiller. Sen misin, "çalışanlar maaş ve ücretlerini daha görmeden vergilerini ödü-

yor, nedir bu şirketlerin ödediği cüzi, komik vergiler" diyen? Hemen, tekzibi yedi ***Birgün***!

Yakın zamana kadar, özellikle seçim propagandaları sırasında, şişine şişine kişi başına 10 bin dolar gelir safsatası ile yalan-reklam yapan siyasiler bu sefer bayağı sıkışmış vaziyetteler. Kendilerini mi, temsil ettikleri şirketleri mi kurtarsınlar, tam bir panik hali. Alper, küçük bir hesapla kişi başı gelir yalan-reklamını çırılçıplak bıraktı geçenlerde: "*Türkiye nüfusunun %20'si gelirin yarısını aldığına göre, gelirin geri kalanını (600 milyar TL) nüfusun geri kalan %80'ine, yani 57.6 milyona bölünce aslında kişi başı gelirin yıllık 6 bin dolar olduğu*" kabak gibi ortada.

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar! Dönem müsait, **hep beraber** üflersek, öğleye bile dayanamazlar.

23.7.2011; ***Birgün***

Vergi Ödemeli mi Ödememeli mi?

BDP'li Batman milletvekili Bengi Yıldız ***Taraf*** gazetesinden Neşe Düzel'e *"Demokratik özerkliğini ilan eden yer, Ankara'ya vergi vermemeli ama devletten yardım almalı. Geri kalmış yörelerin hepsi için bu böyle olmalı. Zira bu bölgeler ihmal edildi, devlet yatırımları Marmara-Ege'ye yaptı"* dedi ve anında çıngar koptu. Kopan çıngar arasında, tahmin edilebileceği gibi, Tayyip Erdoğan'ın "*ödemediği zaman bedelini ödemek durumunda kalır*" lafı ön plana çıktı. Malum medyamız da, hemen, acaba "*bedelden ne kastetmiş olabilir?*" "*cezacı mantık devlet adamlığı ile bağdaşır mı?*" temalı "yoğun" ve "derin" bir tartışmayı başlatıverdi.

Erdoğan'ın fevri çıkışlarının yorumunu pop-psikiyatri uzmanı gazetecilere bırakarak, aynı günlerde sık sık karşılaştığım, hem de sol göstererek yapılan *vergi savunuculuğuna* değinmek istiyorum. Yanlış anlaşılınamak için baştan vergi meselesine nasıl baktığımı kısaca belirteyim.

Tartışılan konu bağlamında, devletin, yani vergi toplayan merciin, dolayısıyla verginin kendisinin yok olduğu ideal bir topluma referansla geliştirilecek argümanla-

rı atlayabiliriz. Konumuz, ABD'den TC'ye kadar kapitalist devletin topladığı vergilerdir. Burada dikkate alınması gereken safhalar şunlardır: ilkin, verginin kaynağı (gelir tipi ve kimin ödediği anlamında), ardından, bu vergilerle sağlanan parayla yapılan harcamaların niteliği (kime dönük ve ne amaçla yapıldığı anlamında), sonra, hem vergi toplarken hem de vergilerle yaratılan fonları harcarken yapılan adaletsizlikler ve de en son olarak, bu adaletsizliklerin çözümüne ilişkin politikalar.

Netlik sağlamak için somutlayalım: Vergiler gelirler (ücret ve kâr) ve harcamalar (zengin ve yoksul) üzerinden toplanır. Devlet bu parayla okul ve hastane yapabileceği gibi tank, tüfek de satın alıp, CIA veya JİTEM mensuplarını da besleyebilir. Hatta, devletin sütü bozuksa, hayali ticaret yapanlara teşvik harcamalarını, buzdolabı, fırın kılığında seçim-teşvik-primi türünden şike harcamalarını da bu vergilerle finanse edebilir. Bu arada, günde bir paket sigara, bir şişe bira içen *asgari-ücrete-talim emekçiye* de, *motor yatı ile Adalar-Modalar yapan spekülatöre* de aynı miktarda sigara ve içki vergisi ödetmekte beis görmeyebilir.

İşte, Bengi Yıldız'ın ettiği lafın üzerine leş kargaları gibi atlayanlar önce bu belirttiğim vergi toplama ve harcama safhalarının kalem kalem hesabını yapıp, ondan sonra ağızlarını açmalıdır. Bengi Yıldız'ın yapmasına gerek yoktur, çünkü, o bu safhaların her kaleminden muzdarip bir halkın içinden çıktığı için, adaletsizliği akli değil, hissi bir mesele olarak yaşamaktadır.

Bizim gibilerin ise bu işlerin hesabını kitabını tutması gerekir. Merak edilmesin, bunu yapanlar da hem bu ülkede hem de batıda mevcuttur. Google'layın ***net vergi*** *(net tax)*, ***sosyal ücret*** *(social wage)* vb. kavramlarını, göreceksiniz.

Şimdi, gelelim yukarıda bahsettiğim *pseudo-vergi-savunuculuğu* meselesine. Kulağımla duyduğum argümanlardan birinin dayandığı zihniyet kapitalist ekonominin her şeyinin sermayedarların lütfuna bağlı olduğu varsayımına dayanır. Bu akıl tutulması, nedensellik zincirini sermayedarın yatırım kararı ile başlatır. Öyle ya, yatırım olmasa işyeri olmayacak, işyeri olmazsa da çalışan olmayacak, çalışan olmayınca ücret üzerinden alınan vergi olmayacaktır. O zaman ücretlerden alınan gelir vergisi bizzat sermayedarın yarattığı istihdamın sonucu olduğuna göre, bu vergiye niye *"istihdam vergisi"* denmesin ki? Maalesef, bu görüş sol cenahta oldukça yaygındır. Hem de, bu tür kavramların, adeta bizzat hayatın kendisinin sermayedar lütfu olarak algılanmasına hizmet ettiğinin farkına varmadan.

Herkesin üniversite yıllarında hayran olduğu gençlik önderleri vardır. Benimki, belki biraz da o yıllarda İTÜ'de öğrenci olduğum için Harun Karadeniz'dir. Harun *Kapitalsiz Kapitalistler* adlı küçük bir kitap yazmıştı. O başlıktan esinlenerek, "*istihdam vergisi*" gibi kategorilerle Bengi Yıldız'ı eleştirmeye kalkanlara ***Kapital'siz Sosyalistler*** demeyelim de, ne yapalım?

30.7 2011; ***Birgün***

"Bu Nedenle" Kriz

Fiachra Gibbons'ın ***Guardian***'daki yazısının ilk cümlesi şöyle idi: "Jean-Luc Godard'ın Avrupa finansal krizine çözümü var" (tinyurl.com/6zpwcue). Haber yazıcılığının klişelerinden biri, ilk cümlenin haberin geri kalanını okutacak şekilde yazılmış, yani olabildiğince şaşırtıcı ve çekici olmasıdır. Kabul etmemiz gerekir ki, bu başlangıç cümlesinde her ikisi de mevcut, şaşırtıcılık da, çekicilik de.

Şaşırtıcı, çünkü finansal krize çözüm, 1960'lardan beri her yaptığı ile Amerikan şirket sinemacılığına meydan okuyan sıradışı bir sanatçıdan geliyor olması. Çekici, çünkü Avrupalılar ekonomik kriz bahanesiyle yılların mücadelesiyle kazandıkları hakları kaybetmenin karamsarlığı ve aynı zamanda çözüm arayışı içindeler.

Ama, yazının geri kalanını okuyunca aslında Godard'ın "çözümü"nün sadece Yunanistan'la ilgili olduğu anlaşılıyor. Avrupa'nın tamamı ile ilgili değil söyledikleri. Hatta, önerdiği "çözüm" ile Almanları sinirlendirdiğine kalıbımı basarım. Godard, Avrupalıların, klasik Yunan düşüncesine, mesela Aristo'ya borçlu olduğunu hatırlatıyor. Mantıki akıl yürütmenin "bu nedenle" deyimi olmaksızın yapılamayacağını söylüyor ve bu kalıbı kul-

lanan her Avrupalının Yunanlılara 10 avro ödemesi halinde Yunanistan'daki krizin bir günde çözüleceğini iddia ediyor. Bu öneri ile sadece kriz halledilmiş olmuyor, Yunanlıların alameti farikası Parthenon'un Almanlara satılma ihtimali de ortadan kalkmış oluyor! Gerçi, Godard bu arada metalar dünyamıza "bu nedenle" ibaresini de yeni bir meta olarak katıyor ama, o kadar kusur kadı kızında da olur.

Parthenon satılır veya satılmaz, "bu nedenle"yi kullananlara 10 avroluk bilet kesilir ya da kesilmez bilemiyoruz. Ama, Yalova'nın bileti kesilmişe benziyor (Habertürk'ün haberi için: tinyurl.com/42xyz2q). Rivayet o ki, başkalarının endüstriyel atıklarına depo alanı olarak uygun görülmüş.

Dünyanın çeşitli şekillerde, çeşitli amaçlar için bazen zihni, bazen fiili olarak ikiye (doğu-batı) veya üçe (birinci, ikinci, üçüncü) bölündüğü varit. Küreselleşme literatürüne de sinmiş, hepimizin kullandığı kuzey-güney şeklindeki ikiye bölünme de çok yaygın. Aslında Yalova'nın atıklara uygun bir bölge olarak tercih edilmesi bu bölünmenin sonucu. Ne kadar bilmem kaçıncı büyük ekonomiyiz diye yırtınsak son tahlilde batının gözünde buralar güneydir, oralar da kuzeydir.

Bu kuzey-güney bölünmesinin ve atıklar meselesinin geri planı var tabii ki. Daha önce de yazmıştım, şu anda Obama hükümetinin bankalar eksenli ekonomi politikalarından sorumlu baş iktisatçısı Lawrence Summers'dır. Son görevi de Beyaz Saray'daki Ulusal Ekonomi Konseyi'nin direktörlüğüdür. Konumuz açısından

Summers'ın maceralarının başında Dünya Bankası'nda çalışırken şahsen yazmadığı, ama şaka yollu muhtevasına katılarak imzaladığı zehirli atıklar hakkındaki iç yazışma gelir. Bu yazışmada, iktisadi ve mantıki bir akıl yürütme ile zehirli atıkların düşük ücretli ülkelerde depolanması öneriliyor ve "bu nedenle" nüfusu ve çevre kirliliği az Afrika kıtasının ideal bölge olduğu savunuluyordu!

Dünya şöyle ya da böyle bölünsün, 21. yüzyılın ilk depresyonundan kaçış imkansız. "Kasımpaşa Kabadayılığı Yapısal Kadere Karşı" filminin finaline yaklaştık. Ve ben Cuma sabahı bunları yazarken internete son bir defa bağlanıp dünya ekonomisindeki çöküşün boyutunu öğrenmek istediğimde, karşıma çıkan sayılar bayağı ürkütücüydü. Dünya piyasalarındaki kaybın 4.5 trilyon dolar olduğu tahmin ediliyor. Bu tür büyük rakamların bizim gibi sıradan insanlar nezdinde herhangi bir manası olamaz. Bu kaybı somutlamak için şunu söyleyebiliriz: 4.5 trilyonluk değerin ekonomik faaliyet olarak karşılığı 307 milyon nüfuslu ABD'nin yaklaşık 4 ay, 75 milyon nüfuslu "benim yalnız ve güzel ülkemin" 4 yıl didinme ile yarattığı GSYH'dır! Varsın, kimi bilmiş iktisatçılar bu boyuttaki tahribatın bilmem kaçıncı dip olduğunu tartışadursunlar, asıl ürkütücü olan, bu muazzam çöküş haberini okuduğum yerli malı sitedeki bir okuyucunun reaksiyonu idi: "Allah başbakanımızı başımızdan eksik etmesin yeter, kriz mriz vız gelir...

Bir ülkenin yarısı üç aşağı beş yukarı böyle düşünüyorsa, sırf "bu nedenle" işimizin Allah'a kaldığını teslim etmeliyiz!

6.8.2011; ***Birgün***

Kongre Hareketi ve Programı

Son gelişmeler dikkate alınırsa, nereden baktığımıza bağlı olarak, içinde bulunduğumuz koşullar yüzünden *Kongre Hareketi*'nin kimilerine artık manasız gelebileceğini biliyorum. Bu görüşe katılmadığım gibi, şahsen hâlâ *Kongre Hareketi*'ni son derece anlamlı bulanlardanım. O yüzden de hareketin oluşum safhalarını yakından izlemeye çalışıyorum.

Bu meyanda, geçen hafta çağrılı olduğum ve ağırlıklı olarak **Kongre Girişimi Program Çerçeve Metni** adlı taslağın (http://bit.ly/qCi6QI) tartışıldığı bir toplantıya katıldım. Taslak 4 sayfalık, 36 maddeli bir metin. Daha önceki metinler, toplantılar ve komisyon çalışmaları dikkate alınarak oluşturulmuş bu taslak son şeklini 15-16 Ekim'de Ankara'da yapılacak *Kongre* toplantısı ile alacak.

Kongre Hareketi niye önemlidir? Katıldığım toplantıda da dile getirilen şu tespite katılmamak mümkün değil: dünya devrimci hareketlerinin tarihinde ilk defa bir ülke sınırları içinde devrimci bir etnik azınlık hareketi *o ülkenin devrimci dönüşümü için* çoğunluğun göreli olarak daha cılız devrimcilerini ortak davranmaya çağırıyor. Bu çağrıyı anlamlı kılan üç konjonktürel fak-

tör var. İlki, kızışan savaş ortamı içinde onurlu bir barışın aciliyeti. İkincisi, dünya kapitalizminin nasıl aşabileceğini bilemediği ve 1930'lardan beri yaşamadığı derinlik ve ölçekte küresel bir *ekonomik kriz* içinde debelenmesi. Üçüncü faktör ise, hareketin bileşenlerinin gerek örgütsel gerek kişiler bazında çeşitliliği ve kapsayıcılığı.

Hem mesleki deformasyonum (iktisatçılık) hem de ideolojik formasyonum (klasik Marksist) yüzünden taslağın özellikle *Emek Mücadelesi* bölümüne odaklandım. Bu bölüm 21., 22. ve 23. maddelerden oluşuyor. Bu maddelere ilişkin ilk gözüme çarpan şu oldu:

3 maddede 8 cümle var; 4'ü "*mücadele eder*," 1'i "*mücadeleyi destekler*," 1'i "*yanında yer alır*," 1'i "*çaba gösterir*" ile bitiyor. 22. maddedeki tek cümle ise "*...mücadele eden* Kongremiz insanın insana kulluğunun son bulacağı sömürüsüz bir düzeni *amaçlar*" şeklinde.

Bu durum, yani sorunlara *somut alternatifler* önermek yerine, varoluş tarzını sürekli *mücadele, uğraşma, çabalama* olarak formüle ediş, büyük ölçüde taslağın geri kalanında da gözlemleniyor. Metnin taslak olması, programın kendisi olmaması itibariyle bir ölçüde anlaşılabilecek olan bu durum, bence bir sıkıntının ya da yetersizliğin semptomatik dışa vurumudur.

Şunu da eklemem gerekiyor: Taslakta *ekonomi* ve *kriz* sözcükleri hiç geçmediği gibi, *küresel* kelimesi *ekoloji* bağlamında, *ekonomik* kelimesi ise 3 kez ve yıllardır hep birlikte kullanılmasına gereksiz aşırı özen gösterilen "*ekonomik, siyasal...*" veya "*ekonomik, sosyal...* türü klişe ibarelerde kullanılmış.

Varolanı eleştirerek onun yerine yepyeni bir düzen kurmaya (devrimciliğe) girişen siyasi hareketlerin prog-

ramında üç ana unsur esastır. Durum tespiti, A noktası diyelim; varılmak istenen yer, B noktası ve ikisi arasındaki yolculuğun safhaları.

Emek Mücadelesi bölümünde "*mücadele edilecek*" şeyler aracılığıyla aslında dolaylı tarzda, kısmen bir *durum tespiti* yapılıyor, A noktasının ne menem bir şey olduğu sezdiriliyor; *yolsuzluk, talan, gelir dağılımındaki uçurum* vs. dile getirilmiş.

Aynı şeyi bir ölçüde varılmak istenen yer, B noktası için de söyleyebiliriz: "*kapitalizme karşı....mücadele eder*" ibaresinin dışında "*mücadele edilen*" şeyler aracılığıyla, o şeylerin olmadığı bir durumun arzulandığı söylenmiş oluyor: "*İnsan çalıştırmanın güvencesiz ve sigortasız, güvensiz ve sağlıksız ortamlarda*" olmaması gibi. Bunların ve bu bölümdeki diğer karşı çıkılan hususların tedavisinin kapitalizm içinde ne ölçüde gerçekleştirilebileceği metinde belirsiz olmakla birlikte, 22. maddede belirtilen "*sömürüsüz bir düzen*" ifadesinden nihai amacın kapitalizm sonrası bir şey olduğu ima edilmiş.

Şu andaki durum ile varılması amaçlanan durum arasında "*mücadele etme*"nin dışında yapılacaklar, enerjinin teksif edileceği *öncelikli alanlar, politika önerileri* vs. taslakta belirsiz. Yukarıda da söylediğim gibi "*mücadele eder*" ibaresinin bu kadar çok tekrarı sanki bu belirsizliği aşamamanın ifadesi gibi.

Taslakta, sadece 20. maddede geçen *Demokratik Özerkliğin "Türkiye'nin demokratikleşmesinde, halkların özgür ve gönüllü birliğinde önemli bir rol oynayacağı...* savunulmuş. O zaman, *Demokratik Özerklik* anlayışının açıklandığı metinlerdeki ekonomi, kalkınma vb. konular üzerindeki görüşler ile programın bir ara yüzleşmesi kaçınılmazlaşıyor. Bu kaçınılmaz yüzleşmenin bazı potansiyel tartışmalara yol açacağı açık.

Demokratik Özerklik metinlerindeki ekonomik modelin oldukça komünal, fazlasıyla yerel, katılımın her derde deva olduğunu varsayan bir zihniyete dayandığını düşünüyorum. Bir bakıma bu zihniyetin yol açtığını sandığım bir sonuç da teknoloji, verimlilik gibi modern toplumun göz ardı edemeyeceği alanların es geçilmesi. Keza, yılların baskıcı, otoriter merkezi devletine duyulan haklı tepkinin bir sonucu olarak planlama, kaynak ve enformasyon kontrol ve dağılımı da sözkonusu modelde ihmal edilebiliyor. Bu da, yerel birimlerin birbirleriyle ulusal ölçekte ilişkilendiriliş biçimleri ile kalkınma/gelişme hedefleri bakımından sağlayabileceği imkanların gündem dışı sayılmasına yol açıyor.

Kısacası, "*yetmez, ama evet*"çi gibi gözükme riskini alarak, *Kongre Hareketi*'ni **gerekli**, ama *programı* itibariyle **yetersiz** bulduğumu söylemek istiyorum.

24.9.2011; ***Birgün***

Güçlü Liderle mi, Güçlü Tüketimle mi?

"*Krizin ilk aşamasında ABD ekonomiyi yeniden canlandırmayı denedi ama pek de başarılı olamadı. Trilyonlarca dolarlık likidite desteğine karşın ne tüketim ne yeni ev satışları ne de diğer alanlarda beklendiği gibi bir canlanma ortaya çıktı. Krizin ikinci aşamasında Euro Bölgesi ekonomilerinin bir bölümü kendi aldıkları önlemlerle krizden çıkma yolunda hiçbir gelişme sağlayamadılar. Bu ekonomilere IMF'den yardım yapıldı ve hâlâ da yapılıyor ama olumlu bir gelişme şimdiye dek sağlanamadı.*" Gören gözün gördüğünü tasvir eden Mahfi Eğilmez, ayrıca krizin üçüncü aşamasına girildiğini, Türkiye'nin de içinde olduğu "*gelişme yolundaki ekonomilerin*" de artık krizden uzak durmalarının "*pek mümkün olmadığı*"nı söylüyor (tinyurl.com/636qh94).

Küresel ölçekte, yaygın, uzun süreli ve derin bir kriz ile karşı karşıya olduğumuzun kabulü anlamına gelen bu tasvire katılıyorum. Ama krizin nedenlerine ve bu nedenleri nasıl teşhis ettiğimize bağlı olarak krizin nasıl aşılacağına gelince, Eğilmez ile farklılaşmamız doğal. Bu farklılaşmanın kaynağı sadece ana akım iktisat anlayışı ile Marksist yaklaşım arasındaki fark değil. Çün-

kü, Marksistler arasında da krizin nedeni ve tedavisi hakkında ciddi görüş ayrılıkları olduğunu biliyoruz. Aşağıda eksik tüketim üzerine düşündüklerim bu farklılaşmanın da hafife alınmaması gerektiğini gösterecektir.

Yine de Marksistler arasında kimse kalkıp da Eğilmez gibi "*küresel sistemin bugünkü temel sorunu, **ortak eylemi organize edecek bir liderin olmaması.** Geçmişte bu rolü ABD Başkanı oynardı. Genellikle de arkasında güçlü bir İngiliz lider olurdu (Roosevelt-Churchill, Reagan-Thatcher, Clinton-Blair gibi). Bugün Obama güçlü bir lider değil...* demiyor (abç).

Oysa, daha 14 Ağustos gecesi NTV'deki bir programda, Oğuz Haksever'in sosyalizmin olabilirliği üzerine sorduğu soruya Mahfi Eğilmez "*tabii, niye olmasın. O da bir alternatif. Kapitalizmin içinde bir çıkış yok. Oturup düşünüyoruz burada bir çözüm yok...* demişti (http://bit.ly/oMG7EX). Çözümsüzlük rahatsız etmiş olmalı ki, Eğilmez düşünmüş, taşınmış çözümü "güçlü lider"de bulmuş!

Otoriter, güçlü bir liderin eksikliği yüzünden krizin aşılamadığını sanmak, krizin, basiretsiz, yanlış politikalar sonucu başımıza geldiğini düşünmekle aynı şeydir. Bizim cenahta henüz o kadar savrulma yok.

Bu durum tespitinden sonra, sol analizler arasında oldukça hâkim olduğunu düşündüğüm eksik tüketim çıkışlı kriz açıklamasına değinmek istiyorum. Bu yaklaşımın hareket noktası, gelir dağılımının bozukluğu, ücretlerin yeterince (verimlilik artışlarına paralel, hatta daha hızlı) artmayışıdır. Ücretleri yeterince yüksek olmayan işçiler giderek tüketim metalarının tamamını satın alamayacakları için eksik tüketim (satılamayan tüketim metalarının elde kalması -aşırı birikim?) oluşmakta, **bu yüzden de** kapitalistlerin kâr oranları düşmektedir.

Bir taşla iki kuş! Öyle ya, bir ayağımız eksik tüketimde, bir ayağımız da kâr oranının düşme eğiliminde. Tedavi de krizin nedenini teşhiste mevcut. Düzelt gelir dağılımını, arttır ücretleri, ne kriz kalır, ne sefalet. İsteyerek ya da istemeyerek kapitalizmin restorasyonuna hizmet.

Memleketimizde bu görüşün çok yaygın oluşu bence kısmen sol literatürün niteliği, kısmen de soldaki iktisatçılarımızın formasyonu ile açıklanabilir. Hepimizin saydığı, sevdiği Sadun Aren hocamız sol Keynesçi idi, keza Paul Sweezy'yi özetleyerek çeviren Arslan Başer Kafaoğlu da. Kapitalizmi evrelere ayırarak, Marx'ın emek değer teorisinin sadece rekabetçi döneme uygulanabilir olduğunu, oysa artık tekelci kapitalizm evresinde olduğumuz için "yeni" (yani, Keynesçi) çözümlemelere ihtiyacımız olduğu az mı tekrarlandı?

Kaba eksik tüketimcilik hakkında Marx'ın ne düşündüğü ***Kapital***'in II. cildinde açık seçik anlatılmıştır. Ne demek istediğimi merak edenler II. cildin XX. bölümüne göz atabilir. Bizzat Marx'ın kendisinin eksik tüketim anlayışını ne kadar naif bulduğunu ve cepheden karşı çıktığını orada göreceklerdir.

Şimdilik bu kadar, gerisini daha uzun bir yazıda ele almak üzere.

1.10.2011; ***Birgün***

Herşeyi Ortada...

"Fakirin her şeyi ortada" demiş Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Başkanı Birol Aydemir. Hayli önemli, tekrar değineceğiz bu veciz tespite.

Bir tespit de benden: Profesör Eser Karakaş'ın da her şeyi ortada. ***Taraf*** gazetesindeki söyleşisi *dervişin fikri neyse zikri de odur*'a tipik misal. Buradaki fikir *her şeye rağmen AB'ci sermaye sevgilisi iktisat anlayışı.*

Uzun söyleşide Türkiye ekonomisinin inkar edilemeyecek bazı özellikleri teslim ediliyor: "*Sanayinin kullandığı girdi... ithalata endeksli. Türkiye'de büyüme dış kaynak sorunu yaratıyor...*" Söyleşide konu **ne yapmalı**ya gelince, bu sefer de Karakaş'ın hayal dünyasının beklentileri Türkiye ekonomisinin başka özelliklerini çarpıtmaya yol açmış. En bariz örnek devlet gelirleri meselesi.

Hep tartışılır hep eleştirilir. Vergi sistemimiz bozuktur, adaletsizdir. Zenginler vergi kaçırırken, maaşlıların ve ücretlilerin gelirleri daha ellerine geçmeden vergilendirilir. Buna bir de gelire bakılmaksızın uygulanan dolaylı vergileri ekleyin. Yani rakı, sigara içenin kim olursa olsun aynı miktarda vergi vermek mecburiyetini. Kabak

gibi ortada olan bir saçma sapanlık. O kadar ki, sermaye yanlısı hükümetlerin bile zaman zaman kabul etmek zorunda kaldıkları, düzeltmeye çalışacaklarını söyledikleri Türkiye ekonomisinin olgusal bir gerçekliğidir bu durum.

Sazı Eser Bey'e verelim, bakalım ne demiş bu konuda: "*Dolaylı vergilerin artışını sağlıksız görmüyorum, hatta mevcut yapıda adaletli görüyorum... Dolaysız vergilerin penetrasyon sorunu var. Türkiye'de dolaysız vergi ödeyenlerin sayısı o kadar düşük ki. Dolaysız vergi payını yükseltmeye kalktığınızda, büyük adaletsizlik yaratırsınız.*" Haydi bakalım, buyurun cenaze namazına.

Adaletsizlik yaratacak vergiler **dolaysız** vergilermiş, **dolaylı** vergiler artmalıymış, hatta adaletli imiş. Dolaysız vergiler esas olarak farklı gelir türlerinden alınan vergilerdir. Bunların başında yukarda belirttiğimiz gibi çalışanların maaşları ve ücretleri gelir. Bu kesim kaçırmak istese bile kaçıramayacağı vergisini daha geliri eline geçmeden devlete öder. Diğer gelir türleri ise şirket gelirlerinden, mülk gelirlerinden ödenmesi gereken vergilerdir. Yine malumumuzdur ki, şirketler karlarından, kazançlarından ödemeleri gereken vergiyi her türlü akrobasiyi yaparak ödemezler. Mülk sahiplerinin üçkâğıtları da herkesin başına gelmiştir, bayağı yaygındır.

Eser Bey bu konuda ısrarlı, bir de istatistikler veriyor: "*Türkiye'de beyannameli vergi mükellefi sayısı 1 milyon, onlar da en üretken kesim. Böyle bir yapıda dolaysız vergileri arttıralım diye bir öneri getirmenin adaletle bağdaşır bir tarafı yok. 55 milyon seçmenin olduğu bir yerde, 1 milyon kişi beyannameyle vergi veriyor.*" Yani? 55 milyon seçmen, ki çoğu emekçi, önemli bir bölümü gariban. Bu kesimin geliri var da vergi ödemiyor

mu? Sadece, 11 milyona yakın sigortalı işçi, 3,5 milyona yakın memuru hatırlayalım. Niye beyanname doldursun ki bu insanlar? Ayrıca, o "*beyannameli vergi mükellefi*" üretken de, bu tıpış tıpış vergisini ödeyen işçiler, memurlar asalak mı?

Söyleşinin geri kalanı da bu minval üzere gidiyor. En önemli iktisadi girdi "*hukuk devleti*" imiş, gerçekleştirebilsek o hukuku pek seven yabancı sermaye koşa koşa Türkiye'ye gelirmiş. "*Mülkiyet haklarına* ***mutlak*** *saygı*" gerekirmiş. AB bizi istemese de biz onu ister gibi yapmalıymışız, vs.

Başa dönelim, bu kez sazı tekrar Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Başkanı Birol Aydemir'e verelim: "*Türkiye'de iki kesim istatistik vermiyor. Veya doğru vermiyor. Bunların bir tanesi zenginler. Zenginlerle istatistik yapmak o kadar zor ki. Neredeyse hiçbir şey doldurmuyorlar. Fakirin her şeyi meydanda...*"

Her şey ortada, hem de tabak gibi...

2.12.2012; ***Birgün***

Gobi Çölüne Önden Buyurun

Bankacı-Üniversiteci Hüsnü Özyeğin, nam-ı diğer *yerli Soros*, dünyada büyük yatırımcılar için artık paranın gideceği yer kalmadığını söylemiş. Bono faizlerinin düştüğünü, özel bankaların 5 yıllık bonolarının yüzde 3'e, 10 yıllık bonolarının faizinin yüzde 4'e indiğini belirttikten sonra eklemiş: "*Faizler, 38 yıllık bankacılık hayatımda görmediğim noktalara geldi*" (**Habertürk**; 4 Ocak 2013).

Ne yalan söyleyeyim, "*daha dur; bu bir şey değil, neler göreceksin Hüsnü, neler*" demek geldi içimden. Malum, büyük boy kapitalistler hayali sermayeyi, üretime bulaşmadan parayla para kazanmayı severler. Üretimin hangi safhasında, hangi kazanın çıkacağını önceden kestiremezsin. Özellikle kriz dönemlerinde devlete borç vermek sağlam oynamak demektir. Bu da devletin bono ve tahvillerini satın alarak olur. Eğer bu kâğıt parçalarının ödemeyi taahüt ettiği faizler düşüyor ise bu yoldan para kazanma da cazibesini kaybeder. Yerli Soros'un dert yanması bundan.

O zaman "acaba, faizler niye bu kadar düşük" diye sormak gerekir. Tabii ki 2007'de tetiklenen küresel dep-

resyon yüzünden. Meşhur ***Economist*** dergisi sızlanmaya çoktan başladı. Altı yıl önce patlayan küresel finans krizinden sonra ekonominin artık şakur şukur çalışması gerekirken, özellikle ileri kapitalist ülkeler Japon tipi uzun dönem bir durgunluğun eşiğinde diyerek durumun vahametini teslim ediyor (21 Kasım 2012). Nasıl etmesin ki, ABD Merkez Bankası (FED) faizleri neredeyse sıfırlamış. Tabiri caiz ise parayı bedava dağıtıyor alım satım olsun, ekonomi canlansın diye. İşe yaramıyor. Bu politika işe yaramadığı gibi Hüsnügilleri de bayağı sinirlendiriyor.

Economist'in "*Japonya tarzı durgunluk kapıda*" öngörüsü dört yıl önce yazdığım bir yazıyı hatırlattı: "*Yakın tarihin de bize gösterdiği üzere, krizler ne denli derin olursa olsun, otomatik bir biçimde kapitalizmi batırmıyor. Kapitalizm insanlığı tahrip ederek ve üretim kapasitesini değersizleştirerek yoluna devam ediyor... Günümüz dünyasında 1930'ların buhranında yaşananlar yaşanmaya başlamadığı gibi, bir günlük ani borsa çöküşleri ve bunların karşısında ne yapacağını bilemeyen kapitalist devletler de yok. İşte Japonya'nın 1990'lar boyunca devam eden sürünmesi ve hâlâ toparlanamaması. Bu tarz, yani sürünerek... krizi 10 yıllarca yaşamak olasılıklardan biri*" (***Kızılcık***, Kış 2009).

Bir dostum ***Margin Call*** (Oyunun Sonu) filmindeki malum sahneyi hatırlattı. Borsa şirketi batmak üzeredir; Jeremy Irons üst katta sakin bir biçimde gazetesini okurken bir yandan da yemeğini yemekte. Irons, önceki krizlerin tarihlerini saydıktan sonra, Kevin Spacey'ye dert edilecek bir şey olmadığını, yeni para kazanma fırsatları bulmasını söyler. Adeta, krizin göbeğinde faiz zengini olmaktan umudu kesen Özyeğin misali, o da fırsat peşindedir.

Özyeğin, önümüzdeki 10 yıl için en istikrarlı gelişecek sektör olarak enerji sektörünü gördüğünü vurgulayarak, müjdeyi veriyor: "*Şu anda bizim dört değişik yerde rüzgâr enerjisi santrallerimiz inşa halinde. Üç tanesi bitti. Ağustos gibi yedi farklı bölgede her biri çok büyük olmayan santrallerimiz devreye girmiş olacak*" (***Habertürk;*** 4 Ocak 2013).

Economist'e dönelim. Japon tarzı durgunluk öngörüsünden sonra "maceracı yatırımcılara egzotik bölgelere" yatırım yapmalarını tavsiye ediyor. "*Libya'nın iç savaş sonrası inşası*," "*Gobi çölündeki zengin bakır ve altın rezervleri*" ne güne duruyor?

Yanlış anlaşılmasın, niyetimiz Özyeğin'in iştahını kabartmak falan değil. İngiltere-Avustralya menşeli bir şirket Gobi çölündeki rezervlere çoktan el koymuş, Çinliler de devrede! Göçebe Moğollar ise bu yatırım telaşından müşteki. Dünya Bankası *ombudsman*'ına başvurup, tazminat talep etmişler. Dünya Bankası ise bir yandan yatırımcılara kredi verirken, bir yandan da olası siyasi tehlikelere karşı yatırımları 1 milyar dolara sigortalamakla meşgul!

Anlayacağınız Gobi çölüne önden buyuran buyurmuş. Yerli Soros Özyeğin şimdilik kara yağız Anadolu rüzgârı ile yetinecek! Gel de üzülme.

6.1.2013; ***Birgün***

Afrika Turnesi Vesilesiyle...

Anadolu Aslanları İşadamları Derneği'nin (nam-ı diğer ASKON) 8. Genel Kurulu'na katılan Başbakan Erdoğan, bu muhteremlere hitaben yaptığı konuşmada: "*Afrika'dan ayağımızın tozuyla buraya katılıyoruz. Çok verimli temaslarda bulunduk. Halkın ve idarecilerin sevgilerine ve tezahüratına mazhar olduk. Sömürgeciler Afrika kıtasına geliyor, acımasızca ne bulurlarsa alıp götürüyorlar. Biz Afrika'ya tıpkı ecdadımız gibi bakıyoruz. Afrika ile bir hakkaniyet hakkı kurma mücadelesi veriyoruz. **On yılda Türkiye'yi üç kat büyüttük***" demiş.

Sondan başlayalım; Türkiye'nin on yılda üç kat büyümesi meselesinden. Herkes gibi ben de sıkıldım artık bu şişinme ve böbürlenmeden. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) denilen parasal bir büyüklüğün manasını ve nasıl ihtiyatla kullanılması gerektiğini bilmeyenlerin elinde bir GSYH fetişidir gidiyor. Bu "üç kat *büyüttük*" lafının arkasındaki ölçme biçmenin kategorisi GSYH. O büyüklük, her ne ise, 2002'de 1 imiş 10 yıl sonra 2011'de 3 olmuş -3 kat büyütülmüş! Böbürlen de böbürlen.

Mesleki merakım yüzünden GSYH'nın muhtevasını iyi bilirim. Ölçmeye yeltendiği şeyi ölçemeyen bir **tah-**

mini istatistiktir kendileri. Üretim miktarını ölçtüğü iddia edilir; oysa, bizler ATM'ye kartımızı sokarak üretimle alakası olmayan işlemler yaptıkça kabaran bir büyüklüktür GSYH. Öyle ya, ATM sahibi bankanın bu işlem ("hizmet") için uygun gördüğü bir fiyat vardır, GSYH da piyasadaki alım satım işlemlerinin alt alta eklenmesi ile ölçüldüğüne göre, o zaman *üretim olmadan üretimin artmış olmasında* bir sakınca yoktur!

Bu büyüklüğü hesaplamaya memur kurum TÜİK' dir (Türkiye İstatistik Kurumu). Herhalde, TÜİK'in her işlemi kaydedecek, hatta kendisine gelen kısmi bilgilerin tek tek doğruluğunu kontrol edebilecek bir kadroya sahip olduğunu kimse düşünmeyecektir. Hem gelen bilgiler kısmidir (yani örneklemlere dayanır) hem de o kısmi bilgilerin kontrolü kısmidir. GSYH'da veya ilişkin alt kategorilerde yüzde 1'lik değişikliklere atfettikleri büyük hikmetlerle siyasilerin ne muazzam politika değişikliklerine giriştikleri malumumuz. Öğrenmenin yaşı yoktur. AKP'nin Şimşek gibi Babacan ekonomi kadrolarının Milli Gelir Hesaplamaları eğitimine Oscar Morgenstern'in ünlü *On the Accuracy of Economic Observations* (*İktisadi Gözlemlerin Hatasızlığı;* 1950) kitabı ile başlamalarında yarar görüyorum.

Neyse, bunlar işin nispeten teknik geri planı. GSYH' nın bir de siyasetçilerin elinde, ağzında maskara edilmesi var. Ne olmuş? "*Üç kat büyümüşüz.*" Neye dayanarak? 2002 ve 2011 yıllarının GSYH TL rakamlarını ABD dolarına çevirip, o yılların nüfusuna bölüyorlar. Bu işlemle 2002 için kişi başına 3.492 dolar, 2011 için ise 10.444 dolar elde ediliyor. 10.444 dolar da 3.492 doların yaklaşık üç katı ya, yalan söylenmemiş olunuyor "*üç kat büyüdük*" dendiğinde.

Gelir dağılımının son derece bozuk olduğu Türkiye tipi ülkelerde kişi başı GSYH karşılaştırmalarına dayanarak refah artışı vurgusu zaten mesnetsizdir. Fakat, onun da ötesinde nominal ABD doları bazında hesaplama yapmak da bir başka garabet. Türkiye'de yaşayanları bu ülkenin enflasyondan arındırılmış (yani sabit TL fiyatlarıyla) hesaplanmış kişi başı GSYH rakamlarının daha çok ilgilendireceği apaçık. Sözkonusu yılların belirttiğim şekilde hesaplanmış kişi başı GSYH rakamlarını karşılaştırdığımızda ise **üç kat değil, 1,5 kat** büyüdüğümüz ortaya çıkıyor. Bunu da Başbakanımızın "*üç kat büyüme*" ile karşılaştırdığında uygun görmemesi, ABD dolarlısını tercih etmesi anlayışla karşılanmalı!

Erdoğan'ın Afrika seferi vesilesiyle uygun görmediği başka şeyler de var. "*Sömürgeciler Afrika kıtasına geliyor, acımasızca ne bulurlarsa alıp götürüyorlar. Afrika'ya tıpkı ecdadımız gibi bakıyoruz*" diyerek ecdadımızın yayılmacılığının "*hakkaniyet hakkı kurma mücadelesi*" (?) olarak görülmesi gerektiğini de hatırlatmış!

Olur, bundan sonra öyle görürüz.

13.1.2013; ***Birgün***

Ekonomi Nereye Gidiyor?

Eskiden, 1968'li yıllarda tartışırdık "Türkiye kapitalist mi, değil mi?" diye. O tartışma bitti. Artık, herkes katılıyor: Türkiye arkadan gelen, ama öne çıkmaya çalışan kapitalist bir ülkedir. Hatta, Erdoğan'a bakılırsa yakında dünyanın 10. en büyük ekonomisi (kapitalist, tabi ki) olacaktır!

Bu tespit, bizi Türkiye'nin giderek Batılı kapitalist ülkelere benzediği sonucuna vardırmıyor. Kozmetik olarak, yüksek binaları, AVM'leri, cep telefonu kullanımı vs. ile benzediğimiz aşikar. Benzemediğimiz yanları saymaya bile gerek yok. En başta demokratik ve sivil haklar alanındaki geriliğimiz geliyor. Yıllardır Kürt sorununu bırakın çözmeyi, varlığını bile reddeden tutumuyla, ikide bir yaptığı askeri darbeleriyle TC'nin ahvali ortada.

Geriden gelmekle beraber TC'nin nerdeyse rezonansa geçerek, Batı ile beraber aynı anda gerçekleştirdiği bir "başarısı" var ki ne kadar vurgulansa azdır: neoliberalizmin tesisi. Malum, 1979'da İngiltere'de Margaret Thatcher başbakan, 1981'de ABD'de Ronald Reagan başkan seçilir. Bizde de 24 Ocak 1980 kararlarıyla iktidara gelen ve de ardından darbe sonrasında sultanlaşan

Turgut Özal. Hepsi Hayekçi, hepsi neoliberalizmi tesise memur. Hepsi de başarılı!

Gerisi de malumumuz. Dünya ekonomisinin başını çeken ABD'nin, İngiltere'nin, AB'nin hali ortada. 2007 Depresyonu'nun kalıcılığını sahibinin sesleri olanlar bile teslim ediyor. Krizin derinliği ekonomiyi yönetenler nezdinde tam bir telaş ve panik yaratmış durumda.

Bu global krizin nedenlerini değişik yazılarda dile getirdik. Fakat, benzer nedenlerin Türkiye ekonomisinde nasıl tezahür ettiğine, yeni yeni ortaya çıkan ve geleceği belirleyecek bazı karakteristik eğilimleri de dikkate alarak, değinmemiştik.

Kısaca belirtelim. Artık gizlenemeyecek biçimde ortaya çıkan eğilimlerin başında istihdamın temposu ve kompozisyonu geliyor. Diğer eğilim ise kredi yükünün aşırı şişmesi. Her iki eğilimin de yaşadığımız global krizi doğuran yapısal nedenlerle ilişkili olduğunu ve ABD'de 2007 öncesinde son derece barizleştiğini hatırlatmak isterim.

2012 Ekim'i itibariyle TÜİK'in yayınladığı istihdam verilerine göre daha bir yıl öncesinde *Hizmetler* toplam istihdamın %48'ine tekabül ederken, şimdi %49,3 seviyesine erişmiş. Bu durum *Hizmetler* sektörünün bütün sektörleri geride bırakarak %6,9'luk bir tempoyla büyümesi ile sağlanmış. Aynı dönem içinde *Sanayi* sektörünün toplam istihdam içindeki payının azaldığını ve istihdam miktarının artışının sadece %1,6 seviyesinde olduğunu da belirtelim. Medyada, akademik çevrelerde özellikle sanayi sektöründeki gelişmelere bakarak *istihdamsız büyüme* şeklinde adlandırılan bu olgu 2007 öncesi ABD ekonomisinde yaşananın tekrarıdır. Neoliberalizmin bu yanını arkadan yakalayabilmişiz!

Yapısal ve kırılgan, adeta krizi orta dönemde kaçınılmazlaştıran bir eğilimle karşı karşıyayız: *Hizmetler* sektörünün geneli olmasa bile ticaret, devlet, finans vb. alt sektörleri üretimle iştigal etmeyen ekonomik faaliyetleri kapsar. Dolayısıyla bu sektörlerin maddi varoluşları, büyüme potansiyelleri fiilen üretim faaliyetinde bulunan (sanayi, tarım, inşaat vb. gibi) diğer sektörlerin gelişimine, o sektörlerden aktarılacak artık değere bağımlıdır. Dolayısıyla, sanayi ve inşaat canlı emek kullanımı bakımından tökezlerken, hem tarım hem de sanayii toplam istihdam payları itibariyle azalırken *Hizmetler* sektörünün ilelebet büyüyeceğini, istihdam yaratarak işsizlik sorununa derman olacağını ummak ya naifliktir ya da cehalet.

İkinci eğilimden de kısaca bahsedelim. 2008'le karşılaştırıldığında, TCMB verilerine göre *Ferdi Kredi ve Kredi Kartı Borçları*'nı ödeyemeyen kişi sayısının 3 misli arttığını, 1 milyona yaklaştığını biliyoruz. Özel sektörün kredi borcu ise 134 milyar dolara erişmiş. Bu düzeydeki kredi yükünün, biriken ve hiçbir zaman ödenemeyecek borçlanmanın yarattığı kırılganlığın nelere gebe olabileceğini diğer kapitalist ülkelerden biliyoruz. Bu olgu da 2007 öncesi ABD ekonomisinde yaşananın tekrarıdır. Yani, neoliberalizmin bu yanını da arkadan da olsa yakalayabilmişiz!

20.1.2013; ***Birgün***

Geleceğimiz Orta Sınıfların Elinde(ymiş)...

Ben *neo-liberalizm* yakıştırmasını sevmem. Ama benim sevmeyişim ve elimden geldiğince az kullanmaya çalışmam teorik bir tercihtir. Bir bakıma, *kapitalizmi dönemleştirme* fetişine kapılarak, özünün gürültüye getirilmesine kavramsal bir karşı koyuş. Bazen Don Kişotça olsa da, bir tür akıntıya karşı duruş.

Türkiyeli kapitalistlerin fikriyatını temsil iddiasındaki TÜSİAD'ın ***Görüş*** dergisini fırsat buldukça karıştırırım. Bu dergide yazmakta beis görmeyenler, hangi kıymetli görüşlerinin kapitalistlerce bilinmesini istiyorlarmış diye merak ederim.

İşte bu minval üzere göz attığım ***Görüş***'ün son sayısının *Burjuvazi* üzerine olduğunu farkettiğimde bir hoş oldum. Birileri, bizim yerli kapitalistlere "ne olduklarını, ne olmadıklarını" anlatmaya soyunmuş dedim. Bütünü itibariyle komik buldum bu durumu.

Yazılardan birinin (yani, yazarı Fuat Keyman'ın) *utangaçlığı* (*hassasiyetleri gözetme çabası* da denilebilir) başlığından başlıyordu: *Türkiye'nin Geleceğini Yeni Orta Sınıf Belirleyecek.* Konu *Burjuvazi* iken, bu iddalı çıkışın temeli neymiş bakalım dedim. Ve hemen farkettim

ki, *orta sınıf, **kapitalist sınıf***'ın, ***burjuvazi***'nin kod adı imiş. Hassasiyetin son haddini de keşfetmiş oldum!

Giriş cümlesi bir harika: "*Türkiye'nin 1980'den başlayarak 1990'larda yaygınlaşan ve özellikle son 10 yılda derinleşen 'dönüşüm süreci'nin çok önemli bir boyutunu, 'yeni orta sınıflar' olarak adlandırılan toplumsal katman/kesim/kimlik oluşturuyor.*" Neresinden tutsan elinde kalıyor. Siz tırnak işaretlerine aldanmayın, yazının tamamı okunduğunda, hem *dönüşüm süreci* hem de *yeni orta sınıf* kategorilerinin Fuat Keyman tarafından benimsendiği apaçık.

1980 sonrası Türkiye'de (24 Ocak kararlarıyla) uygulanmaya başlayan ekonomi politikalarının popüler adı *neo-liberalizm*. Kimileri, *neo-liberalizm*'e daha havalı bir biçimde *yeni sermaye birikim modeli* de diyor. Her ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın, bu 32 yıllık emek belalısı dönemi "*başlayan, yaygınlaşan, derinleşen*" bir "*dönüşüm süreci*" olarak soğukkanlı ve nötr bir şekilde adlandırmaya özen gösterildiği açık. "*Yeni orta sınıflar*"daki *sınıf* kategorisini bulanıklaştırmaya gösterilen hassasiyet de ilginç: Âdeta, "sınıf dediğimiz şey bir '*katman/kesim/kimlik*'tir, korkacak bir şey yoktur" denmeye çalışılmış.

Nitekim, bu yumuşak ve kaygan giriş cümlesinden sonra, yazının geri kalan kısmı *orta sınıf* kategorisinin aslında *orta sınıf* olmadığı, bildiğimiz *kapitalist sınıf* olduğu ve bu sınıfın Keymanca son 30 yıldır ne yapıp ne ettiği üzerine. Mesela, bilmiyorsanız öğrenin türü bir banalite: "*...orta sınıflar, AB süreciyle birlikte, Türkiye'de, ekonomik dinamizmin ve girişimci kültürün itici ve taşıyıcı aktörü konumuna gel(miş).*" Hani, şu neresinden tutsak elimizde kalan *kentsel dönüşüm* var ya, bu

"*orta sınıflar*" orada da bayağı aktifmiş, bilmiyorsanız onu da öğrenin: "*Anadolu kentleşirken, Anadolu kentleri kentsel dönüşüm sürecinden geçerken, yeni orta sınıflar kurumsal kimlikleriyle bu süreçte çok önemli ve etkin rol oynadı. Kentsel dönüşümün önemli aktörü konumuna geldiler. Ama aynı zamanda da, kentsel dönüşüm sürecinden yararlandılar... Kentleşme sürecinin ve kentsel dönüşümün hızlanmasına ve pekişmesine katkı verdi(ler).*" "*Taşıyıcı aktör*" dediğin böyle olur: hem "*kentsel dönüşüm(de)... çok önemli ve etkin rol oyna(r)*" hem de "*yararlan(mayı)*" ihmal etmez!

Peki, "*2000'li yıllarda, Türkiye modernleşmesinin, siyasal, ekonomik ve kültürel dönüşümünün ana aktörlerinden biri olan ...(ve) bu konum(unu)... giderek güçlen(dir)en*" bu orta sınıfın hiç mi kusuru yok? Keyman'a göre bu kusur şu: "*Türkiye'nin toplumsal birliği ve istikrarı için gerek duyduğu demokrasinin güçlenmesi, çoğulculuk ve farklılıklarımız içinde birlikte yaşama alanlarında henüz net bir duruş ve söylem ortaya koymuş değiller. Bugün, muhafazakârlaşmayla demokratikleşme arasında yer alan yeni orta sınıfların yapacağı tercih, büyük ölçüde, Türkiye'nin geleceğini belirleyecektir.*"

Kıssadan hisse: *taşıyıcı aktör* olarak *orta sınıf = kapitalist sınıf; o da Türkiye'nin geleceğini belirliyor*!

Yazıklar olsun...

27.1.2013; ***Birgün***

Ortalama Saçmalığı(na Rağmen)

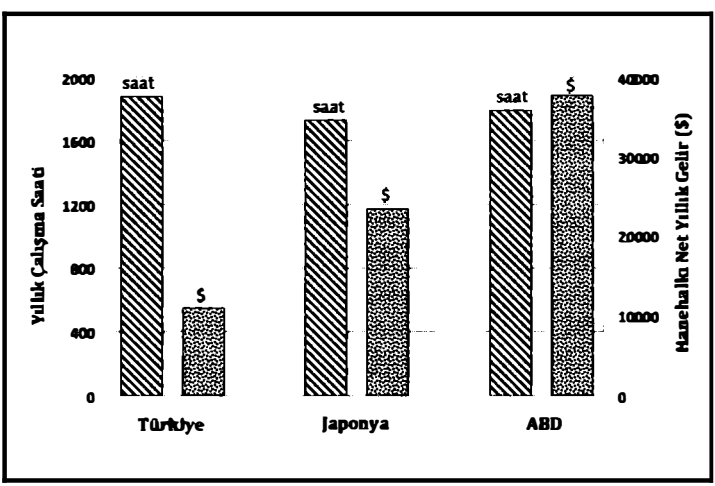
2011 itibariyle Türkiye'de bir çalışanın işte geçirdiği yıllık **ortalama** süre 1877 saat. Yani, 8 saatlik iş günü varsayımıyla yılda 235 gün çalışıp, 135 gün tatil yapıyoruz! Benim ve yakınımdakilerin bu "aylak" grup içinde olmadığı kesin. Var mı aranızda böyle biri?

Hadi, 135'in 104'ü Cumartesi, Pazar. Geriye 31 tatil günü kalıyor. Merak bu ya, iptal edilen, yeni eklenen ne kadar bayram seyran varsa alt alta yazdım, bir türlü 135'i tutturamadım. **Ortalama** dediğimiz şeyin saçmalığı böyle bir şey. Gerçekliğe tekabül etmesi gerekmiyor!

Haberin geri kalan kısmı da ilginç. Ntvmsnbc'den aktarıyorum: "*OECD'nin, çevre, ekonomi ve sosyal alanlara ilişkin istatistiklerin yer aldığı "Factbook 2013" başlıklı çalışmasında 2011 yılı verileri kullanılarak üye ülkelerde çalışma saatleri karşılaştırıldı Türkiye'de, Almanya'dan yılda 464, Fransa'dan 401, İngiltere'den 252, İspanya'dan 187, Japonya'dan 149, İtalya'dan 103, ABD' den 90 saat fazla çalışılıyor*" (http://tinyurl.com/ap3bcp5). Yani, yıllık **ortalama** çalışma süresi Almanya'da 1401, Fransa'da 1476, Japonya'da 1728, İtalya'da 1774 ve ABD'de 1787 saat.

Bilinen sözdür, "çok çalışan çok, az çalışan az kazanır." Çok çalıştığımıza göre kazancımızın da adamakıllı yüksek olması gerekir diye düşünüyor insan. En azından biz çalışırken, bizden az çalışanlardan, yan gelip yatanlardan daha çok kazanmalıyız. O zaman, yan gelip yatmasalar da, bizden az çalıştıkları OECD tarafından tescilli Japonya ve ABD'nin yıllık kazançları ile bizimkini karşılaştıralım. Ülkeler arası karşılaştırma yaparken **ortalama** işe yarıyor, kullanalım.

Aşağıdaki şekilde, sol eksene *yıllık çalışma süreleri (saat),* sağdakine ise *yıllık hanehalkı net gelirleri ($)* yerleştirildi. Her ülkeye ait soldaki çubuk grafik yıllık çalışma süresini, sağdaki ise yıllık net geliri gösteriyor.

İlk göze çarpan, Türkiye'nin onca çalışmaya rağmen "emeğinin karşılığını alamayan" gariban bir durumda olduğu. Öyle ya, biz 1877 saat çalışma karşılığında sadece 10997 dolar kazanırken, Japonlar daha az, yani 1728 sa-

at çalışarak bizden 2 kat (23458 dolar), Amerikalılar ise 1787 saat karşılığında bizden 3 kat (37708 dolar) fazla kazanıyor. Acaba niye?

Bu soru eskiden iktisat bölümlerinde okutulan *iktisadi kalkınma/gelişme* derslerinin ana sorusuydu. Bu dersin müfredattan çıkartılması ile birlikte bu soru da tedavülden kalktı. Herkes küreselleşmenin er ya da geç gelir seviyelerini eşitlemesinden medet umar oldu. Ta ki, 21. yüzyılın ilk Büyük Depresyonu, küreselleşme fetişizmine nihai salvoyu savurana kadar.

Küreselleşme bitti, AB, NAFTA türü bölgeselleşme bitti. Kimsenin önünü göremediği bir döneme girildi. Bari, eskinin tekrarlanamayacağında anlaşsak.

24.2.2013; ***Birgün***

Samimiyetsiz Hükümetten Samimi Açıklama

Geçen haftaki yazının başlığı "*Hem samimiyetsiz hem de ilkeli bütünlük?*" idi. AKP hükümetinin Kürt sorununun çözümüne ilişkin tavrını **samimiyetsiz** bulduğum için, Öcalan'ın dile getirdiği "*yol haritası ve eylem planının anlamlı bir* ***ilkeler bütünlüğü***" ile ele alınması talebinin karşılanmayacağını düşündüğümü yazmıştım. Geçen bir hafta içinde yaşadıklarımız maalesef daha iyimser bir beklenti içinde olmamıza imkân vermiyor.

Siyaset-ekonomi ilişkisi sanıldığı gibi bire bir değil. Yani verili bir kapitalist ekonominin ne siyaseti ne de iktisat politikası tek. Kapitalizm içinde, verili ekonomik koşulların belirlediği yelpaze dahilinde, sınıfların gücüne ve diğer faktörlere bağlı olarak farklı politikalar izlenebilir. Korkut Boratav hocamızın, AKP'li bakanların (Mehmet Şimşek gibi), hatta kimi sol cenah iktisatçıların ağzına pelesenk olmuş "orta gelir tuzağı" tespitine ve önerdikleri reçeteye ilişkin yazdığı son yazı dediğimi somutluyor. Boratav, kapitalizm içinde bile "*emek maliyetle-*

rini bastırma hedefine odaklanmış bir rekabet yarışması" dışında izlenebilecek büyüme stratejileri olabileceğini (mesela, yatırımların sektörler arası dağılımını belirleyecek planlamacı yaklaşımı benimseyen) gösteriyor (http://www.sendika.org/2014/10/orta-gelir-tuzagi-ve-turkiye-korkut-boratav/).

Bildiğimiz gibi geçen hafta Ali Babacan 2015-2017 *Orta Vadeli Program*'ı (**OVP**) açıkladı. Babacan, ekonomik gidişatın, atılan bol 2023, 2071 referanslı hamasi nutuklarda dillendirildiği gibi olmadığını, işlerin sarpa sardığını münasip bir dille ifade etti. Bir bakıma **samimiyet** gösterdi diyebiliriz.

Yukarıda, "ekonomik koşulların belirlediği yelpaze içinde" diye bir ifade kullanmıştım. Yelpazenin somutlanmış halinden söz edebilmek için en başta ülke ekonomisinin boyutlarını, kapasitesini ve de en önemlisi hükümetin tercihlerini sezdirten istatistiklere ihtiyacımız olduğu açık. Neredeyiz, nereye gitme ihtimalimiz var, tempomuz ne olacak vs. sorularını tartışabilmenin zemini olarak bu sayılar, ileriye dönük tahminler önemli.

OVP'nin sonundaki *Ek Tablo 1* bu ihtiyaca bir ölçüde cevap veriyor. Söz konusu tabloya baktığımızda 2013'ün gerçekleşmiş, 2014-2017 yıllarının da tahmini GSYH rakamlarını ve de yıllık büyüme hızlarını görebiliyoruz. Ayrıca, tüketim, yatırım ve enflasyon tahminleri de aynı tabloda mevcut. Hafta içinde de bakanlardan başlayarak, her cenahtan onlarca iktisatçı, siyasetçi bu sayıları kullanarak farklı tahliller yaptılar, yorumladılar.

Sayılara dikkatli bir biçimde baktığımızda ilk gözümüze çarpan, bitmek üzere olduğu için artık saklanamayacak olan ve diğer yıllar gibi aşırı iyimserliğe imkan tanımayan 2014 yılının olumsuz performansı: 2013'te

%4,1 olan büyüme %3,3'e düşerken, enflasyon da %9,4 ile iki basamaklı seviyeye dayanmış durumda. Yani, Arthur Okun'un malum **Izdırap Endeksi** (Misery Index; işsizlik ve enflasyon oranlarının toplamı) %16,4'ten %19'a yükselmiş olacak!

Daha sonraki, 2015-2017 yıllarına ilişkin tahminlerin ise düşük enflasyona (%5) ve aşırı iyimser büyümeye (%5) dayandığı açık. Bu temponun yakalanacağını uman hükümetin varsayımları, zikredilen bazı sayılarda kendini ele veriyor. 2013'ten 2014'e tüketim artışı itibariyle ciddi bir daralma yaşayan (%5,2'den %1,9'a) ekonominin, 2015'te tüketim artışını iki katına çıkarması (%3,8) ve sonraki yıllarda o tempoyu koruması bekleniyor. 2013 seviyesine (%5,2) erişemeyen tüketim artışlarının, 2017' de yatırım temposunu, 2013'tekinin iki katından fazlasına (%9,3) yükseltebileceği varsayılmış! 2014'te sabit sermaye yatırımlarının hem kamuda (-%0.9) hem özel sektörde (-%2,1) artmadığını söyleyen raporun, 2015 yılında kamuda durumun bozulmasına (-%2.1) rağmen özel sektörün adeta şahlanarak (%6,1) yatırımlarını arttırmasını umması açıklamaya muhtaç.

Tabii, hükümetin benimsediği iktisat politikası tercihlerinin çalışanlar açısından yakın dönemde ne anlama geleceğinin en açık göstergesi işsizlik oranları. Raporda zikredilen tek gerçekleşmiş resmi işsizlik istatistiği 2013'ün %9'luk oranı. 2014 dahil olmak üzere **OVP**'nin tahminde bulunduğu bütün yıllar için, yani 2015, 2016 ve 2017 için daha yüksek işsizlik oranlarına mahkûm olduğumuzun **OVP**'de açıkça söylenmesi **samimi** bir biçimde hükümetin tarafını deklare etmesidir. Kimle dans ettiğimizi bilmenin zamanı gelmiş ve geçmiştir.

12.10.2014; ***Birgün***

Kimin Eli Kimin Cebinde ya da 18,5 Milyar Dolara Ne Olacak?

Cümle şu: *"Türkiye on yıllık dolar borçlanmalarını yüzde 6 faiz ödeyerek yapıyor. ABD aynı vadede yüzde 2,3 faiz oranıyla borçlanıyor. Ama Türkiye, yüzde 6 faizle borçlandığı dolarları bu defa gidip yüzde 2,3 faiz oranıyla ABD'ye borç olarak veriyor."* (23 Ekim, ***Taraf***)

Yazarı da Süleyman Yaşar, Taraf gazetesinin yeni köşe yazarı, Özelleştirme İdaresi'nin eski başkan vekili. Özelleştirmeci piyasacılara (her piyasacı özelleştirmeci olmayabilir!) mesafeliyimdir. Dediklerini inandırıcı bulmam, hesap kitapları ise genellikle yanlıştır. Buna rağmen yukarıdaki cümlenin çarpıcılığını kabullenmek gerekiyor.

O zaman konuya girelim. Her devlet (elinde rezerv birikmiş ise) parasını işletir. Bazı devletler de, kamu harcamalarını karşılayacak kadar vergi toplayamadıkları (ya da toplamak istemedikleri) için ciddi bütçe açıkları verir. İkinci gruptaki devletler, birinci gruptaki devletlere cazip gelecek kağıt parçaları basarlar. Bu kağıt parça-

larının bazılarına devlet bonosu denir. Bonoyu basan devlet, imkânları elverdiği ölçüde (hatta, bazen vermediği ölçüde!) "bana 100 dolar ver, 10 sene sonra sana 110 dolar olarak ödeyeceğim" gibi bir ibare ile dünya piyasalarında dilenmeye çıkar.

Günümüz dünya ekonomisinin önde gelen dilenci ülkesi ABD, bu dilenciyi ayakta tutan vicdan sahibi devletler ise Çin ve Japonya'dır (gerçi son dönemde beklenmedik bir devlet atağa geçmiş ve 3.lük koltuğuna yerleşivermiştir -kim olduğunu yazının sonunda ifşa ediyoruz). Ağustos 2014 itibariyle, ABD'ye Çin 1 trilyon 270 milyar, Japonya ise 1 trilyon 230 milyar dolar borç vermiş durumdadır (yani ellerindeki ABD Hazine'sinin bastığı devlet bonolarının değeri budur).

Şimdi, tekrar Süleyman Yaşar'ın yazısına dönelim. "*Amerikan Hazine Bakanlığı verilerine göre Türkiye rezervlerinin 73,4 milyar doları Amerikan Hazine bonolarına yatırılmış. Ve ABD'ye borç verilen tutar Ağustos 2014'te aniden tam 20 milyar dolar artırılarak 54,9 milyar dolardan 73,4 milyar dolara yükselmiş*" diyor. Buradaki Temmuz ve Ağustos verileri doğru olmakla birlikte, iki değer arasındaki fark 20 milyar dolar değil, 18.5 milyar dolardır! Tabii, 1 ay içinde TC devletinin coşku içinde 18.5 milyar dolarla ABD devletinin yardımına koşması yeterince ilginç. Hele, ABD'nin ve Türkiye'nin borçlanma faizlerinde Süleyman Yaşar'ın zikrettiği %2,3 ve %6'lık oranlar dikkate alınırsa. Şüphesiz ABD'nin 10 yıllık bonolarının kupon getirisinin %2,3 olması Türkiye'nin bono yatırım getirisinin de bu oranda gerçekleşe-

ceği anlamına gelmez. Ortalama faiz hadleri, bonolara talep, kur hadleri, enflasyon ve de bono yatırım kompozisyonu bu getirinin reel seviyesini belirleyecektir. Bu faktörlerin etkisine rağmen son tahlilde oluşacak getirinin Türkiye'nin borçlanma faizini düzenli bir biçimde aşması olası değildir.

Yaşar, ayrıca yazısında, "Çin Merkez Bankası ABD Hazine Bonosu tutarını 1 trilyon 304 milyar dolardan 1 trilyon 264 milyar dolara indirmiş. Yani Çin'in sattığı bonoların yarısı adeta Türkiye'ye zorla verilmiş oluyor" diyor. Maalesef Süleyman Yaşar'ın yazısında zikrettiği bu veriler de doğru değil: Ağustos verisini yukarıda 1 trilyon 270 milyar olarak vermiştim, Temmuz'da ise Çin'in elindeki bono tutarının 1 trilyon 265 milyar dolar olduğunu biliyoruz (http://1.usa.gov/1wkzEL8). Demek ki, Çin Ağustos ayında bono satmamış, tam tersine bono satın almış. Miktarı da yaklaşık 5 milyar dolar! Süleyman Bey'in hesap kitap performansı böyle; Türkiye'nin Ağustos 2014 itibariyle elindeki ABD devlet bonoları tutarını 1,5 milyar dolar, Çin'inkini ise Temmuz 2014 itibariyle 9 milyar dolar abartıvermiş.

Yine de, Sezar'ın hakkını Sezar'a verecek olursak, TC devletinin Ağustos 2014 "yatırım" kararının sorgulanmaya değer olduğunu belirtmeliyim. Süleyman Yaşar'ın da özellikle gündeme getirdiği husus zaten bu. Yaşar'ın "Çin'in sattığı bonoların yarısı(nın) Türkiye'ye zorla verilmiş ol(duğu)" görüşü hem eldeki veriler tarafından doğrulanmıyor hem de fazlasıyla komplocu. Türkiye ile Çin arasındaki en büyük fark rezervlerin kaynağının neye dayandığı. Türkiye borçlanarak rezerv biriktirmeye çabalarken, Çin cari fazla vererek yüksek miktarda rezerve sahip olmaktadır. Nitekim, TCMB'nin o çok böbürle-

nerek sık sık gündeme getirdiği 100 milyarı aşan rezervlerin üçte ikisini özel bankalardan emaneten alınmış dolar bazında banka karşılıkları oluşturuyor.

Peki, gerçekten Çin (ve de Japonya) o kadar yüklü miktarda ABD bonosuna sahip olmaktan memnun mu? Eğer memnun değiller ve de ellerindekileri satmaya başlarlar ise ne olur? Soruların kısa cevapları şöyle: Her iki ülke de memnun değil ve de o yüzden ellerindeki bonoları satmaya başlar iseler önce nominal değer kaybı yaşanır. Eğer bu satış büyük miktarda gerçekleşirse dünya finans piyasaları sarsılmaya, hatta çökmeye başlayabilir.

Memnuniyetsizliğin ilk sinyali geçtiğimiz Haziran ve Temmuz aylarında yaşandı (hatta Mayıs'ta başlayarak). Haziran içinde Çin 2,5 milyar dolar, Japonya ise 600 milyon dolar tutarında ABD bonosu satınakla kalmadı, Temmuz ayında da bu kez Çin 3,5 milyar dolar, Japonya ise 500 milyon dolar tutarında bonoyu ellerinden çıkardı (http://bloom.bg/1rsPQlD). İngiltere'nin de Haziran'da 6,2 milyar dolar, Temmuz'da ise 600 milyon dolar ABD bonosu sattığını ekleyeyim (Haziran ayı satışlarının rekor olduğunu da biliyoruz). Ağustos ayında hem Çin hem Japonya bono alımı yaptılar ise de İngiltere ABD bonolarını elinden çıkarmaya devam etti. İşte, Türkiye'nin Ağustos 2014'te dünyadaki bütün ülkeleri geride bırakarak 1 ay içinde 18,5 milyar dolar ABD devlet bonosu satın alışının bağlamı budur ve bence geri planının mutlaka kurcalanması gerekir. "Çin'in, Japonya'nın, İngiltere'nin göremediğini TC görüyor" deyip işin içinden çıkamayız.

Sıra geldi 3.lük koltuğunda kimin oturduğuna. Beklenmedik bir ülke, Belçika! Son dönemde Belçika'nın bu konumu üzerine çıkan haberler Belçika'daki Euroclear Bank üzerinde yoğunlaşıyor (http://on.wsj.com/1wu6kP0). Bu bankanın hızla ABD'nin devlet bonolarını alıpsatma merkezi haline geldiği biliniyor-2013 yılında bankanın toplam işlem hacmi 453 trilyon dolardır! Belçika yasaları, Euroclear Bank'ın kimden ne aldığını, kime ne sattığını bildirmek zorunda bırakmıyor. Bu da, Çin'in, benzeri ülkelerin, diğer büyük yatırımcıların, hatta muhtemelen ABD'nin de işine geliyor, Euroclear Bank'ı herkesin göz bebeği haline getiriyor ve de Belçika da 3.lük koltuğuna yerleşiveriyor.

Yeter ki piyasalar nem kapmasın!

26.10.2014; ***Birgün***

Halk Sürünüyor, Vatandaş Zenginleşiyor

Artık saklayacak bir şey kalmadı. Koç'ların 16, Şahenk'lerin 15, Eczacıbaşı'ların 11 milyarlık servetleri olduğunu biliyoruz (***Ekonomist,*** 26 Ekim).

Sadece o mu? Sizin varlığından bile haberiniz olmayan, 45,062 liralık servetinize ne demeli? Peki, bu servetinizin 8731 liralık kısmını bono, tahvil veya hisse senetlerine yatırmanıza ? Haydi 4409 liralık borcu anlıyoruz da, 40.690 liralık mülk sahibi ne zaman oldunuz? (***Global Wealth Databook 2014***).

Ekonomist dergisine erişmek kolay. En zengin 100 aile o mu olmuş, bu mu olmuş, meraklıları dergiyi alıp bakabilir. Bana, hep bir tür sansasyonel gazetecilik örneği gibi gelmiştir bu tür raporumsu kapak haberleri.

Bu yazıda, Credit Suisse adlı çok uluslu finans şirketinin 11 yıldır yayınladığı yıllık küresel servet raporunun eki ***Global Wealth Databook 2014***'te gözüme çarpan bazı ilginç bilgileri aktaracağım. Biraz dünyanın, biraz da memleketimizin elinde ne varmış, ne yokmuş anlamamıza katkısı olacağını düşünüyorum.

Önce, varlığından haberimiz bile olmayan 45.062 liralık servet meselesini açalım. Credit Suisse küresel ser-

vet istatistiklerini değişik kaynaklardan derliyor. Sonunda da, her yıl Ekim ayında yayımladığı ***Global Wealth Databook***'ta bütün ülkelerin servetinin 3 ögesini içeren tablolar ile bu bilgiyi meraklılarına sunuyor. Servetin 3 ögesi *finansal varlıklar* (bono, tahvil, hisse senedi vs.), *finans dışı varlıklar* (ev, arsa, vs.) ve *borç*. Dolayısıyla, toplam varlıklardan *borç* düşüldüğü için *servet* **net** bir değer olarak hesaplanmış oluyor. Ülke için hesaplanan bu toplam servet miktarı yetişkin nüfusa bölündüğünde de *kişi başına düşen ortalama servet* bulunmuş oluyor. Yukarıda zikrettiğim Türkiye'deki yetişkinlerin 45.062 liralık ortalama serveti de bu yoldan belirlenmiş *stilize bir olgu*. Bazılarımızın milyarları aşan serveti olduğunu ***Ekonomist*** ilan etmiş zaten. Bazılarımızın ekside olduğunu ise haber yapan yok.

Malum, 1970'lerin başı itibariyle reel sektörler eskisi kadar kârlı olmadığı için yatırım cazibesini kaybetmiş, kuralları gevşetilen finans sektörü sermayeye daha çekici gelmeye başlamıştı. 2007-8 krizine geldiğimizde dünyanın toplam servetinin %50'sinden fazlası finansal varlıklar idi. Krizin en yoğun biçimde yaşandığı 2008-2010 boyunca bu hayali sermayenin bir kısmı buharlaşsa bile 2014 ortası itibariyle küresel servet miktarı 263 trilyon dolara yükselmiş durumda. Finansal varlıkların bu toplam servet içindeki payı ise %60'a erişmiş. Finansal olduğu ikide bir başımıza kakılan krizden sermaye pek ders çıkarmışa benzemiyor!

Gelelim Türkiye ile ilgili bazı somut verilere.

- 2013-14 döneminde %5'ten fazla servet azalması yaşayan 5 ülke Çin, Rusya, Tayland, Endonezya ve Türkiye - "bazı" kişiler ve "bazı" aileler dışında!

- Servet kaybını etkileyen faktörler arasında borsadaki %6,1'lik ve kur değişimindeki %11,9'luk değer kaybı önemli her ikisinde de dünyadaki en kötü 4. performans! Anlaşılan, ev fiyat endeksinin %10,4 artışı -ki, yine dünya sıralamasında 4. olmamıza rağmen- bu servet kaybını önlemeye yetmemiş.
- *Occupation* hareketi "*biz %99'uz*" sloganını yarattı. O gün, bugün %1'in ne kazandığını merak eder olduk. Dünyada, son üç yılda bu kesimin servet miktarı 100 trilyon dolardan 127 trilyon dolara yükseldi. Son dönemde ülke olarak ciddi miktarda servet kaybı yaşamasına rağmen Türkiye'nin kaymak tabakası, yani bizim yerli %1 bu durumdan pek etkilenmemiş gibi:

2014 ortası itibariyle, **Türkiye'nin en zengin %1'lik kesimi ülkenin toplam servetinin %54,3'üne el koyuyor** -üstelik 2013'teki %52,3'lük payını arttırarak. Dünyada bu boyutta servet eşitsizliği sadece Rusya'da var (%66,2). *Occupation* hareketinin beşiği, en zengin %1'in servetinin en çok sorgulandığı ülke ABD'de bile bu pay %38,4! Servet kaybında ilk beşe giren Türkiye'nin servet eşitsizliğinde dünya 2.'si olması neyin başarısıdır artık siz karar verin.

İpucu olarak şu kadarını söyleyelim: 2000-2014 döneminde, en zengin %1'in servet payını en hızlı artırdığı ülkeler arasında, %43'lük artış ile Rusya'yı bile (%25) geride bırakarak dünya 1.'si olmuşuz!

2.11.2014; ***Birgün***

Sermayenin Yumuşak Yalanlarından Yarı Doğrularına

Kapital bilgisi: Kapitalizm geliştikçe, sermaye hem yoğunlaşır hem de merkezileşir. Geçtiğimiz hafta İspanya'nın en büyük bankalarından Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (BBVA) 5.5 milyar daha harcayarak Garanti Bankası'nın sahibi oldu. BBVA, Doğuş Grubu'nun bankadaki yüzde 15'e yakın hissesini satın alarak Garanti Bankası'ndaki payını yüzde 40'a yükseltip birden (!) hakim ortak haline geliverdi. Ardından da, gazetelerde sırıtan fotoğraflarıyla CEO'ların boy göstermesi. Alan memnun satan memnun havası...

Tabii, bu haber üzerine değişik güzellemeler yapmak mümkün. Zaten yapılıyor da. Kimileri, çıkıp "gördünüz mü, memleketimizin finans kuruluşları ne kadar sağlam" derken, bir başkası da, "sadece bankalar mı, ekonomimizin genel gidişatı bu kadar sıhhatli olmasa yabancı sermaye gelir miydi" diye soruyor. Bu şirket birleşmesini hayranlıkla karşılamamız bekleniyor, vs. İsterseniz, o hayal dünyasını terk edelim ve sermayenin yalan dolan dünyasına geçelim.

Bütün şirketler gibi bankalar da hem kendilerini hem de "ürün"lerini meşrulaştırmak, tanıtmak ve de ca-

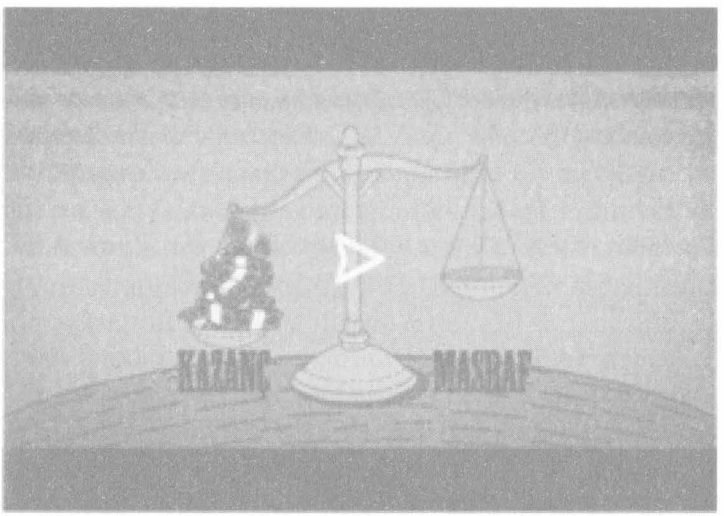
zip kılmak zorundadır. Müşterinin gözünde itibar ve güven önemlidir. Rekabetin icabıdır bu, yerine getirmezsen ezilir, geçilirsin. O yüzden de reklam kampanyaları alır başını gider. Eskiden de yapılırdı, şimdi de yapılıyor.

Türkiye'nin nispeten eski bankalarından Yapı ve Kredi ile başlayalım. Yukarıdaki reklam 1960'lı yıllardan. "*Size de bir yuva*" sloganı ile herkesin ev sahibi olma özlemini sömüren bir afiş. Yaratıcısı da, zamanın önemli grafikerlerinden İhap Hulusi -Tekel'in o meşhur, Kulüp Rakısı etiketinin yaratıcısı. Hani, o herkese bebek getiren leylek var ya, bu sefer 67 apartman dairesi geti-

recekmiş! Banka geri planda, biraz şans, biraz inanç, leylekli talih bir gün bize de güler beklentisi. İrrasyonellik hakim. Yumuşak, hatta naif bir yalan.

Günümüze gelelim, 50 yıl sonrasına. Özal sonrası kuşaklar işin başında. Köşe dönmecilik, kendi bacağından asılmacılık yükselen değerler olmuş. Şirketler kaba saba, müşterilerin anladığı dil de bayağı farklı.

Yeni Türkiye'nin büyük boy bankalarından Garanti Bankası'nın son reklamlarından biri, 1 dakika 37 saniyelik klip: e-vadeli hesap (bit.ly/1BXnsDE) İnternet kullanıcısı modern müşteriler hedef kitle, onlara hitap ediliyor. Talep net: *Banka şubelerine gelmeyin, bilgisayarınızın karşısına geçin ve kendi vadeli hesabınızı kendiniz açın.* Ardından, post-Özal kuşağının olmazsa olmazı, "*be-*

nim bundan kârım ne olacak" sorusuna rasyonel argümanlarla cevap verme çabası. Tesadüflere bırakılmamış, karşılıklı çıkar ilişkilerine dayalı bir dünyanın net dili ile:

"*Herşeyi internette yaptığınız için... banka tasarruf eder. İşlemler internette yapıldığı için kâğıt tüketmemiş olursunuz... Şubeye gitmemekle hem kuyrukların azalmasını sağlarsınız hem de vakit kazanırsınız... Tüm bunların sonucunda* ***banka daha az masraf*** *yaptığı için daha fazla şubede* ***daha az alana ihtiyaç duyulur*** *ve* ***elektrik masrafları düşer. Banka kazanç*** *elde eder ve* ***size daha fazla faiz öder.***"

Ve olağanüstü bir son cümle: "Başka bir arzunuz?"

Günümüzde banka ön planda, karşılıklı çıkarlar, hesap kitap, hepsi olması gerektiği gibi. Net argümanlar, kazan-kazan durumları, vs. Bankanın elinde terazi, müşteri internette; bankanın masraflarının azaldığı apaçık, *gözlerimizle görüyoruz.* Ayrıca, ağaçlar kesilmeyecek, çevreci takılma da yerli yerinde. Eh bu kadar kazanç olunca, bizlerin de bankanın *kârına* ortak olmamızdan daha doğal ne olabilir? Tabii ki, faizler artmalı. Bu arada, şubeler küçülmüş, müşteriler kuyrukta beklemediği için banka **çalışanları fazla gelmeye başlamış**, kapıya konmuş.

O kadar olacak, alan memnun satan memnun!

23.11.2014; ***Birgün***

Vergi Kaçakçılığını Deşifre Ediyoruz

"*Vakıflar Batı Avrupada yaklaşık 100 yıl öncelere dayanmakta.*"

Kaynağı da ***Global Trust & Co.*** Adı havalı, ama ismi var, cismi yok türde yerli bir internet hadisesi. Şirket demeye bile dilim varmıyor. İletişim bilgilerinde ne isim, ne adres. Tek bilgi İstanbul Anadolu yakasında bir telefon numarası.

Siteden ne ile iştigal ettiklerini okuyalım:

"*İşletmeler ticari faaliyetlerde satış hasılatını maksimize etmek, maliyetleri de minimize etmek isterler. Vergi de hiç şüphesiz işletmenin kârını azaltan bir maliyettir ve ayrıca bir nakit giderdir, işletmelerin bu maliyeti en aza indirmek istemeleri doğaldır. Vergi Planlaması, işletme üzerinde oluşacak vergi yükünü en aza indirmek için mükelleflerin, çeşitli uluslararası avantajları en akılcı biçimde kullanarak vergi yüklerini azaltma çabaları olarak tanımlanabilir. Planlı vergi yönetimi yapan işletmeler mal ve hizmet satışlarında daha esnek politikalar izleyebilir, fırsatları daha iyi değerlendirebilir, krizlere*

daha iyi direnebilir ve rakiplerine karşı daha avantajlı pozisyon alabilirler." (http://bit.ly/1IA5zbV)

Şimdi de yukarıdaki "masum" metni tercüme edelim:

- Şirketlerin varlık nedeni *kârlarını en üst seviye yükseltmektir.*
- *Vergi kârı azaltır.*
- *Dolayısıyla, verginin en az seviyeye indirilmesi doğaldır, yani şirketlerin hakkıdır.*
- *Vergi cennetlerini kullanarak vergi yükü azaltılabilir.*
- *Bu "çaba" (Vergi Kaçakçılığı) bir ön hazırlık ("Vergi Planlaması") gerektirir.*
- *Bu şekilde şirketin esnek davranması, rekabet gücünü arttırması mümkün olur.*

Vakıf meselesi de bu işin dekorasyonu. ***Global Trust & Co.*** sadece "vergi planlaması" bağlamında, gerekirse Batı'nın epeydir kullandığı vakıf benzeri *trust*'ların da bir alternatif olarak kullanılabileceğini hatırlatmak istemiş. Kötü niyet aramayalım!

Vergi cennetlerinin, kazançları, serveti gizlemek, dolayısıyla vergi kaçırmak için kullanıldığı öteden beri bilinen bir olgu. Bilinmeyen ise, bu yoldan kaçırılan servetin miktarı. Fakat, bu konuda artık yaklaşık da olsa bir fikrimiz var. Thomas Piketty'nin öğrencisi Gabriel Zucman bir dizi çalışma ile merakımızı gidermiş vaziyette. Gabriel Zucman'ın, Piketty'nin yönettiği doktora tezi 2013'

te Fransa'da kitap olarak yayımlanmış (***La Richesse cachée des nations. Enquête sur les paradis fiscaux***) ve de aynı yıl basılan hocasının ***Kapital***'ini geride bırakmıştı. Zucman, 2013'te yine bu alanda, yani *kayıt dışı* küresel servetin boyutu üzerine ilk akademik makaleyi basarak dar bir çevrede ünlendi. ***New York Times***'da, ***Bloomberg***'de makalenin bazı bulguları haberleştirildi. Türkiye'de ise benim tespit edebildiğim tek kısa haber ***Taraf***'ta yer aldı, o da ***Bloomberg***'den aktarılan bir iki paragraflık bir özet idi.

Zucman'ın çalışmaları sayesinde artık vergi cennetlerine kaçırılan *finansal* servetin yaklaşık **7,6 trilyon dolar** olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla, bu yoldan kaçırılan vergi miktarını da yaklaşık olarak tahmin etmek mümkün: Sadece **200 milyar dolarcık**!

Tahmin edilebileceği gibi vergi cennetlerindeki servetin büyüklüğü, ana akım iktisatçıların akademik ilgisini bu denli celbetmeden önce hem iktisat dışı akademisyenler (Palan, Murphy ve Chavagneux) hem bazı STK'lar (The Tax Justice Network) hem de bizzat sermayenin kendi kurumları tarafından da araştırılan bir mesele idi. Zucman'ın makalesinde sözkonusu tahminlerin dökümü mevcut. Önceki tahminlerin çoğunun daha büyük olmasının nedeni finansal olmayan, örneğin gayrimenkul türü servet birikiminin de hesaplamalara katılmış olması.

Palan, Murphy ve Chavagneux, 2007 için	12 trilyon dolar;
The Tax Justice Network, 2005 için	11,5 trilyon dolar;
Cap Gemini ve Merrill Lynch, 2002 için	8,5 trilyon dolar;
Boston Consulting Group, 2008 için	6,7 trilyon dolar.

Herhalde, aramızda bu kamusal hırsızlığa bizim zenginlerimizin bulaşmadığını düşünen yoktur. Peki, aramızda hangi somut politika önerisi ile bu hırsızların yakasına nasıl yapışılacağının tartışıldığını duyan var mı?

11.1.2015; ***Sendika.org***

Kim ve Nasıl Yakalayacak Bu Hırsızları

Geçenlerde bu sitede dam üstünde saksağan misali, "Vergi kaçakçılığını deşifre ediyoruz..." başlıklı bir yazı yazmıştım. Nasıl vergi kaçırılır konusunda danışmanlık hizmeti veren bir şirkete ve kayıt dışı küresel servetin boyutlarına değinmiştim. Her şey yasadışı ve gizli olduğu için söz konusu servetin boyutunu tam olarak tespit etmenin imkanı yok. O yüzden de tahminler 6.7 trilyon dolardan 21 trilyon dolara kadar değişiyordu.

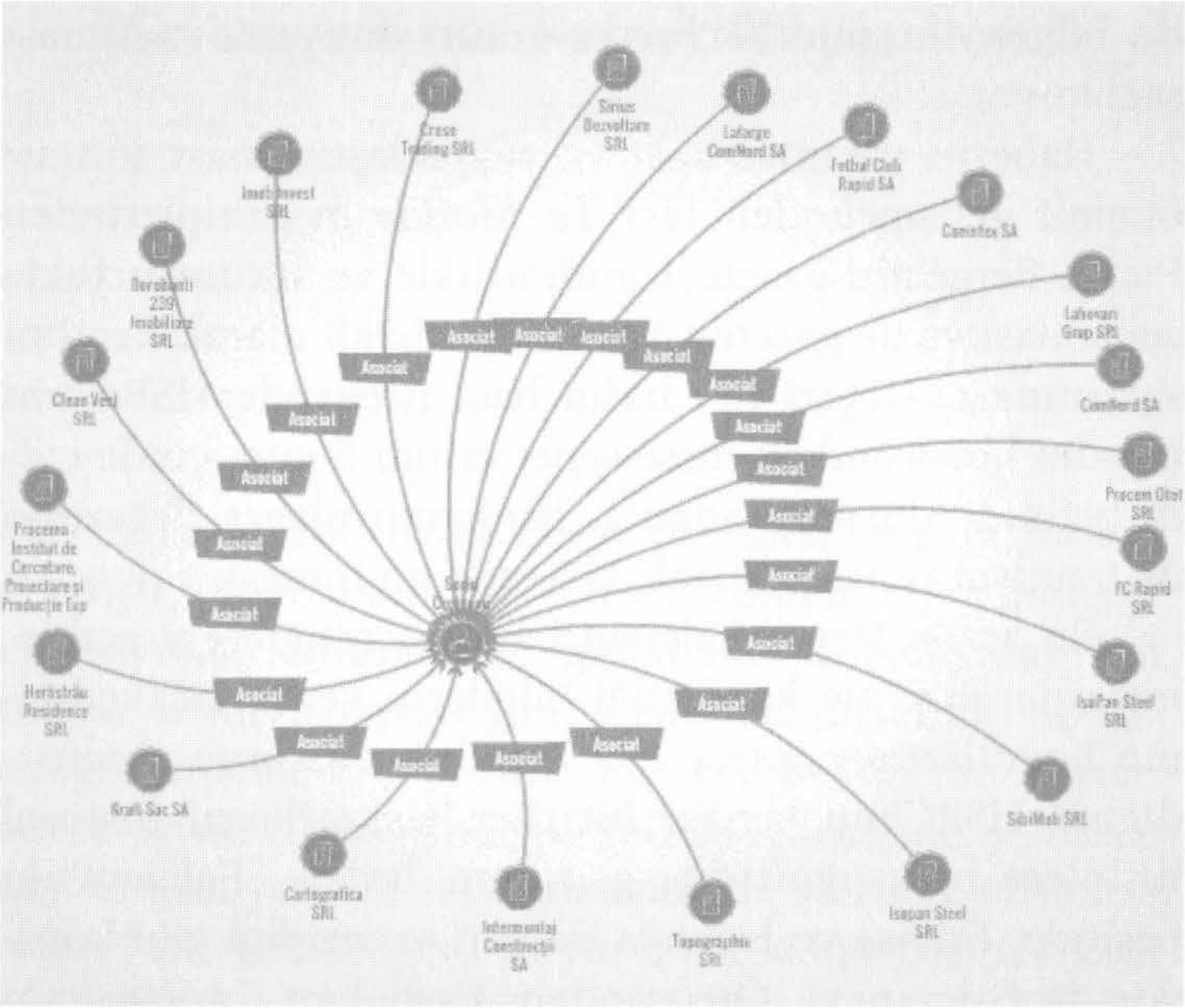
Yazıyı şöyle bitirmiştim: "*Herhalde, aramızda bu kamusal hırsızlığa bizim zenginlerimizin bulaşmadığını düşünen yoktur. Peki, aramızda hangi somut politika önerisi ile bu hırsızların yakasına nasıl yapışılacağının tartışıldığını duyan var mı?*"

Konuya devamla, şimdi yazacaklarım dam üstünde saksağan statüsünde olmayacak. Çünkü geçen hafta boyunca medya, dünyanın ikinci en büyük bankası HSBC'nin İsviçre şubesinin, farklı ülkelerden binlerce zenginin vergi kaçırmasına yardımcı olduğunu işledi durdu. Bi-

zim gazeteler, tamamı 100 milyar doları aşan 100 bin hesap içinde Türkiye'ye ait 3105 müşterinin (kişi/kurum) hesaplarında yaklaşık 3,5 milyar dolar bulunduğu ve bu miktarla 200'den fazla ülke arasında Türkiye'nin 23'üncü oluşu ile ilgiliydi. Türkiye'ye ilişkin pek aktarılmayan bilgiler arasında, Türkiye'den açılan hesap sahiplerinin sadece %41'inin T pasaportu taşıdığı, 1955-2006 arası 2711 kişinin 4584 farklı hesap açmış olduğu ve bu hesaplardan 2007'de sadece 1227'sinin aktif olduğunu da biz ekleyelim (ICIJ).

Haberlerde Türkiye kaynaklı 3105 hesaptan sadece birinin sahibi olarak Selim Alguadiş'in adı geçiyordu. Alguadiş, "*benim orada hesabım yok. Beni çok zor durumda bıraktılar. Ne İngiltere'de, ne İsviçre'de hesabım var. Hatta Türkiye'de de hiçbir bankada hesabım yok. Çünkü ben 2004'te iflas ettim zaten... Tümüyle yalan*" diye beyanatlar vererek temize çıkmaya çalışıyordu. Dolayısıyla, Selim bey de İsviçre'de kendisine ait bir hesap olmadığını iddia ettiğine göre bugün itibariyle 3105 Türkiye kaynaklı müşterinin hiçbirini bilmiyoruz!

Yakın dönemde yaşadıklarımızı hatırlayacak olursak, şu sonucu çıkarabiliriz: Eğer birileri kalkar, hesap sahiplerini isim isim açıklamaz ve burnumuza sokmazsa kimin neyi kaçırdığını bilme ihtimalimiz pek yok. Oysa, Romanya'da bu işe kafayı takanlardan Rise Project birkaç yıldır bayağı aktif, kaçakçıların, hırsızların peşinde. Mesela, HSBC'deki hesabı deşifre olanlardan Sorin Creţeanu'yu aradıklarında, Creţeanu "benim orada hesabım falan yok, hoşçakalın" diye telefonu suratlarına kapayınca Rise Project yılmıyor. Sorin Creţeanu'nun kirli çamaşırlarını, şirketler arası ilişkilerini aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere görselleştirerek yaygınlaştırmaya girişiyor.

Bu bilgilerin nasıl sızdığını kısaca hatırlatalım. HSBC'de çalışan Herve Falciani 2007'de bankadaki kirli hesaplarla ilgili bilgileri kopyalıyor. Kopyalanan dosyalar 3 küme: 1998-2007 arası açılmış hesaplara ilişkin bilgiler, 2006-2007 arası dönemde hesaplardaki en yüksek miktar kayıtları ve 2005 içinde müşteriler hakkında HSBC'nin tuttuğu notlar ve banka çalışanlarının müşterilerle yaptığı görüşmelerin tutanakları. Falciani 2008'de İngiliz yetkililerini vergi kaçakçılığından haberdar etmesine rağmen herhangi bir adli kovuşturma başlamıyor. Bir süre sonra, bilgiler Fransız yetkililere aktarıldığında ise birkaç soruşturma başlıyor. Ve de ***Le Monde*** bir şekilde bu bilgilere erişiyor, Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu (ICIJ) aracılığıyla da eldeki

bu bilgilerin şimdilik bir kısmının dünyaya yayılması sağlanıyor.

Haberin yayınlanması ve yaygınlaştırılması sonrası önemli gelişmelerden biri ***Le Monde***'un sahiplerinden Pierre Bergé'nin gazeteyi muhbirlikle ve sorumsuzlukla suçlaması ve de gazete yönetiminin haklı olarak kendini savunması. Diğeri de, hafta başı itibariyle HSBC'nin Londra borsasındaki hisse senetlerinin 5 gün içinde ciddi biçimde düşmesi sonucu bankanın piyasa değerinin de 6 milyar dolar azalarak 175 milyara inmesi.

Bu arada Herve Falciani basına yaptığı yeni açıklamalarda, 2007'de kaydettiği bilgilerin vergi kaçakçılığının boyutlarının sadece çok küçük bir kısmını aksettirdiğini, HSBC'nin benzer bir dizi başka illegal finansal ilişkilere bulaştığını dile getiriyor. İsviçre, Falciani'nin peşinde. Fransa ve İspanya ise geri vermediği gibi koruyor da Falciani'yi. Öte yandan, Başbakan Cameron'un partisinin kaçak hesap sahiplerinden 7.6 milyon dolar bağış aldığı mecliste ciddi tartışmalara sebep olmasına rağmen, İngiltere açığa çıkan isimlerden henüz sadece birine ilişkin adli kovuşturma başlatmış durumda.

Bizde ise ses seda yok. Bildiğimiz tek isim, Selim Alguadiş de kendi kendini temize çıkarıverdi. O zaman, benim dam üstünde saksağan misali yazımın sonu daha bir geçerli olmuyor mu? " *Aramızda bu kamusal hırsızlığa bizim zenginlerimizin bulaşmadığını düşünen yoktur. Peki, aramızda bu hırsızların yakasına nasıl yapışılacağının tartışıldığını duyan var mı?*" Ekleyelim, seçim kampanyasında bu konuya kesinlikle bulaşmayacak, bulaşamayacak partinin hangisi olduğunu biliyoruz. Diğerlerinin ne yapacağını biliyor muyuz?

15.02.2015; ***Sendika.org***

Sermayedarlar Parsayı Toplarken

2007'de başlayan kriz ile taşlar yerinden oynadı. Sermaye sıkıştı, toparlanamıyor. Bilinen yöntemlerle yumuşak regülasyonlar dünyasında spekülatif yatırımlardan bol kârlılık tarihe karışmış gibi. Genel bir şaşkınlık, ne yapacağını bilememe durumu her şeye hâkim. Bu durum sadece siyaset kertesinde hükümet edememe şeklinde tezahür etmiyor. İktisat kertesinde de sermaye sahipleri telaş ve çaresizlik içinde el yordamıyla kâr peşinde koşturuyorlar.

Bu ahvalin değişik göstergeleri var. OECD bünyesinde Serdar Çelik, Gül Demirtaş ve Mats Isaksson'ın şirket tahvilleri piyasası üzerine yürüttükleri araştırma* bize bazı ipuçları veriyor. Sermayenin daha riskli yeni arayışlar içinde olduğu kesin. Araştırmanın kapsamı, hem küresel ölçekte hem de Türkiye'de şirket tahvilleri piyasasındaki taze eğilimleri görmemize imkân tanıyor.

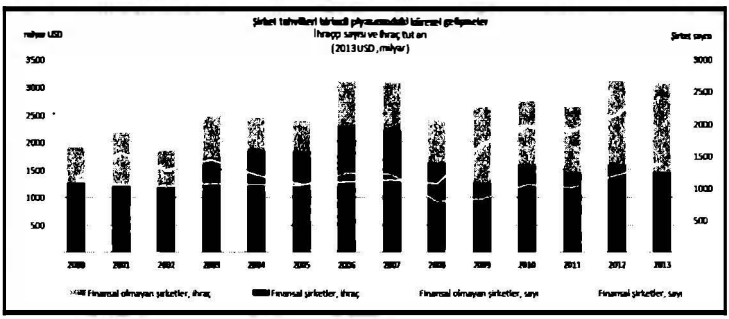
İktisat terminolojisine aşina olmayan okuyucu için baştan bir iki hususu açalım. Sermaye kavramı ile başlaya-

* Serdar Çelik, Gül Demirtaş, Mats Isaksson. Corporate Bonds, Bondholders and Corporate Governance. Çalışmanın yazarlarından, eski öğrencim Gül Demirtaş'a raporu ve bulguları benimle paylaştığı için teşekkür ederim.

lım. Sıkı Marksistler sermayenin aslında bir toplumsal ilişki olduğunu vurgulamayı pek severler. Doğru ve güzel, fakat ele alacağımız konu açısından işlemsel bir tanım olmadığı açık. Marx'ın bizzat kendisinin kullandığı bir başka tanım şirket tahvil piyasası konusu için daha uygun; farklı sermaye tipleri, sermayeler arası ilişkilerin belirleyenleri gibi hususlar, tahvil piyasasının aktörlerini, özünü kavramak için gerekiyor. Sermaye, üretim alanına yatırılıyorsa üretken sermaye, diğer alanlara yatırılıyorsa üretken olmayan sermaye şeklinde ayrıştırılabilir. Üretken olmayan sermayenin bir şekli de borç/kredi olarak verilmeye hazır para-sermayedir. Bu tür sermayenin kârının kaynağı da üretim alanında yaratılan *artık değer* olmakla birlikte, aldığı en genel biçim *faiz*dir.

Her tür sermaye büyümek ister. Üretken sermaye büyümeyi sağlamaya giriştiğinde bunu kısmen kendi artık değerine, kısmen de krediye/borçlanmaya dayalı olarak yapacaktır. Borçlanma, şirketlerin tahvil basmasını ve tahvil piyasasında para-sermaye sahibi yatırımcılara bu tahvilleri cazip kılmasını gerektirir. Tahvilleri satın alacak (üretken sermayeye borç verecek) para-sermaye sahipleri haliyle şirketlerin ne kadar riskli olduğuna, elde edecekleri faiz gelirinin seviyesine bakarak karar verecektir. Üretken sermaye sahipleri ise olabildiğince düşük faizle borçlanarak Marx'ın *işletme kârı* dediği miktarı (artık değer faiz) maksimize etmeye çalışacaktır (***Kapital***, III, 23. Bölüm). Kısacası, üretken-sermaye para-sermaye ilişkisi çelişkili bir ilişkidir. Dolayısıyla da, şirket tahvil piyasası çıkarların çatıştığı bir piyasadır.

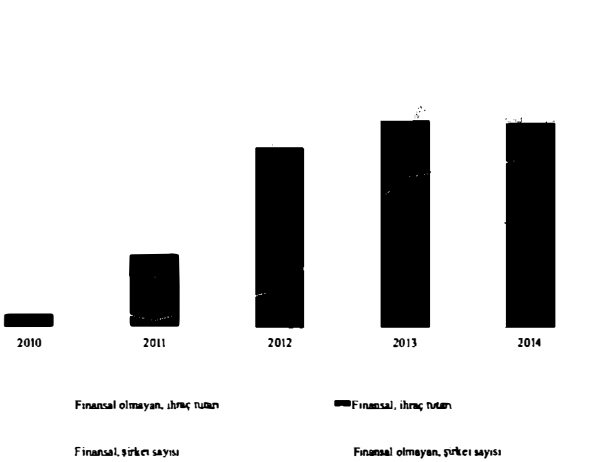
OECD'nin raporu, 2000 ve 2013 yılları arasında 108 ülkeden ihraç edilen 100.000'den fazla şirket tahvilini değerlendiriyor. Önemli bulgulardan biri, tahvil ihracında son yıllarda gözlemlenen artışın esas olarak finansal olmayan şirketlerden (üretken sermayeden) kaynaklandığı. Aşağıdaki şekilden de görüldüğü gibi söz konusu şirketler 2008 krizinden önce yılda ortalama 730 milyar dolar tutarında tahvil ihraç ederken, 2013 yılında tahvil ihracı 1,6 trilyon dolara ulaşmış. Tahvil ihraç eden finansal olmayan şirket sayısı da paralel bir artma göstererek kriz öncesinde yılda ortalama 1.250 iken, bugün bu sayı 2.500'e varmış. Bu artışı belirleyen iki önemli faktör, kriz sonrasında banka kredilerindeki daralma (*deleveraging*) ve tahvil faiz oranlarının tarihsel olarak en düşük seviyelerde olması.

Küresel şirket tahvil piyasasındaki ülke ağırlıkları incelendiğinde, OECD ülkeleri piyasadaki ağırlığını korumakla birlikte 2000-2013 döneminde gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren şirketlerin tahvil ihracının da 15 kat artarak 467 milyar dolara ulaştığı görülüyor. Bu miktarın 356 milyar doları Çin, Rusya, Brezilya, Hindistan ve Meksika kaynaklı.

Politika faizlerinin çok düşük seviyelerde tutulduğu günümüz ortamında para-sermaye yüksek getiri elde edebilmek için daha riskli yatırımlara yönelme eğiliminde. 2000 yılında yatırım yapılabilir seviye altındaki tahvil ihraçları toplam ihracın %4'ü iken kriz sonrası yatırım alternatiflerinin azalması sonucu 2013 yılında bu oran %18'e ulaşmış. Kriz sonrası koşullarının tahvil piyasasında üretken sermayeyi avantajlı duruma getirdiği açık.

Türkiye'den tahvil ihraç eden şirketlerin durumuna baktığımızda ise ilginç bir farklılık ortaya çıkıyor. Küresel tahvil piyasasındaki durumdan farklı olarak, Türkiye'den ihraç edilen şirket tahvilleri ağırlıklı olarak finansal şirketlerden kaynaklanmış. Aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere finansal olmayan şirketlerin tahvil miktarı 2010'dan, yani hemen krizin sonrasından günümüze 10 kat artmasına ve 2.5 milyar TL seviyesine erişmesine rağmen finans şirketlerinin gerisinde.

Finans şirketlerinin 2010'dan bu yana ihraç ettikleri tahvil miktarı ise 17 kat artarak 8 milyar TL seviyesine erişmiş. Bu tablodan yerli sermayenin davranışına ilişkin çıkarılabilecek iki sonuç:

- Üretim sermayesinin yakın dönem kârlılık beklentileri muhtemelen olumsuz olduğu için, tahvil ihracında, dolayısı ile yatırımlarda finans şirketlerine göre daha temkinli;
- Finans şirketlerinin ise spekülatif kârlılık beklentileri nispeten yüksek olduğu için, tahvil ihracında, dolayısı ile borçlanmada daha atak olduğudur.

Sermayenin bu tercihlerinin yeni bir krizin ön sinyalleri anlamına geldiğini düşünüyorum. Özellikle üretim sermayesinin "temkinli" davranışının işsizlik, finans sektörünün borçlanma hevesinin ise kırılganlık demek olduğunu tekrar tekrar vurgulamakta yarar var. Sadece siyaseten değil, ekonomik olarak da zor günlerin eşiğindeyiz.

22.2.2015; ***Sendika.org***

Şirketler Aile Değil Sömürü Makinesidir...

Geçen hafta gazetelerde Koç Holding'in başındaki zata referansla şöyle bir haber okuduk:

"*Turgay Durak, Koç Holding'in 2014 yılı finansal sonuçlarına ilişkin yapılan açıklamada, 2014 yılında Koç Topluluğu tarihinin en büyük* ***organik*** *yatırım dönemini tamamladıklarını belirterek, 2015'in yeni yatırımlarının meyvelerini alacakları bir yıl olacağını ifade etti...*

Ülkemiz ve Topluluğumuz için yarattığımız katma değer, 85 bini aşkın çalışanımız ve yöneticilerimiz, birlikte çalışarak,... çalışanlarımızı temsil eden sendikalarla oluşturduğumuz ***sinerji****, büyük bir* ***aile*** *olduğumuzun en önemli göstergesi...*" (http://bit.ly/1EnlvAQ).

İnsan nereye imreneceğini şaşırıyor.

Yatırımın **organik** olanına mı, **sendikalarla** oluşturulan **sinerjik büyük aile**ye mi ya da bu ailenin **çalışanları ve yöneticileriyle birlikte çalışarak ülkemiz için yarattığı katma değer**e mi? Yoksa, haberde geçerken kaydedilen Koç Holding'in 2014 **net kârı 2,71 milyar** liracığa mı?

Şirketlerin, özellikle nispeten şeffaf olmak zorunda olanların, Yıllık Faaliyet Raporları bu tür sansasyonel haberlerin arkasına geçmek, sermaye-emek çelişkisinin verili şirket özelinde nasıl somutlandığını görmek için önemli bir kaynaktır. Bu yazıda, Koç Holding'in 2014 Yıllık Faaliyet Raporu'nda yer alan mevcut bilgileri kullanarak bazı değerlendirmeler yapmaya çalışacağız.

Yukarıda aktardığımız haber alıntısında kullanılan dil ve ifadenin ideolojik derinliği başka bir yazının konusu. Doğrudan, "çalışanlar" konusuna girelim. Haberde, 85 bini aşkın çalışan ve yönetici olduğu söyleniyor Koç Holding'te. Bahsettiğimiz internet kaynakları ise 2014 sonu itibariyle çalışanların tam sayısını 85.517 olarak vermekle kalmıyor, ayrıca **beyaz yakalı** (40.623) ve **mavi yakalı** (44.894) sayılarını da veriyor. Kendi içinde ilginç ve önemli bir bilgi.

İnternetteki kaynaklara biraz daha göz attığımızda **yöneticiler** kategorisinin tahmin edilebileceği gibi kendi içinde tabakalara ayrıldığını görüyoruz. Yöneticilerin **üst kaymak** tabakası net bir biçimde tanımlanmış: Holding Başkanı, Yönetim Kurulu (15 kişi) ve Holding'in üst yönetimi (12 kişi), yani toplam 27 kişi.

Şu **kaymak** tabakanın ortalama maaşı nedir acaba? Ortalama dememizin nedeni, kişisel bilgilerin gizli olmasından. Öte yandan, 27 kişiden oluşan bu üst kaymak tabakanın tamamına yapılan toplam maaş harcaması kaynaklarda veriliyor: 2014 yılı için 82.121.000 TL. Sayılarını da bildiğimize göre **kaymak** tabakanın ortalama **yıllık maaşının** 3.041.519 TL, **aylık maaşının** ise 253.460 TL olduğunu hesaplayabiliriz.

İnrenecek bir şey daha çıktı: 250 küsur bin TL'lik maaş! 2014 yılının aylık net asgari maaşı 891 TL idi. Yani, Koç Holding **kaymak tabaka yönetici ortalama maaşı**, asgari ücretin sadece 284 katı! Hak etmişler midir, ne dersiniz?

Çalışanların kompozisyonuna bakalım şimdi. Kaynaklarımız 2014 yılında Koç Holding'te üretim faaliyetinde çalışanların tamamına 1,34 milyar TL ödeme yapıldığını kaydediyor. Ayrıca, 4.169 kişinin de ARGE faaliyetlerinde çalıştığı ve bu emekçilere 38,9 milyon TL ücret ödendiği bilgisi de verilmiş. Üretimde çalışanların yukarıda zikrettiğimiz **mavi yakalılar** (44.894) ile ARGE emekçilerinin (4.169) toplamına tekabül ettiğini varsaydığımızda Koç Holding'teki *üretken emekçilerin* **ortalama aylık ücretinin** yaklaşık 2.338 TL olduğu görülür. Demek ki, Koç Holding **kaymak tabaka yönetici ortalama maaşı**, Holding'in kendi üretken emekçi ücretinin de 108 katıdır! Eh, ne de olsa koskoca Koç, işçilerine asgari ücret verecek değil ya. O kadar kıyak geçsin kendi işçisine.

Gelelim sermaye-emek ilişkisinin en somut tezahürüne, **artık-değer oranı**na. Yukarıdaki kaba hesaplamalara dayanarak ancak yaklaşık olarak bir *sömürü oranı* tahmin edebileceğimiz kesin. Yine de, taptaze ve şimdiye kadar dile getirilmemiş bir bilgi olduğu için paylaşmakta yarar var.

Bilindiği gibi **artık-değer oranı**, nam-ı diğer *sömürü oranı* **artık-değer**in (*net kâr*ın; brüt kâr, yönetici ücretleri katılarak kullanılsa, oran çok daha yüksek çıkacaktır) **değişir sermaye**ye (*üretken emekçilerin toplam ücreti*) oranlanması ile elde edilir. O da, 2104 yılı için Koç Holding'te %196'dir (2,71 / 1,38).

Sansasyonel gazete haberini düzelterek bitirelim:

Koç Holding, "*çalışanları ve yöneticileri ile birlikte çalışarak*" katma değer **yaratmadığı** gibi, sadece ve sadece **üretken çalışanlarının yarattığı** yaklaşık her 3 TL'lik katma değerin 2 TL'sine **el koyarak**, çalışanlarını **sömürerek** kârına kâr katmaktadır.

"Aile" sırrını ifşa ediyoruz, biline...

8.3.2015; ***Sendika.org***

Sermayenin Kumdan Kaleleri

Sonucu ne olursa olsun yakın dönemin en önemli işçi hareketlerinden birini yaşıyoruz.

Çünkü bu hareket:

- sömürüye karşıdır;
- sendika ağalarına, teslimiyetçi sendikamsı mafyatik gruplara karşıdır;
- üretimden gelen gücünün farkındadır;
- grevden korkmamaktadır;
- dayanışmacıdır;
- değeri kendisinin yarattığının farkında, hakkının peşindedir.

Ayrıca, bu direniş yan sektörler ile ilişkileri, ülkede yaratılan ve ihraç edilen toplam değer içindeki payı itibariyle büyük ve kilit bir sektörde yaşanıyor olması bakımından da çok önemlidir.

İşçiler kendi temsilcilerini seçiyor, bizzat patronlarla, yani nam-ı diğer CEO'larla aynı masada, yüz yüze pazarlık yapıyor ve kendi örgütlerini kendilerinin kuracağını ifade ediyorlar. Kısacası, olması gereken oluyor.

Bu aşamada bütün talepler elde edilmeyebilir, geri adım atmak zorunda kalınabilir. Ancak, yaşananlar işçi sınıfının deneyimi olarak kayda geçecektir, kimse geri alamaz. Bundan sonrası bu deneyimi esas almak zorundadır. Kimse atlayamaz, metal işçisini yok sayamaz. Kıymetli olan da budur.

Taraflar bellidir, herkes kendi bildiği dili konuşuyor. Bir tarafta cilalı ve sahte bir dil, öte tarafta doğrudan ve kararlı bir dil. Diyelim ki elinize %75'i İtalyan CNH Industrial NV ile Koç Holding'in mülkiyetinde olan ***Türk Traktör***'ün 2013 yıllık faaliyet raporu geçti. Sayfaları karıştırırken Türk Traktör'ün müdürü, yani patronların şirketteki kolu, Marc Vatto'nun mesajı gözünüze çarptı:

"*Şirketimizin 31 Aralık 2014 tarihi itibariyle personel sayısı 3.040'tır. Dönem içerisinde faaliyetler bazında herhangi bir uyuşmazlık veya işçi hareketi gözlenmemiştir.*"

Nasıl gözlemlensin ki? Vatto ekliyor:

"*Şirketimiz, Türk Metal Sendikası ile MESS (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası) arasında imzalanan grup toplu iş sözleşmesine tabidir.*"

Yılın başı mazide kaldı, o köprünün altından çok sular aktı. Türk Traktör de metal işçilerinin direnişine aynı taleplerle katıldı. Bizim tekrarlamamıza gerek yok; Türk Traktör'de CEO Marc Vatto ile görüşme sonrasında işçilere açıklama yapan işçinin videosundan izleyelim.

Türk Traktör'ün yıllık faaliyet raporundan okumaya devam ediyoruz:

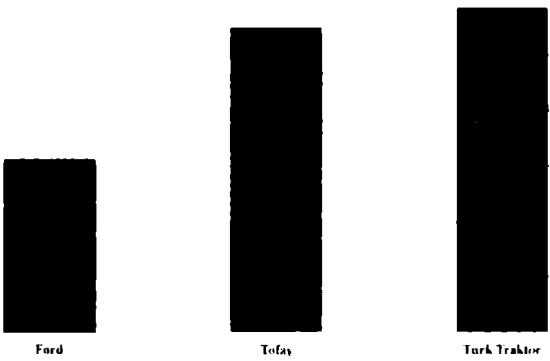
güçlü bir marka imajına sahip olan Türk Traktör, İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından gerçekleştirilen 'Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu' sıralamasında 34. sırada Ankara ve Erenler fabrikalarında yıllık 50.000 adet traktör üretim kapasitesi ve 3.040 çalışandan oluşan nitelikli insan kaynağı aktifiyle Türkiye özel sektörünün önde gelen oyuncularından biri.."

Dil ortada: "*güçlü bir marka imajı*", "*insan kaynağı aktifi*", "*özel sektörün önde gelen oyuncusu*" Bu saçmalıkları geçelim ve bizzat raporun önerdiği İSO'nun yayınladığı *'Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu'* adlı yayına bakalım. Ve yayınlanmış bilgileri kullanarak Türk Traktör, Ford ve TOFAŞ için ***sömürü oranları***nı yaklaşık olarak hesaplamaya çalışalım.

Bu kaynakta ***vergi, faiz ve amortisman öncesi kâr*** gibi önemli veriler olmakla birlikte ***ücret*** bilgisi yer almıyor. Dolayısıyla, işçilerin paylarına ilişkin hesaplamalarda bazı varsayımlar yapmak gerekiyor. Direniş sırasında işçilerin ağzından sık sık ortalama ücretin 1.300-1.400 TL civarında olduğunu duyduk. Ayrıca Bosch'daki kadar ücret zammı istendiği de dillendiriliyor. Türk Traktör'deki işçi temsilcisi, Bosch'ta en düşük ücretin 2.000 TL olarak belirlendiğini söylemişti. Kaldı ki, Türk Traktör'ün yıllık faaliyet raporunda, 25 yıl çalışmış bir işçinin emeklilik kıdem tazminatını hesaplarken kullanılacak en yüksek aylık maaş tutarının 3.438,22 TL'yi aşamayacağı açıkça belirtiliyor. Bu bilgileri dikkate ala-

rak ortalama aylık ücretin 2.000 TL, yıllık ücretin ise 24.000 TL olduğunu varsayabiliriz.

Sömürü Oranları -2013

"***Vergi, faiz ve amortisman öncesi kâr***"ın yaklaşık olarak ***artık değer***e, "***ortalama yıllık ücret***" ile "***çalışan sayısı***"nın çarpımının da yaklaşık olarak ***değişir sermaye***ye tekabül ettiğini varsayarak oldukça kaba bir ***sömürü oranı*** hesaplayabiliriz. Bilindiği gibi, bir tür gelir dağılımı göstergesi olarak ***sömürü oranı***, tamamını emekçilerin yarattığı ***katma değer*** içindeki ***artık değer*** miktarının işçi ücretlerine tekabül eden ***değişir sermaye***ye bölünmesiyle elde edilir. Aşağıdaki şekilde, 2013 yılı için Türk Traktör, Ford ve Tofaş için hesapladığımız ***sömürü oranları*** görülüyor. Bir bakıma, "*nitelikli insan kaynağı aktifi*"inin ne kadar ***aktif bir biçimde sömürüldüğü***nün nicel kanıtını göstermiş oluyoruz.*

Bu sitede iki gün önce yayınlanan Erhan Bilgin'in *Metal işçilerine ödenmeyen ücret* yazısında da Ford ve Tofaş'taki 2010-2014 dönemi için sömürü

Geçerken şunu da ekleyelim: Bu sömürüyü planlayıp, uygulayanların, mesela Ford'un 23 adet üst düzey yöneticisinin yıllık ortalama maaşı ise yaklaşık **906507 TL** imiş. Sıradan bir işçi ücretinin 38 katı!

Son sözü Türk Traktör'deki işçi temsilcisi söylesin:

"*Biz böyle birlik olursak, biz böyle dirayetli olursak bunların sırtını yere getiririz. Arkadaşlar, bunlar kumdan kalelerdir. Bunu unutmayın.*"

24.05.2015; ***Sendika.org***

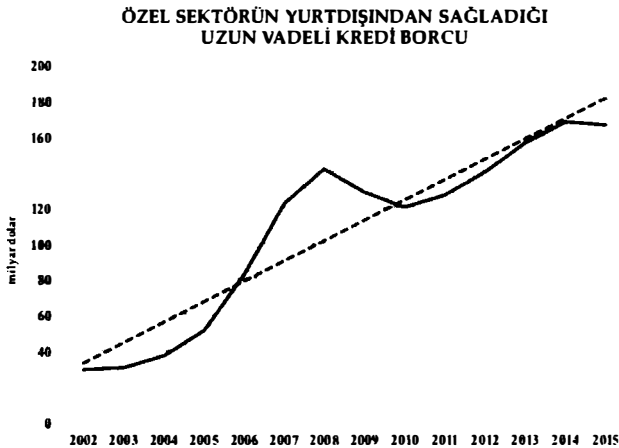
oranları ortalaması verilmişti. O yazıdaki oranların, bizim 2013 için hesapladığımız değerlerden daha büyük olması farklı aylık ücret varsayımlarından çok, muhtemelen artık değerin karşılığı olarak "***vergi, faiz ve amortisman öncesi kâr***" yerine, değeri daha yüksek bir kategorinin, mesela "***brüt katma değer***"in kullanılmasıdır.

Sermaye Ne İstediğini Biliyor. Ya Biz?

Önce sermayenin ne istediği üzerinde duralım. İstenenin kod adı "istikrar"dır. Kastedilenin ne olduğunu kavramak ise bu kelimenin arkasına geçmeyi gerektirir. O zaman ilkin bir durum tespiti yapalım:

- Başta sermaye olmak üzere, memleketin neredeyse yarısı uzunca bir süre AKP'den oldukça memnundu. Ekonomik başarı haberleri her gün gazeteleri dolduruyor, hatta AKP iktidarında 3,5 kat büyüdüğümüz palavrası bile manşetlere taşınıyordu (Mehmet Şimşek-Dani Rodrik tartışmasını hatırlayalım). Ekonomi aslında 3,5 kat büyümemişti; borsacı Şimşek hisse senedi performansını ölçme ile ülke ekonomisinin reel büyümesini hesaplamayı karıştırmıştı! 2002-2014 arası Türkiye ekonomisi %75; yani 2002'deki büyüklüğünün 2 katına bile değil, 1.75 katına ulaşacak kadar büyüdü. Abart abartabildiğin kadar!
- Geçen hafta dostum Mustafa Sönmez'in de hatırlattığı üzere aynı dönem boyunca özel sektörün dış borçlanması da arttı (http://bit.ly/1f0h84w).

Aşağıdaki şekilden de izleyebileceğiniz üzere özel sektörün borçlanma performansı oldukça "başarılı": 2002-2014 arası yaklaşık 6 kat büyüdü! 2002'de 29 milyar dolar olan borç 2015'in Mart ayı itibariyle 166 milyar dolara erişti.

Durum, maalesef "borç yiğidin kamçısıdır"a uygun değil. Çünkü, bu arada AKP hükümetinin bir süre kullanabildiği bir başka palavraya, o herkesin sevgilisi piyasalar "dur" dedi: 2005 Şubat'ında dolar 1.27 TL iken seçim sonrasında 2.75 TL'ye yerleşti. Borçlu sermayedar panik içindedir. 2005'te 1 milyar dolar borcunu ödemek için 1.27 milyar TL kazanması gerekirken, şimdi 1 milyar dolar borcunu ödemek için 2.75 milyar TL (yani 2005'e göre 2 mislinden daha fazla) kazanması gerekiyor. Nerede? Türkiye'de. 12 yılda sadece 1.75 misli büyüyebilen bir ekonomide!

O zaman, durumu düzeltmek gerekiyor. Seçim öncesinden başlayarak ideolojik hazırlık, ilişkilere tahkimat yapıldı. Mikrofonu Güler Sabancı'ya uzatalım:

"*2015 yılının daha sonraki* ***seçimsiz bir dönemin geçiş yılı*** *olacağı görülüyor. Bu bağlamda, düşük gitmesi beklenen petrol fiyatları ve hedeflenen uzun vadeli reformların hayata geçirilmesi yönünde atılacak adımlarla,* ***bu geçiş yılı önümüze fırsatlar sunuyor****. Hükümetin uzun vadeli bakış açısı ile açıklanan eylem planlarının önceliklendirilerek, en kısa zamanda uygulamaya geçilmesini ve* ***2015 yılının yeni bir kalkınma hamlesinin*** *ilk basamağı olmasını bekliyoruz.*" (http://bit.ly/1MkXkmV)

Sizi bilmem, ben buna **vizyon** derim: "seçimsiz dönem" "geçiş yılı", "fırsatlar sunul(ması)" "yeni bir kalkınma hamlesi", kısacası yok yok. İşte bu vizyonun seçim sonrasına tercümesi coşkulu bir biçimde "istikrar" talebidir. İstikrar ise ancak ve ancak çıbanbaşı olacakları pasifize etmekle sağlanır.

Artık başlıktaki "Ya biz?" sorusuna cevap verebiliriz:

Biz çıbanbaşı olmaya devam ederek bu vizyonu boşa çıkarmalı, oyunu emekten yana bozmalıyız.

10.6.2015; ***Sendika.org***

DÜNYA EKONOMİSİ

Wall Street İşgalinden Sonra

Wall Street'in işgali birkaç yüz gençle başladı. Geçen Çarşamba yapılan yürüyüşe katılım 20 binin üzerindeydi. Destekleyen sendikaların sayısı sadece New York'ta 10'u geçti. Zuccotti Park'ta geceleyenler de binler civarında. Ne oluyor? Bu hareket nereye varır? İlk soruya cevap vermek kolay. İkincisinin cevabını biliyorum diyene inanmayın. Cevabı cümleten pratikte aramak en doğrusu.

ABD'de gelir dağılımının son 30 yıldır giderek bozulduğu ortada. *Wall Street'i İşgal* hareketinin medyaya en çok yansıyan sloganının (siz %1 biz %99) kaynağı da bu olgu zaten. Nüfusun en zengin yüzde 1'lik bölümü 1970'lerde toplam gelirden yaklaşık %10 alırken şimdilerde payını 2 mislinden fazla artırarak %25'e yaklaşmış. Demek ki, nüfusun yüzde 99'unun geliri de aynı dönemde %90'lık paydan %75'e inmiş. Kaldı ki, bu adaletsiz dağılım sadece gelirle ilgili. Bir de biriktirilen servet var ki, onun dağılımı daha da vahim. Eski bir yazımda bahsetmiştim servet dağılımı genellikle gelir dağılımından daha eşitsizdir.

Birleşmiş Milletler'in desteklediği yeni bir araştırma bağlamında 150 ülkenin verilerini kullanarak, dünya toplam servetinin %95'inin dağılımını ele alan ***Dünyada Hanehalkı Servet Dağılımı*** raporu (2008) özellikle kayda değer bir çalışmadır. Bu rapordaki verilerden çıkan sonuç, dünyanın servet dağılımının, gelir dağılımından daha bozuk olduğu. Bu bozukluk Gini katsayılarına (1 mutlak eşitsizlik, 0 ise mutlak eşitlikdir) da yansıyor tabii; dünya servet Gini katsayısı 2000 yılı için 0.892, gelir dağılımı için ise (1998 yılı) 0.795 (***Birgün***, 7 Şubat 2009).

Bu adaletsiz resmin sorumlusu tabii ki 1970'lerden beri yapısal krizini neo-liberal politikalarla, sendikaların yıpratılması, giderek yok edilmesi ile aşmaya çalışan sermayedir. ABD'de sendikalaşma %10'lara düşmüştür! Sermayenin de en görünen, en açgözlü somutlanışı finans dünyasının şirketleri, onların yöneticileridir. Dolayısıyla, öfkenin nedeni de, dile getirildiği mekan da, yöneldiği unsurlar da tam olması gerektiği gibidir. Zaten bu doğru hedef yüzünden *Wall Street'i İşgal* hareketi neredeyse ABD'nin tamamına yayılmış vaziyette. Milyonluk şehirlerden 1-2 bin kişilik kasabalara kadar bir anda "işgalciler" türeyiverdi. Bütün bunlardan heyecanlanmamak, umutlanmamak elde değil.

Cevabı zor dediğim ikinci soruya, yani "bu hareket nereye varır"a gelince. Cevabın pratikte ortaya çıkacağını söylemiştim. Ama bu tespit, şu anda görünenin, yani sistemin sonuçlarından hoşnutsuzluğun ve vizyonsuzluğun hakimiyeti sürerse yakın dönemde hareketin istim kaybedeceğini görmemizi engellememeli. Sistemin sonuçlarından hoşnutsuzluk, sistemin kendisinden hoşnutsuzluğa, yaşanan sürecin heyecanı, yıkılanın yerine

yeni bir şey koyabileceğini bilmenin heyecanına dönüştüğünde kazanan biz oluruz.

8.10.2011; ***Birgün***

Bu Blok Nur Topu Gibi mi?

Bilmek farkındalıktır. Neyi bilip neyi bilmediğinin farkındalığı. "Miş-gibinin" kol gezdiği günümüzde işe yarar, nadir bir hassa.

Hep duyuyoruz kriz vesilesiyle: "Batamayacak kadar büyükler" (*too big to fail*). Büyük olan, büyük bankalar, finans kuruluşları. Bir ikisi dışında batmalarına izin verilmiyor. Çok büyükler de ondan mı sadece? Sanıyorum, gören gözler şu kadarını seziyor. Bu şirketler hem büyük hem de çok iç içe geçmiş vaziyetteler. Küreselleşme denilen dinamikler son derece grift ilişkiler üretmiş, ekonomileri kırılgan hale getirmiş durumda. Birilerinin kontrol gücü çok fazla. Devlet(ler) zamanında müdahale etmez ise her şey çökebilir. Bunları biliyoruz, anekdotlar, haberler okuyoruz bu meyanda.

Sadece bunlar mı? **Kapital**'in I. cildinin 25. bölümünden, kapitalizmin tarihi gelişim seyri içinde, birikim dinamiklerinin sermayenin **yoğunlaşmasını** ve **merkezileşmesini** yarattığını da biliyoruz. Hem de giderek küresel ölçekte. Hatırlayalım:

"*Toplumsal sermayedeki büyüme, çok sayıdaki bireysel sermayelerin büyümeleriyle olur. Diğer bütün koşullar aynı kalmak üzere, bireysel sermayelerin ve bunlarla birlikte üretim araçlarının* ***yoğunlaşması****, bunlar toplumsal toplam sermayenin ne oranda parçaları iseler, o oranda büyür.*

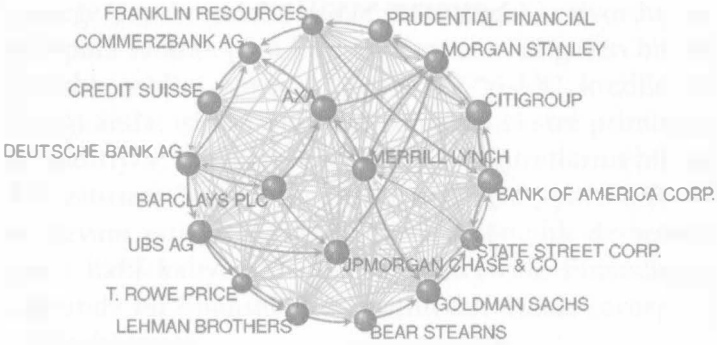
Toplumsal toplam sermayenin çok sayıda bireysel sermayeye bölünmesi ya da bunun parçalarının birbirlerini geriye itmeleri, birbirlerini çekmeleri biçimindeki bir karşı tepkiye yol açar....

Oluşmuş bulunan sermayelerin ***yoğunlaşması****, bu sermayelerin bireysel bağımsızlıklarının kaldırılması, kapitalistin iktisadi varlığına bir diğer kapitalist tarafından son verilmesi, çok sayıdaki küçük sermayelerin az sayıdaki büyük sermayeler haline gelmesidir. Bu süreci ilkinden ayıran, mevcut ve faaliyet halinde bulunan sermayelerin dağılımının değiştirilmesinden başka bir ön koşulunun bulunmaması, dolayısıyla, hareket alanının, toplumsal zenginliğin mutlak büyümesiyle ya da birikimin mutlak sınırlarıyla sınırlanmış olmamasıdır. Sermaye bir yerde büyük kütleler halinde bir elde toplanmaktadır, çünkü başka yerde pek çok elden uzaklaşmaktadır. Bu,* ***birikim*** *ve* ***yoğunlaşmadan*** *farklı olarak, gerçek* ***merkezileşmedir****."* (***Kapital***, İstanbul: Yordam Kitap. s. 604-5)

Bu sürecin kurumsal ifadesi, benim UTŞ (Ulus Tanımaz Şirketler) dediğim, ama literatürde Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) olarak bilinen mevcudiyettir. Şu ana kadar bunların hangi sektörlere ne kadar hakim olduklarını, doğdukları ülkeleri, nerelere yayıldıklarını vs. biliyorduk. Küresel kapitalizmin giderek finansallaştığı da ağızlarda sakız.

Bilmediğimiz nedir? Bu şirketlerin birbirlerine sahip olma dereceleri, mülkiyet miktarlarının dozu ve de buna bağlı olarak kontrol kapasiteleri. Bu şirketlerin içinde finans sektöründe olanların göreli etki ve gücünün boyutu. Bu sorulara adam gibi cevap verebilmek tahmin edilebileceği gibi hem çok kapsamlı ampirik bilgileri, veri tabanlarını hem de metodolojik araçları gerektirir. Veri tabanının adı Orbis 2007; OECD'nin ÇUŞ tanımı easa alınarak 43060 ÇUŞ ile ilgili bilgilerin derlendiği bir hazine. Metodolojik genel çerçeve ise network çözümlemeleri, topolojik teknikler. Geçtiğimiz ay bu alanda çalışan bir grubun yayınladığı ve ***Science News***'a da haber olan bir çalışma (*Küresel Şirket Kontrolü Şebekesi*) yukarıda söylediklerimin motivasyon kaynağı (arxiv.org/pdf/1107.5728v1).

Sözünü ettiğim çalışmanın teknik yanlarına girmeden yukarıdaki sorularla ilgili bulgularına kısaca değineyim. Veri tabanındaki 43060 ÇUŞ'e, 30 milyon ekonomik aktöre ait bilgiler kullanılarak yapılan şebeke (network) çözümlemesi sonunda 600508 nodül ve 1006987 mülkiyet ilişkisine varılmış! Tabii, ÇUŞ de sahip oldukları mülkiyet ve kontrol kapasiteleri bakımından aralarında farklılaşıyorlar. Dolayısıyla ÇUŞ'i sınıflandırmak mümkün. Çalışmanın ortaya çıkardığı somut bir bilgi adı sanı belli bir *çekirdek/merkez* şirket grubunun varlığı ve bu grubun (*super entity*) tüm ÇUŞ'in ürettiği ekonomik değerin %40'ına sahip olduğu. Finansallaştığını söylediğimiz küresel kapitalizm de bu çalışmayla ete kemiğe bürünmüş: *Çekirdek* grubun **%75'i finansal ÇUŞ!** *Çekirdeğin* o alt finans *bloğunun* 2007 resmi de aşağıda.

Bu blok da son krizden nasibini alıp bir iki zayiat vermiş durumda. Dolayısıyla bloğun aslında ne kadar *nur topu gibi* olduğu tartışmalı. Belki de sönmekte olan bir balon bu?

27.8.2011; ***Birgün***

Severiz Sivilleri...

"*Sol'un Allahı*" olarak takdim edilen Stuart Hall, geçen Şubat'ta, İngiltere'nin prestijli gazetesi ***Guardian***'daki söyleşisinde: "*Kültürel çalışmalarla ilgilenmeye hayatın sadece ekonomi tarafından belirlenmediğini düşündüğüm için başladım.... Hayatımı Marksizmle ve neoliberalizmle münakaşa içinde geçirdim. Her ikisinin de görüşü son kertede ekonominin hayatı belirlediği idi. Ne zaman bu son kerte allah aşkına?*"

80'ine gelmiş olan Stuart Hall 50 yaşlarında iken yukarda söylediğinin tam tersini savunuyordu. Yine de "son kerte" sorusu önemli, bilahare döneceğiz.

Şimdi daha bir kaç gün önce ABD'de yaşanan ve bizde sadece bir iki gazetenin ekonomi sayfalarında kısmen değinilen bir olaya geçelim: Bank of America'ya ABD Adalet Bakanlığı tarafından dolandırıcılık yaptığı iddiasıyla açılan 1 milyar dolarlık tazminat davası.

Davanın geri planı şöyle. Bilindiği üzere ekonomik buhran öncesinde bankalar yerden mantar biter gibi çoğalmıştı. Parsayı toplamak için iştahı kabaran kabaranaydı. O bankalardan biri olan Countrywide Financial 2007-9 arası gerekli denetimleri yapmadan sağa sola

ipoteğe dayalı emlak kredisi (*mortgage*) veriyordu. Mesele para satarak para kazanmanın ötesine geçen bir sahtekarlık şeklini almıştı. "Egzotik," "riskli" krediler verildiği anda, işi bitiren kredi memuru ekstra primini cebe indiriyor, banka da acilen kredi kontratlarını bir başka "yatırımcı" kuruluşa kazıklamaya çalışıyordu. Bir süre devam etti bu üçkâğıtçılık. Üçkâğıtçılık demem aslında hafif kalıyor. Bizatihi Countrywide Financial camiasında bu finansal akrobasinin adı *hustle* (orospuluk yapmak) imiş!

2008'de Bank of America bu Countrywide Financial'ı satın aldıktan sonra, doğuştan batık olan bu kredi kontratlarını kime satıyor biliyor musunuz? *Mortgage* piyasasının ihtiyacı olan sigorta garantisini sağlamak üzere devlet tarafından 1930'larda kurulmuş Fannie Mae ve daha sonra eklenen Freddie Mac adlı şirketlere. Ardından beklenen oluyor ve batık kredilerin batık olduğu anlaşılıyor. İşte o zaman, yani artık saklanamaz sahtekârlıkların diz boyu olduğu kriz ortamında Bank of America dahil birçok bankaya dava açmak mecburiyeti doğuyor. İşte gazetelere yansıyan davanın geri planı bu.

Gazetelere yansımayan kısmı şu. ABD'de davalar *criminal* (ceza) ve *civil* (hukuk) şeklinde ikiye ayrılıyor. Eğer işlendiği varsayılan suç topluma yönelik, topluma şu ya da bu şekilde zarar vermiş ise *criminal*, değilse *civil* davalarla soruşturuluyor. Bank of America'ya karşı açılan bu tazminat davasının *civil* olması uygun görülmüş. El insaf! Sen bile bile, bizzat savcının kelimeleriyle "olağanüstü utanmazlık" içinde milyar dolarlık sahtekârlığı tasarla, sonra kalk bunları kamulaştırılmış, yani zararları sıradan insanların vergileriyle karşılanan Fannie Mae ve Freddie Mac'e kakala ve topluma yönelik suç

işlememiş ol. Sivil ve medeni bir tarzda sadece 1 milyar dolarcık bir *civil* dava ile yetin. Bu başarıda Bank of America'nın sadece 2012'nin 3. çeyreğinde harcamış olduğu 1.6 milyar dolarlık avukatlık hizmetleri kaleminin rolü olup olmadığını takdirinize bırakıyorum.

Artık rutinleşmiş bu tür finansal dolandırıcılıkların şirket yöneticilerinin kötü ruhlu, aç gözlü kişiliklerinden kaynaklandığını düşünmüyoruz haliyle. Devlet *civil* değil de *criminal* dava açıp, üç beş Bank of America mensubunu cezalandırsa idi tabii ki fena olmazdı. Ama sorunun kaynağına dokunulmamış, o kendini yeniden üretmeye devam eder olurdu. Finansal ya da finansal olmayan dolandırıcılıkların (mesela endüstriyel casusluğun) kaynağı, şirketleri böyle davranmaya iten kapitalizmin vahşi rekabet mantığıdır. Her şirket neredeyse iliklerinde rakiplerinin dolandırıcılık yaptığını hissettiği için dolandırıcılık yapma mecburiyetinde kalır. Kimi çok, kimi az yapar. Ama, tanımı gereği dürüst, adil kapitalist şirket olamaz. Bu kabulle başlarsak, sadece ekonominin değil, hayatın da nasıl aktığını anlamaya başlarız.

Bütün bunlardan sonra Stuart Hall'un süper-retorik *"ne zaman bu son kerte allah aşkına?"* sorusuna sahici bir cevap verebiliriz: **Şimdi**!

28.10.2012: ***Birgün***

"*Köle alım satımı da biçimi açısından meta alım satımıdır. Ama para, kölelik var olmadan bu işlevi yerine getiremez. Kölelik varsa, o zaman para köle alımına yatırılabilir. Buna karşın, alıcının elindeki para, köleliği mümkün kılmaya hiçbir şekilde yetmez.*"

Dile getirildiğinde, "ne var bunda, biz zaten bunu biliyoruz" dedirtecek türden bir paragraf. Yazarı da, tahmin edeceğiniz üzere Karl Marx! Ama, duyanların çoğunun tahmin edemeyeceği üzere ***Kapital***'in I. cildinden değil, II. cildinden, o pek okunmayan kitabın "Para-Sermaye Devresi" başlıklı ilk bölümünden (s. 42). Evet, ***Kapital***'in II. cildi, Almanca aslından Mehmet Selik'in çevirisine dayalı kolektif (N. Satlıgan, E. Özalp ve O. Türel) bir çalışmayla Yordam Kitap tarafından *ilk kez* Türkçeye kazandırıldı. Kitapçılardan, Tüyap Kitap Fuarı'nda Yordam'ın tezgâhından sağlanabilir.

Kapital'in I. cildine aşina olanlar bilir, o ciltte de zaman zaman "ne var bunda, biz zaten bunu biliyoruz" dedirtecek türden, yukarda II. ciltten verdiğim örnek misali pasajlara rastlamak mümkündür. Ama, dikkatli okuyucu bunun Marx'a özgü adeta biçimsel bir taktik

olduğunun da farkındadır. Mesela, yukardaki kısa paragraf Marx'ın (P - M...Ü....M'- P') şeklinde ifade ettiği *para-sermaye devresi* formülünün ilk aşamasına (P M) ilişkin, okuyucunun mutlaka kavramasını istediği bir hususu berraklaştırmak amacıyla yazılmıştır. Hem de, o husus olanca berraklığı ile aktarıldıktan sonra! Marx'ın bu metni en olgun çağında, ölmeden 5 yıl önce yazmış olduğunu da ekleyelim bu arada. Soralım o zaman: Kavramamız gereken o husus nedir acaba?

En temel hususlardan biri olduğuna şüphe yok. "*...Kapitalist ile ücretli emekçi arasındaki* ***sınıf ilişkisi***(nin)..." **nereden kaynaklandığı, neyin ürünü olduğu** hususu (s. 41). Soruyu sorar ve hemen ardından, Marx, her okumuş yazmışın vereceği cevabın kimi yanılgılar içerebileceğini hatırlatır: "*Para-sermaye hakkındaki görüşler, genellikle, yan yana duran ya da birbirlerine karışan iki yanılgı içerir. Birincisi: Sermaye değerinin para-sermaye olarak yerine getirdiği ve tam da para biçiminde bulunduğu için yerine getirebildiği işlevler, yanlış bir şekilde, bu değerin sermaye olma niteliğinden türetilir; oysa bu işlevler, yalnızca, sermaye değerinin para durumundan, para olarak görünüş biçiminden kaynaklanır. İkincisi, ilkinin tersidir: Para işlevinin onu aynı zamanda bir* ***sermaye işlevi*** *kılan özgül içeriği, paranın doğasından türetilir (dolayısıyla, para, sermayeyle karıştırılır); oysa bu işlev,* ***buradaki P - E işleminde olduğu gibi, salt meta dolaşımında ve buna karşılık gelen para dolaşımında hiçbir şekilde verili olmayan toplumsal koşulların varlığını*** *şart koşar.*" (altını ben çizdim; s. 41)

Marx, yukardaki alıntıda "sermaye işlevi" şeklinde ifade ettiği "*...kapitalist ile ücretli emekçi arasındaki* ***sınıf ilişkisi***(nin)..." dolaşımda verili olmayan toplumsal

koşulların ürünü olduğunu söylemektedir. O toplumsal koşulların ne olduğunu da açıkça belirtmiştir tabii: *"...emek gücünün gerçekleştirilmesinin koşullarının (geçim araçları ve üretim araçları), başkasının malları olarak, emek gücü sahibinden ayrı olmaları..."* (s. 41). Demek ki, tıpkı cebinde köle satın alacak kadar para ile dolaşanlar yüzünden kölelik vuku bulmadığı gibi emek gücü satın alabilecek para babaları yüzünden de kapitalizm (yani kapitalist ile ücretli emekçi arasındaki sınıf ilişkisi) vuku bulmazmış. Sözkonusu ilişki, geçim araçlarını ve üretim araçlarını emekçilerden koparıp, onları başkasının malları haline getiren toplumsal süreçlerin sonucu imiş.

Toprağı bol olsun, benim İTÜ yıllarımın öğrenci lideri Harun Karadeniz'in ***Kapitalsiz Kapitalistler*** diye bir kitabı vardır. Harun, orada (P -M)'nin diğer ayağına, (P - Üa)'ya, para ile üretim araçları satın alınmasına yoğunlaşarak, kapitalistlerin para-sermayesiz, dolayısıyla Üa'sız oluşlarını Türkiye gerçekliğinde inceliyordu. Yukarıda ise, Marx'ın (P -M)'nin öbür ayağına, (P - E)'ye yoğunlaştığında ufkumuzu nasıl genişlettiğine sadece küçük bir örnek verdik. ***Kapital II***'nin nasıl elzem, nasıl harika bir metin olduğunu sezdirtebildiysek ne ala..

18.11.2012; ***Birgün***

Kırmızı-Siyah

Kırmızıyı tek başına severiz. Siyahı sevmeyiz. Kırmızı-Siyah birlikte olunca da şahsen başım hoştur, sizi bilmem. Sol siyaset dünyasından çıkalım, muhasebe dünyasına girelim.

Muhasebesiz şirket olmaz. Ne harcadın, kime, neye harcadın bileceksin. Sadece bu yetmez. Kime ne sattın, hangi kazancı nereden sağladın, onu da bileceksin. Gidenler ile gelenleri yan yana koyacaksın. Kazancın, harcamanı aştı mı yüzün güler. Aksi olduğunda asılır. Şirketçiliğin ABC'si bunlar, içinde yaşayan, dışardan gözleyen bilir.

Muhasebecilerin Kırmızı-Siyah'ı bizimkinden farklıdır. Bizim sevmediğimizi onlar sever, sevdiğimizi sevmez. Kırmızı (*in the* red) şirketin zarar ettiğini gösterir. Siyah (*in the black*) ise tersini, kâr ettiğini. ABD'de 23 Kasım'a, yani iki gün önceki Cuma'ya, **Kara Cuma** (*Black Friday*) denmesinin arkasında şirketlerin bu siyah sevgisi vardır. Şükran günü'nün (*Thanksgiving*), o malum hindisiz olunmayan Perşembe'nin ardından gelen Cuma, ABD'de Noel'e kadar sürecek alışveriş çılgınlığının tepe noktasıdır. Kırmızı'da olan şirketlerin bile

Siyah'a geçtiği, geçmeyi umduğu o çılgın alışveriş gününe bu yüzden **Kara Cuma** denir.

Bu **Kara Cuma** diğerlerine benzemedi. Nasıl benzesin ki? Kapitalizm eski kapitalizm, küreselleşme o 90'lı yılların ilanihaye sürecekmiş gibi yaşanan küreselleşmesi değil. Yarınını gören varsa beri gelsin. Nitekim, en olmayacak şey oldu geçtiğimiz Cuma. Dünyanın en büyük süpermarketi *Walmart* 50 yıllık tarihinin en yaygın direnişini yaşadı.

Sadece ABD'de 1,4 milyon, dünyada 2 milyon çalışanı olan bu şirket dünyanın 3. büyük uluslararası şirketi. Kimilerine bu büyüklüğü yüzünden cazibe merkezi, bizim gibilere ise işçi düşmanlığı yüzünden öfke hedefi.

Tarihi boyunca bu şirket işçilerin sendikalaşmasına izin vermedi. Yıllardır yarı-zamanlı ucuz işçi çalıştırarak sağlık sigortası vb. haklardan milyonlarca işçiyi mahrum etti. Çalışanları taciz etti, mahkemelerdeki şirket aleyhine açılmış davalar bitmek bilmiyor. Dolayısıyla, geçtiğimiz haftalarda yavaş yavaş gelişmeye başlayan örgütlenme hareketi ABD genelinde büyük destek sağladı.

Her ne kadar şirket yetkilileri 2 gün önceki direnişin önemini hafife alan mesajlar yayınlasalar da yaygın katılım olduğu açık. ***New York Times***'ın bildirdiğine göre 46 eyaletteki 1000'i aşkın *Walmart* dükkânında binlerce işçi ve destekleyenin katıldığı gösteriler gerçekleşmiş. Şirket, avukatlarını seferber etmiş elinden geleni ardına koymayarak direnişin yasal olmadığını kanıtlamaya çalışıyor.

Çalışan sayısını, hareketin tazeliğini dikkate alacak olursak ölçeği çok küçük bir örgütlenme ile karşı karşıya olduğumuz açık. Ama bu başkaldırının sicili böylesi-

ne kabarık dünyanın en büyük şirketlerinden birine karşı yapıldığını, ülke genelinde muazzam destek gördüğünü, işçilerin kararlılığını dikkate aldığımızda ilk kıvılcımın ateşlendiği kesin.

Mutlu Son: İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde "işten atılanlar geri alınsın talebiyle" oturma eylemi yapmaya başlayan işçi arkadaşlarımızdan Mehmet Işık, Mehmet Sevim ve Vedat Şen eylemin 80. gününde özlük hakları aynı kalmak üzere işe iade edilmişlerdir.

25.11.2012; ***Birgün***

Kapitalist Cezaevi ve İmaj

Başlıkta metafor yok! Bayağı, bildiğimiz cezaevlerinin bildiğimiz kapitalist şirketlere devrinden söz ediyorum. Bu durumun, özellikle eleştiriler arttıkça şirketlerin halk nezdindeki mamul itibarını zedeleyeceği kesindi. Nitekim, giderek öyle de oldu. Dolayısıyla, bu işlere bulaşanların önde gelenlerinden **Sodexo** imajını tazeleme ihtiyacı duyacaktı. Duydu da. Konumuz budur.

"İşler" bu raddeye varırken bizzat kapitalizmin kendisi bir cezaevi haline geliyor, Debord'un 1960'larda gözlemlediğinin de ötesinde bir imaj kümesine dönüşüyordu. İçinde yüzdüğümüz küresel kapitalizm çoğumuzun hissettiği üzere bir tür cezaevi-imaj almaşığı. Bu yüzden de başlığımız metafor ötesidir. Edebi bir numara olarak algılanmasın.

Bu meseleye ilgim 10 yıl öncesine dayanır. ABD'de çalıştığım üniversite, kafeteryasını taşeron bir şirkete devretmeye karar vermişti. Devir yüzünden başta öğrenci çalışanlar olmak üzere işçilerin %30'u işlerinden olmak üzereydi. "Ne oluyoruz, yahu?" diye öğrencilerin çoğu ayaklandı. Kurcalamaya başladık, "kim niye gidiyor, kim niye geliyor" dedik. Üniversite yönetiminden

malum argümanlar geldi: "maliyet yüksekti, "etkin ve verimli değildi kafeterya" vs. Bildiğimiz harcıalem, banal zevzeklik yani. Bu arada taşeron şirketin **Sodexho** olduğunu da öğrendik. Bu yeni bilgi vesilesiyle öğrencilerle birlikte **Sodexho**'yu tanımaya karar verdik.

New York, Madison Avenue'den reklamcı, halkla ilişkilerci guruların hazırladığı internette gezen yıllık raporların, şirketin cilalı imajının ötesine geçince rezalet ortaya çıktı. Hepimizi yedirmekten, içirmekten başka bir şey düşünmeyen (!) bu masum şirket aynı zamanda Amerikan hapishanelerinin gaddar işletmecisi imiş. Cezaevlerinin yanısıra başka üniversitelerde de taşeronluklar üstlenmiş, herkes ayağa kalkmış. Kampanyalar çoktan başlamış, şirket de savunmaya, imaj tazelemeye geçmiş bile.

Biraz araştırdım, bu imaj tazeleme gayreti şirketin adını "düzeltmeye" kadar varmış: 2008'de **Sodexho**'nun "**h**"sini, otellerdeki faaliyetlere fazlasıyla vurgu yaptığı, şirketin son yıllardaki çok yönelimli (cezaevlerini kastediyor olmalılar!) yatırımlarını yansıtmadığı gerekçesiyle kaldırıvermişler. 40 yıllık, yarım milyon çalışanlı, 17 milyar dolar yıllık kazançlı çok uluslu **Sodexho** bir anda *adım-hatasız-olsun-hassasiyeti* sonucu **Sodexo** oluvermiş!

Adım-hatasız-olsun hassasiyeti'ne her fırsatta verdiğim bir başka tipik örnek de USS'in (United States Steel) USX'e dönüşmesidir. Demir çelik sektörünü terkedip otelciliğe, petrol sevkiyatçılığına soyunan şirket, adındaki *demir çelik* anlamına gelen son "**S**"den rahatsız olup, neresinin kârlı olacağını bilemediği için bilinmeyen *o* sektör anlamına gelen "**X**"i tercih etmişti. Demek ki, imaj tazelemenin maddi temeli de varmış!

Bugünün ABDsine bakıyoruz ve öğreniyoruz ki, cezaevindekilerin ve şartlı salıverilenlerin sayısı toplam işgücünün %5'ine tekabül eden 7 milyonu aşmış! Hapishaneler insan almıyor, taşıyor. Bu insanları bizzat içeri atan devletin kendisi cezaevlerini yönetemiyor, özelleştiriyor, taşeron şirketlere havale ediyor. York Üniversitesi'nden Jonathan Nitzan bu gelişmeleri devletin, kapitalizm sıkıştıkça gücü merkezileştiren eğilimine bağlıyor (http://tinyurl.com/b3tfrog). Malum kapitalizmin eğilimleri çelişkilidir. Varılan durumun vehameti, gayri insani koşullar Kaliforniya Eyalet Üst Mahkemesi'ni harekete geçiriyor. Ve Mahkeme geçen yıl Mayıs ayında, Kaliforniya hapishanelerindeki 140,000 dolaylarındaki mahkumdan 40,000 kadarının salıverilmesine karar veriyor. Gerekçe de, cezaevi koşullarının mahkûmların anayasal haklarının ihlaline varacak kadar bozulmuş olması!

9.12.2012; ***Birgün***

Hepsi Dolandırıcı

Bu Kitabı Çalın *Yippie* hareketinin isim babası Abbie Hoffman'ın yazdığı kitaplardan biri (Murat Gülsoy'un aynı adlı kitabından tam 30 yıl önce!). *Yippie*, *Youth International Party*'nin (*Enternasyonel Gençlik Partisi*'nin) kısa adı. Partinin bayrağı da siyah fon üzerinde kızıl yıldız ve onun üzerine yerleştirilmiş yeşil bir marihuana yaprağından ibaret!

Hoffman misali ***Bu Kitabı Okumayın*** diye bir kitap yazılsa ne hoş olurdu. Hem provokatif hem de inançlıları baştan uyaran bir başlık. Kapağından, açık sözlü bir biçimde "*aradığınızı bulamayabilirsiniz, boş yere vaktinizi harcamayın*" diyen bir kitap. Biraz bu köşe yazısına da uygun. Piyasaya, bankalara ve devlete inancınız sağlamsa, vakit kaybına, hayal kırıklığına yol açabilir: ***Bu Yazıyı Okumayın***!

Batı basınında da çok sınırlı bir biçimde ele alınan **iki adet banka dolandırıcılığı** yerli medyada bir iki haber ve yazı dışında neredeyse tamamen göz ardı edildi. Dolandırıcılıklardan biri **LIBOR**'la (London Interbank Offered Rate Londra Bankalararası Borçlanma Faiz Haddi) ilgili. *Ekşi Sözlük* yazarlarından birini sinirlendirmiş

"*dünyayı söğüşleyenlerin açığa çıktığı, Türkiye'de basının üstüne gitmediği veya gidemediği büyük skandal.*" Diğeri, **HSBC** adlı bankanın Meksika, İran, Suudi Arabistan'daki şubeleri aracılığıyla ABD'ye şaibeli para transfer ettiği, uyuşturucu şebekelerinin finans piyasalarında at koşturmasını sağlamakla suçlandığı sahtekârlık.

HSBC'nin ödemeyi kabul ettiği 2 milyar dolar civarındaki meblağ şimdiye kadar herhangi bir finans kuruluşuna kesilen en yüksek ceza. Yapılan açık, banka kabul etmiş. Yani sahtekârlık, kanun tanımazlık tescil edilmiş. İsteyen istediği sonucu çıkarır. **LIBOR** skandalı için aynı şeyi söylemek zor. Dolandırıcılığın mahiyeti **HSBC** skandalı kadar apaçık değil, boyutları ve etki alanı devasa olduğu halde ortada suçlanan filan yok. Tam bir *kedi-bokunu-örter* türü bir suskunluk ve atalet var.

LIBOR'un mistifiye niteliği adından başlıyor. Bankalararası bir borçlanma faiz haddi, bize uzak Londra'daki bir takım adamları (ve az sayıda kadını) ilgilendiriyor. Dolayısıyla, "*bana ne bundan*" denebilir. Fakat, hadise maalesef göründüğü gibi değil. Her gün Reuters tarafından hesaplanıp, açıklanan **LIBOR**'un belirlenmesinde dünyanın 18 büyük bankasından gelen enformasyon kullanılıyor, uç yüksek ve düşük değerler dışlanarak bir ortalama hesaplanıyor. Açıklanan bu değer, Türkiye de dahil olmak üzere bir çok ülkede referans faiz haddi olarak alınıyor. Borçlanmalardan, türevlere kadar akla gelebilecek her türlü yatırımın, finansal enstrümanın kazanç ve kayıplarının etkilendiği bir faiz haddi **LIBOR**. Ayrıca, ülkelerin finansal ve ekonomik risk düzeylerinin belirlenmesinde de kullanılıyor. Bu veçhesiyle sadece dolaylı değil, doğrudan hepimizi etkileyen, gündelik ayarlanan ekonomi politik bir "*ayar.*"

Yukarıda bahsedilen 18 bankanın adeta bir kartel gibi bu referans faiz haddini genellikle düşük (bazen de yüksek) tutarak manipüle etmeleri ve bu sahtekarlıkla kazanç sağlamaları olayına **LIBOR** skandalı deniyor. İlkin 2005'te Barclay adlı bankanın bir takım kirli çamaşırlarının ortaya dökülmesiyle duyulmaya başlayan sahtekarlık giderek bir dizi başka büyük bankanın da benzer manipülasyonları yaptığı ortaya çıkınca gerçekten enternasyonel boyutta bir skandala dönüştü. Dünya GSYH'nın 10 mislini aşan, 800 trilyon dolar büyüklüğünde bir finansal değerin dolaylı manipülasyonuna aslında skandal kelimesi yetersiz kalıyor. Bence, aklın ve izanın almayacağı bu 800 trilyon dolarlık grift finansal büyüklük, başta ABD ve İngiltere devletleri olmak üzere, her türlü regülasyon kurumunun, adli otoritenin niçin atıl kaldığını da açıklıyor.

Bohçanın delikleri yama tutmuyor. Bohça bohça olmaktan çıkmak üzere olmasın?

16.12.2012; ***Birgün***

Kriz ve Ahlak

Geçtiğimiz Cuma akşamı Mephisto Kitabevi'nde ***Kapital'in İzinde*** için Sungur Savran'la birlikte bir söyleşideydim. Maalesef kitabın diğer yazarı Nail Satlıgan katılamadı. Gelen soruların ve yorumların önemli bir kısmı yaşadığımız ekonomik krizle ilgiliydi. Krizin eksik tüketim yüzünden mi, kâr oranlarının düşme eğilimi yüzünden mi çıktığı, küresel Keynesçi politikaların etkili olup olamayacağı türünden sorular. Tabii, finans sektörü, bankacılık vs. de ister istemez gündeme geldi.

Kriz konusunda ne düşündüğümüzü defalarca daha uzun yazılarda dile getirdiğimiz için burada bu konuya girmeyeceğim (Bkz. Sungur Savran'ın *Üçüncü Büyük Depresyon* -***Devrimci Marksizm,*** sayı:16- ve E. Ahmet Tonak'ın *Krizi İzlerken* ve *Krizi Anlarken* -***Kızılcık,*** sayı: 48 ve 45- yazıları). Finans sektörü/sermayesi, "finansal kriz" gibi deyimlerle sık sık karşılaştığımız için söyleşi sırasında Sungur, Nail'in *Günümüz Kapitalizminin Pamuk İpliği: Hayali Sermaye* makalesini (***Kapital'in İzinde***, s. 184-205) hararetle tavsiye etti.

Bu yazının günümüz krizini değerlendirebilmek için önemini ne kadar vurgulasak azdır. Yazı, Nail'in de gi-

rizgâhında belirttiği üzere, 1987 Ekim'inde ABD borsasında patlak veren finansal çöküşten sonra yazılmıştı. Bilindiği gibi, Marx'ın kapitalizmin yapısını, dinamiklerini ele alan o muazzam eseri ***Kapital*** içinde finans kertesi esas olarak III. ciltte işlenmiştir. Nail de sözkonusu yazısında, Marx'ın özellikle o ciltte yer alan ve günümüz kapitalizmi için ipucu niteliğindeki görüşleri ile 1987 borsa çöküşünü ilişkilendiriyordu.

Aradan geçen onca yıldan sonra 2007-8 krizinin akabinde *Hayali Sermaye* yazısını ***Kapital'in İzinde***'ye katarken bakın Nail ne diyor: "*20 yıl aradan sonra yazıyı gözden geçirirken 'Eski tas eski hamam. Sadece tellaklar ve rakamlar değişmiş,' duygusuna kapılmadan edemedim. Gerçekten 1987'deki çöküşe yol açan yapısal sorunlar yerli yerinde duruyor; rakamlar ise, 'reel' büyüklükler söz konusu olduğunda en az birkaç kat, 'hayali' sermayenin ulaşmış olduğu boyutların birer göstergesi sayabileceğimiz finansal büyüklükler söz konusu olduğunda daha da fazla artmış durumda. Bu durumun kapitalist sistemin kırılganlığını daha da tehlikeli hale getirdiğini belirtmeye gerek yok.*"

Nail'in değindiği o "*'hayali' sermayenin ulaşmış olduğu boyutların birer göstergesi sayabileceğimiz finansal büyüklükler*"e ara sıra bu köşede değiniyorum. Daha geçen hafta LIBOR sahtekârlığından söz ederken "dünya GSYH'nın 10 mislini aşan, 800 trilyon dolar büyüklüğünde bir finansal değerin dolaylı manipülasyonuna aslında skandal kelimesi yetersiz kalıyor" demiştim. Dolayısıyla, sistemin kırılganlığının kaç misli arttığını artık siz kestirin!

Ne zaman ciddi bir ekonomik kriz yaşansa ana akım iktisatçıların ve popüler medyanın "dışsal" faktörlere dayalı açıklamalarından geçilmez. Sistemik analizlere göre anlaşılması daha kolay, kapitalizmi sorgulatmayan bu tür açıklamaların itibar görmesi bir ölçüde anlaşılabilir. Fakat, asıl sebebin bu olmadığını bile bile bu açıklama tarzına tevessül eden akademisyenlerin durumuna aynı anlayışı göstermemiz beklenmemeli. Sanırım o tür durumlarda ahlaki kıstaslara başvurmaktan başka çare kalmıyor.

Son kriz öncesinde, hatta sırasında kimi akademisyenlerin apaçık sahtekârlıkları, para karşılığı söyledikleri yalanlar öylesine ayukka çıktı ki insanın onlar adına utanası geliyor. ABD'nin ileri gelen üniversitelerinden tam da bu tip akademisyenleri afişe eden 2011 En İyi Belgesel Oscar'lı ***Inside Job*** adlı filmi özellikle tavsiye ederim. Filmde Columbia Üniversitesi İşletme Okulu'nun anlı şanlı profesörlerinden Frederic Mishkin'in İzlanda finansal sistemine 120,000 dolar karşılığı nasıl "sağlam" raporu verdiğini gördüğümde benim yüzüm kızardı, adam ise ık mık durumu idare telaşındaydı.

O günden bugüne idare-i ıslahat kapitalist dünya siyasilerinin de tek normu haline gelmiş durumda. Kıyameti atlattık, daha bir süre buradayız. Çaresiz şaşkınların çılgınlığına kurban gitmesek bari.

23.12.12; ***Birgün***

Aşırı Birikim mi?

Sol perspektiften ekonomik krizler üzerine kafa yoranlar çeşit çeşit. Dolayısıyla, ortaya çıkan görüşler de farklılaşıyor. Bu farklılık en azından *iki* önemli alanda kendini gösteriyor. İlki, **krizin nedenlerini teşhis** meselesi. İlki ile ilişkili olmakla birlikte, ayrı bir alan olarak ele alınması gereken **kriz sırasında ve ertesinde ne yapılmalı** sorusu da diğeri.

Söylemeye bile gerek yok, ama geçerken kaydedelim: Görüşlerin farklılaşmasında, kişilerin *formasyon*ları, *konjonktürel koşul*lar, siyasi *angajman*ları, *kurumsal* ve *öznel bağlılık*ları, hatta *kişilik*leri önemli rol oynuyor. Özgül ve ayrıntılı değerlendirmelerde bu faktörleri tabii ki tek tek ele almak gerekir. Bunları hesaba katarak yapılmış ciddi çalışmalar maalesef -belki de şarklılığımızdandır?- bizde pek yaygın değil. Bu geri planın farkında olan, ama ele aldığı perspektifleri ve kişileri değerlendirirken, tabiri caizse, yaptığını biraz kaş göz yararak yapan Yalçın Küçük misali polemikler eğlenceli olmakla birlikte ihtiyacı gidermekten uzak.

Krizin nedenlerinin teşhisi konusunda *sermayenin aşırı birikimi* lafı üzerinden ne demek istediğimizi açа-

lım. Bir versiyon şudur: Sermayedarlar çok kâr elde etmek istedikleri için çok yatırım yaparak çok meta üretirler (*aşırı birikim*). Çok kâr etmeleri aynı zamanda çalıştırdıkları işçilere katma değerin olabildiğince az miktarını vermeyi gerektirdiğinden (*ücretleri düşük tutma*) giderek "çok fazla" miktarda ürettikleri metaları satamazlar (*eksik tüketim*). Satamayınca da, o satılmayan metalardaki artık-değer realize edilememiş (*paraya dönüştürülememiş*) olacağından *parasal kâr oranları düşer.*

İkinci versiyon şudur: Sermayedarlar kârlarını çatışmalı toplumsal ilişkilerle bezeli, dinamik bir ortamda gerçekleştirmeyi denerler. Bu ortamın *iki* alanı sermayedarların neyi, nasıl yapmaları gerektiğini adeta onlara *empoze* eder: 1) Yok olmamak için rakipleriyle kıyasıya etkin rekabet zorunluluğu- ki, bu da *son tahlilde* emek üretkenliğini artıracak teknolojik yatırımlar yoluyla (*aşırı birikim*) birim maliyeti düşürmeye yol açar; 2) Emekçilerin artık emek zamanına olabildiğince fazla miktarda el koyma gereği. İlk çatışmalı alanın gidişatı, Marx'ın terminolojisiyle söyleyecek olursak, sermayenin organik kompozisyonunun artışında vücut bulur; ikincinin gidişatı ise artık değer oranının seyrinde görülür-ki, her iki oranın da Marx'ın öngördüğü üzere arttığı malumumuzdur. Bu iki çatışmalı alanda var olma mücadelesi veren sermayenin kararlarının makroekonomik nihai sonucu *parasal kâr oranlarının düşmesi*dir.

Kriz sırasında ve **ertesinde** neler yapılacağı meselesinin, yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığım *sermayenin aşırı birikim* eğiliminin iki farklı yorumuyla doğrudan bağlantılı olduğu açıktır. İlk versiyonu benimseyenler, kapitalizmle barışıklık derecelerine, devrimci altüst oluş-

ları ihtimal dahilinde görüp görmemelerine bağlı olarak, krizi aşmak için genellikle Keynesçi, gelir dağılımını düzeltici, talep eksikliğini giderici, vb. yolları önerirler. Ayrıca, bu versiyonu savunanların çoğu için, kriz **ertesi** bir post-kapitalizm ihtimali zaten dışlandığı için, o tür bir formasyonun ekonomik yapısı üzerine düşünmek abesle iştigaldir, hayalciliktir. "Projeler" kapitalizm-içidir!

İkinci versiyonu benimseyenler, krizin nedenini bizatihi kapitalist toplumsal ilişkilerin çelişkili, çatışmalı alanları içinde teşhis ettiği için, özellikle günümüzdeki gibi depresyonların kapitalizm içi "çözüm"lerinin toplumun her kertesini, insanlığı ve doğayı derinden tahrip eden geçici niteliğini öne çıkarırlar. Onlar için, yaşadığımız türden derin ve uzun süreli buhranlar, kapitalist üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişimini engellediğinin kanıtıdır. O nedenle, sol siyasetin projesi sosyalizmdir.

3.2.2013; ***Birgün***

İlk Küresel Kriz Ne Doğurdu?

Bilindiği gibi küresel krizler, depresyonlar, 1930'lar *Büyük Depresyonu* öncesinde de yaşanmıştı. Hatta, ilk kez 1873-79 krizine *Büyük Depresyon* tabirinin yakıştırıldığı, 1930'larda küresel kriz vuku bulunca, adeta eskisi unutularak, aynı tabirin yenisi için kullanılmaya başlandığı da malum. Kapitalizmin **ilk küresel buhranı** olarak kabul edilen ise *1857-58 Büyük Krizi*'dir. Bu kriz kimi özellikleri itibariyle günümüz kriziyle ilginç benzerlikler gösterir. *Ohio Life Insurance and Trust Company* adlı Amerikan bankasının batışı ve sonrasındaki gelişmeler, günümüz krizinin baş kahramanlarından *Lehman Brothers*'ın iflasına ve akabinde yaşananlara şaşırtıcı şekilde benzer. Devletlerin izlediği politikalar, parasal müdahaleler, şirketleri batmaktan kurtarmalar vs. de cabası.

Daha önce de değinmiştim, benim şahsen katılmadığım yaygın bir görüş yaşadığımız türden küresel ekonomik krizlerin ancak savaşlarla üstesinden gelinebileceğini savunur. Bu görüşün ihtiyaç duyduğu tarihi kanıt da genellikle 1930'lar *Büyük Depresyonu*'nu izleyen II. Dünya Savaşı'ndan devşirilir. Oysa, *Büyük Depresyon*

sonrası toparlanmanın izlediği kronoloji, krizden II. Dünya Savaşı öncesinde çıkıldığını açıkça gösterir mahiyettedir (bu konudaki eski bir ***Birgün*** yazım: *Kriz, Savaş ve Keynes, 8 Ağustos 2009*). Aynı şekilde, *1857-58 Büyük Krizi*'nden çıkış umulduğundan da çabuk gerçekleştiği halde, kriz sonrası ekonomik toparlanmayı Amerika İç Savaşı'na (1861-65) bağlayanların sayısı az değildir.

1857-58 Büyük Krizi Marx'ın epeyce bir süredir beklediği ve günbegün izlediği bir krizdir. Ağustos 1857 sonrasındaki ekonomik gelişmeler, parasal krizin Amerika'dan Avrupa'ya yayılışı Marx'ı inanılmaz bir biçimde motive etmiştir. Zaten, eski yazdıklarını bir kenara koyarak yoğun bir biçimde *tekrar en baştan* başlamış olduğu ekonomi politik çalışmalarının içindedir. Krizin ilk belirtileri ortaya çıkar çıkmaz, geçimini kısmen sağladığı ***New York Tribune*** gazetesi yazılarını tamamen kriz analizlerine hasretmiş, Kasım 1857'den Mart 1858'e kadar bir düzineden fazla yazı yollamıştır.

Engels'e yazdığı uzun mektup (8 Aralık 1857) Marx'ın ruh halini çok iyi aksettirir. Ailenin bitmez tükenmez parasal sorunları ile başlayan mektup, ikinci paragrafında ***The Economist***'teki tahıl fiyatlarındaki dalgalanmalara ilişkin yorumlara, ardından 1844 Banka Kanunu'na ilişkin Marx'ın öngörüsünün gerçekleşmesinden duyulan hazza ve Fransa'da krizin gelişme dinamiklerine, hükümetin izlediği politikaların değerlendirilmesine geçer.

Bu arada gazetelere sataşmayı da ihmal etmez Marx. 1844 Banka Kanunu'nun kaldırılacağına ilişkin öngörüsünün ***New York Tribune***'de ana haber olarak basılması üzerine, "*Londra'daki **Times**'la feodal ilişkilere girmiş*

olan" ***New York Times***, Marx'ın öngörülerini, özellikle "*İngiltere'de sanayinin çöküşünü*" bir "*saçmalık*" olarak niteler. Ertesi gün Kanun iptal edilip, "*sanayide sıkıntı*" haberleri gelince ***New York Times***'ın düştüğü durumun kendisini ne kadar sevindirdiğini saklama ihtiyacı hissetmez Marx.

İşte, böylesi bir kriz ortamı içinde, daha sonra ***Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*** (1859) ve ***Kapital***'in I. Cildi (1867) halini alacak çalışmalarını hızlandırır. Amaç, krizi anlamak, açıklamak, hakim iktisat anlayışını yıkacak teoriyi gün ışığına çıkarmaktır. Bu motivasyonu, Marx çok açık bir biçimde yukarıda bahsettiğim mektubun son paragrafında dile getirir: "*Her gece deliler gibi uğraşarak iktisadi çalışmalarımı toparlamaya, tufandan (déluge) önce en azından ana hatları (die Grundrisse) netleştirmeye çalışıyorum.*"

Beklenen "*tufan*" gerçekleşmediği gibi, "*iktisadi çalışmalar*" da umulduğu kadar çabuk gün ışığına çıkmaz. Ama, o **ilk küresel krizin** hızı ile başlayan "*netleştirme*" mücadelesi, neredeyse 100 yıl sonra ***Grundrisse*** olarak yayınlanacak o malum 7 olağanüstü defteri doğurur.

3.3.2013; ***Birgün***

İktisat Eğitiminin Sefaleti

Ara sıra değişik üniversitelerin iktisat bölümlerindeki öğrencilerinden "*alternatif, daha eleştirel bir iktisat anlayışı üzerine konuşabilir misiniz?*" diye talepler geliyor. Boynumuz kıldan ince, icabet etmeye çalışıyor, fırsat buldukça sağa sola gidiyoruz. Geçen yıl İzmir ve Eskişehir'deydim, geçtiğimiz hafta da Boğaziçi Üniversite'sinde.

Bu konuşmalarda özellikle üzerinde durduğum şey ***tarihilik*** meselesi. İki şey kastediyorum ***tarihilik*** ile: İlki, iktisat dediğimiz disiplinin ele aldığı araştırma nesnesinin yani kapitalizmin ***tarihiliği*** (bu toplumun da bir öncesi ve sonrası olması anlamında), diğeri ise bizzat bu araştırma nesnesinin ele alınışının ***tarihiliği***, yani iktisadi düşüncelerin, analiz şekillerinin zaman içinde izlediği yolculuk.

Beni bu vurguyu yapmama iten neden ise bizzat müfredatın, ders kitaplarının bu anlamda ***tarihilik*** duyarlılığından tamamen uzak oluşu. Giriş ders kitaplarına aşina olanlar bilecektir, kaynakların kıt, ihtiyaçların sınırsız olduğu bir dünyada ister istemez kaynakların etkin kullanımı diye bir mesele olacaktır, onun da adı

iktisat "ilmi"dir! Ve de insani hasletlerden yoksun, kültür ve gelenekten azade, rasyonel aktörlerin fayda maksimizasyonu peşinde koşuştuğu bir soyut dünyanın, giderek artan bir biçimde nicel analiz teknikleri ve aşırı matematik kullanımıyla stilize edilerek taze beyinlerin içine aktarılma işine de "ekonomi" eğitimi denir! Biraz abartılı ve karikatürize gibi gelse de yerli üniversitelerde de, yabancı üniversitelerde de iktisat eğitimi adı altında icra edilen aşağı yukarı budur.

Sadece bir örnek yeterli olur sanıyorum. Gelmiş geçmiş iktisada giriş kitapları arasında en popüler olanlarından biri, Türkiye'de de yaygın bir biçimde kullanılan Gregory Mankiw'in 17 dile çevrilerek, 1 milyondan fazla satılan ***Principles of Economics*** kitabıdır. Bir ara George Bush'un ekonomi danışmanlığını da yapmış olan Mankiw bu ders kitabıyla ders kitabı yazarları arasında en çok kazanan yazar rütbesine de layık olmuştur.

Bu kitaptan kapitalizmin 300-500 yıllık bir ekonomik-toplumsal formasyon olduğuna ilişkin ***tarihi*** bir duyarlılık beklememiz abes olur. Ama, Harvard'lı bir profesörün kitabında, iktisadi düşüncenin değişimini sezmemizi sağlayacak kimi önemli iktisatçıların hiç olmazsa adlarını zikretmesini beklemek hakkımız değil midir? Hakkımızdır.

O zaman, Mankiw'in, daha yazmadan yayınevinden 1.4 milyon dolar avans aldığı kitabına göz atalım ve anlı şanlı iktisat ekollerine, iktisatçılara ne kadar yer verdiğini görelim. İsterseniz, hiç adı sanı geçmeyenlerin listesini vereyim ve gerisine siz karar verin. *Merkantilizm* ve *Fizyokrasi* Klasikler öncesi iki önemli iktisat ekolüdür, Mankiw'in kitabında **sıfır** kez anılmışlardır! Sadece onlar mı anılmaya değmez görülenler? Marjinal ekolün

öncülerinden Menger, genel dengenin üstadı Walras, Keynes'in hocası Marshall, kurumsalcı iktisatın önde gelen ismi Veblen, Pareto ve bir dizi daha çağdaş, kimileri Nobelli iktisatçı (Friedman, Arrow, Joan Robinson, Kaldor, Galbraith, Kalecki). Ve şüphesiz Marx başta olmak üzere 1 kez bile adları geçmeyen Sweezy, Bukharin, Mandel vb. Tamamına **sıfır** referans!

İktisat eğitiminin sefaletine ikna olmak için bence bu kadarı yeter de artar. İkna olmayanlara tavsiyem şu: Rastladıkları iktisat öğrencilerine, yeni mezun olmuşlara bu kayda değmez isimleri sorup, bir cümle kurmalarını istesinler. Bakalım, sonuç nasıl olacak? Merak içindeyim, umarım yanılıyorumdur.

17.3.2013; ***Birgün***

Kıbrıs Batar mı?

Onca olan bitenden sonra anladım ki, bu dibi çıkmış dünyada her şey mümkün.

Bir tarafta, Sovyet sosyalizminin KGB ajanlığından bozma Rusya Cumhurbaşkanı Putin **özel mülkiyet savunucusu**, öbür yanda IMF/Avrupa Merkez Bankası/AB **özel mülkiyet düşmanı**!

Kıbrıs'taki finansal krizden söz ediyorum tabi ki. Cuma akşamı saat 6 civarında bu yazıyı yazarken, Kıbrıs'ta insanlar sokakta, parlamento toplanmaya çalışıyor, AB hafta başına kadar süre tanımış vaziyette.

Önce şu **özel mülkiyet** meselesini açalım. Krizin geri planına girmeye gerek yok; Kıbrıs finansal sisteminin acilen 16 milyar avroya ihtiyacı olduğu anlaşılıyor. Bu miktarın 10 milyar avrosunu IMF/Avrupa Merkez Bankası/AB sağlamayı taahüt ediyor. Ama bir koşulla, geri kalan yaklaşık 6 milyar avroyu Kıbrıs devleti, mevduat sahiplerinin paralarına uygulayacağı bir vergi ile toplayacak.

Mevduat denilen birikmiş para çeşit çeşit. Sıradan insanların nispeten az sayılacak miktarda tasarruflarının yanı sıra, mevduatların önemli kısmını şirket sahiplerinin, Rusya menşeli para babalarının vb. vergi cenneti

Kıbrıs'a depoladıkları servet oluşturuyor. **Servet** kelimesinin altını çiziyorum, genellikle gürültüye gelen kavramlardan biridir. **Servet,** belli bir anda sahip olunan para dahil, piyasada değeri olan şeylerin tamamı. Sıradan insanların **serveti**, ücret ve maaş tipi **gelir**lerinden zar zor arttırabildiklerinden oluşur.

AB, Kıbrıs hükümetine "*vergilendir, bu paraları*" dediğinde, rivayet o ki, düzen yanlısı hükümet yüksek mevduat sahiplerini kollamak amacıyla düşük miktardaki mevduatları da vergilendirmeyi düşünmüş. Gelişmeleri izleyenlerin bildiği üzere, bu ilk plan Kıbrıs Parlementosu'ndan geçemedi. Küçük, büyük **özel mülkiyet** vergilendirilemedi! Bundan sonra da vergilendirilmesi zor.

International Herald Tribune'den Andrew Ross Sorkin, Kıbrıs'ta niye o kadar yabancı hesap sahibi olduğunu açıklamak için şu karşılaştırmayı yapıyor: 100,000 avroyu ABD'de *Bank of America*'da 5 yıl yaklaşık %1 yıllık faiz ile tutmuş olsaydınız, 5 yılın sonunda 105,100 avronuz olacaktı. Oysa, ortalama yıllık faizin %5 civarında olduğu Kıbrıs'ı tercih etmiş olsaydınız, 5 yılın sonunda 127,600 avronuz olabilirdi. Planlanan %10'luk mevduat vergisi ile 12,760 avroyu vergi olarak ödeseniz bile, yine elinizde 114,840 avro kalıyor. Yani, en azından son 5 yıl boyunca paranızı ABD yerine Kıbrıs'ta tutarak 9740 avro daha fazla kazanmak mümkünmüş!

Kim kaçırır bu fırsatı? Rus para aklama baronlarının kaçırmadığı anlaşılıyor. Kıbrıs bankalarındaki toplam 68 milyar avroluk mevduatın yaklaşık 24 milyarı yabancı kaynaklı. Bu miktarın da 17 milyarı Rusya menşeli!

İlginç olan, Kıbrıslıların karşı çıkıp uygulatmadığı mevduat vergisinin, aslında adı konmadan, reel faizlerin

negatif olduğu ABD'deki ve kimi Avrupa ülkelerindeki mevduatlara zaten uygulanıyor olması. Açıklayalım: 100,000 dolarınızı 2012 yılında, ABD'de *Citibank*'a vadeli olarak %1'lik bir faiz haddi ile yatırmış olun. Yıl sonunda 101,000 dolarınızı almaya gittiğinizde elinize geçen para 101,000 dolar olmakla birlikte, sözkonusu paranın reel alım gücü 98,980 dolar, yani yatırdığınızdan daha **fazla** değil, daha **az** olacaktır. Bir tür **mevduat vergisi**! Niye mi? O yıl yaşanan %2'lik enflasyon yüzünden. Hayali değil, gerçek bir durumdan bahsettiğimi eklememe bilmem gerek var mı? İsteyen, 2012 yılı için ABD vadeli mevduat faizi ile enflasyon oranını bulup, karşılaştırabilir!

Oxford Economics adlı danışmanlık şirketi Kıbrıs finansal krizinin çözülmemesi halinde doğacak likidite krizi yüzünden avro bölgesi ekonomilerinin GSYH'nda %3'lük bir düşüş, yaklaşık 300 milyar avroluk bir kayıp tahmin etmiş. Bence durum daha da vahim, yaşayıp göreceğiz.

Ama herşeye rağmen Kıbrıs batmaz, **piyasası batar**.

24.3.2013; ***Birgün***

Bitmiştir Duyurulur

Nereden nereye geldik? Yıl 1967, 16 yaşındayım, ilk defa yurtdışına çıkma heyecanı içinde Unkapanı'ndaki bankanın kapısından içeri girdik. Herhangi bir bankanın değil, T.C. Merkez Bankası'nın Unkapanı'ndaki İstanbul şubesinin kapısından! Laf olsun diye değil, mecburen girdik. Her yurtdışına çıkan T.C. vatandaşı gibi. O yıllarda ve daha sonraki yıllarda, Ronald Özal başımıza düşene kadar hem Türkiye'de hem başka ülkelerde sermaye hareketleri kontrol altındaydı. Dolayısıyla, benim 250 ABD dolarını cebime koyup yurtdışına çıkabilmem için Unkapanı'ndaki bankanın bilumum masaları arasında mekik dokuyup, en az 6-7 imza almam gerekiyordu. Oysa, şimdilerde koy cebine milyonlarca ABD dolarını (pardon, cebe sığmayabilir, çantanıza demem gerekirdi) elini kolunu sallaya sallaya çık. Ne soran var, ne eden! Yaşasın Turgut Thatcher.

Bu duruma "*olması gereken budur, özgürlüğün icabı*" diyenlere kötü bir haberim var: T.C. Merkez Bankası Unkapanı'ndaki şubesini açmaya hazırlanıyormuş! AKP Hükümeti'nin yakında açıklayacağı sermaye kontrolü fermanının uygulamasında bir aksaklık olmasın diye...

Şaka bir yana, bir devrin sonuna geldiğimizin tescilidir hafta sonunda Troyka (Avrupa Komisyonu/IMF/Avrupa Merkez Bankası) dayatmasıyla Kıbrıs hükümetine kabul ettirilen "kurtarma" planı. Kurtarılmaya çalışılan da, batan da Kıbrıs'ın bankacılık sektörüdür. Geçen haftaki yazıyı "*herşeye rağmen Kıbrıs batmaz, **piyasası batar***" diyerek bitirmiştik. Hafta sonundaki planla Kıbrıs'ta bankacılık diye bir faaliyet alanı kalmamıştır. Avrupa'dan 10 milyar avro alabilmek için 100.000 avro üstündeki mevduatlar vergilendirilmiş ve de en önemlisi Kıbrıs dışına **sermaye hareketleri yasaklanmıştır**. Bundan sonra bir iki küçük banka (muhtemelen yakında devletin el koyacağı) sıradan insanların tasarrufları ile yetinen kumbara haline gelecektir. Unutun milyarlar gelsin, milyarlar gitsin tipi "özgürlüğü."

Nobelli iktisatçı Paul Krugman geçenlerde ***New York Times***'daki köşesinde yazdı: "*Küresel kapitalizmin büyük ölçüde daha az küresel olma yoluna girdiği tartışmasızdır. Bu da O.K. Şimdilerde, paranın sınır aşmasının o kadar kolay olmadığı o kötü eski günler göze bayağı hoş geliyor.*" Nereden nereye geldik?

Küreselleşmenin olmazsa olmazı, uluslararası ticarette ve sermaye hareketlerinde liberalizasyondu. Mallar gitsin gelsin, gümrük duvarları kalksın. Gümrük birlikleri kurulsun. Keza, para serseri mayın gibi dolaşsın dursun. Nereye ne zaman gidip, nereden ne zaman çıkacağı bilinmesin. BIS bile izleyemesin!

Ernest Mandel'den kulağımla duydum, Uluslararası Ödemeler Bankası (The Bank for International Settlements - BIS) Başkanı "*ortalıkta spekülatif amaçla dolaşan paranın miktarını tam olarak bilemiyoruz, yaptığımız tahminlere göre gerçek miktarın %30-40 altında*

olabilir" demiş! Mandel, dalga geçiyordu, "*insan miktarını bilmediği bir şeyi nasıl kontrol edebilir ki*" diye. Mandel haliyle haklı idi.

İlginç olan, güya Merkez Bankalarının Merkez Bankası olan bu BIS adlı kurumun bilebildiği miktarların da dünya ekonomisinde ipin ucunun kaçtığını gösteriyor olması: BIS'e göre 2011'de dünya mal ticaretinin günlük miktarı 48 milyar dolar iken, döviz piyasalarının günlük hacmi 4,7 trilyon dolar idi! 20. yüzyılın başlarında bu ilişki aşağı yukarı 1'e 1 iken, şimdi tam anlamıyla bir ilişkisizliğin, spekülasyonun ifadesi olarak 1'e 100 haline gelmiş durumda. İşte Kıbrıs'ta dur denilen, Krugman'a göre bile miadını doldurmuş olan sermaye hareketlerinin bu sınır tanımazlığıdır. Yakında, zaten orda burda çoktan telaffuz edilmeye başlayan Tobin vergisi IMF'nin bile reçetelerine yerleşirse şaşırmam.

Kıbrıs'ta bacayı saran ateş, küreselleşmeyi fiilen bitirmiştir.

31.3. 2013; ***Birgün***

Kapitalist Olmak da Zorlaştı

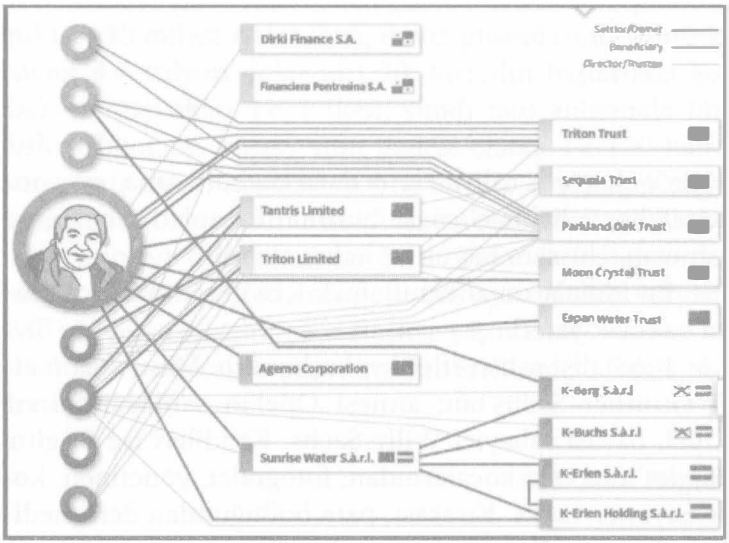
Hele onlar için çalışmak, o daha da zor. Ama, en zoru kapitalizme bel bağlamak, "yırtma" hesaplarını ona göre yapmak. Hüsranı büyük ve kalıcı olabilir.

Bu iddialarımızı kanıtlamak için geçen hafta olanlara bakmak yeterli.

Kapitalist şahsiyetlerden başlayalım. Mesela rahmetli Gunther Sachs'tan; annesi Opel'in sahibesi Elinor Opel, babası sanayici Willy Sachs. Kendileri ise Brigitte Bardot'nun eski kocalarından, fotoğrafçı, yönetmen, koleksiyoner vs. vs. Kısacası, para bolluğundan denemediği kalmamış. Yetmemiş, tatminsizlikten çekmiş vurmuş kendini 2011'de.

Sachs vakti zamanında World Bank'te 11 yıl danışmanlık yapmış Wolfgang Reinicke'yi tutmuş paralarını kaçırsın, yatırımlarını yönetsin, kimseye vergi ödenmesin diye. Reinicke bu tür karanlık işlerle uğraşmadığı zamanlarda ise vaktini Berlin'deki think tank Global Public Policy Institute'de geçiriyor -küresel siyaset atraksiyonları çekiyor olmalı, bayağı fiyakalı. Reinicke ve benzerlerinin Sachs ailesi adına kurduğu gerçek ve sahte şirketlerin sayısı, birbirleriyle ilişkileri, örümcek ağını

andırır bağlantıları daha 4-5 gün öncesine kadar bilinmiyordu. Bu bilgiler ve sahtekarlığın şeması Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu'nun geçen hafta yayınlamaya başladığı "Offshore-Leaks" belgelerinden. Buradan erişebilir ve tadına doyulmaz rezaletleri izlemeye devam edebilirsiniz: http://www.icij.org/offshore.

Neyse, bizim para babaları şimdilik gönüllerini rahat tutsunlar. Yayınlanacak ilk grup raporlarda yer alan ülkeler arasında Türkiye (şimdilik!!) yok. Fakat ele geçirilen verilerin 170 ülkeyi kapsadığını ve 260 gigabytes hacminde, yani Wikileaks'in 160 katı olduğunu unutmayalım. Bu internet dünyasında kapitalist olmak da zorlaştı!

Gelelim kapitalistler için çalışanlara, mesela ekonomi işleri ile iştigal eden bakanlara. Bu sefer, yerli bir örnek seçelim: Maliye Bakanımız Mehmet Şimşek. Geçen

hafta 2012 büyüme istatistikleri açıklandı. Tam bir fiyasko. Sonuç beklediklerinden de kötü oldu! Babacan, geçen Ocak'ta Davos'ta şişine şişine GSYH'nın yıllık büyüme hızı olarak %4 büyüme beklediklerini açıklamıştı. Ardından, evdeki hesap çarşıya uymayınca, Ekim'de aynı oran için beklentilerinin %3,2 civarında olduğunu deklare etti. Revize ede ede bugüne geldiler ve açıklanan %2,2 ile duvara tosladılar.

TÜİK de web sayfasında, kişi başına gayri safi yurtiçi hasılanın 2012 yılında cari fiyatlarla 18927 TL olduğunu belirtmekle yetinmiş. Sabit fiyatlarla ne olduğunu kedi bokunu örter gibi saklıyorlar. Geçen yıl kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla cari fiyatlarla 17510 TL idi. Bu yıl enflasyon oranı (TÜFE) %6,1 olduğuna göre sabit fiyatlarla kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla neredeyse hiç artmamış oluyor! Bunu açıklayan yok tabi.

Ama Şimşek bakanımızın en başta gelen görevi sermayeyi ürkütmemek, kimseyi telaşa vermemek olduğu için onun bu minval üzere bir açıklama yapması tabii ki gerekiyordu. O da yaptı ve ekonomideki yavaşlamaya, Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olan AB'deki krizin derinleşmesine, bölgedeki artan jeopolitik gerginliklere ve yüksek seyreden petrol fiyatlarına rağmen Türkiye'nin %2.2 büyümüş olmasının bir başarı olduğunu söyledi. Evet, bir başarı olduğunu söyledi! Hatta, daha da ileri giderek 2013'te büyümenin dengeli biçimde hızlanarak %4 civarında gerçekleşeceğini bile iddia etti. Herhalde bir önceki cümlesini unuttu diye düşündüm kendi kendime. İnsan, hem Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı AB'deki krizin derinleşmesinden hem de 2013'te %4 civarında dengeli büyümeyi gerçekleştireceğinden nasıl söz edebilir? Avrupa ve ABD ekonomileri için ya-

pılan önümüzdeki yıla ilişkin büyüme projeksiyonlarından habersiz miydi acaba Şimşek bakan?

Olur a, sıkı danışmanlar ihmal etmiştir, önümüzdeki yılın büyüme tahminlerini aktarmamışlardır. Kötü haberi verelim, belki işe yarar, Şimşek ilerde büyüme tahminlerinde biraz daha ölçülü olur. Avrupa için önümüzdeki yılın iyimser büyüme tahmini %0,3, ABD için ise %1,6!

7.4.2013; ***Birgün***

Sermaye Alakası...

"*'Sıfır hatayla, bandı hiç durdurmadan, sürekli artan bir tempoyla adeta kamçıyla çalışacaksın!' Toyota üretim sistemini böyle anlatıyor işçiler. Öyle ki geçen yıl intihar eden bir işçinin, savcı gelene kadar fabrikada asılı kalan cesedi bile durduramamış üretimi. 'Arkadaşımızın cansız bedeni orada öyle asılıyken bile çalışmaya devam ettik' diyor işçiler.*" Arzu Erkan'ın geçen Perşembe ***Evrensel*** gazetesindeki haberi böyle başlıyordu.

ABD Senatosu'nda sorguya çekilen Merkez Bankası müdürü Ben Bernanke'ye Senatör Elizabet Warren soruyor: "*Çok büyük olduğu için iflas ettirtilmeyen finans şirketlerine verdiğiniz sübvansiyonların* ("halktan toplanan vergilerle devletin şirketlere aktardığı para"nın şık adı) *miktarı nedir? Bu sorun bitmiş midir?*" Bernanke cevaplıyor: "*Sübvansiyon miktarını bilemiyorum, hesaplamak çok zor. Maalesef, çok büyük oldukları için iflas etmeleri mümkün olmayan bankalar hala mevcut? Bunun bir problem olduğuna katılıyorum.*" (http://tinyurl.com/c37mhdt)

Bernanke'den öğrenemediğimiz ***sübvansiyon*** miktarını (yani devletin bankalara aktardığı para miktarını) Bloomberg'den öğreniyoruz: **83 milyar dolar!** Bunun **64 milyar doları ABD'nin en büyük 5 bankasına verilmiş:** J. P. Morgan, Bank of America, Citigroup, Wells Fargo ve Goldman Sachs. Aldıkları devlet yardımı aşağı yukarı **yıllık kârlarına** eşit. Bir başka deyişle, halkın paraları devlet aracılığı ile bu bankalara aktarılmamış olsa kâr mar olmayacak! Adı geçen bankaların üstünde oturdukları para miktarı ise **9 trilyon dolar**, yani ABD ekonomisinin yarısına eşit! (http://tinyurl.com/bralgh9)

Bu ne alâka, Sakarya'da Toyota işçileri, Washinton D.C.' de Merkez Bankası müdürü? Alâkanın adı, **sermaye.**

Wikipedia bilgisi: bizlerin, yani *homo sapiens*'lerin, aşağı yukarı şimdiki şekli-şemailimiz ile 200,000 yıldır, kompleks sembolik düşüncelerimiz ve kültürel yaratıcılığımız ile de 50,000 yıldır dünya adlı gezegen üzerinde yaşayageldiği biliniyor. Şu, **sermaye** adlı acayip organizma ise sadece 300-500 yıldır ortalıkta! Son kullanım tarihinin geldiği rivayeti de cabası.

Neredeyse doğduğundan bu yana **iki büyük derdi** var **sermaye**'nin. İlk derdi şu: İster otomobil satsın, ister kredi satsın, bu organizmanın önlenemez ihtirası daha fazla para kazanmak, sermaye biriktirmek. Bunun yolu da, çalıştırdığı insanlardan olabildiğince fazla karşılığı ödenmemiş emek emmek. Artık-değeri artırmak. Bu işin de birkaç yolu var: 1) Ücretleri sabit tutup iş gününü uzatmak ya da aynı şey demek olan, iş gününe dokunmadan (daha doğrusu dokunamadan) ücretleri azaltmak;

2) İşçileri daha hızlı çalıştırmak, emeğin yoğunluğunu artırmak; 3) Emek verimliliğini artırarak tüketim mallarının değerini düşürüp, reel ücretler artarken bile daha fazla artık emeğe el koymak. **Toyota** katliamının arkasındaki dinamik bu. Yani, ***Kapital***'in I. cildinin uzun uzun anlattığı hadise, yıl 1867. Yıl 2013, Sakarya'da yaşanan vahşet sadece bir örnek olay. Boşuna, "anlatılan senin hikayendir" denmemiş.

Gelelim ikinci derdine **sermaye**'nin: Kendi tercih etmese de, faaliyete bulunduğu sektörde, hem de dünya ölçeğinde 2 şirket bile kalmış olsa (Boeing ve Airbus misali) yok olmamak için rakipleriyle kıran kırana rekabet zorunluluğu. Bir sürü üçkâğıt dışında, bunun da en etkin yolu birim maliyeti düşürmek. Ne satıyorsan onu ucuza üretmenin yolunu bulmak, ki bu da genellikle makineleşme, teknolojik gelişme, emek yoğun yatırım anlamına geliyor. Bu şekilde maliyetler düşürülecek, dolayısıyla bu kazanım fiyatlara yansıtılacak ve daha etkin rekabet edilebilinecektir. Şüphesiz, maliyetin düşürülmesinde bazen kapitalizmin bekası için devletlerin de katkısı olacaktır. İşte Amerikan bankalarının devletten aldıkları sübvansiyonun arkasındaki dinamik de bu. Banka yöneticilerine sormuşlar, hiç sıkılmaları yok; bu dinamiği münasip bir dille anlatıp, eğer devletten bu paraları almazsak dünya finans piyasasında rekabet edemez, yok oluruz demişler.

Alâka böyle olunca, ahvalimiz de böyle olur.

14.4.2013; ***Birgün***

Ünlü, Saygın ve Meslekte Ağırlığı Olanlar...

Bölümdaşım Asaf Savaş Akat geçen hafta köşesinde *İktisat Camiasında Skandal* yazısı ile ABD'de ortalığı allak bulak eden bir olayı ele aldı:

"*Fevkalade önemli bir iktisat politikası düşünelim. Kamuoyunda birbirine zıt tezler çarpışsın. ABD için bütçe açığı ve kamu borcu düzeyi iyi örnektir.*

Önce ***ünlü, saygın ve meslekte ağırlığı olan*** *iki iktisatçı kapsamlı bir ampirik araştırma yayınlasın. Verilerin tezlerden birini desteklediğini kanıtlasın. Yani o tezi savunanların eline kritik bir koz versin.*

Sonra ***diğer kanattan daha az tanınan üç iktisatçı*** *ampirik verileri kontrol etsin. Farklı sonuçlara ulaşsın. Hesapta hata yapıldığını, ayrıca veri tercihlerinde bazı düzensizlikler olduğunu saptasın...*

Acaba hesapla bilerek oynanmış mı? Zor soru budur. Doğrusu bu ikiliden beklemem. Nitekim excel hatası diyorlar" (***Vatan***, 21 Nisan; abç).

Bizim yerli basında pek yer bulamayan bu **skandal** niye önemli?

Tabii ki, en başta, milyonlarca insanın hayatını etkilediği için. Öyle ya, tartışılan soru, devlet yüksek bütçe açıkları vererek, borçlanarak harcama yapsın mı, yapmasın mı sorusu. Yaparsa, ekonomik büyüme durgunluğa, krize girer mi, girmez mi? Girer diyorsanız, kemerleri kısar gerekli harcamaları yapmazsınız, insanlar sürünür, durur. Girmez diyorsanız, sözkonusu harcamaların yapılmasında bir sakınca görmezsiniz ve de insanlar biraz olsun nefes alır.

İkinci soru, problem acaba "***ünlü, saygın ve meslekte ağırlığı olan***" iktisatçılar (*Harvard*'dan Carmen Reinhart ve Kenneth Rogoff) da mı, yoksa bildikleri, öğrettikleri iktisatta mı sorusudur. Tabii ki, en kötüsü, problemin hem iktisatçılarda (hele **saygın ve ünlü** olurlarsa!) hem de prestijli üniversitelerin burnundan kıl aldırmayan iktisat öğretisinde olmasıdır.

Hata yapan iktisatçılar Akat'a göre "***ünlü, saygın ve meslekte ağırlığı olan***"lardan, düzeltmeyi yapanlar ise ***diğer kanattan daha az tanınan üç iktisatçı*** (*Massachusetts Üniversitesi - Amherst*'ten Michael Ash, Robert Pollin ve Thomas Herndon).* Tasnif böyle olunca "mesleğin" muteberlerinin tartışılmazlığı izlenimi de yaratılmış oluyor.

İktisat disiplini başından beri çatışmalı bir alan. Ünlü Paul Samuelson'ın Harvard'da doktora öğrencisi iken yaşadıkları geldi aklıma. Kendisi ile yapılan bir söyleşide Samuelson, hocalarından söz ederken, mesleğin mu-

---

Bu akademik skandalı ortaya çıkaran çalışmalara *Massachusetts Üniversitesi Amherst*'teki, *Political Economy Research Institute*'un web sitesinden erişmek mümkün: http://www.peri.umass.edu/

teberleri olan bu iktisatçıların Keynes'in fikirlerine yıllarca nasıl militanca karşı çıktıklarını, öğrencilerin ***Genel Teori***'yi ancak kendi kurdukları gruplarda okuyup tartışabildiklerini anlatıyordu. Kulaklarımla duydum, Nobelli Samuelson, "*maalesef yanlış fikirler daha iyileri gelince yok olmuyorlar, birilerinin ölmeleri gerekiyor*" diyordu.

Konu, basit bir Excel hatası veya veri tercihlerinde mazur görülebilecek "*bazı düzensizlikler*"in ötesindedir. Excel'e ilişkin kodlama hatası hadisenin en basit yanıdır: Örneklemedeki ülke ortalamaları hesaplanırken 5 ülkeye ilişkin veriler atlanmıştır.

Veri tercihlerine ilişkin "*düzensizlikler*"e gelince:

Belçika'nın tamamen veri setinin dışında bırakılması;

19 yıl boyunca kamu borçlarının GSYH'ya oranı düzenli olarak yüksek olan İngiltere'nin **19 yıllık** büyüme ortalaması olan %2,4 ile, sadece **bir** yıl (1951) kamu borçlarının GSYH'ya oranı yüksek olan Yeni Zelanda'nın o yılki %7,6'lık küçülmesinin aynı ağırlıkla hesaplamaya katılması;

Ve de, bence en önemli tercih (*düzensizlik*?) II. Dünya Savaşı sonrası dönem veri setinin bir bütün olarak ele alınması. Özellikle sözkonusu çalışmanın, 2010 yılında, dünya kapitalizminin *Büyük Depresyon* sonrasında yaşadığı en derin buhranın göbeğinde ve ABD devletinin izleyeceği ekonomi politikalarına ampirik dayanak sağlamak üzere yapıldığını hatırlayacak olursak.

Eğer Reinhart ve Rogoff, günümüzün aşırı entegre ve küresel ekonomisine ilişkin bir sonuç çıkarmak kaygısıyla 2000-2009 dönemi verilerine odaklanmış olsa-

lardı, kamu borçlarının GSYH'ya oranı %90 ve üzerinde olan ülke ekonomilerinin, borç oranı %90'nın altında olan ülkelerden **daha hızlı** büyüdüklerini görmüş olacaklardı. Bu da çalışmalarının sonucunun tam tersi olacaktı!

Sizce bu ***ünlü, saygın ve meslekte ağırlığı olan*** iki iktisatçı 2000-2009 döneminin bu son derece ilginç özelliğine bakmamışlar mıdır? İşte şimdi Akat'ın cümlesinin tam yeri: "*Doğrusu bu ikiliden beklemem.*"

O zaman?

28.04.2013; ***Birgün***

Marksizm Konferansı, Strateji Sorunu

Siz bu yazıyı okurken, *Artık, Dayanışma, Yeterlilik* üst başlığı ile ABD menşeli *Rethinking Marxism* (*Marksizmi Yeniden Düşünüş*) dergisi ve *Association for Economic and Social Analysis* (*Iktisadi ve Sosyal Analiz Birliği*)'in ortaklaşa düzenledikleri konferansta olacağım. Sekizincisi, bu kez 19-22 Eylül arası University of Massachussets - Amherst'de yapılan bu konferans katılımcıları bakımından gerçekten uluslararası nitelikte. Türkiye'den hem çok sayıda katılımcı var hem de 10 kişilik düzenleme komitesinin 3 üyesi bizden.

Bu yazıyı konferans başlamadan yazıyorum. Dolayısıyla, konferanstaki sunumlara ilişkin izlenimlerimi daha sonraki bir yazıya bırakıyorum. Şimdilik bazı panel başlıklarını aktararak konu çeşitliliği hakkında bir fikir vermekle yetineceğim: *Artık Şiddet: Post-Siyasetin Siyaseti; Marksizm, Çevre ve İnsan-dışı Hayvanlar; Rosa Luxemburg'un Sermaye Birikimi: 100 Yıl Sonra; Kooperatif Emek ve Alternatif Ekonomiler; Marx ve Marksizmlerin Derinliği*. Gezi ve sonrası da bazı panellerde ele alınacak. Ayrıca, şu sıralar Kahire'deki American Uni-

versity'de öğretim üyeliği yapan Amy Austin Holmes'un çektiği *Occupy Turkey* belgeseli de gösterilecek.

Bu tür konferanslara gidenler bilir, işin bir yanı da Amerikancadan tercümeyle sosyalizasyondur. Sosyalizasyonun da değişik veçheleri var tabii. Bir yanı, gerçekten bir süredir görüşemediğin dostlarla iki laf etmek, beraber olmak, hasret gidermek. Diğeri de, adını duyduğun, yazılarını okuduğun insanları dinleme, onlarla tanışma imkânı bulmak -yani başkalarını görme ve hatta başkalarına görünme. Biraz da yaşım icabı olsa gerek, epeydir göremediğim eski öğrencileri görmek, doktora yıllarını beraber geçirdiğim arkadaşlarla beraber olmak açıkçası bu konferansın beni çeken yanlarının başında geliyor.

Konferansta yeni yayınlanan bazı kitapların yazarlarıyla söyleşi toplantıları da var. Kitapla, şişman dergi arası bir yayın olan ve her yıl yayınlanan *Socialist Register*'ın bu yıl 50. yılı (2008'den bu yana *Yordam Kitap* tarafından Türkçeye de çevrilmekte). Ralph Miliband (1985-92 arası çıkarttığımız *11. Tez* dergisinin 6. sayısında kendisiyle yaptığımız söyleşiyi de tavsiye edeyim bu arada) ve John Saville tarafından 1964'te başlatılan bu yayın daha sonra Leo Panitch ve arkadaşları tarafından üstlenildi. Bu derlemenin her yıl farklı bir teması oluyor ve ısmarlanmış özgün yazıları içeriyor. 2013 yılının teması *Strateji Sorusu*; *Socialist Register*'ın 50. yıl toplantısında da bu tema ele alınıyor.

Strateji Sorusu teması ile tabii ki sosyalist strateji kastediliyor. Stratejinin ne olması gerektiği sorusunun

yanı sıra, bizatihi stratejiyi geliştiren, uygulayan sosyal aktörlerin kim olduğu, ne tür örgütlenmeye ihtiyaç duyulduğu, stratejinin ülkeden ülkeye göstereceği özgüllüğü ile evrensel yanı arasındaki ilişkinin mahiyeti de gündemde. Küresel depresyon vesilesiyle kapitalizminin tıkanıklıklarının ayyuka çıktığı, kapitalizme direnişin yepyeni biçimler aldığı bir dönem içinden geçtiğimiz dikkate alınırsa, strateji konusunun ertelenemez bir biçimde kendini dayattığı açık.

Yaşadığımız olağanüstü ayaklanma sadece Türkiye'de "bundan sonra ne yapacağız, nasıl yapacağız, kimle yapacağız?" sorularını dayatmadı. Dünyanın bir çok ülkesi benzer durumda. Güney Avrupa çalkalanıyor, Arap toplumları alt üst, Latin Amerika ülkelerinin bir çoğu kabına sığmıyor. Eskisi ile, yenisi ile sosyalist örgütler, muhalif kümeler bu soruları soruyor. Öyle bir dönem ki, her toplumsal ayaklanmanın bir diğerinden hızla bir şeyler öğrenmesi ve kapitalizm sonrası tahayyülünün tohumlarını bugünden atması gerekiyor. Olandan şikâyetin yerini, geleceğin cazibesi almalı.

22.9.2013; ***Birgün***

Küresel Kapitalizmin Oluşumu

Geçen hafta, *Rethinking Marxism* (*Marksizmi Yeniden Düşünüş*) dergisi ve *Association for Economic and Social Analysis* (*İktisadi ve Sosyal Analiz Birliği*)'in ortaklaşa düzenledikleri konferansa atıfla "konferanstaki sunumlara ilişkin izlenimlerimi daha sonraki bir yazıya bırakıyorum" demiştim. Şüphesiz izleyebildiğim onlarca sunumun tamamı hakkında ayrıntılı değerlendirme yapmak olanaksız. Şimdilik, önemli gördüğüm ve sunumun ötesinde de düşünme imkânı bulduğum konulardan birine değinmekle yetineceğim: *Ekonomi-siyaset ilişkisi.*

Tahmin edilebileceği üzere konferansta, doğrudan ya da dolaylı olarak, sözünü ettiğim konuda bir dizi oturum ve sunum vardı. Fakat bunlardan özellikle bir tanesi hem kapsamı hem de iddiası bakımından diğerlerinden daha çok ilgimi çekti. Yazarlarını ve tartışmacıları şahsen tanımamın da bu ilgide etkisi olduğunu söylemeliyim. Oturum, Leo Panitch ile Sam Gindin'in son kitabı *Küresel Kapitalizmin Oluşumu* (*The Making of Global Capitalism*) üzerine idi. Her iki yazarın yanısıra Stanley Aronowitz, Doug Henwood, Robert Pollin de tartışmacı olarak oturuma katılıyordu. Nitekim, otu-

rum bu katılımcıların kitap üzerine kısa sunumları ile başladı.

İlkin kitabın ana argümanını ve odaklandığı alanı aktarayım. Doğrudan yukarıda bahsettiğim *ekonomi-siyaset ilişkisi* üzerine olmakla birlikte, kitap bu tartışmalı ve gerilimli ilişkiyi daha somut bir bağlamda ele alıyor: ABD *devleti ve küresel piyasalar.* Temel iddia benim de katıldığım ve kitap boyunca kanıtlanmaya çalışılan bir gözleme dayanıyor. *Küreselleşme*nin *devlet*leri güçsüzleştirmediği, hatta tam tersine güçlü devletler olmaksızın küreselleşmenin mümkün olmadığı gözlemi. Ve kitap boyunca, ABD devletinin küresel kapitalizmin inşasındaki belirleyici rolüne ilişkin sıralanan kanıtlara dayanarak bu gözlem güçlü bir teorik teze dönüşüyor. Bu kadarıyla bile tartışmaya açık bir iddia. Devletin güçsüzleştiği, çok uluslu şirketlerin hakimiyetinin tartışmasız olduğu, ABD'nin ise çoktan belirleyici rolünü yitirdiği vs. gibi karşı tezler mümkün ve de zaten mevcut. Yine de, daha önce belirttiğim gibi, bu genelliği içinde Panitch-Gindin perspektifine şahsen yakınlık duyduğumu belirteyim.

Tartışmacılardan Robert Pollin, New School'da doktora yıllarımızda derslerini aldığımız hocamız David Gordon'un *Birikimin Sosyal Yapısı* perspektifinden Panitch ve Gindin'in yaklaşımını kısmen de olsa eleştirdi. ABD kapitalizminin, kurumlar ve birikim rejimleri bakımından *Küresel Kapitalizmin Oluşumu*'nda ele alındığı kadar statik (derin ve yapısal değişimlerden geçmemişçesine) bir biçimde ele alınamayacağını belirtti. Doug Henwood ise finans piyasalarının reel/üretim sektörleri ile ilişkisi üzerinde durarak, bu ilişkinin daha kapsamlı ve derinlemesine ele alınmasının gerekliliğini vurguladı.

Nitekim, oturum sonrası, akşam yemeğinde de bu konu sık sık gündeme geldi ve Henwood geçtiğimiz günlerde bu konuya blog'unda da değindi (tinyurl.com/olhg69r).

Oturum sırasında, *Küresel Kapitalizmin Oluşumu*'nun, finansın adeta sınırsız, reel sektörün ve daha da önemlisi kapitalizmin uzun dönem ritmi tarafından belirlenmeden genişleyeceği görüşüne dayandığını söyledim. Bu perspektifi eleştirdim. Panitch verdiği cevapta kapitalizmin uzun dönem temposunu ve dalgalanmalarını önemli bulmadığını söyledi. Akşam yemekte, bir ara yanıma gelen Gindin ise bu konuda Panitch kadar keskin olmadığını belirtmek ihtiyacını hissetti. Sonra, "nedir bu sendikaların hali" tartışmasına başladık. Yıllarca *United Auto Workers*'ın (Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası) Kanada kolunda sendika başkanının danışmanlığını yapan Gindin'in geleceğe umutlu bakışından etkilenmemek imkânsızdı. Gecenin sonunda yoldaşça kucaklaştık ve bir tarihte İstanbul'da görüşmek üzere ayrıldık.

29. 9. 2013; ***Birgün***

Yirmi Birinci Yüzyılda *Kapital* mi?

Bazı kitaplar vardır, hemen "ismi ile müsemma" deyimini akla getirir. Marx'ın ***Kapital***'inin o kitaplardan olduğu, sanırım, su götürmez. Şimdi, bir de Piketty'nin ***Kapital***'i çıktı başımıza! Açıkçası, ona "ismi ile müsemma"yı yakıştıramıyorum. Azınlıkta olduğumun farkındayım. Yakıştıranlar çoğunlukta, kitabı göklere çıkaran çıkarana: Nobelli Paul Krugman ve Joseph Stiglitz ve de bu topraklardan Nobelsiz Dani Rodrik.

Thomas Piketty 40 yaşlarında Fransız bir iktisatçı, Paris School of Economics'den. Ortalığı karıştıran 685 sayfalık tuğla gibi kitabının tam adı ***Kapital: Yirmibirinci Yüzyılda*** (ya da ***Yirmibirinci Yüzyılda Kapital***). Kitap henüz Türkiye'de yeterince tanıtılmadı. Benim rastladığım sınırlı sayıda gazete yazısını saymazsak ***Yirmibirinci Yüzyılda Kapital***'in yeni yeni farkına varılıyor. Eminim memleketin ticari yayınevlerinden biri çoktan çeviri haklarını satın almıştır, yakında Türkiye'de de okuyucuya ulaşır.*

Piketty, Thomas. 2014. ***Capital In the Twenty-First Century***. Boston: Harvard University Press. (Kitabın çevirisi İş Bankası)

Kimi yanlarıyla oldukça teknik ve akademik olan bu kitabı ***Mesele***'de tanıtırken bazı tercihler yapmak gerekti. Argümanları tek tek ele alıp ilkin sergilemek, sonra da eleştirilerimi belirtmek yazının hem akıcılığını hem de uzunluğunu olumsuz bir biçimde etkileyecekti. O yüzden kitabın önemli gördüğüm iddiasını, ana fikrini kısaca sunduktan sonra Marx'la kurduğu ilişkiyi değerlendirmek istiyorum.

İddia Nedir?

Piketty'nin çıkış noktası ileri kapitalist ülkelerde artık çıplak gözle bile görülebilen ve sürdürülemez olduğu kolayca tahmin edilebilen eşitsizlik. Uzunca bir süredir, Fransa ve İngiltere'den başlayarak bu konu üzerinde yoğunlaştığını daha önce çalışma arkadaşları ile yaptığı yayınlardan ve kitaplardan biliyoruz. Sözkonusu çalışmalar için vergi kayıtlarından türetilmiş ve giderek birçok ülkeyi kapsayan bir gelir ve servet istatistikleri seti oluşturulduğu da malum. Piketty'nin, özellikle Emmanuel Saez ile ABD gelir dağılımı üzerine yaptığı araştırmaların en zengin %1 hatta %0,01'lik kesimlerin gelir paylarının olağanüstü artışını sergilemesi hem akademik camiada hem de siyasiler arasında tartışmalara yol açmıştı. Facundo Alvaredo, Anthony B. Atkinson ve Emmanuel Saez ile birlikte, geliştirdikleri veri setini kullanarak kaleme aldıkları ve bir bakıma *Occupy* hareketinin sloganını meşrulaştıran ***Journal of Economic Perspectives***'deki (2013, Yaz) *Uluslararası ve Tarihi Perspektiften En Üst %1* başlıklı yazının da çok ses getirdiğini biliyoruz. Aşağıdaki şekil o yazıdan. Hemen göze çarpan dramatik değişim, ABD'de en zengin %1'lik

kesimin toplam gelirden aldığı payın muazzam bir artış ile 1976'daki %9 seviyesinden 2011'de %20'ye erişmiş olması. Piketty bu makale sonrası yaptığı sunumlarda bu eğilimi 2012'ye kadar getirdi. Oran 2012'de 1928'den bu yana en yüksek seviyeye, %22,5'a erişmiş vaziyette!

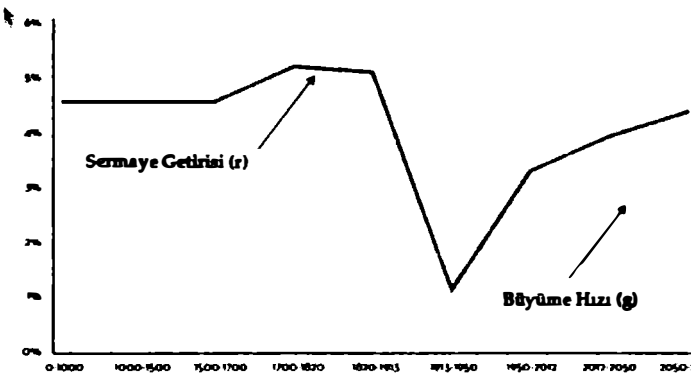
En Üst %1'in Gelir Payı - ABD

Yirmibirinci Yüzyılda Kapital'de Piketty yukarıdakine benzer ölçümleri diğer ülkeler için de yapıyor. Ayrıca, sadece gelir eşitsizliğini değil aynı zamanda servet eşitsizliğini de ele alıyor. Bir bakıma ilgi odağını gelir eşitsizliğinden servet eşitsizliğine kaydırıyor bu kitapla. Verilerin, eğilimlerin değerlendirilişi II. Dünya Savaşı sonlarından 1980'li yıllara kadar geçen dönem gibi bazı ara dönemler dışında, eşitsizliğin kapitalizmin ürettiği bir sonuç olduğu izlenimini veriyor. Şüphesiz bu teşhisin okuyucuyu doğrudan kapitalizmin aşılması sonucuna vardırması gerekmiyor. Zaten, Piketty bu tür bir "yan-

lış anlamaya" mahal vermeyecek bir perspektiften yapıyor sergilemesini. Kapitalizm içinde uygulanacak iktisat politikaları, yapılacak doğru tercihler ile eşitsizliği azaltmak, bir bakıma "kapitalizmi kapitalizmden kurtarmak" mümkün. Bu tezin (varsayımın) kitabın tamamına sinmiş olduğunu, Piketty'nin her fırsatta bu görüşü tekrarladığını belirtmeliyim.

O zaman, ilkin Piketty'ye göre eşitsizliğin kaynağının ne olduğuna, ardından da ne tür bir politika ile kapitalizmi felakete götürecek bu eşitsizliğin üstesinden gelinebileceğine değinelim. İddia, eşitsizliği doğuran nedenin kendisinin bir eşitsizlik olduğu! Daha doğrusu eşitsizliğin yönü, yani sermayenin getirisinin (r) ekonominin büyüme hızından (g) büyük olması eşitsizliğin arkasındaki mekanizma. Kısacası, gelir ve servet eşitsizliğinin kaynağı ($r > g$) eşitsizliği. Piyasa ekonomisi neredeyse yüzyıllardır bu eşitsizliği üretiyor, sonucunda da gelir ve servet nüfusun giderek daha küçük bir kesiminin elinde birikiyor. Bu arada, servetin gelir içindeki payı da yükseliyor. Aşağıdaki şekil, bu ilişkinin dünya ölçeğinde 0 yılından günümüze kadar seyrini ve eğer müdahale edilmezse 2100 yılına kadar nasıl seyredeceğinin çarpıcı tablosudur (Piketty, 356). Burada, bence kitabın en önemli eksiklerinden birini belirtmek gerekiyor. Dünya için, hem de 2100 yıllık veri setine (!) dayanarak aşağıdaki şekli oluşturan Piketty benzer bir şekli ABD'nin son 100 yıllık dönemi için nedense sunmuyor. Kitapta, okuyucunun Piketty'nin web sitesine giderek şekillerin dayandığı veri setlerini v.d.ni inceleyebileceği belirtilmiş. Maalesef, o sitede yaptığım araştırmanın da sonuçsuz kaldığını ekleyeyim.

Piketty'ye göre eşitsizlik eğilimlerinin 19. yüzyıldakine benzer bir durumu doğurması kaçınılmaz. Nitekim, son dönemlerde zengin elit, servetini reel ekonomiye yapılan yatırımlardan sağlanan kazançtan çok giderek miras yolu ile artırıyor. Bu tespit adeta çözümü de ima ediyor. Eşitsiz gelir ve servet dağılımı devletlerin kararlı ve de küresel ölçekte koordine bir biçimde müdahalesini gerektiriyor. Sermaye, gelir 500,000 ya da 1,000,000 doların üzerinde olduğunda %80 oranında vergilendirilmelidir Piketty'ye göre. Avrupa için öngördüğü servet vergisi ise nispeten düşük: 1 milyon avrodan az servet aralığı için %0, 1-5 milyon avro için %1 ve 5 milyon avro ve üstü için ise %2. Piketty'nin yaptığı hesaplamaya göre bu tür bir vergi uygulaması tüm AB'de sadece 2,5 milyon kişiyi etkileyecek ve yaklaşık Avrupa GSYH'nın %2'si kadar gelir sağlayacak.

Marx'la İlişki

İlişki kitabın adından başlıyor. İma, önceki ***Kapital***'in eskidiği, 21. yüzyılın yeni bir ***Kapital***'e ihtiyaç gösterdi-

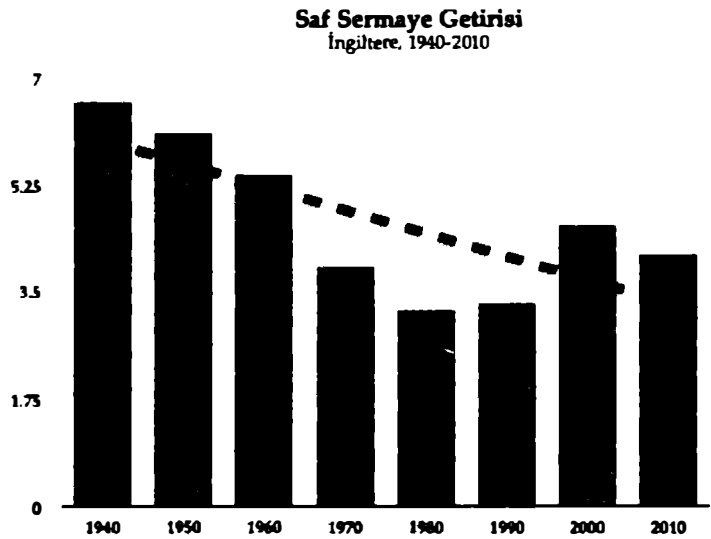
ği. Piketty de, açıktan söylemese de bu işi üstlendiği ve de üstlenmekle kalmayıp, üstesinden de geldiği iddiasında. Marx'ın ***Kapital***'ini ıskartaya çıkarmaya hevesli çoğunluk ise dünden razı. ***Yirmibirinci Yüzyılda Kapital***'in yarattığı sansasyonun bir kısmı bence bu tedavisi mümkün olmayan anti-Marx hissiyatıdır. Piketty'nin şahsının özellikle ABD'de tam bir yıldız muamelesi görmesi ise bence kısmen iktisat camiasının aşağılık kompleksinden kaynaklanıyor. Piketty ABD'nin en iddialı iktisat bölümlerinden birine sahip MIT'de çok genç yaşta profesör ünvanını edinmiş parlak bir iktisatçı. Birkaç yıl sonra da kalkıp Fransa'ya dönmüş. Hem de iktisatçıların çoğunun matematiğin arkasına saklanıp, ekonominin reel sorunları, tarihi eğilimleri gibi iktisatın asli meselelerine ilgi göstermeyişlerini açıktan eleştirerek terk etmiş ABD'yi. Şimdi de kalkmış, "sonunuz hayırlı değil" deme cüretini gösteriyor, "eğer sermayeyi %80 seviyesinde vergilendirmezseniz kapitalizminiz batar" diyor. Bu cüretin hem şaşkınlık hem de hayranlık yarattığı kesin.

Oysa, Piketty ne Marx'ın yazdıklarına yeterince hâkim ne de kapitalizmin batmasından yana. Kapitalizmi kurtarmaktan yana olduğunu zaten kendisi de saklamıyor ve önerdiği vergilendirmenin aslında bir tür sosyal demokrat müdahale olduğunu teslim ediyor. Bu önerisini de, eğer müdahale edilmez ise kapitalizmin bizzat kendi işleyişinin doğurduğu eşitsizlikler yüzünden kendi sonunu getirmek üzere olduğu tespitine dayandırıyor. Bu yanıyla, Piketty'nin, Marx'ın kapitalizmin dinamiklerini ele alışından esinlendiğini düşünmek mümkün. Esinlenmek, Marx'ın çözümlemelerini ve öngörülerini paylaşmak anlamına gelmiyor tabii ki. Piketty, bu

tür olası "yanlış anlamalara" yol açmamak için Marx'la uzlaşmadığı alanları netleştirmeye de özen gösteriyor.

Bu alanların başında, tahmin edilebileceği üzere Marx'ın azalan kâr eğilimi tezi geliyor. Piketty, Marx'ın beklentisinin gerçekleşmediğini iddia ediyor; hem de bu konuda Marx sonrası birikmiş sayısız teorik ve ampirik literatürden bir tek kaynağa referans vermeden! Eğer, Piketty bu gözüpek tavrını gelir ve servet dağılımına ilişkin gösterdiği titizliğe benzer bir biçimde, sadece elinin altındaki verileri bile daha dikkatli bir biçimde değerlendirerek kanıtlamaya çalışsaydı kısmen mazur görülebilirdi. ***Yirmibirinci Yüzyılda Kapital***'in kendi grafikleri ve dayandıkları veriler bile Piketty'yi yalanlar, Marx'ı haklı çıkarır nitelikte! Kitabın 206. sayfasındaki 6.3 no.lu şekil bize 1770-2010 arası İngiltere'de "saf sermaye getirisi"nin seyrini veriyor. Gerçi dikkatli bir gözle bakıldığında da 1940-2010 döneminde "saf sermaye getirisi"nin 70 yıllık eğilim olarak düştüğü sezili-yor ama, yine de sözkonusu eğilimi barizleştirmek için bizzat Piketty'nin web sitesindeki verileri kullanarak aşağıdaki şekli oluşturmakta yarar görüyorum.

Aşağıdaki şekil Piketty'nin kendi tanım ve verileriyle bile kârlılığın son 70 yılda azaldığını gösterdiği gibi, bu alanda yapılan neredeyse bütün çalışmaların gözlemlediği neoliberal dönemin sermaye yanlılığını da (kârlılığın restorasyonu anlamında) sergiliyor. Piketty, bu şeklin yer aldığı 6. Bölüm'de uzun uzun 240 yıllık "saf sermaye getirisi" ortalamasından, bu ortalamanın büyüme ile ilişkisinden vs. bahsetmekle birlikte nedense aynı değişkenin son 70 yıllık bu çarpıcı **azalma** eğilimine ilişkin tek kelime bile sarf etmiyor.

Sezgim, Pikkety'nin Marx'la tanışıklığının daha çok ikinci el kaynaklar aracılığı ile olduğu şeklinde. Marx'a verdiği referanslar olgusal hatalar içerdiği gibi okuyucuya karşılaştırma yapma imkânı da vermiyor. Bir iki örnekle somutlamak istiyorum.

Marx'ın Proudhon eleştirisinin, ***Felsefenin Sefaleti***'nin 1847'de Fransızca olarak basıldığını biliyoruz. Bu kitabın yerleşmiş ve doğru İngilizce adı ***The Poverty of Philosophy***. Piketty hem kitabın adını ***The Misery of Philosophy*** şeklinde kaydederek okuyucuyu yanıltıyor hem de Proudhon'un İngilizce'deki tam ve doğru adı ***The System of Economic Contradictions, or The Philosophy of Poverty*** (1846) olan kitabının adını ve basılış tarihini Marx'ınkinden "birkaç yıl önce" diyerek yanlış veriyor (Piketty, 580).

Kapital'de geliştirilen tezleri (azalan kâr oranı tezi de dahil olmak üzere!) eleştirirken, Piketty, Marx'ın ***Komünist Manifesto***'daki siyasi iddialara teorik meşruiyet kazandırma telaşı içinde olduğunu öne sürüyor. Bu iddia, bir niyet okuma spekülasyonu olduğu için ele almaya değmez. Fakat, bu kadar spekülatif bir iddianın dayandırıldığı, pasajların alıntılandığı ***Komünist Manifesto***'nun ortak yazarı F. Engels'in tamamen atlanmış olması, ***Komünist Manifesto***'nun kaynak olarak kaydedilmemesini gayri ciddi bulduğumu belirtmek isterim.

Azalan kâr oranı tezini 2,5 sayfada (227-230) "çürüten" Pikkety, Marx'ın verilere erişmekte ve onları yetkin bir biçimde kullanmakta gösterdiği beceriksizliğe de değinmekten kendini alıkoyamıyor. Yine de, Pikkety, Marx'ın kimi vergi kayıtlarını kullandığını teslim ederek, kendisinin ***Kapital***'in I. cildinin 10. Ek'indeki bilgileri kullanarak kâr paylarına ve sömürü oranına ilişkin bazı hesaplar yaptığını söylüyor. Kullanılan kaynak Fransızca bir ***Kapital*** edisyonu (Folio Essais 2008) olduğu için okuyucu (mesela ben) ne Türkçe'de ne de İngilizce'de adı geçen 10. Ek'i bulamadığı için bu hesapları (sadece web üzerinden erişilebilen!) kontrol edemiyor.

Böylesi iddialı bir kitapta olmaması gereken yukarıda somut örneklerini verdiğimiz türden aksaklıkların dışında, Marx'la ilgili bazı kavramsal sorunlara da değinelim. Bunların başında *sermaye* kategorisinin Marx'ın tanımladığı şekilde kullanılmadığını, bizatihi bu durumun da Piketty'nin özellikle bazı ampirik sonuçlarını Marksist perspektiften değerlendirmeyi zorlaştırdığını belirtmeliyim. Marx'ın neredeyse klişeleşmiş "sermaye bir toplumsal ilişkidir" ifadesinin ***Yirmibirinci Yüzyılda Kapital*** tarzı bir kitap için çok kullanışlı olmadığını tes-

lim etmekle birlikte, Piketty'nin tanımladığı genişlikte tanımlanmış *sermaye* kategorisinin de sorunlu olduğunu düşünüyorum. Kitapta kullanıldığı şekliyle *sermaye,* reel sektörün makine, teçhizat vs.de somutlanan sermaye yatırımlarını içerdiği gibi, gelir sağlayan finansal sermayeyi, araziyi, gayri menkulu vb.ni de kapsıyor. Dolayısıyla, Piketty için hayati önemde olan (r) hesaplanırken, bütün bu *sermaye* parçalarının parasal getirileri (kapitalizmin gelişme temposunun, yapısal dinamiklerinin yanısıra fiyat dalgalanmalarından da etkilenen) toplanıyor ve daha sonra da ekonominin büyüme hızı ile (g) karşılaştırılıyor. Bu tür bir kullanım, Marx'ın sermaye birikimi tahlilinin önemli alt kategorileri olan *değişir, değişmez, sabit, dolaşır sermaye* gibi kategorilerini kullanarak *yıpranma, kapasite kullanımı* ve *değersizleşme* süreçlerini Pikkety'nin sergilediği eğilimlerle ilişkilendirmeyi olanaksızlaştırıyor.

Bizzat kendisinin tanımladığı kavramları kullanırken de Piketty'nin zaman zaman savruk davrandığını gözlemlemek mümkün: Kitabın başında *kârlılık* (*rate of profit*) ile *sermaye getirisi* (*rate of return on capital*) arasındaki farka dikkat çekiliyor ve ikincinin kâr, faiz, rant, borsa kazançları vs.yi de kapsaması bakımından daha geniş bir tanım olduğu vurgulanıyor (Pikkety, 52). Öte yandan, kitabın ortalarında ise *kârlılık* ve *sermaye getirisi*nin, sanki aralarında fark yokmuşçasına birbirlerinin yerine kullanıldığını görüyoruz (Pikkety, 228).

"Piyasacı ***Kapital*** olur mu?" demeyin. Olur, "***Yirmibirinci Yüzyılda Kapital,*** açıktan piyasacı, kapitalizme reformlarla hayatiyet kazandırma çabasıdır" dersek abartmış olmayız. Mikrofonu yazara uzatalım: "**Özel mülkiyet** ve **piyasa** milyonlarca kişinin kararlarını koordi-

ne etmeye ilişkin faydalı bir rol oynar ve **her ikisi** de olmaksızın bu koordinasyonu yapmak hiç de kolay değildir" (Piketty, 531-2).

Yanlış anlaşılınamak için son olarak şunu da ekleyelim, ***Yirmibirinci Yüzyılda Kapital*** özellikle özel mülkiyete ve piyasaya karşı olanların mutlaka okuması ve hatta çalışması gereken bir kitap. Bu kısa tanıtmayı sadece bir başlangıç olarak alın.

Mesele; Mayıs 2014

Yaşadığımız Kriz Sistemiktir

Geçtiğimiz hafta, Salı sabahından Cuma akşamına kadar, bir grup radikal iktisatçı ve David Harvey bir masanın etrafında oturduk, konuştuk durduk. Anlaştığımız şeyler oldu, ama anlaşamadıklarımız da.

İzmir Ekonomi Üniversitesi'nden Turhan Subaşat ile School of Oriental and African Studies'den John Weeks'in düzenlediği *Büyük 2008 Çöküşü: Sistemik mi, Konjonktürel mi yoksa Politikaların Sonucu mu?* atölyesinden söz ediyorum. Çağrılı katılımcılar, ABD'den David Kotz, David Harvey, Anwar Shaikh, Al Campbell, Erdoğan Bakır; İngiltere'den Jan Toporowski, Ben Fine, Alan Freeman, Simon Mohun; İtalya'dan Riccardo Bellofiore, Yunanistan'dan Stavros Mavroudeas, Kanada'dan Radhika Desai ve Türkiye'den Özgür Orhangazi idi. Ayrıca, atölyenin bir kısmına İtalya'dan Giovanna Vertova, İngiltere'den Sue Himmelweit ve İzmir Ekonomi Üniversitesi'nden Alper Duman da katıldı.

Önce bağlamı ve zamanlamayı hatırlayalım. Üzerinde görüş birliği sağlanmış tek alan, 2008 (kimilerine göre

2007) krizinin yakın dönemde yaşananların en derini ve en korkulanı olduğu. Uzunluğu ve nedenleri ise tartışmalı, bu konularda anlaşmazlık sürüyor. O yüzden de 21. yüzyılın ilk *büyük bunalımı* ("*the great depression*"; Shaikh) diyenler olduğu gibi, bayağı *derin bir durgunluk* ("*the great recession*"; Stiglitz, Krugman -ara sıra *bunalım* dediği olsa da) veya *sıradan bir durgunluk* diyenler de mevcut.

ABD'de, krizlerin başlangıç ve bitiş tarihlerini belirleyen yarı resmi kuruluş *National Bureau of Economic Research*'dür (NBER). Bu kuruluşa göre kriz Aralık 2007'de başlamış, 18 ay sürerek Haziran 2009'da **bitmiştir**! Oysa, konferans başlamadan bir hafta önce, New York borsasında Dow Jones %1.4, Nasdaq %1.5, S&P ise %1.7 düşmüştü, ABD finans piyasaları son 2 yılın en büyük kayıplarını yaşıyordu. Piyasa çalkantılarını (volatility) ölçtüğü iddia edilen "*korku endeksi*" ise %12,7 artarak Haziran 2012'den bu yana en yüksek seviyesine erişmişti. Bir başka deyişle, biter gibi yapan bunalım, "ben burdayım" demeye devam ediyordu.

Konferans katılımcılarının, üzerinde en kolay anlaştığı konuların başında, tahmin edilebileceği gibi, kapitalizmin esasının kârlılık olduğu geliyordu. Bundan sonrası ise, yine tahmin edilebileceği üzere, tartışmalı konular dünyası. Bence, tartışmaların arkasında adı konmamış iki önemli faktör bulunuyor. İlki, ele alınan, odaklanılan konuların genelliği ya da soyutlama sevilerindeki farklılık; diğeri ise, bir ölçüde ilk faktörle de ilişkili olarak, katılımcıların siyasetle kurdukları ilişki.

Bu durumun en bariz bir biçimde ortaya çıktığı iki sunuş, akabinde geçen tartışmalar ile birlikte David Harvey ve Anwar Shaikh'in konuşmaları idi. Harvey, sadece yaşadığı şehir olan New York'taki siyasi aktiviteleri itibariyle değil, Arjantin, Ekvador, hatta İstanbul (İzmir'i ve bana, çok etkilendiğini söylediği Mardin'i de ekleyebiliriz bu listeye) gibi yerlerdeki siyasi mücadelelere duyduğu yakın ilgi yüzünden de analizlerinde soyuttan somuta, somuttan soyuta sık sık geçişler yapmakta sakınca görmedi.

Shaikh'in ise, ana akım iktisat teorisini temelden eleştirerek, alternatif bir genel iktisat teorisi geliştirme peşinde olduğu malum. Shaikh'in konuşması ana hatları itibariyle, yakında yayınlanacak ***Kapitalizm: Gerçek Rekabet, Çalkantılı Dinamik ve Küresel Krizler*** (*Real Competition, Turbulent Dynamics and Global Crises*; Oxford University Press, 2016) kitabına dayanıyordu. Genel teori geliştirme iddiasındaki bu kitap hayli uzun ve kapsamlı. Kitapta sunulan çarpıcı teorik argümanların, sonuçların tamamı son derece ikna edici veriler, ampirik kanıtlarla kitap boyunca destekleniyor. Sunumda da Shaikh'in argümanları, geliştirdiği genel teoriye dayandığı için, genel olarak yüksek bir soyutlama düzeyinde kaldı.

Dört günlük atölyenin sonunda, katılımcıların tartışmalı alanlar olarak görüp, daha sonraki toplantılarda ele almayı planladıkları konular arasında, *yabancılaştırma üzerinden kâr, üretken olan ve olmayan iktisadi faaliyetler, finansallaşma, post-kapitalist imkânlar, vb.* vardı. Atölye sunumlarının da yakında derleme bir kitap olarak yayınlanacağını ekleyeyim.

19.10.2014; ***Sendika.org***

Iphone 6'daki Sömürü Oranı?*

iPhone'unuza baktığınızda ne görüyorsunuz?

Kapital okuması yaptığımız derslerde sorduğum retorik sorulardan biri. Soru ile amaçlanan iPhone'u veya herhangi bir metayı ilkin, kristalize bir **değer kümesi**, sonra da, **üç parçalı** bir değer kümesi olarak görmeye alışmak.

Malum, Marx her bir metanın *değerini* insan emeğinin yarattığını söyler. Ayrıca, metaların üretiminde *cansız emek* (girdiler, alet edavat vs.) ve *canlı emek* kullanıldığını da. Canlı emek, cansız emeğin yeni üretilen metaya aktarılmasını sağlar. Ayrıca, hem *emek gücünün değerini* hem de karşılığı ödenmemiş emeğe tekabül eden *artık değeri* yaratır.

Marx'tan dinleyelim:

"(S)ermayenin, üretim araçlarına, yani ham maddelere, yardımcı maddelere ve emek araçlarına çevrilen kısmı, üretim sürecinde değer büyüklüğünü değiştirmez. Bu

---

Bu yazının ekşi sözlükte tam 7 sayfalık bir tartışmaya sebebiyet vermesini de mutlulukla kaydetmek isterim. Meraklıları için: http://bit.ly/1FK0NNv

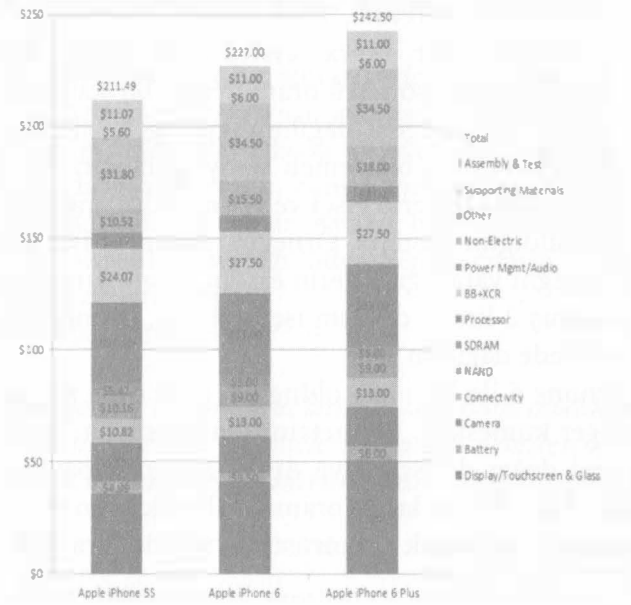
nedenle ona sermayenin değişmez kısmı ya da kısaca ***değişmez sermaye*** *adını veriyorum.*

"*Buna karşılık, sermayenin emek gücüne çevrilen kısmı üretim sürecinde değerini değiştirir. Bu kısım, kendi değerine* ***eş bir değeri*** *yeniden üretir ve buna ek olarak, değişebilen, daha büyük ya da daha küçük olabilen bir fazlalık, yani* ***artık değer*** *üretir. Sermayenin bu kısmı, sürekli olarak, değişmez bir büyüklükten değişen bir büyüklüğe dönüşür. Bu nedenle ona sermayenin değişir kısmı ya da kısaca* ***değişir sermaye*** *adını veriyorum*" (***Kapital I:*** 210).

Demek ki, herhangi bir metaın değerinin *üç parçası* ***değişmez sermaye***, ***değişir sermaye*** ve ***artık değer***dir. Kabaca, *değişmez sermaye* ücret dışı harcamalara, *değişir sermaye* işçinin ücretine, *artık değer* de sermayedarın kârına tekabül eder. Marx, ayrıca ***artık değeri değişir sermaye***ye bölerek **sömürü oranı** dediği bir kategori daha tanımlar. Bir tür gelir dağılımı göstergesi gibi yorumlanabilecek bu oran bize emek faaliyetinin yarattığı yeni değerin (katma değerin) işçi ve sermayedar arasında nasıl paylaşıldığını gösterir. Örneğin, oranın %100 olması canlı emeğin yarattığı değerin eşit paylaşıldığını gösterir - yaratılmış 2 liralık değerin işçiye 1 lira, sermayedara 1 lira şeklinde dağılımı.

iPhone 6 da bir meta olduğuna göre o da **üç parçalı** bir değer kümesidir. Bu metaın üretimi sırasında yaratılan yeni değer de işçiler ve Apple arasında paylaşılmış olmalı. Eğer bu paylaşım oranını bilirsek iPhone 6'ların ne düzeyde bir **emek sömürüsü** ile üretildiğini görebiliriz.

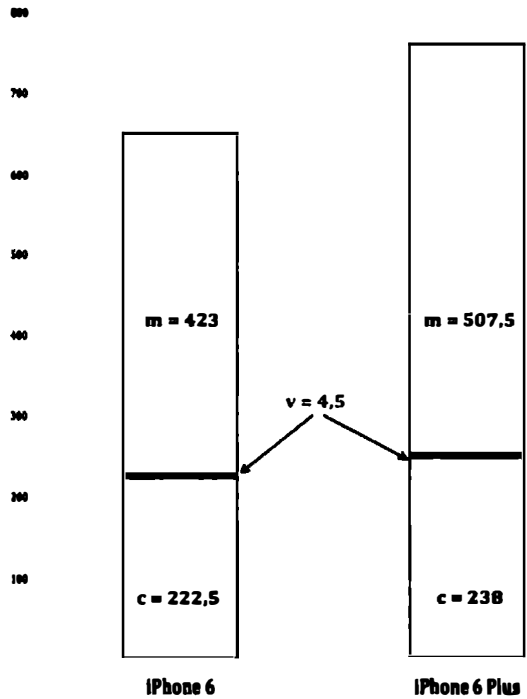
Aşağıda *TechInsights*'dan aldığım şekilde iPhone 5S, 6 ve 6 Plus'ın içindeki parçalar ve bu parçaların parasal değerleri gösteriliyor. En üstteki, "*montaj ve test*" (*assembly & test*) kaleminin muhtemelen bir kısmı *değişmez sermayenin sabit* kısmı, geri kalanı ise *değişir sermaye*dir -iPhone 6 veya 6 Plus için 11.00 dolarlık kısım (http://bit.ly/1Fon7rK). Bu 11 doların en fazla 4,5 dolarının ücret ödemesi (*değişir sermaye*) olduğu tahmin ediliyor (http://bit.ly/1pkrDDL). Dolayısıyla, geri kalan 6,5 doların da *değişmez sermayenin sabit* (bir üretim döneminde tamamen tüketilmeyen) kısmına tekabül ettiği varsayılabilir. Diğer parçaların toplamı 216 dolar (iPhone 6) ve 231,5 dolar (iPhone 6 Plus) ise *değişmez sermayenin dolaşır* (bir üretim döneminde tamamen tüketilen) kısmıdır.

Gelelim *artık değer*in tespitine; iPhone'un satış fiyatından *değişmez ve değişir sermaye* harcamalarını çıkartmak yeterli. ABD'de, iPhone 6 Plus 750 dolara satıldığına göre içerdiği **artık değer 507,5 dolar** olur. 650 dolara satılan iPhone 6'nın içerdiği **artık değer** ise **423 dolar**dır.

Bu telefonları üreten işçilere tahminen en fazla 4,5 dolarlık ücret ödemesi yapıldığına göre *değişir sermaye* miktarının da 4,5 dolar olduğunu varsayabiliriz.

Aşağıdaki şekilde her iki telefonun *değişmez sermaye (c), değişir sermaye (v)* ve *artık değer (m)* miktarlarını gösteriyoruz.

Artık bu telefonların üretiminde kullanılan emeğin hangi düzeyde sömürüldüğünü her ikisi için de **sömürü oranlarını** hesaplayarak ifşa edebiliriz:

– iPhone 6 => %9400
– iPhone 6 Plus => %11278

Baktığında görmek isteyen gözlere duyurulur.

30.11.2014; ***Sendika.org***

Büyümenin Pornografisi

ABD ekonomisi dolar bazında hâlâ dünyanın en büyük ekonomisi. 2014 yılı için GSYH'si 17,4 trilyon dolar. Dünya GSYH'nın %22,5'u, yani beşte birinden büyük. ABD ekonomisi tekledi mi, dünya ekonomisi cümleten çuvallıyor. Bu senkronizasyon küreselleşmenin, entegrasyonun, her türlü manipülasyona açık piyasalar egemenliğinin sonucu. Dolayısıyla, ABD'nin iktisat politikalarındaki değişiklikler şu ya da bu şekilde diğer ülkeleri etkiliyor, etkilemeye devam edecek.

2007'de su yüzüne çıkan yapısal iktisadi krizin artık aşıldığı, ABD ekonomisinin yeni bir büyüme dönemine girdiği propagandası yakın zamana kadar oldukça yaygındı. Yerli medyada da kabul görüyordu bu görüş. O sıralar, ABD Merkez Bankası'nın sıfırlanmış faiz hadlerini artık yavaş yavaş yükselteceği, dolayısıyla büyüme sonucu "ısınmaya" yüz tutmuş ekonomiyi yavaşlatacağı haberlerinden geçilmiyordu. Günümüzde ise, durumun değiştiğini, yeni bir küresel duraksama dönemine girildiğini en ortodoks iktisatçılar bile kabul ediyor. Medya da, her zaman olduğu gibi arkadan gelerek bu egemen görüşü yansıtmaya başladı. O zaman, soğukkanlı bir bi-

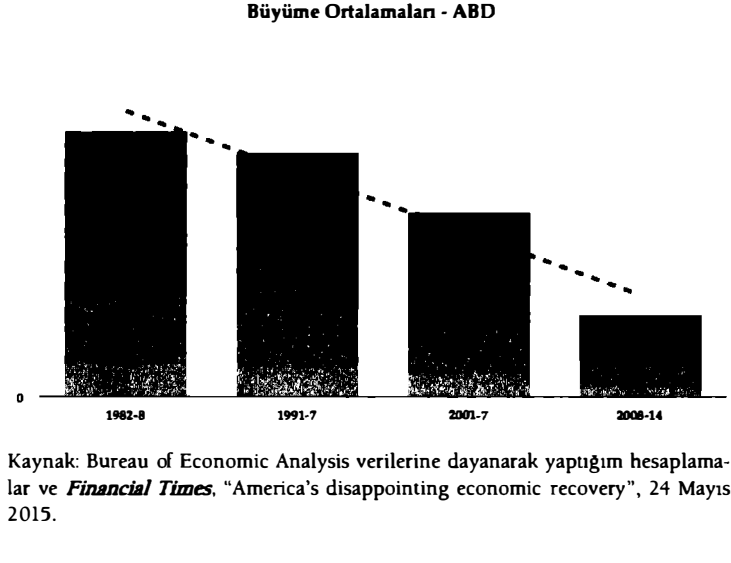
çimde duruma eğilelim ve "Bugün itibariyle gerçek durum nedir?" sorusu ile yüzleşelim. Çünkü, hem dünya ekonomisi hem de seçim sonrası o ekonominin batağına boğazına kadar batmış Türkiye için yaşananın tespiti hayati önem taşıyor.

Önce ABD'deki büyüme masalı ile başlayalım, ardından da *o kıtipiyoz büyüme*nin kime yaradığına bakalım. Bir hafta önce *Financial Times*, "America's disappointing economic recovery" (Amerika'nın hayal kırıklığına uğratan iktisadi toparlanması) başlıklı bir haber yayımladı. Yazıda, hem "büyümenin" ne menem bir şey olduğuna hem de ABD Merkez Bankası'nın izleyeceği politikalara ilişkin net değerlendirmeler vardı. Hep söylerim, *Financial Times*, yani sahibinin sesi, sermayeye lafı dolandırmadan, ne ise onu aktarmak zorundadır. Dünyanın her köşesinde CEO'lar, muhtemelen Türkiye hariç her yerde başkanlar, başbakanlar güne *Financial Times* ile başlarlar.

Büyümeye ilişkin HSBC'nin yaptığı ilginç bir gözleme de yer verilmişti yazıda: 1980'li yıllardan günümüze kadar ekonomik büyümenin tepe noktaları tespit edildikten sonra o yılları izleyen yedi yılın ortalama büyüme hızlarındaki çarpıcı düşüş. Düşüş o kadar çarpıcı idi ki gözlerime inanamadım, *Bureau of Economic Analysis*'in resmi verilerine dayanarak tekrar hesapladım. HSBC'nin gözlemi ile örtüşen sonuçları grafiğe dönüştürdüm, aşağıda veriyorum. Grafik, benim *kıtipiyoz büyüme* dediğim durumun vahametini, yorum gerektirmeyecek kadar gösterdiğini düşünüyorum.

Aynı yazıda ABD Merkez Bankası başkanı Janet Yellen'in itirafları da var! 2015'in ilk üç ayında sadece %0.2 "büyüyen" ABD ekonomisinin gidişatını nasıl gördüğü

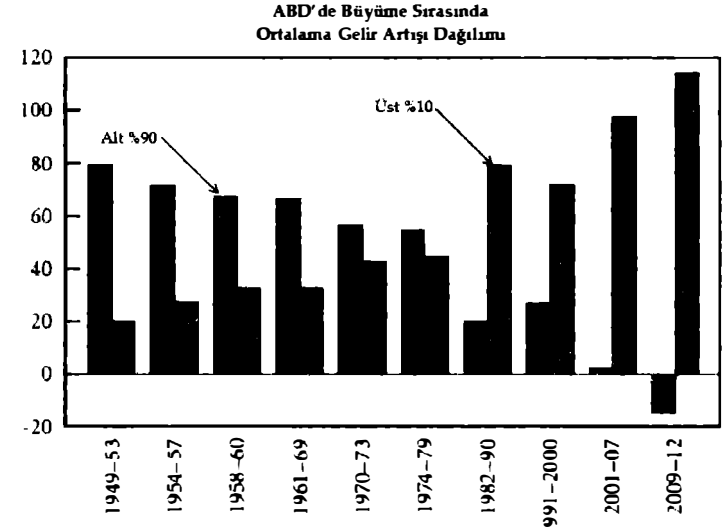
sorulduğunda Yellen: "*Bunca yıldır ekonomik projeksiyon yapma deneyimime dayanarak hangi spesifik tahmini yaparsam yapayım yanlış çıkacağına, hem de bayağı yanlış çıkacağına garanti verebilirim*" diyor! Bu açık sözlü ifade, **hükümet edilemez bir durum** ile karşı karşıya olduğumuzun ifşasıdır.

Kaynak: Bureau of Economic Analysis verilerine dayanarak yaptığım hesaplamalar ve ***Financial Times***, "America's disappointing economic recovery", 24 Mayıs 2015.

Artık *post-Piketty*, *post-biz %99'uz* çağındayız: "Büyüme, büyümedir, miktarı bizi ırgalamaz" deyip, cebini doldurmaya devam edenleri biliyoruz. P. R. Tcherneva'nın Growth for Whom? (Kimin için Büyüme?) yazısından aktardığım aşağıdaki şekil en az yukarıdaki kadar çarpıcı. Az olsun çok olsun her büyümenin bir şekilde paylaşılması söz konusudur. Dolayısıyla, nüfusun ne kadarının verili büyümenin sağladığı gelirin ne kadarını aldığı önem kazanır. Tcherneva da 1949'dan günü-

müze, ABD'deki büyüme dönemlerine tam da bu soruyu sorarak bakmış: Nüfusun en zengin %10'u ile geri kalan %90'ının büyümeden aldığı payların nasıl değiştiğinin seyri. 1949-53 büyüme döneminde nüfusun ezici çoğunluğu, %90'ı, %80 civarında gelir payı elde ederken, o günden bu yana bu pay sürekli düşerek son *kütipiyoz büyüme* döneminde (2009-12) ise bırakın kısmi pay almayı, aslında bir **gelir azalması** yaşamıştır! Aynı dönemde, sermayenin bu acımasız yoksullaştırma politikası yüzünden en zengin %10'un **gelir artması** ise absürt bir biçimde %116 seviyesinde gerçekleşmiştir. Buna da *kütipiyoz büyüme pornografisi* diyelim.

Kaynak: P R. Tcherneva, 2014. Growth for Whom?

Yine de bu yıl içinde, hatta Eylül'de ABD Merkez Bankası'nın faiz hadlerini yükseltmesini bekleyenler var.

Özellikle bizim tipimizde, yani dünya ekonomisine bağımlılığı derin, yabancı sermaye akımlarına mahkûm ülkelerde haklı bir telaş var. "ABD Merkez Bankası faiz hadlerini yükseltir ve de sermaye ABD'yi tercih ederse ne yaparız?" sorusunun yarattığı telaş. Bazı ülkelerde "acaba faizleri ne kadar yükseltirsek sermaye kaçışlarını önleriz?" tartışması başladı bile. İşte bu yarı panik ortamında olmayacak şeyler oluyor. **Sermaye kontrolü** bile, tabiri caiz ise küt diye gündeme geliyor. IMF, OECD bünyesinde bile bu "tehlikeli" politika tartışılmaya başlıyor (***Financial Times***, "Emerging markets ready themselves for Fed's acid test", 24 Mayıs 2015). Tıpkı, ABD hükümetinin dünyanın en büyük sigorta şirketi AIG'yi 2008 krizinin paniği içinde devletleştirmesi gibi.

Türkiye'de ise durum malum, Merkez Bankası'na "indir de, indir" halleri!

31.5.2015; ***Sendika.org***

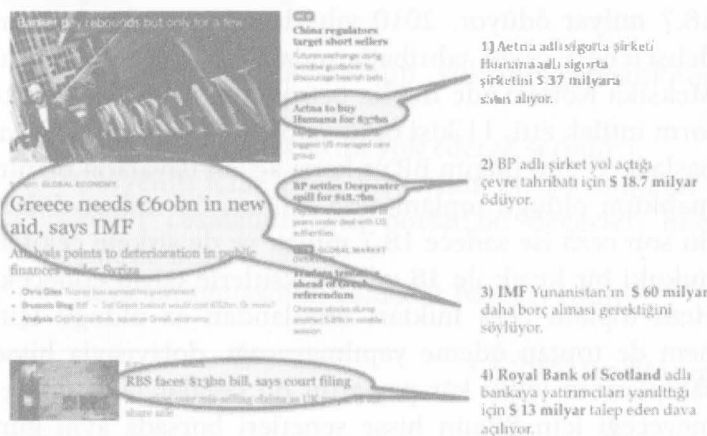
Photoshoplanmamış Kapitalizm

Bugün Yunanistan'da referandum var. Gelişmeleri uzaktan izleyenler bile bu son aşamada IMF'ye ödenmesi gereken 1,5 milyar avronun Syriza hükümeti tarafından ödenmediğini biliyor. Biraz daha yakından izleyenler, Yunanistan'ın önceki hükümetlerinin Troyka ile yaptığı ve basında genellikle "kemer sıkma paketi" diye adlandırılan, ama sonuçları itibariyle halkı yoksulluğa mahkûm eden anlaşmaların farkında. Daha da yakından izleyenler ise, Syriza'nın son 5 aydır süren müzakerelerde esas olarak önceki anlaşmalarla dayatılan koşulların yumuşatılmasını talep ettiğini ve Troyka'nın pek geri adım atmadığını da biliyor. Referandum öncesi yapılan kamuoyu araştırmaları halkın çoğunluğunun Troyka tarafından dayatılan pakete hayır diyeceğini gösteriyor. Öte yandan, durumun o kadar net olmadığını iddia edenler, her iki ihtimal üzerine farklı senaryolar geliştirenler de var. Referandum sonuçlarını değerlendirmeyi erteleyerek büyük resme bakacağız bu yazıda.

Büyük resmi, yani kapitalizmi, sık sık rastlanılmasına rağmen farkında olunmayan bazı özellikleriyle tanıtalım. Kapitalizm karşıtlığının fotomontaja ihtiyacı yok.

Olan biteni olduğu bittiği gibi veren yayın organları yeterince öğretici. İzlemek, izlemek için doğru gözlükleri takmak koşuluyla tabii.

Aşağıdaki fotoğraf ***Financial Times*** gazetesinin iki gün önceki (Cuma) birinci sayfasından. İşaretlediklerimi sırasıyla görelim.

No: 1, Aetna adlı sigorta şirketi Humana adlı sigorta şirketini **$ 37 milyara** satın alıyor. Rakamın büyüklüğü kendi içinde ilginç. Sadece o değil tabii. Var olan bir şirket var olan bir başka şirketi satın alarak büyümek ve ömrünü uzatmak istiyor. *Şirketler açısından* meseleye baktığımızda, satın alınan (Humana) yok olduğu için satın alanın (Aetna) daha güçlenerek hayatta kalmaya devam edeceğini görüyoruz. Vampir misali!

Toplum açısından (ABD) bu mübadeleye baktığımızda ise yeni bir yatırım yapılmadığı için yeni bir zenginlik, gelir yaratma olmayacağı da apaçık. Hatta, bu tür şirket alışverişlerinde genellikle çalışanların bir kısmı iş-

ten çıkartılacağı için söz konusu birleşmenin işsizlik yaratıcı etkisi de olacaktır. Kazananı yok mu bu satışın? Var tabii; şirketleri "evlendiren" aracı şirketler. Son olarak, bu sigorta şirketlerinin özelleştirmeler yolu ile palazlanmış sağlık sigortası şirketleri olduğunu da ekleyelim.

No: 2, BP adlı şirket yol açtığı çevre tahribatı için **$ 18.7 milyar** ödüyor. 2010 yılında ABD, tarihindeki en dehşetengiz çevre tahribatlarından birine maruz kaldı. Meksika Körfezi'nde İngiliz petrol şirketi BP'ye ait platform infilak etti, 11 kişi öldü ve petrol denize yayılmaya başladı. O gün bugün BP'ye karşı açılan davalarla BP'nin mahkûm olduğu toplam ceza miktarı 54 milyar dolar! Bu son ceza ise sadece 18.7 milyar ve de şirkete çekilen hukuki bir kıyak ile 18 yıllık taksitlerle tahsil edilecek. Hem toplam ceza miktarı umulandan az olduğu için hem de toptan ödeme yapılmayacağı, dolayısıyla hisse sahiplerinin yıllık kâr paylarını bu cezalar fazla etkilemeyeceği için BP'nin hisse senetleri borsada aynı gün %4.5 yükseldi. Yani, şirketin cezalandırılması borsadaki yatırımcıları daha da zenginleştirmiş!

No: 3, IMF, referanduma gitme kararı alındıktan sonra yayınladığı bir değerlendirme raporu ile Yunanistan'ın 60 milyar Avroluk bir borca daha ihtiyacı olduğunu bildiriyor. Nispeten masum bir haber gibi, ama borç kıskacını bilen biliyor.

No: 4, Royal Bank of Scotland adlı bankaya yatırımcıları yanılttığı için **$ 13 milyar** talep eden dava açılıyor. Bu banka da 2007 krizi öncesi benzerleri gibi iyi, kötü ne bulursa bir grup borçları paketleyip yatırımcılara *yepyeni finansal araçlar* kisvesi ile pazarlamıştı. Bu paketlerin pazarlanması sırasında Royal Bank of Scot-

land'ın yatırımcılara "yanıltıcı bilgiler" verdiği iddiası ile ABD dava açarak 13 milyar dolar talep ediyor! Zaten, bu bankanın da benzerleri gibi sahtekârlık sicili kabarık. Öğrenmek bir Googlelamaya bakıyor, tavsiye ederim.

"Kapitalizmin özellikleri nedir, nasıl çalışır?" diye merak ettik. Bir gazeteye baktık, oradaki dört haberin yalancısıyız.

- Halkı borç kıskacına alıp, yoksulluğa mahkûm eder;
- Vampir misali birbirini yok ederek serpilir;
- Çevrenin içine eder, kırk yılda bir sorumlu şirketler cezalandırılırsa borsadaki değerleri bile yükselebilir;
- Sahtekârlığı tasdikli bankalar baş tacı edilir.

5.7.2015; ***Sendika.org***

TÜRKİYE SİYASETİ

Eyüp Can, Dürüst Gazetecilikten Kastın Ne?

Seçimlerden iki gün sonra, ***Radikal*** gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Eyüp Can gazetesindeki seçim haberlerinden kopyaladığı iki adet fotoğrafı kendi köşe yazısına yerleştirip, okuyucularına bir ev ödevi verdi: *biri Cihangir diğeri Yenibosna'da çekilen şu iki aile fotoğrafına dikkatle bakın, önce iki fotoğraf arasındaki 9 farkı bulun sonra uzun uzun tek benzerliği bulmaya çalışın...* (***Radikal***, 14/06/2011) Eğer erken ayrılmamış olsaydım Cihangir'de çekilen fotoğrafta ben de olacaktım. Nitekim, ilişkin haberde adım geçtiği gibi televizyon önünde çekilmiş bir fotoğrafım da aynı haberde kullanılmıştı (***Radikal***, 13/06/2011). Dolayısıyla Eyüp Can'ın yazısındaki unsurlardan biri olarak yorum hakkımın doğduğunu düşünüyorum.

Eyüp Can'ın yazısının ertesi günü Cihangir'de çekilen fotoğraftakilerden Haşmet Topaloğlu da yorum hakkının doğduğunu düşünerek Eyüp Can'a bir mektup göndermiş. Can'ın köşesinden bir kısmını yayınladığı bu mektupta, Topaloğlu şunu söylüyor: *...bu fotoğraf gazetenizin seçim sonrası baskısında farklı kesimlerden seçim izlenimleri yansıtabilmek için bizzat gazeteniz çalışanları tarafından oluşturuldu. O karede yer alan her-*

*kes tek tek oraya **Radikal** gazetesinin haberinde yer alacaklarını bilerek ve aynı zamanda gazetenin editoryal bakışına güvenerek geldi ve pazartesi çıkan haberde de o evde ne konuşulduysa onları buldu. Ancak ne büyük bir gaflet içindeymişiz. Ertesi gün bizzat **Radikal**'in genel yayın yönetmeni haberdeki fotoğrafı sanki Cihangir'de bir eve kapıdan girip konuk olunmuş gibi yansıtarak bizleri ucuz ve sığ bir popülizmle köşesine taşıdı.*"

Yukardaki alıntının son cümlesinde ifade edildiği gibi "*ucuz ve sığ bir popülizmle*" Eyüp Can'ın köşesine malzeme olmak gerçekten rahatsız edici. Ama, aynı cümledeki "*...fotoğrafı sanki Cihangir'de bir eve kapıdan girip konuk olunmuş gibi yansıtarak...*" ifadesiyle ima edilen şey de çok rahatsız edici. İşte, o "şey" suçüstü yakalanmış belli bir gazetecilik anlayışının ta kendisidir.

Topaloğlu'nun mektubundan alıntılanan bölümleri dikkatle okuyanlar sözkonusu Cihangir fotoğrafındaki kişilerin (ben dahil) ***Radikal*** tarafından bir araya getirildiğini sezecektir. Bu tür bir mühendislikle haber yaratma fikri tabii ki sadece adsız ***Radikal*** *"çalışanları"* tarafından düşünülmemiştir. Eyüp Can'ın da bu tür, farklı semtlerde oluşacak farklı seçim tercihlerini fotoğraflarla süsleyerek haberleştirme cinliğini çok yaratıcı bir gazetecilik olayı olarak gördüğüne eminim. Planlanmış bile olsa, farklı haber/yazılarda çarpıtılmadan sunulan seçim sonuçlarına farklı tepkiler bir ölçüde mazur görülebilir. Şahsen benim de çağrılı bir haber unsuru olarak bu toplantıya katılmamın nedeni haberin yazarı Cem Erciyes'e bu bakımdan güvenmem idi. Nitekim, Erciyes'in haberi herhangi bir yanlış aktarım içermediği gibi, AKP'nin ilk saatlerde yüzde 55'i aşan oy oranına "çüş" şeklindeki tepkimi kullanacak denli dürüsttü.

O zaman suçüstü yakalanan gazetecilik anlayışı ve yanlış olan nedir?

- ön tasarım ile üretilen haber ve fotoğraf sahnelerine ilişkin "(h)*em ana gazete hem de* ***Radikal Hayat*** *gün boyu elimden düşmedi*" diyerek bu planlamada hiç payı olmayan bir editörün naif şaşkınlığı içinde olduğu izlenimini vermek;

planlama ile üretilmiş fotoğrafların tesadüfen çekildiği algısını yaratmakla kalmayıp, Cihangir'deki fotoğrafı, hiç kimsenin ailesinden herhangi bir fert olmamasına rağmen "*aile fotoğrafı*" diyerek tahrif etmek, imada bulunmak;

gerçek Türkiye'yi tanımadığı düşünülen ***Radikal*** okuyucularını, güya Metin Üstündağ'ın ısrarları üzerine yazılmış köşe yazısındaki banal bir ev ödeviyle eğitmeye çalışmak.

Eyüp Can yeni ***Radikal***'in Genel Yayın Yönetmeni olduğu sıralarda yazdığı bir yazıda "***The New York Times*** *gazetesinin 4. kuşak patronu Arthur Sulzberger'le bir akşam yemeği*" yediğinden bahsederken Sulzberger'e "*kalite ve yaratıcılığı anlıyorum 'dürüst gazetecilik'ten kastınız ne*" diye sorduğunu da ağzından kaçırmıştı (***Radikal***, 26/10/2010). Bir gazete yönetmenine bu tür bir sorunun yakışıp yakışmadığı konusuna girmeye gerek yok. Ama, Eyüp Can'ın 14 Haziran'daki çift fotoğraflı yazısını bir kez daha okumasında büyük yarar var. Sulzberger'in "dürüst gazetecilik" sorusuna verdiği cevabı hatırlayarak...

18.6. 2011; ***Birgün***

Sivil Anayasa Yetmez

Eskiden solcular 12 Eylül darbesi ile 24 Ocak kararları arasında ilişki kurarlardı. Solcuların eskiden yaptıkları bir çok şey gibi bu ilişkilendirme çabası da tedavülden kalktı.

Yeni solcular çözümlemelerini siyaset kertesine, yani iyi politika/cı-kötü politika/cı ikilemine ya da kültür kertesine, kimliklere duyarlılık-duyarsızlık ikilemine yaslandırır oldular. Klasik Marksizmin olmazsa olmazı maddi hayatın yeniden üretiminin dinamikleri, hareket yasaları, iç çelişkileri, piyasanın ve rekabetin acımasız kuralları, üretim araçlarının özel mülkiyeti gibi unsurlardan müteşekkil ekonomik kertenin belirleyiciliği, asliliği unutulur oldu. "Unutulursa unutulsun, halis Marksizmi savunmanın sırası mı şimdi?" diyerek dudak bükenler çoğunlukta. Demokrasi ve barışın aciliyetinin farkına varamadığımız suçlaması da cabası!

Oysa, durum tam da tersi. Yani, demokrasi ve barışın tesisi son derece acil, hatta Kürt özgürlük hareketinin eriştiği kıvam ve Türkiyeli sosyalistlerle kurmaya çalıştığı ortaklık yüzünden de her zamankinden daha muhtemel olduğu için ekonomik kertenin belirleyiciliğini göz ardı etme lüksüne sahip değiliz.

Bu uyarı tabii ki, gevşek anlamıyla solculuk yapanlara, tanrının sadece kendilerine zamanın ruhunu herkesten daha iyi okuma hassası bahşettiği sevgili kullarına değil. Niyetimiz, Marksizmle bağlarını koparmamış, sosyalizm ufkunu sadece kendi yaşam süresiyle sınırlamayanların ihtiyaç duymaları gereken bir alana dikkat çekmek.

24 Ocak kararları denilen kararlar Türkiye ekonomisinin vahşetini beğenmeyip, dünya ekonomisinin daha da vahşi dinamiklerini hemen-şimdi-hızla nasıl tesis ederim diye yanıp tutuşan Turgut Özal'ın ABD patentli projesidir. Bu projenin özü kapitalizmin iki asli öğesine, sermaye ile emeğe ilişkin tavrında ve bu kesimlere ilişkin uygulamalarına bakıldığında kabak gibi ortadadır. Sermaye, her yerden her yere en düşük maliyetle akacak, sınırsız özgürlüklere sahip olacak, emek ise oturduğu yerde sus pus oturacak, kafasını kaldırdığında dipçiği yiyecektir. Süslü püslü, ne idüğü belirsiz dalgalı kur uygulaması, esnek emek piyasası vb. banal teknik terminolojinin arkasındaki çıplak gerçek budur. Bu yüzden, bence içinde bulunduğumuz en-vahşi-kapitalizmin 1 nolu mimarı Özal'dır, başımıza gelenlerden Evren'den daha çok sorumludur. Bu yüzden de benim can düşmanımdır.

Şimdi bu Özal'ın, müteşebbis şişman oğlu Ahmet Özal Irak Kürdistan'ında baş tacı ediliyor. Geçtiğimiz hafta gazetelerden düşmedi. Binlerce konut inşa etmiş; hem de tamamını devletin satın alma taahüdü ile. 40 bin dolara üretilen evleri Kürt hükümeti 50 bin dolara satın alıyormuş: bunun Türkçesi, maliyetin yüzde 25'inin işçi giderleri olduğu varsayımıyla, yüzde 100 sömürü oranının gerçekleşmesi demektir.

Yetmemiş, daha da çok konut inşa etmek üzere yeni ihalelere girmiş genetiği dinamik Ahmet Bey; onları da 80 küsür şirketle yarışarak (!) kazanmış. Durmak bilmiyor anlayacağınız: "Biriktiriniz, biriktiriniz! İşte, Musa da bu, peygamberler de bu!"

Türkiyeli sosyalistlerle Kürt özgürlük hareketinin bileşenleri her türlü sistematik teröre rağmen seçimlerde muazzam bir başarı kazandı. Hem seçim propogandaları sırasında hem de hemen seçimler sonrasında en çok öne çıkan tema 12 Eylül Anayasası'nın ilgası ve yeni bir Sivil Anayasa yapmanın aciliyeti. Bu bağlamda da yeni Anayasanın haklı gerekçelerle olmazsa olmaz yenilikleri arasında en başta Kürt dilinde eğitim (kültürel kerte) ve demokratik özerklik (siyasi kerte) öne çıkıyor. Sonrası? Bu haklar yeterli mi? Bunlarla ne yapılacak ve nasıl yapılacak?

İşte tam da bu bağlamda yukarıda bahsettiğim ekonomik kerteye ilişkin tercihlerin yeni Anayasa yapımında da gündeme gelmesi gerekiyor. Çünkü, karşı cenah, yani sermaye ve piyasa yanlıları yeni Anayasa ile en vahşi kapitalizmin en konsolide hukuki çerçevesini kurma hazırlıklarını yapmış, TÜSİAD'ı ile, TİSK'i ile güçlerini tahkim etmiş vaziyette.

Kısacası, sosyalistlerin, eğer yapılırsa, yeni Anayasaya sermayenin özgürlüğünü sınırlayan, emek örgütlenmesinin önündeki bütün engelleri kaldıran, sosyalizme geçişi hedefleyen bir zihniyetle yaklaşması gerekiyor. Sivil Anayasa yetmez, emek dostu Anayasa gerek bize. Yoksa, Özal'ın torunlarına yem oluruz, bizden söylemesi.

25.06.2011; ***Birgün***

Çılgınlık Halleri: Savaş ve Kriz

Bugünkü (Cuma) gazetelere göz gezdiriyorum:

"*Beşiktaş'ın İspanyol yıldızı Guti, attığı golün ardından Beşiktaş formasının üzerindeki Türk bayrağını öptü. Beşiktaş'ın bir diğer yıldızı Almeida ise attığı üçüncü golün ardından asker selamı verdi...*

Bayrak, asker selamı, sonumuz hayırlı olsun...

Egemen Bağış, Ajda Pekkan'la basına kapalı başbaşa icra ettiği toplantı sonrasında düzenlenen basına açık toplantıda açıklıyor:

"*Ajda Hanım bu akşam Sayın Başbakanımızın davetine icabet ederek, Başbakanımızla birlikte Somali'ye gidecek. Orada yaşanan insanlık dramını kendisi bizzat gözlemleyecek ve bununla da kalmayacak. Türkiye'de Somali konusunda gerçekten acıları paylaşan birçok partnerle birlikte bir organizasyonun öncülüğünü de yapacak.*"

Dramın bizzat gözlemlenmesi, birçok partnerle yapılan organizasyonun öncülüğü, sonumuz iyice hayırlı olsun...

18 Ağustos Perşembe, saat 11.30, İstanbul'da Barış Meclisi basın toplantısı yapıyor. Tek bir mesaj var: *Savaşı durduralım, oturalım, konuşalım.* Gazetelere bakıyorum, ***Cumhuriyet***'te, ***Radikal***de, ***Taraf***'ta basın toplantısından tek bir kelime bahis yok. Ajda Pekkan, Guti, Almeida'dan tabii ki bahis var. Onları atlamamışlar, Barış Meclisi'nin açıklamasını unutmuşlar!

Radikalde Avni Özgürel "*Vurduk, bitti mi?*" başlıklı bir köşe yazısı yazmış. Başlıkta "*vurduk*" oldu mu, yazıda ağzı ile kuş tutsa, kurmaya çalıştığı dengenin yarattığı mide bulanmasını teskin edemeyeceğini göremiyor.

Vurduk vb. çılgınlığı yayılıyor...

ꕥ

Taraf'ta Murat Belge'nin "*Kriz!*" başlıklı yazısını okuyorum: "*Bugünlerde sosyalizm konusunda daha fazla yazmak istiyorum. Bu, yalnız içimden gelen, "ne hikmetse!" denecek bir şey değil sanki. Yaşadığımız nesnel hayatın bu ihtiyacı, şu son on, yirmi yıldır olmadığı gibi, önümüze koyduğunu düşünüyorum- buna seviniyorum da.*

Kapitalizmin yeni bir krizinin içindeyiz. Şüphesiz bu da, dediğim ihtiyacın ortaya çıkmasına yol açan etkenlerden biri. Ben gene de bu "kriz" edebiyatına pek fazla kapılmamaktan yanayım...

Muhtemelen "*kriz edebiyatı*"ndan kastedilen benim gibilerin yazdıkları. 2008'de bir ara ben de sosyalizm konusunda daha fazla yazmak istemiş olmalıyım ki, kriz üzerine bir yazımı şöyle bitirmişim:

...önümüzdeki yıllar sosyalizmin cazibesini arttırabileceği gibi, barbarca düzenlerin de dayatılma ihtimalini besleyebilecek toplumsal, siyasal ve ekolojik gelişmelere, hatta insanlığı yok edebilecek çılgınlıklara gebedir. Eğer yok edilmezse, insanlığın geleceği, tek tek insanların kendilerini aşan dinamiklerin şuuruyla davranabilen örgütlülüklerinin eseri olacaktır. Yaşadığımız derin kriz, bir yandan bu geleceği tahayyül ederken, bir yandan o örgütlülükleri kurma imkânını veriyor."

İnsanlığı yok edebilecek çılgınlıklara gebe olma eşiğini aştık, bizzat içindeyiz.

Geçen Pazar (14 Ağustos) akşamı NTV'de krizlerin tarihi üzerine Mahfi Eğilmez, Çağlar Keyder ve Sungur Savran'ın konuk olarak katıldığı bir program yayınladı (http://video.ntvmsnbc.com/#tarih-konusmalari-14agustos-2011.html). İzlenmeye değer çok iyi bir programdı. Özellikle, program boyunca Marksist analizin zenginliğini ve açıklayıcılığını çok yetkin bir biçimde sunan Savran'ın "kehanetleri" karşısında, sonunda çözümün ancak kapitalizmin dışında, sosyalizmde olabileceğini eski Hazine müsteşarımız Mahfi Eğilmez'in bile kabul etmesi bayağı ilginçti. Savran, krizin bizzat kendisinin (ve bence, bir ölçüde Belge'nin hafife aldığı krize ilişkin "edebiyat"ın da) gündeme, sistemi sorgulayan soruları, dolayısıyla sosyalizm alternatifini getirdiğini vurgulamasından sonra, programın yöneticisi Oğuz Haksever soruverdi:

-Mahfi Bey, siz ne diyorsunuz bu sosyalizm fikrine?

Mahfi Eğilmez'in cevabı, bugünlerde sosyalizme duyulan çaresiz "ilgi"nin alameti farikası gibiydi.

Şu cümle çıkıverdi Mahfi Beyin ağzından:

-Tabii, niye olmasın. O da bir alternatif. Kapitalizmin içinde bir çıkış yok. Oturup düşünüyoruz burada bir çözüm yok...

Cenah genişliyor, hadi hayırlısı.

20.8.2011; ***Birgün***

İran, Fahri Doktora

İki konu var değinmek istediğim. Daha ciddi olanı ile başlayalım: İran parası Riyal'ın dolar karşısında değer kaybetmesi ve hiper-enflasyon tehlikesi. Ortalık toz duman. Bir yanda, yedi düvele "saldırabilirim ha, bak, TBMM'yi de arkama aldım" manasına gelen tezkeresi eline tutuşturulmuş AKP. Öte yanda, seçim telaşına düşmüş, ikisi de İran'ın can düşmanı olan ABD ve İsrail. Obama hükümeti 2010'dan beri, İran'ın nükleer programının bomba üretimine dönük olduğu iddiası ile, İran'a ticari ve finansal ambargo uyguluyor. Batılı ülkeleri de arkasına almış vaziyette. AKP ise tam anlamıyla kıvırtıyor. Ambargoyu destekler gibi yaparken enerji ihtiyacını İran'dan karşılamaya devam ediyor. Ödemelerini ise bankalar aracılığı ile dolar bazında değil de altınla yapıyor. Alan memnun, satan memnun. Tabii, ara sıra ABD'nin yaptığı uyarıları dikkate almazsak. Nitekim elimizdeki son verilere göre, Ağustos 2012 itibariyle AKP'nin şimdiye kadar çokluk doğrudan İran'a yaptığı altın ödemelerini Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) bankaları aracılığı ile yaptığı anlaşılıyor. Mustafa Sönmez'in belirttiğine göre Ocak-Ağustos arası, yani 7 ay boyunca BAE'ye yapılan toplam altın ihracı 150 milyon dolar iken birden

sadece Ağustos ayında 2 milyar dolara yaklaşmış. İran'a doğrudan ödeme sevimsizleşmiş anlaşılan, aniden BAE yolu tercih edilmiş (*Cumhuriyet*, 5 Ekim).

ABD ve İsrail ise, Riyal'in sadece Eylül'ün son haftasında dolar karşısında %40 değer kaybedişini nihayet ambargonun etkisini gösterdiğine bağlıyor. Bu da, tam seçim öncesi her iki ülkenin de tekrar seçilme telaşındaki siyasilerine, destekledikleri bir politikanın nihayet bekleneni(?) ürettiğini söyleyebilme imkânı veriyor. Riyal'in değer kaybedişinin ne kadarının ambargo etkisi yüzünden, ne kadarının iç ve dış spekülatif hareketlilik ya da manipülasyonlar yüzünden olduğunu kestirmek mümkün değil. İran'ın yabancı bankalarda dondurulmuş döviz rezervleri, gıda dahil ithalata bağımlılığı, dolayısıyla Riyal'in değer kaybı yüzünden giderek daha fazla harcama ile ihtiyaçlarını giderebilme durumu ister istemez enflasyonu körükleyecek. Bu mekanizmanın etkisi yüzünden İran'ın nükleer programından vazgeçeceğini ummak naiflik olur. Olan, geliri sabit sıradan İranlı'ya olur. O da ayaklanırsa ne olur, bilinmez. Geçen sefer, insanlık tarihinin gelmiş geçmiş katılımı en yüksek halk devrimini yapmışlardı.

Fahri Doktor Erdoğan

Daha az ciddi, hatta gayri ciddi olana geçelim. Bu memleketin üniversiteleri acayip, başbakanı ise daha da acayip. Sanki fahri doktora verecek adam/kadın kalmadı, sen kalk Tayyip Erdoğan'a yirmi-bilmem-kaçıncı doktorayı ver. Dünyanın bütün ülkelerine (potansiyel) savaş açma iznini AKP takımına ve gözü dönmüş MHP'ne onaylatışını kutlarcasına. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde, bu

son ünvanı kabulü sırasında Erdoğan: "*Ben bu şehre âşığım, sevdalıyım. Burada doğdum, büyüdüm... Bugün kentsel dönüşüm için binaları yıkmaya başlıyoruz*" demiş. Doktor ya, bir bildiği vardır, âşık olduğu şeyi kesip biçme hakkını sorgulayacak değiliz.

Konuşma uzun, her iki cümleden biri çerçeveletilecek cinsten. Üniversite eğitim, öğrenim kurumu ya, Erdoğan bu konulardaki engin ufkunu, donuna kadar aranmış, seçilmiş öğrencilerle paylaşmadan edemiyor: *işte 5,5 yaşında bir çocuk eğitim görebilir mi gibi ifadeler kullanılıyor. Halbuki ben biraz ileri gideceğim, ben biliyorum ki her canlı anne karnında eğitim almaya başlıyor. Beslenme eğitimini orada almaya başlıyor canlı.* Yoruma gerek yok, her şey çok açık, bilmiyorsanız susun, ağzınızı açmayın türü bir "bilgi."

Gelelim zeka ve 18 yaş meselesine. "*Bizim Hans'tan Helga'dan geri kalır ne yanımız var? Biz onları aşabilecek zekaya sahibiz... Bize bakan heyecan bulsun, aşk bulsun, başarmak için her şeye sahibiz. Yeter ki inanalım*" Herkesten daha zekiyiz, tek eksiğimiz yeterince inanmamak! Kaldı ki, onların eksikleri sayınakla bitmez, al sana en başta geleni: "*Birbirinizden asla kopmayın. Batının yıkılışı buradan gelecektir... Çünkü onlar 18 yaşından itibaren iki kardeş aynı evin içerisinde oturmuyor... Ama bizde böyle olmamalı.*" Kıssadan hisse, Batı'yı yakalamaya çalışalım, ama dikkatli olalım, oralardan bize cazip gelebilecek her şeyi kapmayalım. Süpermarkete gider gibi yapalım, nasıl iyi deterjan var, kötü deterjan var. Batı'nın da bize uygun yanlarını alalım, gerisi raflarda kalsın. Derin, fahri doktorlara yaraşır bir tavsiye. Doktora verenler düşünsün.

07.10.2012; ***Birgün***

Şuursuz Devlet

Devlet şuursuzlaşabilir. Türkiye'de yaşanan budur.

Zorlama ayrımlar moda oldu. Bunlardan biri de devlet ve hükümet ayrımı. Şöyle laflar çok ediliyor: "*Biz devletin bekası için hükümetimizi (iktidarımızı) feda edebiliriz*," ya da "*hükümetler gelir gider, devletimiz kalıcıdır.*" Bu tür kullanımlarda genellikle kastedilen, 1923 yılında kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'dir. O da, sınırları uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş, diğer ülkeler tarafından tanınmış bir **ulus-devlet**tir.

Oysa, devletten söz edildiğinde, aslında belli grup ve sınıfların çıkarlarını korumak, gözetmek ve de gerektiğinde elindeki silahlı gücü kullanmak üzere tasarlanmış bir makinadan söz ediyoruz. Hükümet ise, hem bu makinayı kullanan hem de makinanın parçalarını (bakanları, askerleri, polisi, üst düzey bürokratları, v.s.) sık sık değiştirerek amacına uygun modifikasyonlar yapan siyasi partinin uzantısıdır. Bu şekilde görüldüğünde hükümet ve devlet iç içedir, neredeyse aynı şeydir. O zaman, bu yapıya, **ulus-devlet** misali **hükümet-devlet** gibi bir ad yakıştırabiliriz.

Şuurlu hükümet-devlet, ya da kısaca devlet, yaslandığı, beslendiği sınıfları bilen, onların çıkarları ile uyumlu davranan devlettir. Şimdi, Allah aşkına son dönemlerdeki davranışlarına baktığımızda, AKP devletinin icraatlarını şuurlu bulmak mümkün mü? Gözü dönmüş partizanlara değil tabii bu soru. Biraz haberleri izleyen, saçma sapan kabadayılıkların kanlı savaşlara dönüşmesinden tedirgin olanlara. Onlar için cevabın net olması gerekir. AKP devleti bayağı şuursuzlaşmıştır.

Bir iki somut kanıt. Suriye politikası ile başlayalım. Orta Doğu'nun en gerici, aile bazlı rejimlerini arkana alıp demokrasi çığırtkanlığı yapmak, tankları, topları sınıra yığmak akla, izana sığar mı? Türkiye'nin askeri donanımını bildiğini söyleyenlerin yalancısıyım: Sınırdaki 250 tank, tamamının kullanılır durumda olup olmadığını bilmediğimiz toplam tankların aşağı yukarı %20'si imiş; Suriye hava koruma sistemini aşabilmek için ise en az 600 cruise füzesine ihtiyaç varmış, vs. Kaldı ki, daha donanımlı olsan ne olacak? Rusya, ikide bir "*otur, oturduğun yerde*" demiyor mu? Şuursuzluk, "*Rusya'ya da gerekirse kafa tutarım*" derecesine mi yükseldi yoksa? Bırakalım askeri çatışmanın anlamsızlığını, bu toplumun ısınmak, yemek pişirmek, hatta elektrik üretmek için Rusya'dan her gün aldığı doğal gaza bağımlılığını, ciddi bir gerginlik durumunda bunun kesilme ihtimalini de mi düşünemeyecek kadar şuursuzlaştılar? Hangi egemen sınıf ve tabaka kapitalist çarkın enerjisizlikten durmasını ister?

TBMM'den geçti geçecek sendikal hakları güdükleştiren yasaya ne demeli? Aslında, bu son cümle doğru olmadı. Çünkü, sendikal hakları güdükleştirilen sadece emekçiler, çalışanlar. Bir de işverenler sendikası var ma-

lumunuz. Yani patronlar ve burjuvalar sendikası! Emekçilerin sendikal hakları güdükleştirilince, işverenlerin sendikal hakları geliştirilmiş oluyor haliyle. Sermaye yanlısı AKP için bu kadarı şuurlu gibi. Ama yasanın ayrıntılarında ölçünün iyice kaçtığını görüyoruz.

Sadece bir tanesini kaydedelim. 30 işçiden az işçi çalıştıran iş yerlerinde sendikal faaliyetlere katıldığı gerekçesiyle işten çıkartılanlara tazminat ödenmesi zorunluluğunu kaldıran yasal "düzenleme." Aklı başında herkesi şaşırtacak, kaba saba, şuursuzluk derecesinde işçi düşmanlığı.

Çalışma Bakanı, "*nedir bu değişiklik, nereden çıktı*" diye soranlara, kalkmış, utanmadan "*bu düzenlemeyi İşveren Sendikaları talep ettiği için*" yapmak zorunda kaldıklarını söyleyerek savunma yapmış. Üst düzey makina parçasında üst düzey şuursuzluk!

14.10.2012; ***Birgün***

Açlık Grevleri ve Sol Siyaset

Başladığından bu yana değişik tarihlerde süresiz ve dönüşümsüz açlık grevine katılan tutuklu ve hükümlülerin sayısı 700'e yakın. Greve ne zaman başladıklarına ve minimum beslenme (tuz, su, şeker vs.) koşullarına bağlı olarak, grevcilerin bir kısmı bedenlerinde kalıcı hasar bırakacak, hatta onları ölüme götürecek eşiği geçmek üzere. Hayatlarını başkalarının hakları ve barış için adamaya kararlı bunca grevcinin taleplerine, sanki bu eşiğin geçilmesini beklercesine, nihayet medya da yer vermeye başladı. Şüphesiz bu süreçte başından beri talepleri gündemde tutmaya çalışan kesimlerin rolü de yadsınamaz. Açlık grevinin medyada kısmen bile yer almasına dayanamayan (T. Günersel'in tabiriyle kabil-i hitap olmaktan çoktan çıkmış) Tayyip Erdoğan, İdris N. Şahin ve benzerlerinin sataşmaları, devirdikleri çamlar da paradoksal bir biçimde hem medyanın hem de halkın taleplere gösterdiği ilgiyi artırdı.

Bu bağlamda, 1 Kasım'da bir grup aydın Taksim'de bir otelde bir araya gelerek grevcilerin taleplerini ve durumun vehametini dile getirdi. AKP hükümetini göreve davet etti. İşte bu "AKP'yi göreve davet etme" tarzı üze-

rine ilkin toplantıda bazı dostlarımla, daha sonra da Facebook sayfamda paylaştığım gözlemimi aktarmak istiyorum. Dedim ki: *"Yaşar Kemal ile Tarık Günersel'in konuşmalarını çok beğendim. Diğer bazı konuşmalarda öne çıkan bir vurguyu beğenmedim ve siyaseten içinden geçtiğimiz konjonktürün doğru değerlendirilemeyişinin tezahürü olduğunu düşünüyorum. Neydi bu vurgu? AKP zaten anadilde savunma hakkını gündeme almışmış, hatta Erdoğan'ın kendisi gerekirse Öcalan'la da görüşürüz demişmiş. Zaten, ölüm orucuna yatanların talepleri de buymuş. O zaman AKP dediğini yapsınmış vs. vs. Bu argümantasyon aydın deformasyonudur: Söylenenler ile yapılanlar arasında çelişki bulmanın şehveti içinde açlık grevindekilerin politik taleplerini bir başka siyasetin lafzına mahpus ettiğinin farkında olmaksızın, hâlâ o siyasete doğrusunu göstererek, ondan medet ummaktır. Konjonktürün gerektirdiği siyaset tarzı otonom davranmaktan geçmektedir."*

Grevcilerin taleplerine cevap verebilecek otorite şüphesiz AKP hükümetidir, daha doğrusu, bakanlardan ikide bir adeta "şöförüm," "ahçım" tonlaması ile bahseden Erdoğan'dır. Peki, bu kişinin, bırakın diğer meseleleri sadece Kürt sorununa ilişkin sicili umutlu olmayı gerektiren bir nitelikte midir? Hadi sicilini geçtik, ruh hali müsait midir taleplere cevap vermeye? Etrafındaki kadronun kalitesi de ***Yeni Akit*** güvenilirliğine endeksli "kuzu kebap" saldırısını dizayn edip Erdoğan'ın ağzına yerleştirme düzeyindedir. Şimdi, kalkıp bu kişiye "daha önce şunu demiştiniz, bunu demiştiniz, unutmuş olmalısınız, sizi tutarlılığa davet etmek istiyorum" demenin alemi var mı? Yoksa, yeni bir "yetmez, ama evet" durumu ile mi karşı karşıyayız?

Sıra geldi AKP'ye çelişkilerini göstererek, sözünün eri olmaya davet ederek değil de, otonom davranarak geliştirilebilecek somut siyaset tarzına. Otantik bir örnek verelim; öneren, bu tartışmanın dışından bir ses, bölgeden, ***Cennetin Kayıp Toprakları***'nın yazarı Yavuz Ekinci: "*Gazetelerde ve internet haber portalında köşesi olan yazarlar, köşelerinde belirlenmiş bir günde birer tutsak mektubu yayınlarsa ne güzel olur. 683 tutsak açlık grevinde. Sayılara hapsettiğimiz insanları anlatamayız. Çünkü en hikâyesini bilmediklerimize düşman kesiliriz.*"

Ekinci'nin çağrısına ses verelim, tutsakların sesini yayalım. AKP hükümetini, grevcilerin taleplerini, kitabi, naif argümantasyonlarla değil geniş halk desteğiyle kabul etmek zorunda bırakacağımızı unutmadan.

ꕥ

Ben Emel Gültekin,

14 Mayıs 1984 Amed Bismil doğumluyum. 15 Aralık 2010'da tutuklandım. Anadilimde savunma yapmak istedim fakat reddedildim. Savunmam alınmadan örgüt üyeliğinden 7 buçuk yıl ceza aldım. Yaklaşık iki yıldır cezaevindeyim ve darbe sonucu oluşan fiziksel rahatsızlıklar yaşamaktayım. Damarlarımda ciddi ezilmeler ve zedelenmeler mevcuttur. Hakikat aşkının özgür yaşama yaklaştığı bir dönemden geçiyoruz. Böyle kutsal bir eylemde insanlık adına verilen bu savaşta bedenini ölüme yatırmak benim, bizim için onur verici ve büyük bir anlam taşımaktadır. Biz yaşamayı ve yaşatmayı uğrunda canımızı verecek kadar çok hissediyor ve seviyoruz.

4.11.2012; ***Birgün***

İdam Cezası Heyezanı...

Tayyip Erdoğan nabza göre şerbet vermeyi, hele deplasmanda ise hiç ihmal etmiyor. Medyanın neredeyse tamamı AKP işgali altında, dolayısıyla Türkiye başbakanının sağa sola gidişlerini, attığı salvoları ilgilenmesek de mecburen bilmek zorundayız. Kendileri bir kaç gündür Endonezya'daydı, malumunuz. Yine malumunuzdur, Endonezya müslümanı en bol ülke. Türkiye ise müslüman sayısında bayağı gerilerde, sekizinci imiş! Bırakın 3 çocuk teşviğini, 5 çocuk şikesi bile Endonezya'yı yakalamaya yetmiyor. Toplantının başlığı da global bilmem ne olunca Erdoğan fırsatı kaçırmayarak Birleşmiş Milletler'den giriyor, idam cezasından çıkıyor. Arada Norveç'e giydiriverme de cabası.

AKP hükümeti, açlık grevcilerinin kararlılığı, taleplerin haklılığının giderek yaygın kabulü karşısında sıkışmış vaziyette. İdam cezasını geri getirmeyi düşünecek denli hezeyan içinde. Ruh hali böyle olunca, Suriye vesilesiyle BM'e çatıp Norveç'te 77 kişiyi öldüren Anders Behring Breivik'in alabileceği en yüksek cezaya mahkûm olmasına bozularak, lafı idam cezasına getirivermek insana normal geliyor olmalı! Nitekim, Erdo-

ğan, Avrupa'nın idam cezasını kaldırmış olmasını gerilik addederek, "bakın Hindistan'a, Çin'e, Endonezya'ya, hatta Amerika'ya, orada idam var ama" deyiverdi. İlginç "tesadüf" bu 4 ülkenin de BM Genel Kurulu'nun 2007, 2008 ve 2010'da almış olduğu idam cezasına global morotoryum kararına karşı çıkmış olmaları.

Tabii, özellikle bugünlerde, yurtiçi yurtdışı demeden olguları çarpıtan üsluba alıştık. Malum atışlar: "sadece 1 kişi açlık grevinde," "içeridekiler açlık grevinde, dışarıdakiler kuzu kebapta," "halk idam cezasını geri getirmemizi istiyor" vs. Bu sefer de, idam cezasını desteklemek niyetiyle, varsın birileri Avrupa'ya karşı idealize edilen 4 ülkeyi ayaküstü aynı kefeye koymuş olsun. Bu arada, Hindistan ve Endonezya'da idam cezasının çok seyrek uygulandığı, ABD'de 17 eyaletin idam cezasını kaldırmış olmaları gürültüye gelirse gelsin. Önemli değil, yeter ki, o an kurtarılsın, gözler boyansın.

Geçen hafta Yavuz Ekinci'nin, köşelerde açlık grevcilerinin mektuplarına yer verilmesi önerisine uymuştum, bu hafta da devam ediyorum. Memleket kaynıyor, Adalet Bakanlığı hâlâ anadilde savunma hakkını sağlayacak yasal değişiklik için bir yandan Erdoğan'ın uçağını bekliyor, bir yandan da "koster bozuk" yalanına devam ediyor. Allah akıl fikir versin!

Ne demişti Ayşegül Devecioğlu Bianet'teki son yazısında? *"...Bu şehirde yas tutmayı bilen bir köpekçik var. Hâlâ bir umudumuz var"* (tinyurl.com/ahknv9v).

Ben Dilşah Kocakaya,

Lise öğrencisiyken 2008'de gözaltına alınarak tutuklandım. Üniversitede arkeoloji bölümü öğrencisiyim; ancak 4 yıldır gizli tanık ifadesi yüzünden tutuklu olarak yargılandığım için okuyamıyorum. Cezaevlerinin dolup taştığı böylesi bir süreçte tutuklu olmayı yargılamıyorum. Zira Türkiye'nin olağanlıklarından birini yaşıyorum, yaşıyoruz. 18 yaşında cezaevine girdim ve şu an 22 yaşındayım. Çocukluğumdan gençliğe uzanan yıllarımı cezaevinde geçirdim, geçiriyorum. Mahkeme salonlarında adaletin hangi mülkün temeli olduğunu sorgulayarak büyüdüm. Kürt-Zaza bir anne babanın çocuğuyum. Ancak okuduğum yıllarda anadilimi kullanamadığım için unutmanın eşiğine gelmiş bulunmaktayım. Bugün 51 gündür İmralı duvarlarını parçalamak ve annemin sütü gibi hakkım olan anadilimi tüm kamusal alanlarda kullanabilmek için süresiz-dönüşümsüz açlık grevindeyim. Annelerimiz alanlarda çocuklarımız ölmesin, biz ölelim diye çağrıda bulunuyorlar. Annelerimizle kendi dilleriyle konuşabileceğimiz günleri getirmek ve tecridi paramparça etmek için ölümü öldürmeye yol alıyoruz. Tarih, direnenlerin kazandığını bir kez daha gösterecektir.

11.11.2012; ***Birgün***

Gençlik Hareketlenirken...

Tayyip Bey ODTÜ'ye ait her şeyi "**kötü**" buluyor ya, iyisinin nasıl olması gerektiğini de söylemeden edememiş:

AK Parti'nin gençliği bilgisayarıyla dolaşacak. O tuşlarla dünyaya... yeniden dirilişimizin destanını yazacak. Sizler fikirde varsınız, düşüncede varsınız, ilimde varsınız, yüksek teknolojinin tesisinde olacaksınız... Bugün elinde sopa ile değil göğsünde iman, elinde bilgisayar ve Kur'an ile, zihninde ilim ile hakkı söyleyen hakka çağıran bir gençlik var. O gençlik ak gençliktir, hiç tereddütsüz söylüyorum.

ODTÜ'lüler model kurmaya yatkındır. Modellemenin esası da varsayımlar yaparak gerçekliği zihinde inşa etmektir. Bir grup ODTÜ'lü "kötü" olduğumuzu varsayalım demiş ve malum gerçekliğin modelini kurmuş

"*...Biz kötü olduğumuz kadar aptalız da, çünkü biz iyiliğin katı halini polis coplarından, sıvı halini panzer sularından, gaz halini biber gazlarından, psikolojik halini Tayyip Erdoğan'ın tehditlerinden, sosyolojik halini ka-*

raktersiz üniversite rektörlerinden öğrenemedik. Biz kötüyüz, çünkü ODTÜ'de 3600 polis, 20 zırhlı araç ve 8 TOMA ile biz terör estirdik... (http://tinyurl.com/csgsztx).

Her model gibi bu model de gerçekliğin zenginliğini (!), karmaşıklığını (!) yansıtamamakla birlikte, ele aldığı araştırma objesinin tanımlayıcı özelliklerini ihmal etmemiş. Sırf bu yüzden bile, ODTÜ'lülerin en azından "aptallık" yaftasını hak edip etmedikleri konusunda bir tereddüt oluşturmakta başarılı oldukları söylenebilir!

Gırgırı bırakıp, ciddileşecek olursak Erdoğan'ın "AK Parti'nin gençliği" dediği kümenin ciddiye alınması gerektiğini düşünüyorum. Bu konuyu ele alan Foti Benlisoy'un yazısını tavsiye ederim (http://tinyurl.com/btlfwl2). Şu tespite katılıyorum: "*Öğrenci hareketinin önümüzdeki günlerde daha da büyük bir pervasızlıkla şiddetperestlik, tedhişçilik ve hatta faşizmle suçlanacağını öngörmek için kâhin falan olmaya gerek yok. Dahası hükümet bu yolda kendisine yakın öğrenci gruplarını da sokağa dökmekten çekinmeyecek gibi... Önümüzdeki günlerde "şiddeti kınayan" ak-öğrenci eylemlerinin daha da yoğun bir biçimde gündeme gelmesi muhtemel.*"

Bu tespitin ötesine geçerek önemli gördüğüm ilişkin bir iki konuya daha değineyim. İlki, "ak-öğrenci" kümesinin "AK Parti'nin gençliği" ile aynı şey olmadığı. Her partinin olduğu gibi AKP'nin de iktidar imkânlarını seferber ederek, "vatan-millet-Sakarya"yı Kuran, Akif, hatta bilgisayarla birleştirip kariyer hedefli gençlere kendince parlak bir gelecek vaat ettiği malum. Dolayısıyla, bu durum, güçlü ve yönetenin himayesinde, geleceğin güçlüsü ve yöneteni hatırı sayılır miktarda gencin AKP'

ye bağlanmasını yaratmıştır. Bu partili veya yandaş gençlerin yanısıra siyaseti riskli gören, siyasetin alternatifi olarak özel sektörde çalışıp yükselmeyi ve mütekabil hayat tarzını fetişleştirerek angajmanlarını seçen bir gençlik olduğunu da biliyoruz. Daha da önemlisi, bu gençlik kesiminin nicel boyutunun AKP artı politize gençlik (sol ve AKP-dışı sağ) kesiminden daha büyük olduğunu da tahmin ediyorum. Bu eşitsizliğin farkında olmayan ve bunu sol lehine bozmayı yapacaklarının içine yediremeyen bir gençlik muhalefetinin etkili olacağını düşünmüyorum. Ve tabii bu eşitsizliğin sol lehine çözülmesinde Kürt gençlerinin konumunun tayin ediciliğini belirtmeye bile gerek yok.

İkinci konu, farkına varılmamış olduğunu düşünmek istediğim üniversite elitizmi. Kimi üniversitelerin kaynak imkânları, hatta coğrafi konumları gibi nedenlerle daha bir üniversiteye benzediği aşikâr. İçinden bildiğim için rahatlıkla söyleyebilirim bu grubun başında da ODTÜ gelir. Fakat bu olgusal durum, *Sabahattin Zaim Üniversitesi*'nin adıyla başlayan, *Bingöl Üniversitesi*'nin resmi sitesindeki İngilizce hatalarıyla devam eden yarı şaka bir *adam-yerine-koymama*'ya dönüştüğünde, o sevimsiz elitizm başlamış demektir. Bu da kimsenin hayrına olmaz.

30.12.12; ***Birgün***

Sermaye Masum Değildir

Bazı sözcükler masum değildir, kullananı ele verir; çünkü sıradan, gündelik dilde kullanımlarının yanı sıra daha derin anlamları da vardır. Bazılarının içerikleri tarihidir, teoriktir ve de siyasidir. Dolayısıyla, dikkatli ve özenli kullanmak gerekir. Yakayı ele verirsiniz. Bu sözcüklerin en belalılarının başında **sermaye** gelir.

İşte bu "masum" **sermaye** geçenlerde iki farklı alanın, iki metninde baş gösterdi. Doğrusu, bizatihi bunda şaşılacak bir şey yoktu.

Günümüzde siyaset ve sanattan **sermaye**ye değinmeden nasıl söz edilebilirdi ki? Nitekim, Veysi Sarısözen, ***Özgür Gündem***'de Suriye üzerine, İKSV de kendi web sitesinde Bienal faaliyetleri üzerine yazdıkları metinlerde kullanımışlardı bu sözcüğü.

Sarısözen'i sona bırakalım, Bienal'in geçenlerde gerçekleştirdiği bir etkinlik üzerine yazılmış metne bakalım:

"Kamusal **Sermaye** programında amacımız özel **sermaye** ve güncel sanat üretimi ile yeni 'kamu'ların yaratım/oluşum süreçleri arasındaki ilişkiyi İstanbul'un büyüyen sanat ortamı bağlamında incelemek... **Paranın**

'özerk' sanatsal üretim üzerindeki etkileri neler?" (tinyurl.com/ceej5cj).

Bu alıntıda, cümleler arasındaki bağlantıya dikkat ettiğimizde **sermaye**den kastedilenin, sermayenin en banal görünümü olan **para** olduğu bariz. "Paranın 'özerk' sanatsal üretim üzerindeki etkileri neler?" sorusunda **sermaye**nin bu görünümü ile yetinildiği açığa çıkıyor. **Sermaye** bildiğimiz paradır! Metnin tamamını aktarmaya gerek yok, ima edilen, paranın, yani **sermaye**nin olumsuzluklarından arınmak (yukarda alıntı yaptığım metni daha kapsamlı bir biçimde Bianet'e yazdığım bir yazıda ele almıştım: tinyurl.com/d6urc7w).

Veysi Sarısözen'in yazısı ise, Reyhanlı faciası sonrasında siyasilere doğruyu göstermeyi deniyor. Sınır barışının tesisi hakkında bazı fikirleri var. Okuyalım:

"Suriye Devleti'nin Kuzeyi'nde, tıpkı Güney Kürdistan Bölgesi gibi, bir Kürt-Nusayri-Hristiyan Federasyonu kurulabilirse... Federasyon'un Rojava parçası Türkiye içindeki Kürdistan'la, Lazkiye bölgesi Türkiye sınırları içindeki Süveydiye, Harbiye ve Musa Dağı eteklerindeki Ermeni köyleriyle aradaki sınırı kaldırmadan, hiçleştirip birleşebilirse...

İşte o zaman, bu süreç başlar başlamaz Türkiye-Suriye sınırı "tahkim" edilmiş olur. Yani sınır "anlamsızlaştığı" ölçüde "güçlenir" Güvenlik böylece sağlanır. İnsanların, kültürlerin, **emeğ**in ve **sermaye**nin serbestçe geçebildiği bu sınırlardan, bomba yüklü kamyonların geçmesi, devenin iğne deliğinden geçmesi kadar imkânsız hale gelir" (abç: tinyurl.com/c4zuuq7).

Sarısözen, "Güney Kürdistan Bölgesi"ndeki bol AVM'li, yeterince TOKİ'li "ekonomik kalkınma"nın son derece farkında olduğu için **sermaye**yi daha geniş anla-

mıyla kullanıyor. Para **sermaye**nin ötesinde, her türlü üretim aracını, değişmez **sermaye**yi ve de **emek** referansıyla değişir **sermaye**yi kastediyor. Ayrıca, Sarısözen bu **sermaye**nin "serbestçe geçebildiği sınırlar" da tahayyül ediyor. Tahayyüle gerek yok ki, zaten **sermaye**nin Sarısözen'in tahayyül sınırlarını zorlayacak derecede "serbestçe geçebildiği sınırlar" mevcut: **Avrupa Birliği**. Kötü bir **AB** müsveddesi ile mi barış tesis edilecekmiş? Haydi hayırlısı.

O zaman **sermaye** nedir, manasının derinliği nerededir? Kısa cevap, adı üstünde deyip geçmek: **Kapital**. Ama olmaz, en azından ipucu verelim. Yukarda da bahsettik sözcüğün tarihiliğinden. Kapitalizm, hangi yüzyıldan başlatırsanız başlatın, ortaya çıkalı beri **sermaye** ne paradır, ne de üretim aracı. Bunların hepsidir ve daha da önemlisi adeta bunların içine sinmiş toplumsal bir ilişkidir, kapitalizmdir. O ilişkiyi aşmayı arzulayanlar **sermaye** sözcüğünü bu kadar laubali bir biçimde kullanamazlar.

Sosyalizm, en az barış ve demokrasi kadar ciddiye alınmayı hak eder.

19.5.2013; ***Birgün***

Grundrisse'den *Kapital*'e Sermaye

Geçen haftaki yazıya "bazı sözcükler masum değildir en belalılarının başında sermaye" gelir diye başlamış, sermaye "toplumsal bir ilişkidir, kapitalizmdir" diye de bitirmiştik.

Bu iddianın fikir babası tabii ki Marx'tır, temel metni de ***Kapital***'dir (Sermaye). Ama biliyoruz ki ***Kapital*** yayınlanmadan (1867) önce de Marx bu ve benzeri fikirleri çoktan diğer metinlerinde geliştirmeye başlamıştı. İşte Grundrisse de böyle bir metindir - ***Kapital***'de daha sonra en mükemmel şeklini alacak fikirlerin çoğunun geliştirildiği muazzam bir hazine niteliğindedir. Bu yazıda bir "toplumsal ilişki olarak sermaye" fikrinin ***Grundrisse***'de nasıl ele alındığına kısaca değinmekle yetineceğim.*

Grundrisse'nin üçüncü ve en uzun (yaklaşık 500 sayfa) bölümü Sermaye üzerine olan bölümdür. Serma-

---

Bu vesileyle aşağıdaki görüşlerimi geliştirme imkânı bulduğum ***Grundrisse*** üzerine yazdığım bir yazıyı, bir çok önemli yazının yanı sıra S. Savran'ın ve N. Satılgan'ın ***Kapital***, P. Patnaik'in ***Ücret, Fiyat ve Kâr*** üzerine yazılarını da içeren ***Marksist Klasikleri Okuma Kılavuzu***'unu (Yordam Kitap) tavsiye etmek isterim.

ye'nin sadece para değil aynı zamanda toplumsal bir ilişki olarak formüle edilişi ve sermaye birikimi yoluyla, yeniden üretim sürecinde bizzat bu ilişkinin de yeniden üretildiği görüşü Marx'ın en orijinal katkılarındandır. Bu formülasyon, aynı zamanda, Marx'ın kendisinin "en önemli buluşum" dediği artık-değer kavramının da geliştirildiği teorik bağlamı sağlamıştır. Bilindiği üzere, artık-değer kavramının kendisi sermaye'nin yanı sıraemek gücü kavramına dayanır. Dolayısıyla, emek gücü'nün de özgül, yani kapitalizmin tarihiliği içinde ortaya çıkan yepyeni bir meta olarak artık-değerden daha önce kavramsallaştırılmış olması gerekir. Nitekim, ***Grundrisse***'den 10 yıl sonra yayınlanacak olan Kapital'de tam da bu tür bir kavramsal sıralama tercih edilmiştir: Meta ==> Mübadele ==> Para ==> Sermaye ==> Emek gücü ==> Artık-değer.

Dikkat edilirse, bu sıralama keyfi değildir. Tarihin bir anında paranın sadece para olmaktan çıkıp parasermaye biçimi ile sermaye olma potansiyeline ancak o zaman kavuştuğu gerçekliğine tekabül ettiği için tercih edilmiştir. Ayrıca, bu sıralama, sermaye'nin potansiyelini ancak ve ancak, yine tarihin bir anında meta olarak ortaya çıkmış emek gücü ile karşı karşıya geldiğinde (mübadele) gerçekleştirebileceğini aksettirdiği için de tercih edilmiştir.

Grundrisse'nin dilini aksettirdiği ve de daha önemlisi 1867'de I. cildin yayınlanması ile bitecek ***Kapital***'in inşa sürecine adeta bir köprü niteliğinde olduğu için aşağıdaki uzun alıntıyı yapalım:

"Burjuva servetin ortaya çıktığı ilk kategori, meta kategorisidir. Metanın kendisi iki belirlenimin birliği olarak kendini gösterir. Meta, kullanım-değeridir, yani in-

san gereksinimlerinin herhangi bir sisteminin karşılanmasının konusudur...

Kullanım-değeri, modern üretim ilişkileriyle başkalaşmaya uğrayınca ya da kendi açısından başkalaştırma yönünde bu ilişkilere el atınca, ekonomi politiğin alanına girer. ...(M)etanın kullanım-değeri, verilmiş önkoşuldur, belirli bir ekonomik ilişkinin üzerinde ortaya çıkan maddi temeldir. Kullanım-değerine meta damgasını vuran yalnızca bu belirli ilişkidir. ..(K)ullanım-değeri metaya nasıl dönüşür? Değişim-değerinin taşıyıcısı olarak. Metada doğrudan birleşmiş olmakla birlikte, kullanım-değeri ve değişim-değeri gene doğrudan birbirinden ayrılır. Değişim-değeri, kullanım-değeri tarafından belirlenmemiş halde ortaya çıkmakla kalmaz, ama dahası, tersine, meta, bir kullanım-değeri olarak sahiplenilmek istenilmediği ölçüde ne meta haline gelir, ne değişim değeri olarak gerçekleşir.

Kapital'de sermaye ile devam etmek üzere...

26.5.2013; ***Birgün***

Tabii ki Örgütle, Ama Nasıl?

İsyan sırasında, Gezi'nin savunulması ve saldırılara direniş en önemli mesele iken, park forumları ile birlikte, "bundan sonra ne olacak" gündemin acil sorusu haline geldi. Kaldı ki, bu soru herkesin katılacağı bir biçimde cevaplansa bile, bir diğer olmazsa olmaz soru kaçınılmaz: "Örgütle mi, örgütsüz mü; örgütle ise nasıl bir örgütle?"

Örgütsüz halkın, sadece toplumsal ve siyasal herhangi bir dönüşümü başarmasının imkânsız olduğu değil, aynı zamanda örgütlü sermaye ve devlet karşısında yenilmeye mahkûm olduğu da sanırım çoğumuz için oldukça net. Nasıl bir örgütle olacağı sorusu atlandığında, "bundan sonra A veya B'yi yapmalıyız, hedefimiz C olmalı" şeklindeki öneriler hoş ve parlak fikirler olmanın ötesine geçmiyor. Dolayısıyla, "bundan sonra ne olacak" sorusu ile "nasıl bir örgütle" sorusunun birlikte ele alınmasından yanayım.

İhtiyaç duyulan bildiğimiz tipte sol bir parti midir? Sol parti Marksist-Leninist mi olmalıdır? Anarşist, otonom, sosyal demokrat yapılar bu örgütlenme ihtiyacını karşılayabilir mi? Sorular çeşit çeşit. Bu tür sorulara kes-

tirme ve net cevaplar vermek yerine, "nasıl bir örgüt" sorusu üzerine Amerikalı Marksist Jodi Dean'in yeni bir yazısından yola çıkarak yüksek sesle düşünmeyi tercih ediyorum (tinyurl.com/n892cg2).

Dean'in şu önermesi ile başlayalım: "***Parti** (örgüt), Marksist teorinin herhangi bir kavramından çok daha fazla sorgulamaya açık bir kavramdır.*" Hem Marx için hem de Lenin için örgüt tipinin tartışmaya açık olduğu fikri, Marksist-Leninist örgüt modelini sorgulamaksızın benimseyen bir militana fazlasıyla revizyonist gelebilir.

Marx'ın parti tipi üzerine çok fazla kafa yormadığını, esas olarak kapitalist üretim tarzının dinamiklerinin tarihi maddeci perspektiften analizine odaklandığını biliyoruz. Yine de, bizatihi kendi siyasi mücadelesi içinde, çevresindeki radikal hareketlerle kurduğu ilişkilerden, mektuplaşmalarından, konuşmalarından vb. parti konusuna nasıl yaklaştığı hakkında bir fikrimiz var.

Dean'in Marx'tan gösterdiği iki referans bize Marx'ın yaklaşımı hakkında bayağı bir fikir veriyor. Öne çıkan iki hususdan ilki, Marx'ın her tarihi dönem için geçerli bir parti modelini benimsemek yerine, konjonktürel olarak kendini yenileyebilen "*geniş tarihi anlamıyla*" parti kavramını kullandığı. Freiligrath'a mektubunda, Marx, *...1852'den beri hiç bir örgütle ilişkim kalmadı ve kıta Avrupa'sında artık miadını doldurmuş örgütlerle uğraşmamdan çok, teorik çalışmalarımın işçi sınıfının daha çok işine yarayacağına kesinlikle ikna oldum*" dedikten sonra, mektubun sonunda hem bütünüyle parti fikrine karşı olduğu izlenimi yaratmamak hem de nasıl bir örgüt sorusuna dolaylı cevap mahiyetinde şunu da ekliyor: "*'Parti' ile sekiz yıl önce kapanmış olan League'i veya on iki yıl önce lağvedilen yazı kurulunu kastettiğim*

algısından doğabilecek yanlış anlamaları gidermeyi denedim. ***Parti ile, geniş tarihi anlamıyla partiyi kastediyorum.***"

Raya Dunayevskaya gibi Jodi Dean de, Auguste Blanqui'nin Fransız polisi tarafından tutuklanması üzerine Marx'ın 1861'de Londra'da düzenlediği protesto toplantısından ve Blanqui ile yazışmalarından yola çıkarak, ikinci hususun "*dayanışma*" ruhu olduğunu düşünüyor. Farklı eğilimlerin mücadele içinde, mücadeleyi kavrayış farklılıkları olsa bile, dayanışmayı elden bırakmamaları.

Gezi isyanının neredeyse tanımsal niteliği haline gelen dayanışmayı esas almak yeterli mi? Bizatihi dayanışma ruhunun hakim olduğu bir eylemlilik, politik deneyim kendi başına nereye, ne ile gideceğiz sorusuna cevap vermemizi sağlar mı? Eğer sağlamazsa, ihtiyacımız olan örgütten ne beklemeliyiz, nasıl bir yapı yaratmalıyız?

"Nasıl bir örgüt" sorusuna net bir cevap vermeye çalışmak yerine, yaşadığımız tarihi anın ihtiyaç duyduğu örgütün asgarileri üzerinde anlaşmak gerekiyor: Mücadele içinde dayanışma ve farklı eğilimleri barındırma. Bu örgütün aynı zamanda bizlere, kısa süreli eylemlilik ile uzun erimli kapitalizmin alternatifini tasarlama ve inşa etme işini bir arada yapma imkân ve motivasyonunu vermesi de gerekiyor. Sanırım, olanla yetinme dönemini arkada bıraktık, yenisini ise yaratmanın eşiğindeyiz.

11.8.2013; ***Birgün***

Orta Sınıf Tartışmaları Üzerine: Buradakiler, Oradakiler

Vahap Coşkun ***Radikal İki***'deki bir yazısında demiş ki: *"...piyasa ekonomisi lanetlenir, merkezi ekonomi savunulur, kapitalizm ve emperyalizme karşı enternasyonalist bir mücadele ve dayanışma pratiğinin ortaya konulacağı belirtilir. Kâğıt üzerinde çok fiyakalı duran bu sözler, bazen Kürt siyasetinin yönetim katında bulunanları da etkisi altına alıyor ve siyaset üretirken onların gerçeklikten kopmalarına neden olabiliyor ama Kürdüyle Türküyle* ***orta sınıflaşmaya*** *çalışan Türkiye toplumu bu sözlere prim vermiyor...* (tinyurl.com/kjwkavk).

Bir süre için ABD'deyim, hariçten gazel okumayayım. Coşkun'un fikirlerinin, özellikle "*orta sınıflaşmaya çalışan*"lar gözleminin değerlendirilmesini memlekettekilere bırakalım. Orta sınıf terimi Özal'ın orta direği ile yerli siyasetin gündemine girmişti. Ara sıra kullanılsa da terimin yoğun bir biçimde tekrar zuhur edişi Haziran isyanı ile yaşandı. Yazılana çizilene bakılırsa bayağı revaçta. Oldukça tuttu, yakamızı bırakacağa pek benzemiyor.

Bilindiği üzere orta sınıf teriminin modern yorumunun ve aşırı kullanımının menşei ABD. Eh, biz de ABD'deyiz. O zaman, buradaki duruma ilişkin iki laf edelim.

Orta sınıf neyin ortasındadır? Orta nedir? Ortanın büyüklüğü var mıdır? Bu büyüklüğe ne olmuştur? ABD'de tipik orta sınıf mensubu kimdir?

Son sorudan başlayalım. Gelir dağılımı ve toplumsal katmanlaşma üzerine yıllardır ampirik çalışmalar yapan Amerikalı iktisatçı Stephen Rose'a 1999'da bu soruyu sorduklarında verdiği cevap şuydu: "Yıllık geliri 20,000 dolar olan, şehirde yaşayan tek çocuklu bir çift düşünün, koca temizlik işçisi, karısı yarı zamanlı işçi, bu aile kendisini orta sınıf mensubu görür... Şehrin banliyölerinden birinde yaşayan üç otomobilli, iki çocuklu -biri üniversitede, diğeri lisede okuyan- bir başka çiftin -koca diş doktoru, karısı sosyal hizmet çalışanı- yıllık geliri ise 120,000 dolar olsun. O çift de kendini orta sınıf mensubu sayacaktır."

Demek ki, ABD'de neredeyse herkes orta sınıf mensubudur. Sübjektif konumlanma budur. Kişiler kendilerini bu kutuya biraz da öbür kutuda, yani işçi sınıfı kutusunda olmamak için, kendilerini oraya yakıştıramadıkları için yerleştirirler. Ölçüt de gelir seviyesidir. Ama üst ve alt sınırları yıldan yıla değişen, oldukça geniş bir gelir aralığıdır bu. Rose'a göre 1983'de bu aralık 15,000 50,000 dolar iken 1990'lı yılların sonunda 25,000 75,000 dolar olmuş.

Ortadan kasıt ise gelir dağılımında orta konumda olan %60'lık nüfustur. Yani, toplumun %20'si bu kesimden fakir (ki, ABD'de popüler basın sadece bu kesi-

me, o da ara sıra işçi der), %20'si ise daha zengindir. Bu şekilde tanımlandığında orta sınıf ne büyür ne de azalır! Nüfusun ortasındaki %60'lık kesim dünya yıkılsa hep orta sınıftır. Değişen bu kesimi tarif eden gelir aralığının sınırlarıdır.

Yukarıdaki sayılardan 1983 ile 1990'lar sonu arasında alt ve üst sınırın arttığını, dolayısıyla orta gelir grubundaki kesimin gelirinin de yükseldiğini söylemek mümkün. Şüphesiz, bizatihi bu durum, sözkonusu kesimin büyüyen bir ekonominin yarattığı toplam gelirden aldığı payın da arttığı anlamına gelmez.

Nitekim, son dönemde orta gelir grubunun ahvaline baktığımızda durum her iki açıdan da iç açıcı değildir. Bir kere, 2000'de 22,689 103,525 dolar olan aralığın kendisi 2011'de 20,000 - 100,065 dolar aralığına küçülmüştür. Ayrıca, sadece aralık küçülmekle kalmamış bu %60'lık nüfusun toplam gelirden aldığı pay da %46.7' den %46.5'a düşmüştür; hem de en zengin %20'lik grubun gelir payı %49.8'den %50.2'ye artarken!

Bizimkiler, "*Kürdüyle Türküyle* ***orta sınıflaşmaya***" çalışadursun, ABD'dekiler ise erimeme telaşında. Olsun, şanımızdandır, herkes gider Mersin'e biz gideriz tersine.

15.9.2013; ***Birgün***

Sungur Savran'dan Açık Mektup

Bu köşede 11 Ağustos'ta yayımlanan "Tabii ki örgütle, ama nasıl?" başlıklı yazım hakkında dostum Sungur Savran'dan bir mektup aldım. Okuyucuların ilgiyle okuyacaklarını düşündüğüm mektup aşağıda. Umarım yakında bu konuya tekrar dönme imkânı bulurum.

Sevgili Ahmet,

BirGün'deki köşende, başta ekonomik meseleler olmak üzere birçok konuya ışık tutan yazılar yazıyorsun. 11 Ağustos'ta ise ("Tabii ki örgütle, ama nasıl?") yakıcı bir sorun olan örgütlenme ve parti sorununu, tartışma başlatmak amacıyla gündeme getirmişsin. Tartışmayı halk isyanının ardından nasıl bir örgütlenme sorusu temelinde açmışsın. Ardından çok haklı olarak "örgütsüz halkın (...) örgütlü sermaye ve devlet karşısında yenilmeye mahkum olduğu" gerçeğini berrak biçimde vurguluyorsun. Ne var ki, bu örgütün nasıl bir parti olması gerektiği konusunda (galiba) farklı düşünüyoruz. Sen Marx'ın "geniş tarihi anlamıyla parti" kavramını onaylar gibi bir izlenim veriyorsun okuyucuya. Yalın olarak söy-

leyeyim: Parti meselelerini tartışırken Marx'la (ve Engels'le) yetinemeyiz.

Önce "her tarihi dönem için geçerli bir parti modeli" yerine, "konjonktürel olarak kendini yenileyebilen 'geniş tarihi anlamıyla' parti kavramı"nı Marx'tan destek alarak ileri sürüyorsun. Buradan yazının sonunda daha somut önerilere geçiyorsun. Birincisi, "tarihi anın ihtiyaç duyduğu örgütün **asgarileri** üzerinde anlaşmak gerek"tiğini söylüyorsun. İkincisi, hemen ardından, "mücadele içinde dayanışma ve **farklı eğilimleri barındırma**" gereğinden söz ediyorsun (vurgular benim). Konu parti içi demokrasi ile ilgili olsaydı, sana sonuna kadar hak verirdim. Sanırım konu başka. Geniş, çok eğilimli, yalnızca asgari bir program üzerinde anlaşmış bir parti modeli. Bu modelin dünyada ve Türkiye'de denendiğini ve tutmadığını söylemek istiyorum.

Türkiye örneğini herkes kendisi değerlendirebilir. Ben dünyadan iki örnek vereyim. Brezilya İşçi Partisi, yaygın olarak kullanılan kısaltmasıyla PT, tam bir iflas öyküsüdür. Bir çeyrek asır boyunca Brezilya halkının olumlu ve dinamik ne potansiyeli varsa etrafına toplayan bu "sosyalist" parti, lideri Lula'nın 2004'te başkan olmasından sonra bütünüyle düzene hizmet eden bir parti haline geldi. Yani Brezilya solunu mahvetti!

Bu, başarılı (!), yani seçim kazanan örnek. Bir de tersinden bir örnek vereyim. Fransa'da Nouveau Parti Anticapitaliste (NPA-Yeni Antikapitalist Parti), aslında LCR adlı bir Trotskist partinin çevresinde oluştu. LCR'nin amacı tam da "farklı eğilimleri barındırma" amacıyla "asgari" bir program temelinde bir parti kurmaktı. Sonuç? LCR'nin zaman zaman yüzde 5'e yaklaşan oyu NPA döneminde yüzde 1'ler dolayında dolaşıyor. LCR'nin

kabaca üç bin üyesi vardı, sekiz bin üyeye ulaşan NPA bölünmelerle bin üyeye geriledi (bütün rakamlar bellekten, yani yaklaşık).

Teori alanında konu parti olduğunda Marx'la yetinemeyiz dememin nedeni de, Marx'ın 19. yüzyılın sonundan itibaren yaşanan deneyimi görerek sonuçlar çıkarma şansına sahip olmaması. İşçi sınıfının içinde ortaya çıkan farklılaşmaları (işçi aristokrasisi, sendika hareketinde bürokratlaşma) ve işçi partilerinin bu gelişmelerin ve burjuva siyasi sisteminin iğvasının etkisi altında düzenle bütünleşmesi deneyimi, sosyalist olarak kurulan partileri düzen partisi haline getirmeye başlayalı yüz yıldan fazla oluyor. **Marx bunun bilgisinden yoksundu**. Öyleyse şimdi bu konuda Marx'a dönmek senin ifadenle "her tarihi dönem için geçerli bir parti modeli" savunmak oluyor ironik olarak. Yine bu yüzdendir ki, Lenin'in parti kavrayışı, **bu bilgi ışığında** formüle edilmiş olduğu için Marx ve Engels'inkinden üstündür. Lenin'in anlayışını bazılarının yaptığı gibi karikatürleştirerek ele almazsak Marx'ın parti konusundaki tamamlanmamış fikirleriyle gerekçelendirilmiş bir "yeni tip parti" fikrine daha eleştirel yaklaşabiliriz.

Kimileri, "ama daha sonra sosyalizmin çökmesine o parti modeli yol açmadı mı?" diye sorar mutlaka. Bunu tartışmanın yeri burası değil, ama 1930'lu yıllarda Bolşevik Partisi'nin yönetim kadrolarının tamamının ya yargılanarak ya da yargılanmadan infaz edildiğini hatırlatacağım sadece. Demek ki, o parti olan bitenle uyuşamamış.

Marx'ın parti konusundaki fikirlerini daha ayrıntılı olarak, senin aktardığın Freiligarth'a mektubu da dâhil ***BirGün***'ün Pazar Eki'nde ele alacağım. Yoksa bu mektup

bitmez. Yurtdışında verimli bir dönem dilerim. Çalışmalarından hepimiz yararlanacağız umarım.

25.9.2013; ***Birgün***

Sosyalistler ve Program

Epeydir ***Birgün***'deki haftalık yazılara ara vermiştim. Bundan böyle, Pazar yazıları ile Sendika.Org'dayım. Eskiden başka mecralardaki yazıların ara sıra Sendika.Org'da yayımlanırdı. Yeni olan, artık burası için ve düzenli yazıyor olmam.

Benim esas ilgi alanım Marksist ekonomi politik. ***Kapital***'le tanışıklığım bayağı eskiye dayanıyor. ***Kapital***'in aşılmamış, ama aynı zamanda bitirilememiş bir çalışma olduğunu söylemek bile ciddiye alınması, kullanılması ve geliştirilmesi için bence yeterli. Dolayısıyla, yazılarımın bazıları bu tür konular üzerine olacak.

Dünya, bölgemiz, Türkiye karmakarışık, ortalık toz duman. İktisadi dinamikler, siyasi çalkantılar, ekolojik dengesizlikler vs. nereye baksak önümüzü görmekte zorlanıyoruz. Kaotik yapılar, sahtekarlıklar, kokuşmuşluk, seviyesizlik, ihtiras, bağnazlık üzerimize geliyor. Yılmak için, kabuğumuza çekilmek için bin bir neden var.

Umudu korumak, yaymak, olanı anlamaktan, ama anlarken o beğenmediğimizin yerine ne koyacağımızı da bilmekten geçiyor. Kısacası, kervanın tamamı yolda düzülmüyor. Bu konulara da ara sıra gireceğiz tabii ki.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra, 22 Ağustos'ta, Yoğurtçu Parkı'nda (Kadıköy) bir forum izledim: *Seçimlerin Ardından, Bu Daha Başlangıç*; Sebahat Tuncel (HDP), Ecehan Balta (***Başlangıç*** dergisi) ve Bilge Seçkin Çetinkaya (ÖDP Eş Genel Başkanı) (forumun videosu için: http://tinyurl.com/q6nkbrp). ***Başlangıç*** dergisini aynı adlı bir kolektif çıkarıyor, şimdiye kadar bir sayısı yayımlandı. HDP ve ÖDP ise hepimizin malumu. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ÖDP, HDP'nin adayı Demirtaş'a destek vermezken, ***Başlangıç*** kolektifi desteğini deklare etmişti. Bu pozisyonların gerekçeleri zaten Sendika.Org okurları tarafından muhtemelen biliniyordur. Burada tekrarlamaya gerek yok. Forumun tamamına da erişmek mümkün. Bu yazı bağlamında kısaca ele alacağım konu program meselesi.

Program konusuna hem forumda hem de daha sonra kısaca değinildi. Forumda Ecehan Balta ve Sebahat Tuncel bu konuya kısmen değinirken, Bilge Seçkin Çetinkaya ise girmemeyi tercih etti. Balta, ayrıca, daha sonra program üzerine kısa bir yazı da yayımladı (http://tinyurl.com/nmufqz4). Tuncel'in program konusuna oldukça hafife alır tarzda yaklaştığını söyleyebilirim. Forumdaki tavrını kısaca, "*tamam, ortada program diye bir metin var, ama esas olan hayatta karşılaşılan ve yapılanlardır*" diye özetlemek mümkün.

Daha sonra yazdığı yazıya Balta şöyle başlıyor: "*Türkiye sosyalist hareketi, program tartışmayı pek sevmez. Çünkü program, tarihi boyunca pek de işine yarayan, kullanışlı bir araç olmamıştır. Ancak bu durumun müsebbibi program mıdır yoksa program algılayışı mı, ona*

bir bakmak gerekir." Program tartışmasını sevmediğimiz açık, pek işe yaramadığını düşünenlerin sayısının da az olmadığı malum. Fakat, Balta'nın aksine, bu durumu açıklayan nedenler arasında, "*program algılayışı*"ndan çok *programın kendisinin* ağır bastığını düşünüyorum.

Kaldı ki, Balta da yazısının ilk kısmında program algısının tartışmaları güdükleştiren yanına değinmesine rağmen, daha sonra bizatihi programın içeriği, kalitesi, işlevleri gibi konulara girerek *programın kendisinin* de algısı kadar önemli olduğunu zımni olarak kabulleniyor. "*(P)rogramların... torba gibi*" olduğundan, "*iç tutarlılığı... gözetmeyecek şekilde taleplerle*" doldurulmasından, "*ideolojik bütünlük açısından anlamsız*"lığından bahsedildiğinde programların kendisini tartışmaya başlamış olmuyor muyuz?

Balta'nın yazısında ayrıca "*sosyalist harekette en büyük çatlak olan demokratik devrim/sosyalist devrim ayrımı, asgari/azami program algısına dayan*"dığı tespiti de yapılıyor. Bu tespit bence kısmen doğru. Nedeni de, Sovyetler Birliği/Çin arasındaki çatışmanın Türkiye'deki demokratik devrim/sosyalist devrim kamplaşmasında oynadığı son derece önemli rolün atlanmış olması. Kaldı ki, asgari/azami program algı farklılığının bizzat kendisi Sovyet/Çin çatışmasındaki saflaşmanın türevidir.

İlginç olan, Balta'nın yazısından iki gün önce Korkut Boratav'ın da Sendika.Org'daki yazısında demokratik devrim meselesine değinmiş olması (http://tinyurl.cHYPERLINK). Boratav hocamızın söz konusu yazısının yakın tarihi ele alan, burjuvazi-devlet ilişkilerinin dökümünü yaptığı bölümüne ve çıkardığı sonuçlara, son paragraftaki önerisi dışında katıldığımı hem kendisine

hem de Facebook "arkadaş"larıma iletmiştim. Tekrarlamak gerekirse, son paragraftaki "demokratik devrim"in emekçiler, sol cenah tarafından üstlenilmesi tavsiyesi beni 1968-71 dönemine geri götürdü. O zaman da "demokratik devrim"ciliğe yakın değildim (MDD ve varyantlarına); hele şimdi, dünya kapitalizminin ve ona boğazına kadar entegre Türkiye kapitalizminin can çekiştiği bu dönemde, ölmekte olanı demokratikleştirme görevine sıcak bakamıyorum. Sol siyasetin, kapitalizmin demokrasisini adam etmeye -adına radikal demokrasi dense bile- soyunmak yerine, sosyalizme geçişe odaklanmasını yaşadığımız dönemin icabı olarak görüyorum.

Dönemin icabını kim, nasıl yerine getirecek? Sosyalizme geçişin aktörleri her zaman, her yerde işçilerdir. Bu memlekette de Türküyle, Kürdüyle bol miktarda işçi mevcuttur. Bu işçilerin sosyalizmi hedefleyip hedefleyememesi (klasik jargonla ifade edecek olursam) hem objektif koşullara (kapitalizmin tıkanmışlığına, vaatlerini yerine getirememesine vs.) hem de sübjektif koşullara (sosyalizmin kapitalizme gerçekten alternatif olduğunu gösterebilen, işçilere cazip kılabilen yetkin bir ideolojik ve örgütsel formasyonun varlığına) bağlıdır. Türkiye solunun eksiği bu sübjektif koşullara dönük mücadeleyi sürekli ertelemesi ve kendini bu yönde geliştirememiş olmasıdır. Program tartışmalarının bu tür bir bağlama oturtmanın yararlı olacağını düşünüyorum.

7.9.2014; ***Sendika.org***

IŞİD ve "200 TL'ye Hallederiz Abi"

IŞİD'e geçmeden neyi hallediyorlarmış, onu anlayalım. Patrick Cockburn'un yeni kitabının (***Cihatçıların Dönüşü, IŞİD ve Yeni Sünni İsyanı***) yalancısıyım. Ebu Garip'in müzeye çevrilmesine bulaşmış bir Iraklının, şaşkınlıkla Cockburn'a ettiği bir laftan benim anladığım o: "*200 TL'ye hallederiz, abi!*" Adamın aslında söylediği ve şaşırdığı şey, "*Saddam devrildikten 10 yıl sonra, hâlâ Bağdat'ta istediğin kişiyi 100 dolara öldürtebilmenin kolaylığı.*

P Cockburn, Amerikalı ünlü gazeteci Seymour Hersh'e göre Irak'taki en yetkin Batılı gazeteci. Şu sıralar ***The Independent***'in muhabiri, daha önce de ***Financial Times***'ın muhabiriydi. Yazıları sık sık ***London Review of Books***'ta yayınlanır.

Yıllar önce Patrick Cockburn'u tanıma fırsatı bulmuştum. O sıralar, ağabeyi Alexander ile ***Milliyet***'e ara sıra yazılar yazıyorduk. Alexander, Patrick Cockburn'un Türkiye'de olan biten üzerine benimle konuşmak istediğini, kısa bir süre için ziyaret ettiğim New Orleans'ta bir barda buluşabileceğimizi söylemişti. Buluştuk, sorula-

rındaki kurcalayıcılığı, olgulara, kişilere hakimiyetini ve de en çok delercesine gözümün içine bakışını hiç unutamam. İnsana "*işte, gazeteci dediğin böyle olur*" dedirten biriydi. O gün bugün bölgede olanları anlamak için ilk okumaya çalıştığım gazetecilerin başında gelir.

Cihatçıların Dönüşü, IŞİD ve Yeni Sünni İsyanı'nın önsözü Bağdat'ta geçtiğimiz Temmuz'da yazılmış. Yani IŞİD'e eşik atlatan Musul kuşatması ve fethi sonrasında (10 Haziran 2014). Henüz ABD'nin başını çektiği koalisyon yok, bombalamalar başlamamış. Orta dönem olası gelişmeler için iki senaryodan söz ediyor Cockburn. İlki, Sünniler, Şiiler ve Kürtlerin birlikte yaşama imkânlarının çoktan yok edildiği Irak'ın ve yaklaşık yüzde 40'ı IŞİD tarafından kontrol edilen Suriye'nin uzun süreli kanlı bir iç savaşa sürüklenmesi. Diğer senaryo ise, ilk olasılığı dışlamaksızın, her iki ülkede de iç savaş döneminin 1947'de Hindistan'ın parçalanmasına benzer bir biçimde, katliamlarla bezeli bir parçalanma sürecine dönüşmesi ve sınırların yeniden çizilmesi.

Şu sıralar bölgede yaşanan gelişmelerin, özellikle yerli basın tarafından Suriye ağırlıklı, Kobanê merkezli olarak verilmesi anlaşılabilir bir durum. Kürt özgürlük mücadelesi, Rojava'nın geleceği ve de Türkiye'nin alıvali doğrudan Suriye'nin kuzeyinde olan bitenle ilgili. Fakat, ne IŞİD'in hızlı yükselişinin ne de yakın dönemde zayıflama ihtimalinin olmayışının sadece son dönemde Suriye'deki gelişmelerle anlaşılamayacağı ortada. ***Cihatçıların Dönüşü, IŞİD ve Yeni Sünni İsyanı***'na hızla göz gezdirmek bile bunu anlamaya yetiyor. Adeta yoktan var olan bu askeri ve siyasi gücün ortaya çıkışının, sağladığı desteğin geri planının ne denli karmaşık olduğu hemen seziliyor.

Cockburn'a göre, ABD'nin Irak'ı işgali, ardından ülkeyi Şii ağırlıklı hükümete ve de en önemlisi "yeni" Irak ordusuna bırakıp gidişi, IŞİD'in yeşereceği bereketli toprakların sağlandığı anlamına geliyor. Kitapta, yakın dönem önemli safhaları ile ayrıntılı bir biçimde ele alınmış. Bu yazıda, Cockburn'un kitabında yer alan, bizim basında rastlamadığım Irak ordusu ile ilgili çok çarpıcı bazı noktalara değinmek istiyorum.

ABD Irak'tan çekildiğinden bu yana, geride bırakılan "yeni", 15 tümenlik (yaklaşık 350 000 kişilik) orduya son üç yılda 42 milyar dolar harcanmış. Ve işte bu ordunun 30000 askerinin IŞİD kuşatması sırasında Musul'da olması gerekiyormuş. Oysa, gerçek durum kâğıt üzerinde bu olması gerekene tekabül etmiyor. IŞİD yaklaşık 1300 civarında militanı ile Musul'a saldırdığında şehirdeki Irak ordusunun en fazla 10000 askeri var. Onların da, başta generaller olmak üzere, üniformalarını bırakıp kaçtıklarını biliyoruz. Peki, diğerleri? Olması gereken, ama olmayan askerler?

Cockburn'un bu "yeni" ordunun yapısı ile ilgili söyledikleri gerçekten çarpıcı ve yukarıdaki durumu da anlamamızı sağlıyor. Ordu, post-ABD Irak'ında aslında tam anlamıyla bir gelir sağlama ve yatırım aracına dönüşmüş. Sıradan askerlere Irak koşullarında hatırı sayılır bir maaş veriliyor. Subayların ve generallerin kurduğu mekanizma bu maaşın yarısına el koyuyormuş. Bir bakıma alan memnun, satan memnun. İşsiz Iraklı gençler kısmi gelir edinmiş, subay ve general takımı da altın yumurtlayan bir yatırım kaynağı bulmuş oluyorlar.

"Yatırım" sözcüğü son derece yerinde, çünkü subay ve general konumları da rüşvete/fiyatlandırmaya tabi. Sağlanan kazanç miktarı ve risk arttıkça -borsa misali-

ilk yatırım, yani konumun kendisi de pahalılanıyor. Cockburn, 2009 yılında albaylığın fiyatının 20000 dolar olduğunu, IŞİD'in güçlenmesi ile birlikte, günümüzde 200000 dolara fırladığını, hatta generallerin fiyatının 2 milyon dolara kadar yükseldiğini belirtiyor. Erbil'den Bağdat'a kamyonla taşınmanın fiyatı son 3 ayda 500 dolardan 10000 dolara çıktığına göre subay/general takımı için bu artış az bile!

Geçtiğimiz hafta, Tarık Ali, Telesur'daki programında Cockburn'a ABD'nin IŞİD hedeflerini bombalamaya başlamasının, koalisyonun kurulmasının vb. gelişmelerin muhtemel iç savaş ve/veya bölünme senaryolarını ne şekilde etkileyebileceğini sordu (http://multimedia.telesurtv.net/v/the-world-today-290573/). Cockburn bu soruya, hepimizin aklından geçen ama telaffuz etmek istemediği, oldukça kötümser bir cevap verdi: IŞİD, en azından yakın ve orta dönemde var olmaya devam edecek, bölge olmadık kesimlerin (İran ve ABD ve/veya ABD ve Esad) birlikte davranması ile yeni mevzilerin ve paylaşımların peşinde koşulduğu zor bir süreci ister istemez yaşayacaktır. Bölgenin nabzını elinde tutan usta gazeteci Cockburn'un gördüğü bu. Ayrıntılar, gerekçeler ***Cihatçıların Dönüşü, IŞİD ve Yeni Sünni İsyanı***'nda.

28.9.2014; ***Sendika.org***

Hem Samimiyetsiz Hem de İlkeli Bütünlük

Bu yazıyı yazarken, gün içinde Kobanê'ye destek ziyareti yapan Sebahat Tuncel son 2 gündür süren çok yoğun çatışmalar sonrasında YPG ve YPJ'nin IŞİD saldırılarını kırdıklarını ifade ediyordu. Tuncel, yaptığı açıklamada, IŞİD'in püskürtülmesine rağmen tehlikenin geçmediğine vurgu yapma ihtiyacı da hissetti. "Tehlike" Kobanê'nin düşmesi, hatta IŞİD'in şehirde bir katliama girişme ihtimali demek.

Sıcak savaş sürerken, çatışmalara ilişkin haberler çelişik olabiliyor. Nitekim, önceki gün IŞİD'in Kobanê'ye girdiği haberleri gelmeye başlamıştı. CNN International şehrin güneybatısını (Tal Shair bölgesi) IŞİD'in kontrol ettiğini söylüyor ve tarafların karşılıklı sokak savaşlarına hazırlandığını belirtiyordu. Hatta, YPG'nin yanısıra Özgür Suriye Ordusu'ndan da 300 askerin IŞİD'le çarpıştığı gelen haberler arasında idi.

Birkaç gün öncesine gidelim, Ahmet Davutoğlu'nun Samsun gezisi dönüşünde uçakta gazetecilerin sorularını cevaplandırırken dediklerini hatırlayalım: "*Çözüm süreci Ortadoğu'daki tek başarı hikayesi. Bu noktada*

*öyle bir aşamaya geldik ki geri dönüşün maliyeti yüksek olur... PYD... **samimiyetsiz**. Bugün gelinen nokta onların eseri. PYD rejimle işbirliği yaptı. Eğer zamanında Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte hareket etselerdi IŞİD orada yer edinemezdi.*"

Yukarıda belirttiğim gibi, doğruluğu ikinci bir kaynaktan kanıtlanmamış olsa da, son gelen haberler ÖSO'nun da Kobanê'de IŞİD'e karşı savaştığını söylüyor. AKP'nin tezkeresi de TBMM'den güya IŞİD ile savaşmak için geçirilmedi mi? Davutoğlu, "Kobanê'nin düşmesine izin vermeyiz" demedi mi?

Tezkere sonrası TC hükümeti ne yapmaktadır? Kobanê'nin düşmesini açıkça beklemekte ve palazlandırdıkları IŞİD'in Rojava deneyimini boğmasına göz yummaktadır. IŞİD ile sıcak temas (o da eğer olacak ise) şimdilik çeşitli nedenlerle ertelenmektedir. Gelinen noktada, IŞİD'in hızlı gelişiminin kimin eseri olduğu konusunda bir fikir birliği yok. Ama, sadece bugün takınılan tavırlar bakımından bile kimin **samimiyetsiz** davrandığı ortada.

KCK Yürütme Komitesi Üyesi Murat Karayılan, IŞİD'in Kobanê'ye düzenlediği saldırılar hakkında "*Kobanê saldırısı ile Kuzey'deki süreç aslında bitmiştir. Son sözü başkan Apo söyleyecektir*" değerlendirmesini yaptıktan sonra, hep beraber Öcalan'ın ne diyeceğini beklemeye başladık. Nitekim, tezkerenin TBMM'de görüşüldüğü gün Öcalan'ın mesajı da yayımlanmıştı, hatta bir kısmı TBMM'de de okundu.

Kobanê'de yaşananlar hakkında Öcalan: "*kuşatma.. sıradan bir kent kuşatması olmanın çok ötesinde, sadece Kürt halkının demokratik kazanımlarını hedeflemekle kalmayıp Türkiye'yi de yeni bir darbe sürecine sokacaktır... Bu katliam girişimi amacına ulaşırsa çözüm sürecini sonlandıracaktır*" dedi. Dolayısıyla, mesajın bu yanı Karayılan'ın önceki değerlendirmesi ile uyum içinde gözüküyordu. Fakat, dikkatli okunduğunda Karayılan'ın "***saldırı.. ile süreç bitmiştir***" dediğine Öcalan "*katliam girişimi **amacına ulaşırsa***" süreç bitecektir diyordu.

Aylardır geciktirilen, çözüm sürecinin olmazsa olmazı izleme komisyonunun yasal bir zeminde oluşturulmasına ise, AKP hükümeti ancak tezkere görüşmelerinin hemen öncesinde zaman bulabilmişti! Zamanlama fazlasıyla manidardı. Tezkere için HDP'nin desteği alınamamıştı ama Öcalan'ın sürece umutlu bakması sağlanmıştı:

*"...yol haritasının eylem planı da ortaya çıkmış bulunmaktadır. Artık birincil öneme haiz olan şey bu yol haritası ve eylem planının anlamlı bir **ilkeler bütünlüğü** ile çerçevelenmesidir. Çünkü en ideal eylem planı bile **ilkesel bir bütünlükle** ele alınmazsa kuru bir metin olmaktan öteye geçemez. Bu **ilkelerin** belirleneceği zemin ise, başta kurullar ve komisyonlar olmak üzere müzakere organlarının oluşmasıyla mümkündür bu çerçevede, bakanlar kurulu kararı haline gelen müzakere iradesinin pratikleşmesinin önünde **hiçbir engel kalmamıştır**."*

Öcalan'ın fazlasıyla iyimser konumunu şimdiye kadar çekilen acıları biraz olsun bilen herkes anlayışla karşılayacaktır. Yine de, yukarıda Öcalan'ın müzakerelerin ge-

leceğine ilişkin çıkardığı sonucu kendi çizdiği çerçeve içinde bile çıkarmakta zorlanıyorum.

Çünkü, müzakere sürecinin önünde aşılması çok güç iki büyük engel vardır:

- AKP'nin Suriye ve Rojava'ya ilişkin planlarının son derece karanlık ve hayalperest oluşu;
- HDP'nin veya Öcalan'ın AKP ile, eğer şimdiye kadar deklare ettikleri görüşlerden ciddi tavizler vermezler ise, herhangi bir **ilkesel bütünlük** çerçevesinde müzakere yürütmelerinin zor gözükmesi.

Keşke, yanılsam ve müzakerelerle düze çıkabilsek.

5.10.2014; ***Sendika.org***

Yahu Bu Orta Sınıf Kaç Kişi?

İnsanın "bir bilen varsa öne çıksın" diyeceği geliyor. Rivayet muhtelif. Kime sorduğunuza bağlı olarak orta sınıf mensuplarının sayısı oldukça büyük olabileceği gibi, küçük de olabilir. Yılmasak, sormaya devam etsek neredeyse sıfırlanacak ya da ABD misali Türkiye külliyen orta sınıf kesilecek!

Behiç Ak, *Cumhuriyet*, 7 Kasım 2014

Abarttığımız düşünülebilir. Ama, maalesef durum bu. Malum, Haziran 2013'te yaşadığımız halk isyanı vesilesiyle, ayaklananların sınıfsal kimlikleri üzerine bir tartışma başlamıştı. İsyanın *orta sınıf*, hatta *yeni orta sınıf* hareketi olduğu hem dillendirildi hem de birçok kişi ve çevre tarafından benimsendi. Niyetimiz, o tartışmayı tekrar alevlendirmek değil.* Orta sınıf teriminin açıklayıcılığı, analitik ve işlemsel kapasitesini sorgulamak niyetinde de değiliz. Sadece dört farklı ölçüte göre Türkiye'de orta sınıfın büyüklüğünün nasıl farklılaştığını aktarmak istiyoruz.

İlk ölçüt Dünya Bankası'ndan B. Milanoviç ile Hebrew Üniversitesi'nden S. Yitzakhi'nin geliştirdikleri Milanoviç-Yitzakhi kıstası. Bu ölçüte göre (satın alma gücü paritesi ile hesaplanmış) *günlük kişi başı **gelir*** seviyesi 2000 yılı için 10 dolar ile 50 dolar arasında olanlar orta sınıfın asli mensupları sayılmakta (bit.ly/1uHfqdY).

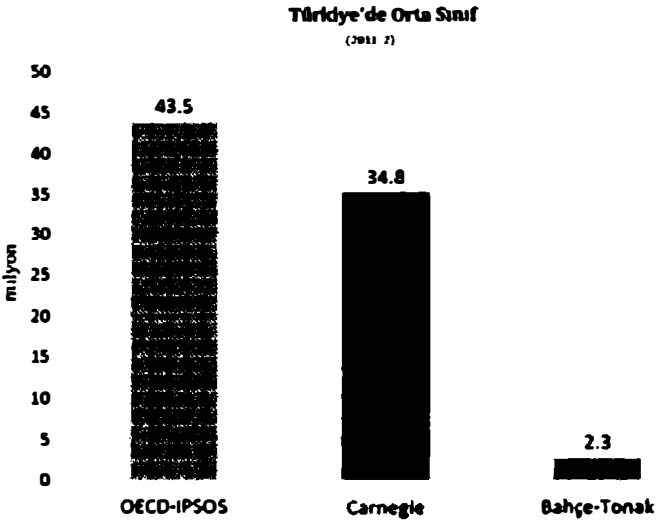
İkincisi, gelir değil *kişi başı **harcama*** temelinde OECD'nin geliştirdiği bir ölçüt. Bu ölçüte göre de orta sınıf mensubu sayılmamız için kişi başına günlük harcamamızın 10 dolar ile 100 dolar arasında olması gerekiyor. Geliri düşük olanlar, genellikle mecburen gelirlerinin tamamını, geliri yüksek olanlar ise genellikle gelirlerinin tamamından azını harcayacakları için OECD'ye göre belirlenecek orta sınıf Milanoviç-Yitzakhi ölçütüne göre belirlenenden bir hayli büyük olacaktır. Bu ölçütü benimseyerek Türkiye'de orta sınıfın büyüklüğünü belirlemeye çalışan kuruluşlar-

* Bkz. "Syriza İktidara Geldiğinde" yazısı, s. 313.

dan biri de IPSOS-KMG adlı pazarlama araştırma şirketi (bit.ly/1yeH0gp).
Dadush ve S. Ali yukarıdaki ölçütleri "beğenmeyerek", orta sınıfı "gerçekten" ölçebildikleri iddiası ile yeni bir ölçüt geliştirdiler. ABD'deki Carnegie Vakfı'nca yayınlanan çalışmalarında önerdikleri *yeni endeks* **otomobil sahipliği**. Otomobilin varsa orta sınıftansın, yoksa değilsin! İlk ölçüte göre orta sınıf büyüyecek mi, küçülecek mi dersiniz? Önceden kestirmek zor, ülkeden ülkeye değişiyor haliyle. Örneğin, 2010 yılı için Türkiye'de orta sınıfın büyüklüğü otomobil sahipliği temelinde hesaplandığında, neredeyse 2 misli büyüdüğü halde (17 milyondan 32,3 milyona), Çin' de küçülmektedir! Endonezya'da ise orta sınıf 4.5 misli büyümekte bu ölçüte göre (bit.ly/1tIUKiJ).

- Aşağıdaki şekilde OECD ve otomobil sahipliğine dayalı Türkiye'de (2011-12) orta sınıf büyüklüklerini verdik: Her iki ölçüte göre de 70 milyonluk Türkiye'nin en az yarısı orta sınıf mensubu -43,5 veya 34,8 milyon kişi! Seçil A. Kaya Bahçe ve Serdal Bahçe'nin TÜİK'in *Hane Halkı Bütçe Anketleri*'ne ve *Hane Halkı İşgücü Anketleri*'ne dayanarak yaptıkları bir çalışmanın (bit.do/nFKK) bulgularına dayanarak (*nitelikli emekçi, özel yönetim emeği ve kentli profesyonel* kategorilerinde çalışanları ekleyerek) benim hesapladığım orta sınıf ise küçücük: 2,3 milyon.

Kısacası, bu orta sınıf hem ele avuca sığmıyor hem de karpuz misali büyüğü de var küçüğü de- seç seç, al...

- Bu yazıyı bitirdiğimde, elime Erdem Yörük ve Murat Yüksel'in isyanın sınıf kompozisyonu ve dinamikleri konusunda ***New Left Review***'un son sayısında yayınladıkları makale geçti (bit.ly/1w CwKQM) İstanbul ve İzmir'deki kapitalistlerin (!), "executive"lerin, profesyonellerin yaklaşık %35-45 oranında isyana katıldığı iddiası bana biraz abartılı gelse de, oldukça kapsamlı ve serinkanlı bir çalışma olduğunu söyleyebilirim. Makale isyanın orta sınıf hareketi olduğu tezini çürütüyor, katılımcıların %74'ünün proleter olduğunu savunuyor.

9.11.2014; ***Sendika.org***

Marksizm ve Sınıflar (ve Hatta Postmodernizm)*

Neredeyse 12 Eylül askeri darbesinden beri Türkiye'nin solcu aydını, sınıfların ya buharlaştığını söylüyordu ya da kimlikler arasında herhangi bir kimlik olarak önemsizleştiğini. Sosyalist solun askeri rejimin ağır saldırısı altında kaldığı bir dönemde, "postmodern çağ" olarak anılan dönemin dünya çapında kulak verilen filozoflarından da güç alıyordu bu yaklaşım. Marksizm gerçek dünyada sınıfları ilga etmek için mücadele etmişti. Postmodern kimlik politikası ise sınıfları hayal dünyasında ortadan kaldırıyordu.

2011-2013 arasındaki devrimci dalga hem dünyada hem de Türkiye'de sınıfları getirdi bu aydınların gündeminin orta yerine yerleştirdi. Başka ne olabilirdi ki?

Bu yazı, S. Savran ve K. Tanyılmaz'la birlikte hazırladığımız, David Camfield, Özgür Öztürk, M.Meryem Kurtulmuş, İrfan Kaygısız, Burak Gürel, Mustafa Kemal Coşkun'un da katkılarını içeren ve geçtiğimiz hafta Yordam Kitap tarafından yayınlanan ***Marksizm ve Sınıflar: Dünyada ve Türkiye'de Sınıflar ve Mücadeleleri***'ne yazdığımız Önsöz'den alınmıştır. Kitap, Marx'ta ve Marksist teoride sınıflar, maddi olmayan emek teorisi, yalın üretim ve esneklik, sendikalar, KESK, Türkiye'de ve dünyada işçi sınıfının somut varlığı, Türkiye'de finans kapital ve kırda sınıf mücadeleleri üzerine yazılardan oluşuyor.

Tunus'ta ve Mısır'da milyonlarca insan zalim diktatörleri devirirken, ciddiye alınmak isteyen herhangi bir düşünür, "kim bu insanlar, neden canlarını feda ediyorlar?" diye sormadan kendini nasıl dinletebilirdi? Önce "bütün toplum twitter devrimi yaptı" oyalamasını denediler. Sosyal medya önemsiz olduğu için "oyalama" demiyoruz, twitter'la haberleşenler de sınıf sınıf insan olabilir diye "oyalama" diyoruz. Hemen ardından İspanya ve Yunanistan'da meydanlar işgal edildi. Gençler, gençler, gençler... Oldukça iyi halli görünüyorlar. "Orta sınıf" teşhisi sahneye çıkarılmaya başladı. 21. yüzyıl sol aydınının sevgilisi Slavoj Žižek Mısır'dan İspanya'ya kadar her yerde "geçmiş ayrıcalıklarını korumak isteyen orta sınıfların tepkisi" olarak sunmaya kalkıştı bütün bu hareketleri. Ama rahatsız edici küçük bir ayrıntı vardı. Madrid'in Plaza del Sol'ünü ya da Atina'nın Sindagma Meydanı'nı haftalarca işgal eden gençliğin en az yarısı, resmi istatistiklerde işsiz görünüyordu! Epeyce proletaryaya has bir gösterge!

Sonra "Occupy Wall Street" ve onun ABD'nin 50'den fazla coğrafyasındaki uzantıları geldi. Burada başa çıkılması özellikle zor bir durum vardı. Hareket çok güçlü olduğu için değil. Mısır'la karşılaştırıldığında Occupy hareketi oldukça zayıftı. Ama sokağa çıkanlar, "biz yüzde 99'uz" diye haykırıyorlardı. Her biri farklı bir ezilme, yabancılaşma, kimlik sorunu yaşıyor olabilirdi. Ama "farklılıklarımız içinde hepimizi birleştiren bir şey var, biz %1'lik bankacı, kapitalist, para babası takımına karşı yüzde 99'uz" diyorlardı. Postmodern aydınımız, kapitalist sistemin kalbinden gelen bu sinyalle nihayet şok tedavisi görmüşçesine uyandı. "Yüzde 99" mecazı, bulanıktı, abartılıydı, ama toplumsal sınıflara çok benzeyen

bir şey söylüyordu! İşte Türkiye'de Haziran 2013'te başlayan ve farklı biçimler altında sonbahara dek süren Gezi İsyanı gündeme bu ideolojik iklimde geldi. Türkiye'nin postmodern/sol liberal aydınları şanslıydı. Ön sinyaller alınmış, artık papağan gibi "sınıflar buharlaştı" demenin ikna edici olmayacağı belli olmuştu. "Sınıf" artık kimsenin elinin tersiyle itebileceği, "eski moda" bir kavram değildi. O zaman kullanılmalıydı. Türkiye aydını sınıflara geri dönüyordu!

Ama isyan Türkiye'nin en zengin kentinde en zengin semtlerden birinde büyük bir öğrenci kitlesinin katılımı ile başlayınca, çözüm bulundu: "Orta sınıflar" Amerikan sosyolojisinin bu içi boş sevgilisi, tartışmanın merkezine oturdu. "Orta sınıflar" teşhisinin mantıksal sonucu karşı çıkılamayacak kadar berrak: "Orta" ya da değil, sınıflar! Sınıf tahlili Türkiye'nin sol eğilimli aydınlar dünyasının yeniden merkezine oturmuştur.

Postmodernizme geçmiş olsun!

16.11.2014; ***Sendika.org***

Prekarya mı, Proleterya mı?

Prekarya üzerine hatırı sayılır miktarda literatür birikti. Bu literatürün de önde gelen isimleri var. Tanımların örtüşen yanları olmasına rağmen kimin tanımını seçtiğinize bağlı olarak prekarya denilen kesimin de (sosyal tabaka/sınıf?) farklı özellikleri öne çıkarılıyor. Biraz şaşırtıcı geleceğini bilerek, Loic Wacquant veya Guy Standing gibi bu literatürün yıldızları dururken, kendimi Samir Amin'in tanımına yakın hissettiğimi söyleyeyim.

Amin'e göre prekarya, kent emekçilerinin geliri nispeten düşük, geçici işlerde çalışan, ayrıncılığa daha açık kesimidir. Güvencesiz istihdam vurgusu başta olmak üzere Amin'in tanımının da diğer tanımlarla örtüşen yanları var. Bu tanım, hem küresel sermaye birikiminin mantığını hem de son 50-60 yılın kent-kır ilişkisini merkezine aldığı için bana daha açıklayıcı geliyor. Amin, prekaryayı, tarihselliği içinde ve Marx'ın ***kapitalist birikimin mutlak, genel yasası*** ile öngördüğü bir olgu olarak ele alıyor.

O zaman, ilkin ***kapitalist birikimin mutlak, genel yasası***'nı hatırlayalım:

"*Toplumsal zenginlik, faaliyet halinde bulunan sermaye, bunun büyümesinin hacmi ve gücü ve dolayısıyla da proletaryanın mutlak büyüklüğü ve emeğinin üretici gücü ne kadar büyük olursa, yedek sanayi ordusu da o kadar büyük olur. Kullanıma hazır emek gücünün büyüklüğünü artıran nedenler, sermayenin genişleme gücünü artıran nedenlerle aynıdır. Yani, yedek sanayi ordusunun göreli büyüklüğü, zenginlik potansiyeli ile birlikte artar. Ama, bu yedek ordunun faal orduya oranı ne kadar büyükse, sefaletleri çalışma sırasında katlandıkları işkenceyle ters orantılı olarak artan artık nüfus o kadar yığınsal şekilde yerleşiklik kazanır. Son olarak, işçi nüfusunun düşkünler tabakası ve yedek sanayi ordusu ne kadar büyükse, resmi yoksulluk da o kadar büyük olur.* ***Bu, kapitalist birikimin mutlak, genel yasası****dır. Diğer bütün yasalar gibi bu yasa da, gerçekleşmesi sırasında, burada inceleyemeyeceğimiz çok sayıda durum tarafından değişikliğe uğratılır.*" (Marx. 2011: 622)

Marx'ın bu muazzam öngörüsünün bazı yanlarını vurgulamakta yarar var:

> *Yedek sanayi ordusu* ifadesindeki "sanayi" sözcüğü Marx'ın yaşadığı dönemde gelişmemiş olan "hizmetler" sektörünü de kapsayan yani, ücretli emekçilerin tamamını içeren bir kavramdır. Dolayısıyla, günümüzdeki kullanımı *yedek emekçiler (veya işçiler) ordusu* olmalıdır.
> *Yedek emekçiler ordusu*'nun büyüklüğü, şu ya da bu **dönemin politikaları** (Keynesçi veya neoliberal) tarafından değil, kapitalizmi genişleten/yaygınlaştıran faktörler tarafından belirlenir.

Yedek emekçiler ordusu'nun göreli büyüklüğü hem sefaleti hem de bu kesimin yerleşikliğini besler. Bu durum da resmi yoksulluğu arttırır.

Gelelim kır-kent ilişkisinde, daha doğrusu tarım üretiminde gözlemlenen ve prekaryayı besleyen devasa dönüşüme:*

Amin'e göre, dünya tarımsal üretimini, bir yanda kapitalist işletmeler bazında üretim yapan Kuzey Amerika, Avrupa, Avustralya ve Latin Amerika'nın güney ucu (*gelişmişler*), diğer yanda da 3 milyarlık bir kırsal nüfusa tekabül eden *geride kalanlar* şeklinde tasnif etmek mümkün. *Gelişmişler* kesiminin emekçi başına yıllık verimliliği 1000 ile 2000 ton arasında. *Geride kalanlar*'ı ise teknolojiden nasibini alan küçük kesim ve alamayanlar olarak iki alt sınıfta topladığımızda, ilkinin yıllık verimliliği yılda 10 ile 50 ton tahıl iken, diğer kesimin -çoğunluğun- verimliliği 1 tonu geçmiyor!

Bu 2000'e 1 şeklindeki oran, eşitsiz gelişmenin, tarımsal verimlilik farklılaşmasında ifadesini bulan çarpıcı bir fotoğrafıdır. Küreselleşme dinamiklerinin vahşeti ancak bu fotoğrafa tarihsel derinlik katıldığında tam olarak ortaya çıkar: Günümüzün 2000'e 1 şeklindeki tarımsal verimlilik oranı daha 1940'larda sadece 10'a 1 düzeyinde idi. Tarım ürünlerinin göreli fiyatlarındaki son 50 yıllık yüzde 80 düzeyinde muazzam düşüş de dikkate alındığında prekaryalaşma sürecinin maddi tabanı iyice

---

Amin'in görüşlerini daha önce, 2005'te ***Kızılcık*** dergisinde etraflıca ele almıştım (http://bit.ly/1vpyrfA). Amin'in orjinal makalesi -*World Poverty, Pauperization and Capital Accumulation* (Dünya Sefaleti, Yoksunlaşma ve Sermaye Birikimi)- ise 2003'te ***Monthly Review***'da yayınlanmıştı (http://bit.ly/1q5RIqz).

belirmektedir. İşte bizzat bu dinamikler, yani kırsal alanda topraksızlaşma, geçinememe ve göçe zorlanma yukarıda şehirli *yedek emekçi ordusunu* (prekaryayı) ve yoksullaşmayı besliyor.

Samir Amin'in katkısı bu süreci küresel sermaye birikiminin doğal sonucu olarak değerlendirmesinde ve ortaya çıkan durumun, sınıfsal nicel boyutlarını da belirleyerek *yoksulluk* olgusunu aşan bir *yoksunlaştırma* safhası (*pauperization*) olduğunu göstermesinde. Aşağı yukarı 10 yıl öncesi için yaptığı kaba bir hesapla, Amin, ileri kapitalist ülkelerde emekçilerin %40'ının, 3. Dünya'da ise %80'inin prekaryaya tekabül ettiğini tahmin ediyordu. Karşı karşıya olduğumuz durumun, geçinebilmek için gerekli gelirden yoksun olmanın (*yoksulluğun* yani) ötesinde, modernleştirilmiş yoksulluk, yani toplumsal hayatın bütün boyutlarına ait imkânlardan yoksunlaştırma süreci olarak kavranması gerekiyor.

Amin'in prekaryayı, kapitalizmin dönemsel rejim tercihlerinin (neoliberalizmin?) sonucu olarak görmek yerine sistemik, modern bir emekçi *yoksullaşma/yoksunlaşma* biçimi olarak tanımlaması, kendisinin de belirttiği üzere sol düşünceyi kemiren *liberal virüs*'ün teşhisine imkan sağlıyor. Ayrıca, Amin işçi sınıfının modern yoksullar kesimi prekaryanın kurtuluşunun, *vatandaşlık ücreti* veya *temel gelir* gibi uygulamalar ile kapitalizmin içinde değil, dışında aranmasını da öneriyor.

7.12.2014; ***Sendika.org***

Kemal Derviş'in Neo-Sosyal Demokrasisi ve CHP (AKP)

Geçtiğimiz Perşembe günü Kemal Derviş ta Ankara'ya kadar giderek Kemal Kılıçdaroğlu ile CHP Genel Merkezi'nde buluştu. Tam bir gazeteciler-birlikteliğimizi-fotoğraflasınlar durumu yaratıldı. Fotoğraflar çekildi, anlamsız laflar edildi. Bu arada, Derviş'e alelacele bakanlık sözü bile verildi!

Bir iki alıntı yapalım.

Kılıçdaroğlu: "*Ekonomiye (Derviş'in) yaptığı katkıları, Türkiye'yi krizden çıkarma aşamasındaki çabalarını sadece CHP olarak biz değil bütün Türkiye takdirle anıyor.*"

Derviş: "*Hızlı büyümek için bugünkü çağda artık yeni teknolojiyi getirmek, yeni teknolojiyi Türkiye'nin şartlarına uyarlamak, onunla istihdam yaratmak ve tabi onunla istihdam yaratabilmek için de eğitimde büyük hamleler yapmak gerekiyor... (S)osyal demokrat boyutu güçlü olan CHP'nin de söz sahibi olduğu bir iktidar kurulursa o zaman tekrar görüşürüz dedik birbirimize ...Sosyal demokrasi demek bu çağda özel sektöre, piyasa ekonomisine gerçek anlamda destek olmak... ve ekonomiyi ileri götürmektir.*"

Kılıçdaroğlu'nun Türkiye'yi krizden çıkaran adam olarak takdire şayan bulduğu Derviş "*CHP'nin de söz sahibi olduğu bir iktidar*" ile ne kastetmiş olabilir bilmiyoruz. Bir koalisyon ima eder gibi. Öte yandan, Derviş'in sosyal demokrasiyi "*özel sektöre, piyasa ekonomisine gerçek anlamda destek*" veren siyaset olarak tanımlama çabası muhteşem. Neo-sosyal demokrasi bu olsa gerek!

Nereden nereye geldik? Sendikalara dayalı, kamu iktisadi kuruluşlarına öncelik tanıyan, çalışanların refahını gözetmeye ve piyasayı denetlemeye çalışan klasik sosyal demokrasiden piyasacı, özel sektörcü neo-sosyal demokrasiye.

3 Mart 2001'de Bülent Ecevit hükümetinde ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı görevini üstlenen Derviş'in eski maceralarını bilmeyenler için kısa bir yorum:

"Derviş züccaciyeci dükkanına giren fil gibi her şeyi kırıp dökmüş, tarımsal desteklemenin son kalıntılarını da yok etmiş, tütün ve şeker pancarı üreticisini tasfiye edecek adımları atmış, doğalgaz piyasasını yabancılara açmış, Telekom, THY gibi stratejik kuruluşların Batı sermayesine peşkeş çekilmesinin önündeki engelleri kaldırmış, buna direnmeye çalışan Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz'ü, 'Ya o, ya ben!' Ben, gidersem de IMF'den para gelmez," şantajıyla koltuğundan etmiş, gereksiz yere Hazineye 45 katrilyonluk tahvil ihraç ettirerek Türkiye'yi iç borç batağına gömmüş, fakat ne yaptıysa Türkiye'den dışarı sermaye kaçışını engelleyememişti, çünkü yapılan işlerin ekonomide istikrarı sağlamak için alınması gerekli tedbirlerle hiçbir ilgisi yoktu." (S. Somçağ. 2006. ***Türkiyenin Ekonomik Krizi***. İstanbul: 2006 Yayınevi. s. 136)

Ayrıca, 2002 itibariyle gerçekleşen büyüme ile ilgili (o yıl GSYİH artışı %7.7 olarak duyurulmuştu) unutturulmaya çalışılan, o zamanki adı ile DİE'nin (TÜİK) skandal hesaplamalarından da söz etmek gerekir. Selim Somçağ, hem yukarıda alıntı yaptığımız kitapta hem de ***İktisat, İşletme ve Finans*** dergisinde (Haziran 2003) bu konuyu afişe ederek, %7.7'lik büyümenin tam 7 puanının stok artışlarından kaynaklandığını ve de bunun görülmemiş bir saçmalık olduğunu göstermişti.

Kılıçdaroğlu'nun, Derviş'i ekonomide istikrarı sağlayan kurtarıcı olarak lanse ederken yaptığı siyasi hesapları bilemeyiz. Bir ihtimal, aynı programı 2002'de benimseyerek uygulamaya devam eden AKP'nin ekonomik "başarıları"nın CHP'li yeni bakan (?) Derviş'in eseri olduğunu hatırlatmak istemesi olabilir. "Başarı" konusu ayrı bir yazı gerektirir. Sadece, o gün bugün işsizliğin, ekonominin nispeten büyüdüğü dönemlerde bile, yapısallaştığını hatırlatalım. İç ve dış borçların artması, sıcak para bağımlılığı da cabası.

Neo-sosyal demokrasi, kim uygularsa uygulasın, ekonomi politikalarındaki tercihler itibariyle aynı. AKP versiyonunu yaşadık, biliyoruz. CHP versiyonunu yaşamak isteyen çıkacağını sanmıyorum. CHP'ye tavsiyem PASOK'tan ders çıkarmaları.

29.3.2015; ***Sendika.org***

Yeni Sosyalizmler: Gündemimize Alalım, Tasarlayalım...

Önümüzdeki günlerde partilerin seçim bildirgeleri peyderpey yayımlanacak. Hiçbirinde bulamayacağınız kelimeyi şimdiden söyleyeyim: **Sosyalizm**!

Niye mi?

Çoğu zaten sosyalizme doğuştan karşı, düşman görüyor o tarz bir toplumu. Bazıları ise sosyalizmin aşıldığını, yani çağ dışı olduğunu düşünüyor, yerine "demokrasi" hedefini yerleştirmiş, hayatından memnun. Çok azı da "sosyalizmin sırası mı şimdi" pozisyonunu benimsemiş durumda.

ꕥ

Boratav hocamız geçen Cuma, bu sitede ***"Reel Sosyalizmler: Kıymetlerini bilelim; hatırlayalım"*** başlıklı önemli bir yazı yazdı. Şahsen, o vesileyle **sosyalizmi** hatırlamış değilim. Tesadüf bu ya ben de **sosyalizm** üzerine bir yazı planlamıştım diyemeyeceğim. Tesadüf filan değil. Tam bir hafta önce, ODTÜ-Ankara Ekonomi Bölümü'nden yeni emekli olan sevgili Fikret Şenses için çok

güzel hazırlanmış bir sempozyuma katılmak üzere Kıbrıs'a gitmiştik. Oradaki ODTÜ kampüsünde Korkut hoca ile birlikte sosyalizm üzerine aynı panelde konuştuk. Daha sonra benzer bir konuda MSÜ'deki "***Bugün Marx***" sempozyumunda da konuştum. Her iki konuşmada da yaşanmış sosyalizmlere değil, yaşanacak olanlara, hem de ütopik hedef olarak değil de, olabildiğince somut biçimi ile sosyalizme odaklanmaya çalışmıştım. Aşağıda, o konuşmalardan yola çıkarak bazı satırbaşlarına değinmek istiyorum.

Önce ilham kaynakları. Malum, Marx ve Engels'in sosyalizm üzerine yazdıkları sınırlı. Onlar hayatta iken sosyalizm mücadelesi var, programlar var ama gerçekleşmiş bir deneyim yok. Elimizdeki önemli metinler, Gotha ve Erfurt Programları üzerine Marx ve Engels'in yorum ve eleştirileri, özellikle Marx'ın Paris Komünü üzerine yazdıkları. Olgun Marx'ın hayatını kapitalizmin dinamiklerini keşfetmeye adadığını, ***Kapital*** projesini bitiremediğini biliyoruz. Tabii, bu tespit ile, örneğin ***Kapital***de bile Marx'ın sosyalist/komünist toplumun özelliklerine ilişkin ipuçları bulamayacağımızı söylemiyorum. Aksine, o gözle ***Kapital***e bakmamış olanlara Nail Satlıgan'ın "***Kapital****'de Komünizm Tasarımları*"nı, keza ***Grundrisse*** için de İring Fetscher'in "*Özgürleşmiş Toplumun Özgürleşiniş Bireyleri: Marx'ın* ***Grundrisse****'deki Post-kapitalist Toplum Tasarımı*"nı öneririm. Şüphesiz, Marx sonrası sosyalizme geçiş konusu açıldığında Lenin ve Troçki'nin metinlerini atlamak olmaz. Fakat benim bu kısa yazıda değineceklerim, günümüz kapitalizminden yola

çıkarak somut adımlara işaret eden bazı kaynakları gerektiriyor.

Açalım: örneğin, AB ülkeleri için sosyalizme geçiş nasıl olabilir? Aşamalardan söz edebilir miyiz? Soruyu böyle sormak aslında yazının girişinde söz ettiğim "sosyalizmin sırası mı şimdi" pozisyonuna karşı olmak anlamına geliyor. "Şimdi"den başlayarak sosyalizmi hangi adımlarla kurabiliriz sorusunu anlamlı bulduğumuzu söylemiş oluyoruz. Bu sorulara beni tatmin eden cevapları bulduğum bazı yazarları kaydedeyim: Paul Cockshott, Allin Cottrell, Heinz Dieterich. Bu yazarların sosyalizm üzerine tek tek çalışmaları olduğu gibi ortak kitapları da mevcut. Çoğu İngilizce olan bu kaynaklara internet üzerinden erişmek de mümkün, mesela *Avrupa Birliği'nde 21. Yüzyıl Sosyalizmine Geçiş.*

Sosyalizmden, ekonomisinden söz edebilmek için tabii ki bazı ilkeler, değerler ile başlamak gerekir. Yukarıdaki yazarların özellikle öne çıkardığı dört ilke Marx' taki referansları ile şöyle:

- Bankacılık gibi bazı kilit sektörlerin dışında kamusallaştırmayı öne çıkarmadan, toplam katma değerin tamamının emeğin hakkı olduğu (kaynağını emek değer teorisinden ve pratiğinden alan adalet vurgusu); (***Kapital***)

Para politikasını yeniden yapılandırarak para kullanmayan, çalışma süresi temelli 'eş-değer ekonomi'ye geçiş hedefi; (***Gotha Programı'nın Eleştirisi***)

Katılımcı doğrudan demokrasi; (Fransa'da İç Savaş, Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i)

- Geçişin tamamlanması, olgun sosyalizm için ulusdevlet ölçeğini aşma; (***Komünist Manifesto***)

Bu ilkelerin tamamını burada ele alacak değilim. Sadece ilki üzerinde kısaca durmak istiyorum. Dikkat edilirse yukarıdaki ilkeler arasında özel mülkiyetin ilgası yok. Çünkü, birinci ilke kamusallaştırma uygulamasını temel almadan özel mülkiyetin kaldırılması hedefini dolaylı bir biçimde sağlıyor. Ve de sosyalistlerin nasıl politize ederek, sosyalizm tasarımı için nasıl faydanabileceklerini pek bilemedikleri emek değer teorisine dayanıyor.

Bilindiği gibi kapitalist sömürünün esası emekçinin yarattığı katma değerin bir kısmına *artık değer* olarak sermayedar tarafından el konulması. Değerin, dolayısıyla katma değerin de tamamen emek tarafından yaratıldığı Marksist teorinin ABC'si ise, bu hakkı yasallaştırma hedefli bir programdan daha ilkesel ve doğru ne olabilir? Kaldı ki, böylesi bir ilkeye dayanan siyaset tarzı hem daha dürüst hem de doğrudan en temel haksızlığı ortadan kaldırmaya dönük olduğu için emekçilerin tamamı tarafından desteklenme potansiyeline sahip olacaktır.

Seçim bildirgelerini beklemeye devam, umarım yanılırım, her sayfada karşımıza **sosyalizm** çıkar...

12.4.2015; ***Sendika.org***

Seçim Bildirgeleri ve Dil

New Left Review'un son sayısında Franco Moretti ve Dominique Pestre'nin ilginç bir yazısını okudum: "*Bankaca, Dünya Bankası Raporlarının Dili*" (*Bankspeak, The Language of World Bank Reports*). Yazının iddiası şu:

Dünya Bankası'nın son 50 yıldır yayımladığı raporların dilinde, hem semantiği hem de grameri itibariyle, muazzam bir kopma yaşanmış, son 20 yılda adeta yepyeni bir dil ortaya çıkmıştır. Bu yeni dil, **kodlarla bezeli, kendine referanslı** ve **gündelik dille ilişkisizleşmiş** bir dildir (bit.ly/1DEB8hw).

Moretti ve Pestre'nin bu argümanı nicel dil analizi teknikleri kullanarak yaptıkları gözlemlere dayanıyor. Yazının esas amacı uluslararası finans kuruluşlarının perspektifleri ve uygulamaları ile kullandıkları dilin değişimi arasındaki ilişkinin mahiyetini anlamak. Şüphesiz, bu tür bir çalışmada sadece metinlerde hangi kelimelerin hangi sıklıkta kullanıldığı türünden ilk aşama tekniklerinin ötesine gitmek gerekiyor. Nitekim, Moretti ve Pestre o tür kelime sayımlarının yanıltıcı olabileceğini, ilk ağızda dilde süreklilik olduğu izlenimi edinmenin muhtemel olduğunu söylüyor.

Yine de, başta gazeteciler olmak üzere, birçoğumuz geçen hafta siyasi gündemi tamamen işgal eden CHP ve HDP seçim bildirgelerinde kelime avcılığı yapmanın cazibesine kapıldık. Örneğin, bu sitede de Anıl Aba'nın, AKP, CHP ve HDP bildirgelerinde bazı anahtar kelimelerin hangi sıklıkta kullanıldığını ele alan ilginç bir yazısı yayımlandı (bit.ly/1byDVmw). Geçen Çarşamba CNN Türk'teki *Tarafsız Bölge* programında, HDP temsilcilerine bildirgede "*kürt*" kelimesini fazla kullanmamaya özen gösterip göstermedikleri sorulduğu gibi, "*yabancı sermaye*" ifadesinin bildirgede hiç geçmediği ima edilerek bu konudaki tavırlarının ne olduğu da soruldu. Ben de son yazımda bu tür bir sorgulamaya davetiye çıkarmıştım: "*Önümüzdeki günlerde partilerin seçim bildirgeleri peyderpey yayımlanacak. Hiçbirinde bulamayacağınız kelimeyi şimdiden söyleyeyim:* ***Sosyalizm!***" (bit.ly/1CxjpsI)

O zaman "*sosyalizm*" avcılığı ile başlayalım. CHP'nin ve HDP'nin bildirgelerinde "*sosyalizm*" kelimesi geçmiyor. CHP'nin bildirgesinde "*sosyalizm*" yok ama **sosyalist** kelimesi 2 kez kullanılmış. Bu kullanımlardan biri, tahmin edilebileceği üzere, "**Sosyalist Enternasyonel**" tamlaması içinde, adeta bir kurumsal zorunluluk yüzünden. İkincisine ise "***sosyalist*** *yönetim ve partiler*" gibi bir ifadede rastlıyoruz. İlginç olan, "*sosyalist*" kelimesinin her iki kullanımının da Latin Amerika altbaşlığı altında olması.

Sosyalizm sözcüğünün siyasi, ekonomik, yaşanmış/reel, yaşanacak/ütopik anlamlarına, farklı yorumlanışlarına girmeden her iki bildirgede de kullanılmamış olmasının arkasındaki motivasyona ilişkin şu söylenebilir:

Eskiyi çağrıştırmaktan kaçınma, dünyanın değişmiş olduğunun farkında olma ve de arzulanan "yeni" düzen için bir başka isim bulma arayışı.

Yukarıda bahsettiğim *Tarafsız Bölge* programında HDP'ye yöneltilen "*yabancı sermaye*" sorusunun bağlamı da bir bakıma "*sosyalizm*" idi. Geçerken ekleyeyim, CHP'nin bildirgesinde "*yabancı sermaye/yatırım*" ifadesine 3 kez rastlıyoruz, HDP'ninkinde ise hiç kullanılmamış. Her iki bildirgede kullanılmayan bir başka "eski" sözcük ise "*emperyalizm.*" Gelelim **Hürriyet**'ten Deniz Zeyrek'in sorusuna:

"*Ben TİP'in parlamentoya girdiği seçim öncesindeki bildirgeyi okudum ve sizinkini onu referans alarak değerlendirdim. Mesela, kendinizi siyasi yelpazede nereye koyuyorsunuz? Sosyalist misiniz? Eğer sosyalistseniz, yabancı sermaye konusunda ne düşünüyorsunuz? AB konusunda mesela, TİP o dönem çok net bir tavır ortaya koymuştu: 'Ortak Pazar, yabancı sermayenin girmesi için kapıdır, bu nedenle karşıyız' demişti. Siz, siyasi yelpazede kendinizi nereye konumlandırıyorsunuz, dış politika, yabancı sermaye vs. gibi konularda yaklaşımınız nedir?*" (bit.ly/1Dnc2ol)

HDP'den MYK üyesi, İstanbul milletvekili adayı Sezai Temelli'nin cevabı:

"*Bir sol kitle partisiyiz HDP olarak. Sol kitle partisi içinde solun olabildiğince geniş yelpazesini görmek mümkün. Ama kısa vadeli baktığınızda, bu sol kitle partisi, bugün, acil, birikmiş sorunların çözümüne dair konuşurken* ***kendi programından çok Türkiye'nin programı-***

nı hayata geçirmek zorundadır. *Şimdi, mesela, 1960'lardaki TİP programının yazıldığı yılların dünya ekonomisi başka, Türkiye ekonomisi başka, Türkiye halkı başka. Dünyada konuşulan, değerlendirilen şeyler başka. Bugün 2015 yılındayız. Dolayısıyla, oradaki solu burada tekrar edemeyiz. Dolayısıyla, bugün yabancı sermaye meselesini bile tartışırken* ***artık, oradaki kodlarla bir yabancı sermaye konuşamayız.*** *Türkiye'deki yabancı sermayenin birçoğunun eğer menşei, alacaklısı durumunda baktığımızda, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı çıkıyor. Yani, parayı biraz da dolaştırmadan kaynaklı artık yabancı sermaye var.* ***Sermayeyi de yeniden tanımlamak, ekonominin içinde düşünmek zorundayız.*** *Dolayısıyla, kısa vade, orta vade ve uzun vade konuşuyoruz. Tabii ki uzun vadede biz soldan, emekten yana bir düzenin hayata geçmesini, hem barış açısından hem insanların huzuru, umudu açısından daha sağlıklı olacağını ve daha önemli olduğunu, bu devrimci iddiamızı yineliyoruz. Ama hemen yarın bunu bir gecede yapamayacağımızı da biliyoruz.*" (abç: bit.ly/1Dnc2ol)

Haliyle, bu cevabın muhtevasına ilişkin herkesin değişik görüşleri olacaktır. Bu yazıda, (söylenenlerin irticalen ve canlı bir televizyon programında söylendiğini bilerek) herhangi bir yorum getirmeksizin, sadece dilde kopma olarak nitelenebilecek, önemli gördüğüm bazı ifadelere dikkat çekmek istiyorum:

- Bugün parti programından çok, Türkiye programının uygulanması;
- Değişen dünyanın yeni ***kodlarla*** konuşmayı gerektirmesi;

- Sermayenin yeniden, ekonominin içinde tanımlanması.

Şimdilik şu sorularla yetinelim: Seçim bildirgesinde HDP programı mı, Türkiye programı mı ağır basıyor? Değişen ifade tarzı ile değiştiği söylenenler (ekonomi, halk) arasındaki ilişkinin mahiyeti nedir? Yeni **kodlarla** sermayeyi, hem de bu kez **ekonominin içinde**, nasıl tanımlayabiliriz?

26.4.2015; ***Sendika.org***

Emeğe Dönük Vaatlerin Sınırı, Sermaye ile İlişkilerin Muhtevası*

Sendika.Org: *"Yeni Sosyalizmler: Gündemimize alalım, tasarlayalım... yazınızı seçim beyannameleri açıklanmadan önce yazmış ve "hiçbirinde bulamayacağınız kelimeyi şimdiden söyleyeyim: Sosyalizm!" demiştiniz. İddianızın doğrulanması üzerine yazdığınız bir sonraki yazınızda da beyannamelerde bu eksikliği yorumladınız. "Sosyalizm"in lügatten çıkmasının nedenlerini sıralarsak birinci sıraya neyi koymamız gerekir?*

EAT: Sizin de aktardığınız gibi bildirgelerde **sosyalizm** kelimesinin kullanılmayacağını tahmin etmiştim. Hatta, tahmin etmekle kalmamış, niçin kullanılmayacağına da değinmiştim. Hatırlamakta yarar var: "*Çoğu zaten sosyalizme doğuştan karşı, düşman görüyor o tarz bir toplumu. Bazıları ise sosyalizmin aşıldığını, yani çağ dışı olduğunu düşünüyor, yerine "demokrasi" hedefini yerleştirmiş, hayatından memnun. Çok azı da "sosyalizmin sırası mı şimdi" pozisyonunu benimsemiş durumda.*"

3.5.2015; CHP ve HDP'nin seçim beyannamelerinden hareketle bu partilerin sosyalizm, emek ve sermaye karşısındaki tutumları üzerine ***Sendika.org***'daki röportaj.

Kısaca açmaya çalışayım. "Sosyalizmin aşıldığı" yerini "demokrasi" hedefinin aldığı görüşünü besleyen tarihi eşik reel sosyalizm deneyimlerinin son bulmasıdır. Sadece SSCB'nin, Doğu Avrupa deneyimlerinin çöküşünden değil, aynı zamanda Çin'in piyasacılaşmasını, Kuzey Kore'nin karikatür lider kültünü, hatta Küba'nın neo-liberal tercihlerini de içeren tarihi olgusal bir süreçten söz ediyorum. Bu yenilginin, deformasyonun nedenlerine burada giremeyiz. Ama, ideolojik etkisinin muazzam olduğu, post-modernist, liberal eğilimlerin bu olgudan beslendiği açıktır. Esas neden budur.

İkinci neden, uluslararası düzeyde de gözlemlenmekle birlikte, Türkiye solunda bence abartılı bir biçimde yıllardır egemen olmuş aşamacı zihniyettir. Burada, demokratik devrim anlayışının ideolojik kalıcılığını kastediyorum. Bu anlayış, sosyalizm meselesini tartışmayı bile erteletecek gerekçeler bulmakta hep "yaratıcı" olmuştur. Reel sosyalizmlerin iflası ile aşamacı zihniyet bu kez oldukça sığ "şimdi sosyalizmin sırası mı" tavrına dönüşmüştür.

Üçüncü neden, Kürt özgürlük hareketinin güçlenmesidir. Yanlış anlaşılmamak için açıkça belirteyim, Kürt hareketi doğası gereği ulusal varlığının tanınmasını, kendi kaderini belirleyecek özerk yönetim imkânlarını yaratmayı temel hedef olarak belirlemiştir. Hareketin ilk döneminde açıkça benimsenen sosyalizm hedefi yerini giderek demokratik özerklik hedefine bırakmıştır. Kürt hareketi ile birlikte mücadele eden sosyalist yapılar da, örneğin HDK/HDP içindeki sosyalist partiler bile sosyalizm hedefini gündeme getirmemeyi (şimdilik?) tercih eder olmuşlardır.

Sendika.Org: *Sizce HDP ve CHP, programları/beyannameleri dikkate alındığında emek ile sermaye arasında nerede duruyor, nerede durmalı, nerede duramaz? Öznel tercihler ile nesnel kısıtları ayrı ayrı ele alarak nasıl bir değerlendirme yapabiliriz?*

EAT: "Nerede duruyor" sorusu en anlamlısı bu soruların. Şundan dolayı, bu partiler kendilerini tanımlayabilen partiler. HDP kendini **sol kitle partisi** olarak tanımlıyor, CHP ise **sosyal demokrat** bir parti olduğunu her fırsatta tekrarlıyor. Bu konumlanış, bence bizatihi hem HDP'yi hem de CHP'yi sermayeye yumuşak davranmaya yöneltiyor. Dikkat ederseniz, "emek yanlısı olmamaya yöneltiyor"demiyorum. Çünkü, her iki parti de bildirgelerinde emekçilerin yaşam koşullarını iyileştirecek vaatlerde bulunuyor. Bu vaatlerin sınırı sermaye ile ilişkilerin muhtevası tarafından belirleniyor.

CHP için durum açık; **sosyal demokrat** partilerin tarihi misyonu epeyce uzun bir zamandır kapitalizmin çelişkilerini yumuşatmak. Bu misyon sosyal demokrat partilere, yerine ve zamanına bağlı olarak, asgari ücreti 2 katı, 3 katı arttırmayı dayatacağı gibi, işsizlik sigortasını, bedava sağlık hizmetini vs. tesis etmeyi de dayatabilir. Yeter ki, eşzamanlı bir biçimde sermayenin genel çıkarlarına halel gelmesin. Dolayısıyla, CHP de bildirgesinde bir yandan emekçilerin yaşam koşullarını kısmen düzeltici vaatlerde bulunurken, sermayenin, daha doğrusu kapitalizmin hayat iksiri olarak kendisinin görülmesi gerektiğini hatırlatmayı ihmal etmiyor.

HDP'ye gelince; bir **sol kitle partisi** olarak yaşadığımız düzenin sermaye-emek çelişkisini göbekten 24 saat yaşayan işçilerin yanı sıra, kimliklerinden, cinsel tercihlerinden dolayı horlanan, ezilen kesimlerin de haklarını,

taleplerini dillendirmek zorunda. Dolayısıyla, sermayeyi (bu aşamada?) asıl hedef olarak görmesi beklenemez. Emekçilerin yaşam koşullarını iyileştirici taleplerin **yanı sıra** diğer kesimlerin (onların da büyük bir kısmı emekçi olsa bile) özgürlük, eşit yurttaşlık gibi taleplerini dillendirmeyi esas alan HDP bildirgesi bu beklenti ile uyumludur.

Sorunuzun diğer kısımlarına dönecek olursak, partilerin kendilerini tanımlayışları, konumlandırışları öznel tercihler olmakla birlikte, kendilerine sorulduğunda bu tercihlerin nesnel kısıtlar yüzünden yapıldığını söyleyeceklerdir. Yani, bir tür aşamacı yaklaşım; "şimdi yapılabilecek, "en geniş kitleyi mobilize edebilecek" talepler bunlardır türü nesnellik iddiası. Bu iddianın, tabii yeterince teorik ve ampirik gerekçeleri mevcut ise, değerlendirilmesi ciddi çalışmaları gerektirir.

Sendika.Org: *HDP ve CHP'nin emekçilere dönük vaatleri için ne diyebiliriz? Bunlar daha ileri adımları koşullayan olumlu taktikler midir, boş vaat midir, yoksa alternatif bir kapitalist programın öğeleri olarak değerlendirilebilir mi?*

EAT: Bu soruyu sormanız iyi oldu. Yukarıda söylediklerimden, biraz zorlayarak da olsa, CHP eşittir HDP sonucunu çıkarmaya eğilimli kesimler olacaktır. Oysa, gerçek durum bence öyle değil.

Sizin sınıflandırmanızı somut vaatler üzerinden ele alacak olursak; bence, ne CHP'nin ne de HDP'nin emekçilerin yaşam/geçim koşullarını iyileştirici vaatleri **boş vaatler**dir. Bu yüzden de, yani hem emekçilerin durumunu iyileştirmesi bakımından hem de bölüşümün daha adil yapılabileceğini (hatta kapitalizm sürdükçe ne kadar iyileştirilebileceğinin sınırlarını da) göstermesi ba-

kımından, sizin ifadenizle, **daha ileri adımları koşullayan olumlu taktikler** olarak görülmelidirler. Asgari ücret de, emekli maaşı da artırılabilir. "Kaynak nerede?" sorusu mugalatadır, sağ partilerin bu soruyu sormasına bile imkân vermemek gerekir. Şüphesiz, partinin sermaye ile arasına koyduğu mesafe, kadrolarınızın teknik donanımı kaynak meselesini bildirgenizde ne kadar ve ne şekilde ele alacağınızı belirler.

CHP'nin özellikle ekonomik vaatleri sosyal demokratik nitelikleriyle, tabii ki **alternatif kapitalist bir programın öğeleri**dir. CHP'nin vaatlerinin kapitalizmi sorgulayan bir yanı yoktur. HDP'nin vaatleri arasında kaydedilen "*Köy/kır/kent kooperatifleri ve işçi/emekçi özyönetiminde işletmeler ile dayanışma ekonomisi desteklenerek, kamu destekli bir toplumsal sektör geliştirilecek*" gibi yaklaşımlar kapitalizmin sınırlarını aşma isteğini açıkça gösterir.

Bildirgelerin ayrıntılarına girmeden yaptığım bu genel değerlendirmenin, bildirgelerin dilinde ve kimi somut vaatlerde tezahürünün bazen uyumsuz ifade ve tercihlere yol açtığını da geçerken belirteyim.

Hem CHP hem de HDP ihtiyacı olan her haneye ücretsiz elektrik hizmeti verileceğini söylemekte. CHP söz konusu elektrik miktarını 230 kW/saat, HDP ise 180 kW/h olarak belirlemiş. Bu miktarlar niye farklı, hangi çalışmaya dayanıyor, daha emek yanlısı bir parti olan HDP'ninki niçin daha düşük gibi sorular ister istemez akla takılıyor. Dile gelince, "kW/h" birimini CHP'nin kW/saat şeklinde yazması, HDP'nin İngilizce kullanımı seçmesi de dikkat çekici. Konu dilden açılmış iken, HDP'nin kredi kartları borçlarına ilişkin vaatlerini formüle ederken "...borçlular lehine **yapılandırma**..." ifade-

sini kullanması âdeta uluslararası finans kuruluşlarının dilini hatırlatıyor ve hoş değil. "Borçlar **silinecek**" gibi bir ifade ya da o ifade çok sert geliyor ise, "borçların şu kadarı vs. **silinecek**" gibi bir dil niye tercih edilmiyor? Özellikle, CHP'nin bile borçlar konusuna ilişkin daha Marksizan bir terimi yeri geldiğinde, "...borçlandırılarak **mülksüzleştirme**..." kullandığını düşünecek olursak.

Asgari ücret konusunda ise, en azından vaat edilen miktar açısından tersi bir durum söz konusu, yani HDP sermayeden emekçiler adına daha yüksek bir talepte bulunuyor: CHP'ninki 1500 TL, HDP'nin vaadi ise 1800 TL, hem de net ve "ilk etapta"

Sendika.Org: *Her iki parti de sosyalizm'den ve sermaye karşıtı tutumdan bu kadar mesafeliyken sosyalist soldan ve sendikal hareketten çeşitli düzeylerde destek alacak. Bu destek ilişkisinin birincisini mi ilerleteceği yoksa ikincisini mi gerileteceği konusunda ne söyleyebiliriz. Pozitif bir senaryo için ne yapmalı?*

EAT: Tamam, her iki partinin bildirgesinde de **sosyalizm** kelimesi geçmiyor. Ama, bu durumdan her iki partinin "sermaye karşıtı tutuma" aynı mesafede olduğu sonucunu çıkarmamalıyız. HDP'nin hem bildirgesinde hem diğer metinlerinde, daha da önemlisi tabanında dillendirilen görüşlerde (ki bunların bazıları bizzat bu tabanın dergilerinde, hatta ***Özgür Gündem***'de yer almakta) kapitalizmi aşma isteğinin, farklı ekonomik-toplumsal yapı arayışlarının ipuçları mevcut. Önerilenler, kimilerimize yetersiz gelse bile bu farklılığı tespit etmekte yarar görüyorum. Böyle bakınca da, seçimler öncesi HDP'ye, dışındaki sosyalist kesimlerden ve sendikalardan verilecek desteğin, mutlaka birilerinin kazandığı, birilerinin kaybettiği bir durumu yaratmayacağı düşü-

nülebilir. Açıkçası, seçim sonrası ortaya çıkacak sonucu ve sonrasını karşılıklı etkileşime açık uzun bir süreç olarak ele almak doğru olur diye düşünüyorum.

Kısacası, HDP'nin vaatlerine, programına daha uzun bir perspektiften bakarak, yani "pozitif bir senaryoyu" gerçekleştirme niyeti ile yaklaşılması gerekir. Önerim, kapitalizmin sonuçlarını dillendirmekle yetinmeyen, aynı zamanda kapitalizmin yerinden edilmesi gereğini, sosyalizmi inşa edici somut adımları öneren eleştirilerin yapılmasıdır.

YUNANİSTAN VE SYRİZA

Şu Yunanistan Bir Batsa

"Batsa da, voliyi vursam" diyen diyene. Yunan adalarına göz dikmiş bizim yeni yetme, paçoz zenginleri kastetmiyorum. Onlar, dünya ekonomisinin dertlerini ve nicel büyüklüğünü, yani büyük resmi dikkate aldığımızda tam bir teferruat. Kastım, Goldman Sachs, Bank of America gibi büyük spekülatör şirketler -bu vampirler için finans kuruluşları gibi tamamen yanıltıcı adlandırmaları terk etmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Durumun vehametini anlayabilmek için bir iki hatırlatma yapayım. Önce haberlerden başlayalım.

İlk haber, Institute for Policy Studies'in "Şirket Yöneticilerinde İfrat" adlı çalışmadan (Executive Excess 2011: The Massive CEO Rewards for Tax Dodging- tinyurl.com/3t4sdw6). Bu çalışmanın incelediği 25 büyük ABD şirketinin yöneticilerinin 2010 yılındaki maaşlarının toplamı 417 milyon dolarcık! Aynı 25 şirketin ABD merkezi devletine ödediği vergilerin toplamı ise (- 7.6) milyar dolar. Eksi işarete dikkat. Bunun anlamı ödenmemiş vergilerin iadesi. Yani, bir tür sübvansiyon. Şirketlerin devlete vergi ödemesi yerine adeta devletin şirkete vergi ödemesi gibi bir acayiplik. Ama, bu dünyada

ne olması gerektiği gibi ki, vergi ödeme düzgün olsun. Onu da tersine döndürmüşler.

IPS'in çalışması gibi ibret vesikaları sık sık yayınlanır. Çoğu medyada yer bulmaz, bulsa bile umursanmaz. Ama, içinden geçtiğimiz türden depresif momentlerde, devletin bir yandan muazzam harcamalar yaparak Wall Street spekülatörlerini kurtarırken, bir yandan da halkın yararlandığı hangi sosyal devlet harcamasını kesebilirim diye kafa yorduğu dönemlerde hafif de olsa telaş baş gösterir. İkinci haber bu telaşın tezahürü üzerine.

Kahramanımız dünyanın en zengin adamlarından spekülatör Warren Buffet. Financial Times'dan aktarıyorum: Mr. Buffet New York Times'a yazdığı bir yazıda az vergi ödemekten ne kadar hicap duyduğunu dile getirmiş. Nasıl duymasın? Bizatihi kendi memurları bile maaşlarının yüzde 33-44 kadarını devlete vergi olarak öderken, patron Buffet kendi gelirinin sadece yüzde 17'sini vergi olarak ödüyormuş. Yorgan tutuşmuş, Buffet'ın ayıbını örtmüyor. Birden memleketine duyduğu sorumluluk aklına gelmiş, Obama'ya akıl veriyor. "Yıllık geliri 1 milyon doları aşanlar biraz daha vergi ödeyebilir" diye buyurmuş Buffet. Reagancı-Thatcercı neo-liberal safsatanın en temel dayanağına da hafif bir darbeyi ihmal etmemiş bu arada: "İnsanlar potansiyel vergilendirmelerden korkmazlar, onlar para kazanmak için yatırım yaparlar...

Warren Buffet haberi bağlamında Financial Times'ın bile gündeme getirmekten kaçınmadığı ihtiyaca da değinelim. Sadece zenginlerin gelirini değil, birikmiş servetlerini de vergilendirme ihtiyacı. Buffet'ın 40 milyon dolarlık geliri üzerinden alınacak vergi, 50 milyar doları aştığı rivayet edilen servetinden alınacak verginin ya-

nında ABD devletinin dişinin kovuğunu bile doldurmaz. Yüzde 2'lik bir servet vergisi devlete 1 miyar dolarlık kazanç sağlar ki, bu da Buffet'ın vergilendirilebilir yıllık gelirinin 25 katıdır! (tinyurl.com/3flhac5)

Batan Yunanistan'a dönelim. Daha önce de yazmıştım defalarca, borsanın ilk ortaya çıkış ihtiyacından tamamen uzaklaştığını. Borsa eskiden üretim faaliyetlerine yatırım yapmak isteyen, ama sermaye eksiği olan kapitalistlere, üretim araçlarının mülkiyetini paylaşmak koşuluyla fon sağlayan kurumlara verilen ad idi. Oysa, şimdilerde bırakın bu orijinal amacını yitirmeyi, tamamen üretimden kopuk bir kumarhaneye dönmüş vaziyette. Ekonominin büyümesi, şirketlerin kâr etmesi halinde kazanma, yerini ekonominin (Yunanistan'ın, Portekiz'in, İspanya'nın, Türkiye'nin -niye olmasın?-) batması, şirketlerin iflası halinde malı götürmeye bırakmış.

Ve de gerçekten Goldman Sachs ve Bank of America, Yunanistan'ın borçlarını ödeyememe halinde voliyi vurmak için sotaya yatmış, bekliyor. Yeni borsa, "batsın bu Yunanistan" ve benzeri grotesk umutların, mezar kazıcılığın her türlüsünün finansal enstrümana dönüştürüldüğü yer. Müstehcen umutları sigortalayan da biz garibanlar.

04.09.2011; ***Birgün***

Daron Acemoğlu: "Yunanistan'ın Gerisindeyiz...

Geçen hafta, Thomas Piketty'nin "*burada ayağı yere basan iktisat yapılmıyor*" deyip terk ettiği ABD'nin meşhur üniversitesi Massachusetts Institute of Technology'den (MIT) bir misafirimiz vardı: Daron Acemoğlu. İstanbul'da düzenlenen **Hukuk ve İktisat İlişkisi: Özgürlüğün Toplumsal Refah Boyutu** konulu bir konferans için gelmişti. Konferans ses getirdi, medyada Acemoğlu'nun medyatik ifadeleri bayağı yer buldu. "*Türkiye'nin ekonomik ve siyasi kurumları hep padişah devletiydi*" lafı manşetlere taşındı (bit.ly/1wW9fBv).

Yukarıda kaydettiğim internet bağlantısı ile CNN Türk sitesine gidildiğinde karşınıza bir de Acemoğlu ile yapılmış 2 dakikalık bir video röportaj çıkıyor. İşte o röportajdan Acemoğlu'nun manşetlere taşınmayan bir görüşü: *"İlk 10 ekonomiye girmek yerine kişi başına düşen GSYH'ya vurguda bulunmak daha iyi. Şu anda... biz hâlâ Yunanistan'ın çok gerisindeyiz kişi başına düşen GSYH bakımından... Ekonominin tüm hacmine bakarsanız Yunanistan'dan büyük bir ekonomi. Çünkü Türkiye'nin nüfusu daha fazla.*

Bu yazının konusu medyamızın sefaleti değil. Ama, eleştirel bir bağlamda kullanılmış olsa bile "*padişah*" lafını duyunca, onu alelacele manşete taşıma heyecanı ile, "*Yunanistan'ın gerisindeyiz*" lafına kulak asılınamasını kaydetmeden geçemeyeceğim.

Neyse, biz AKP'nin "*şu kadar büyüdük, bu kadar büyüdük, 10. büyük ekonomi olmak üzereyiz*" böbürlenmelerine bakalım. Acemoğlu'nun "*10 kişi 5 kişiden daha çok üretir, siz kişi başına ne ürettiğinize bakın*" şeklindeki yerinde müdahelesini iktisat öğrencileri eğitimlerinin ilk haftasında öğrenirler. Bu bilginin her seviyedeki AKP siyasilerinin kafalarına kakılması ihtiyacını ikide bir hissetmek bile utandırıcı. Al sana Yunanistan'dan geri olduğumuz bir alan daha: Kalitesiz, hatta kafasız siyasetçiler.

Dünya Bankası'nın Yunanistan ve Türkiye'ye ilişkin nominal dolar bazında kişi başına 2013 yılı GSYH rakamları şöyle: 21.956 ve 10.972. Yani, Yunanistan'ın kişi başına GSYH'sı bizimkinin tam **2 misli**! Komşu ile aşık atabilmek için 40 fırın ekmek yememiz lazım. Şişinenlere ara sıra hatırlatmakta yarar var.

Acemoğlu'nun bu konuyu hatırlatması ne kadar yerinde ise bizim de bu vesile ile gelir dağılımına ilişkin şişinmeye müdahale etmemiz o kadar yerinde olacaktır. AKP'lilerin biraz daha mürekkep yalamışları ara sıra Gini katsayısına referansla gelir dağılımını düzelttiklerini de vurguluyorlar. Dostum Mustafa Sönmez'in TÜİK'in Gelir Dağılımı verilerinin kalitesizliğine ilişkin eleştirileri (bit.ly/1GCTrrp) baki kalmak üzere yine de resmi sayıların son haline bakalım.

TÜİK'in "*Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2013*"ün haber bülteninden aktarıyorum: "*Gelir dağılı-*

*mı eşitsizlik ölçütlerinden **gini katsayısı** bir önceki yıla göre 0,002 puan düşüş ile 0,400 olarak tahmin edildi.*" Gini katsayısının alternatifleri mevcut, başka yazılarda tartışmıştım (bit.ly/1sRUZeJ). Dolayısıyla, burada sadece AKP şişinmesinin ne denli abartılı olduğuna değinmek istiyorum. Gini katsayısı tanımı gereği 1 ile 0 arasında değerler alabiliyor ve katsayı 0'a yaklaştıkça gelir daha eşit dağıtılmış oluyor; 2012'deki 0,402, 2013'te 0,400 olduğuna göre gelir dağılımımız "bayağı düzelmiş."

Oysa, aynı katsayının 2005 yılında 0.380 olduğunu hatırlayacak olursak AKP'nin gelir dağılımını **resmen** bozduğunu söylememiz gerekir. Daha da önemlisi, 2005-2013 arası en zengin %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay %44,4'ten %46,6'ya yükselirken, en yoksul %20'lik grubun payında herhangi bir değişiklik olmamış ve bu kesim toplam gelirin sadece %6,1'i ile yetinmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, gelir eşitsizliğinin boyutlarının bir ölçüsü olarak kullanılan en zengin %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın, en yoksul %20'lik grubun payına oranı (P80/P20) şeklindeki göstergenin de 2004'teki gibi hâlâ 7,7 olduğunu belirtelim.

Yunanistan'ın gerisinde olmadığımız bir alan yok mu? İlk bakışta var: 1 milyar doların üzerinde zengin sayımız 37; Yunanistan'ın ise sadece 5 (bit.ly/13n9bjQ). Yani, zengin sayımız **7 kat fazla**! Durun, rahatlamayın; Acemoğlu'nu hatırlayarak nüfus düzeltmesi yapalım. Nüfusumuz, Yunanistan'dan aşağı yukarı 7 kat fazla olduğuna göre zengin sayısında bile şişinirken temkinli olmakta yarar var!

21.12.2014; ***Sendika.org***

Syriza İktidara Geldiğinde

15 Eylül'de Aleksis Çipras'ın açıkladığı **Selanik Programı** Syriza'nın yaşanan derin bunalıma ilişkin neler yapmayı planladığının ipuçlarını veriyor (http://bit.ly/13OrSNj).

Program iki parçalı:

- AB ile "*kamu borcunun büyük bir kısmının silinmesi*"ni ve "*AB Yatırım Bankası'nın ...sağlayacağı*" kaynakları hedefleyen müzakereleri hemen başlatmak.
- Müzakerenin sonucu ne olursa olsun, "iktidar(ın) ilk gününden itibaren **Ulusal Yeniden İnşa Planı**"nı uygulamak.

Ulusal Yeniden İnşa Planı da dört öğeden oluşuyor:

1) İnsani krizle mücadele etmek;
2) Ekonomiyi yeniden harekete geçirmek ve vergi adaletini sağlamak;
3) İstihdamı yeniden sağlamak;
4) Demokrasiyi derinleştirmek için siyasi sistemi dönüştürmek."

Bu yazıda, Syriza'nın AB ile yürütmeyi planladığı müzakerenin muhtevasına, muhtemel sonuçlarına girmiyoruz. Sadece **Ulusal Yeniden İnşa Planı**'nın emekçiler açısından aciliyet taşıyan iki önemli unsurunu ele alacağız. Zaten, Syriza da **Planı**'nın AB ile müzakerenin sonuçlarından bağımsız olduğunu ve iktidara gelir gelmez uygulanacağını deklare etmiş durumda.

Kapitalizmin bunalımını emekçiler her zaman işsizlik ve ücret azalması şeklinde yaşarlar. Yoksulluk ve yoksunluk bu iki belanın sonucudur. IMF-AB-Avrupa Merkez Bankası'nın dayattığı program 2012 için işsizlik hedefini %15 olarak belirlemişti. Hesapları tutmadı: Sadece o yıl 400.000 emekçi işini kaybetti, işsizlik %25 oldu. 2013'te ise %27'ye fırladı! Şu sıralar tekrar %25'lerde. Toplam 1,3 milyon işsizden 900.000'den fazlası iki yıldan fazla işsiz. Asgari ücret ise yine aynı program bağlamında ayda 586 avro seviyesine kadar düşürülmüştür.

Syriza'nın **Ulusal Yeniden İnşa Planı** asgari ücret seviyesini hemen eski 751 avro seviyesine yükselteceğini söylüyor. Yukarıda kaydettiğimiz sorunlardan çözümü daha zor olanı tabii ki işsizlik. Kapitalizmin derin bunalımı sürerken şirketlerden istihdam seferberliği beklemek abesle iştigal olur. İşte bu noktada, literatürde *İstihdam Garantisi* olarak bilinen ve ünlü post-Keynesçi Hyman Minsky tarafından merkez bankalarının *lender of last resort* (son borç verici) rolünden esinlenerek, devletin yüksek işsizlik karşısında *employer of last resort* (son işveren) olarak davranabileceği görüşü devreye giriyor. Syriza'nın bu tür bir programla işsizlik sorununa da bir ölçüde çözüm arayacağı anlaşılıyor.

Ulusal Yeniden İnşa Planı'nda *İstihdam Garantisi* ifadesi geçmemekle birlikte programın bahsettiği istihdam hedefi ve maliyet miktarı, Syriza'nın istihdam politikasının ABD'deki Jerome Levy Institute'da bu konuda yapılan bir dizi çalışmaya dayandığını gösteriyor (http://bit.ly/1yjqUX0). Geçen Ekim'de yayınlanan o çalışmaların sonuncusunda, 2012 yılında 300.000 yeni iş için net maliyet 2,343 milyon avro olarak verilmişti. **Ulusal Yeniden İnşa Planı**'nda ise aynı miktarda istihdamın 3 milyar avroya mal olacağı belirtilmiş -muhtemelen 2015 tahmini olarak.

Bu tür programlar önerildiğinde piyasacı iktisatçılar hemen "kaynak nerede" sorusu ile dikiliverirler. Bu konuda da aynı enstitü bünyesinde yapılmış bir başka çalışmada farklı kaynaklar tek tek sayılmış (http://bit.ly/1zK6Tek). Bahsedilen alternatifler arasında bana en gerçekçi ve piyasanın gidişatına en az bağımlı gözüken kaynak, dış borç faiz ödemelerinin askıya alınması ile istihdam programına yöneltilebilecek bütçe gelirleri. Yunanistan'ın yaklaşık yılda 7,5 milyar avro borç faizi ödediği düşünülürse bu alternatifin Syriza'ya **Ulusal Yeniden İnşa Planı**'nın diğer öğelerini gerçekleştirebilme için de manevra imkânı sağlayacağını öngörebiliriz.

04.01.2015: ***Sendika.org***

Syriza, Emekçiler ve Sosyalistler

Syriza'nın sol bir parti olduğunda anlaşmazlık yok, siyasetin her kanadı anlaşıyor bu konuda. Oysa, nasıl ve ne kadar sol bir parti olduğu derin anlaşmazlıklara yol açıyor. Syriza, kimilerine göre aşırı sol, kimilerine göre reformist bile değil.

Genellikle, sol partiler iktidara yaklaştıklarında tasnif girişimleri artar. Bu hep aşina olduğumuz bir durum. Dolayısıyla, Syriza özelinde de "*o kutuya mı, bu kutuya mı yerleştirsek*" tartışmasının başlaması doğal. Bu yazı, bir partiyi hangi özellikleri sol yapar, solculuk dozu hangi kıstaslarla ölçülebilir yazısı değil. Bir bakıma, 4 Ocak'ta bu sitede yayınlanan "*Syriza iktidara geldiğinde*" yazımızın devamı. O yazıdan bu yana hem seçimler yaklaştı, ortam kızıştı hem de 40 yıllık dostum Sungur Savran ***Gerçek*** gazetesinin sitesinde benim yazıma da kısaca değinerek bazı eleştirilerini dile getirdi.

Aşağıda, ilkin Yunanistan'daki seçim sistemi ve partilerin olası performansları üzerine gözlemlerimi paylaşmak istiyorum. Ardından da, Sungur'un eleştirisine kısaca değineceğim.

Yunanistan seçim sistemi neredeyse bizimki kadar kötü. "*Neredeyse*" dememin nedeni, barajın bizdeki gibi %10 değil, %3 olması. Malum, barajın kendisi, tanımı gereği, seviyesi ne olursa olsun, temsiliyeti sınırladığı için antidemokratik bir uygulama. Öte yandan, Yunanistan'daki baraj da bizdekilere benzer gerekçelerle tesis edilmiş. Amaçlananın Türk kökenlilerin kurduğu partileri meclis dışında tutmak olduğu söyleniyor. Tabii, bu gerekçe telaffuz edilebilir bir gerekçe olmadığı için, baraj uygulaması, yine bizde olduğu gibi "*biz bu koalisyon hükümetlerinden az mı çektik*" sızlanması ile meşru kılınmaya çalışılıyor. Koalisyon hükümetlerinden çok çekmiş olmalılar ki (!), ayrıca seçimlerde birinci gelen parti grubuna adeta "*hediyesi bizden*" diyerek bir anda 50 milletvekili ekleniveriyor.

Seçimlerin pratiğine gelelim, iki hafta öncesinin fotoğrafını çekmeye çalışalım. Meclis 300 milletvekilinden oluşuyor. Bu sayının 50'si sistem icabı "*hediye paketi*" misali kenara ayrıldığı için, sadece 250 milletvekili oy oranlarına göre partilere dağıtılıyor. Dolayısıyla, Syriza'nın hangi oy oranıyla birinci parti olduğu, hükümeti tek başına kurup kuramayacağını belirlemesi bakımından önem taşıyor. Kısmen diğer partilerin de alacağı oy oranlarına bağlı olarak, eğer Syriza seçimlerde %36-38 arası destek bulursa, ek 50 milletvekili ile birlikte 151'e ulaşacak ve hükümeti tek başına kurma imkânını yakalayabilecek (son kamuoyu yoklamaları Syriza'yı %28-32 bandına yerleştiriyor).

Aksi halde, Syriza hükümeti kurabilmek için koalisyon ortağı bulmak zorunda kalacak. Bu arada, ikinci

partiye de hükümeti kurma şansı tanınacak vs. Hiçbir parti tek başına veya koalisyon oluşturarak hükümet kuramazsa seçimler tekrarlanacak.

Diğer partilerin durumu ise şöyle. Düşen hükümet, bilindiği gibi ikinci parti durumunda olan *Yeni Demokrasi* ve giderek eriyen eski anlı şanlı sosyal demokrat *Pasok* koalisyonu idi. Seçim öncesi nabız yoklamalarında *Yeni Demokrasi* %27, *Pasok* ise %3 civarında oy alacakmış gibi gözüküyor. Yani, yılların muktediri *Pasok* baraj yüzünden meclise girememe tehlikesi ile karşı karşıya. Liderlerinin önemli bir bölümü hapishanede olan faşizan *Altın Şafak*'ın ise 2014'teki %9'luk desteği yakalaması zor görünüyor -şu sıralar desteği %5-7 arasında gibi.

Syriza'nın dışındaki sol örgütlenmelerden daha büyük olan *Yunanistan Komünist Partisi* (KKE), Syriza'ya dışardan bile destek vermeyeceğini açıklamış durumda. KKE'nin oy tabanı da son yıllarda bir hayli küçüldü (2004'te %10'a yaklaşmış idi). Bu seçimlerde KKE desteğinin %5'in altına kadar düşebileceği bekleniyor. Daha küçük olan sol örgütlenme ise bir dizi parti ve grubun oluşturduğu *Antarsya* (İsyan), 2009'da kurulmuş antikapitalist bir cephe. Bu kesim Syriza'ya dışardan destek vereceğini belirtmiş olmasına rağmen meclise girebilme ihtimali neredeyse yok. Şu anda destekleri %1'in altında. Sungur'un yazısında adı, bizim yerli DİP'in "kardeş partisi" olarak geçen Troçkist *EEK*'nin (*Devrimci İşçi Partisi*) desteği ise %0.1 dolaylarında.

Seçimlere iki hafta kala tahminler ve siyaset yelpazesinde konumlanış aşağı yukarı böyle. 25 Ocak yaklaştıkça sıralama ne kadar değişir, beklenmedik neler olabilir kestirmek zor. Ama hem Yunanistan'ı hem de ilk

ağızda Avrupa'nın güneyini, daha sonra da tamamını etkileme ihtimali olan kritik bir seçim sürecine girdiğimiz kesin. Biraz da bu heyecanı yerinde yaşamak, gözlemlerimizi aktarmak üzere 23-27 Ocak arası Yunanistan'da olacağız.

Sungur'un "*Syriza tuzağı*" yazısı aslında seçim sonrası muhtemel gelişmeler üzerine siyasi bir değerlendirme. Benim yazıma ilişkin getirilen eleştiri ise şöyle:

"*Çipras ve Syriza'dan düzeni zorlayacak bir politika beklemek ciddi bir politik yanlış olur. Bu bağlamda yakın çalışma arkadaşımız E. Ahmet Tonak'ın Syriza programını dikkatli bir incelemeye tâbi tuttuğu yazısında ulaştığı sonuca hiç katılmıyoruz. Tonak, Syriza'nın ekonomik büyüme ve sosyal hizmetlerin yeniden güçlendirilmesi çabasına destek olarak "en **gerçekçi** ve piyasanın gidişatına en az bağımlı gözüken kaynak" (vurgu bizim) olarak dış borç faiz ödemelerinin askıya alınmasını gösteriyor. Bu ekonomik bakımdan "gerçekçi" olabilir ama politik bakımdan Syriza hükümetini derhal AB ile karşı karşıya getirecektir.*"

Bu eleştiri üzerine bir iki hususu açmamda yarar var. Önce Sungur'la anlaştığımız bir noktadan başlayayım, ortak dostumuz, yoldaşımız Nail Satlıgan'ın şu görüşü ile:

"*Solun krizde yapması gereken, elbette soyut bir kapitalizm reddiyesi ve soyut bir sosyalizm propogandası*

değil, sistemin sınırlarını zorlayan, sistemin içinde tamamıyla yerine getirilmesi mümkün olmayan ve dolayısıyla sistem sorununu gündeme getiren bir 'geçiş önlemleri' paketiyle ortaya çıkmaktır."[*]

"*Syriza iktidara geldiğinde*" yazımda çok açık ve seçik bir ifade ile Syriza'nın Selanik'te deklare ettiği programının sadece emekçilerin en önemli **iki** sorununu (*düşük asgari ücret* ve *işsizlik*) nasıl çözmeyi planladığına eğileceğimi belirtmiştim. Yazıya bakıldığında, gerçekten o konulara eğildiğim görülecektir. Nitekim, yazımda Syriza'nın asgari ücreti eski 751 avro seviyesine yükselteceğini ve devletin bizzat kendisinin 300,000 işsizi işe alacağını açıkça yazmış, söz konusu politikaların finansmanı için "*dış borç faiz ödemelerinin askıya alınması*"nın düşünülebileceğini söylemiştim. Bu alternatif Syriza'nın programından değil, ABD'de bir araştırma enstitüsünün çalışmasından idi.

Durum böyle ise, benim *"en gerçekçi ve piyasanın gidişatına en az bağımlı gözüken kaynak"* ile kastettiğimin, Sungur'un belirttiği "*Syriza'nın* ***ekonomik büyüme*** *ve* ***sosyal hizmetlerin yeniden güçlendirilmesi*** *çabası"* ile herhangi bir ilişkisi olmadığı, sadece ve sadece emekçilerin en yakıcı iki sorununu acilen çözmeye dönük *ücret ve istihdam* politikalarının uygulanabilmesi için olası bir kaynak olduğu açıktır.

Kaynak ihtiyacının neye ilişkin olduğunu netleştirdikten sonra, bu alternatifin gerçekçi olup olmadığına bakalım. Sungur, nedense önerdiğim kaynak alternatifini

---

[*] Barış A. Özden, Bekir Tarık, Stefo Benlisoy. 2008. *Nail Satılgan'la Söyleşi: Solun Bunalıma Cevabı, 'Geçiş Önlemleri Paketi' Olmalı.* ***Mesele.*** Kasım.

ekonomik bakımdan gerçekçi bulmakla birlikte *"Syriza hükümetini derhal AB ile karşı karşıya getirece(ği)"* için politik bakımdan sorunlu buluyor. Oysa, Syriza hükümetinin AB ile karşı karşıya gelmesi tam da Nail'in dediği türde *"sistemin içinde tamamıyla yerine getirilmesi mümkün olmayan"* bir politikanın tercih edildiğini göstermez mi? Bence gösterir ve de göstermekle kalmaz, bizzat bu yüzden *"sistem sorununu gündeme getir(me)"* potansiyelini de taşır. Bir başka deyişle, *"soyut bir kapitalizm reddiyesi"* değildir, yaşandığında kavranabilecek kapitalizmin sınırlarını somut bir biçimde idrak imkânıdır.

Gerisini yaşayıp, göreceğiz. Atina'dan yazışmak üzere...

18.01.2015; ***Sendika.org***

Euclid Tsakalatos* ile Söyleşi

Ahmet Tonak (EAT): *Avrupa Birliği'nin (AB) ne iktisadi ne de siyasi olarak umut verici bir gelecek vaat etmediği, kendi içinden birçok merkezkaç güç tarafından tehdit edildiği bir dönemde, Yunanistan için AB içinde kalmak niçin önemli? Ulusdevletlere tek mümkün uluslararası alternatifi AB mi temsil ediyor? Avrupa genelinde bir sosyalist alternatif -Avrupa Sosyalist Birleşik Devletleri- için mücadele etmeye değmez mi?*

Euclid Tsakalotos (ET): Tam da birçok merkezkaç siyasi güç olduğu için! Syriza'da bizler ta başından beri avronun ilerici güçler tarafından değil, kemer sıkma politikaları tarafından tehdit edildiğini söylüyoruz. Hepimizin bildiği gibi her türlü sabit kur sistemi durgunluk ve kitlesel işsizlik dönemlerinde tehlikeye düşer. İlericiler, avro sistemi çöküşünün aynen 1930'lardaki gibi rekabetçi devalüasyonlara, milliyetçi çekişmelere ve daha kötü şeylere yol açmasından endişe duymalıdır.

Tsakalatos ile bu röportajı Ocak 2015 seçimi sırasında yapmıştım. Tsakalatos, Syriza'nın kurduğu ilk koalisyon hükümetinde Varoufakis istifa ettikten sonra Maliye Bakanı oldu ve Eylül 2015 seçiminden sonra da tekrar bu göreve getirildi.

EAT: *AB içinde kalınsa bile, AB'ye mesafeli İngiltere ve Yunanistan'dan daha küçük İsveç gibi ülkelerin başından beri Eurozone dışında kaldığı hatırlanacak olursa, Yunanistan'ın Eurozone içinde kalması niçin gerekiyor? Avronun mutlaka fırtınayı atlatabileceğini varsaymak makul mü? Eğer değilse, niçin kolektif bir çöküş riski alınıyor?*

ET: Daha önceki cevabımın Avrupa projesine desteğimizin sadece taktiksel değil, stratejik olduğunu netleştirmiş olması gerekir. Syriza, dış borç gibi problemlerin ulus-ötesi problemler olduğu için ulus-ötesi bir şekilde çözülmesi gerektiğini savunuyor. Bu ulus-ötesi yüzleşme, finans piyasalarına, uluslararası şirketlere direnebilme, ekonomiler arası vergi rekabetine, iklim değişikliğine karşı koyabilme gibi diğer konular için de geçerli.

Avro çökerse, bu çöküşten sonra ortaya çıkacak dönemin Avrupa entegrasyonu için daha uygun bir zemin sağlayacağı görüşü tarihsel destekten yoksun. 1930'ların hayaleti tüm ürkütücülüğü ile hatırlanmalı.

EAT: *Syriza özellikle işçiler için hayati olan asgari ücretin yükseltilmesi ve istihdam garantisi politikalarını da içeren Selanik planını uygulama konusunda bayağı kararlı gözüküyor. Bu politikaların uygulanabilmesi için gerçekçi finansman kaynakları nelerdir? İstihdam garantisi programı için AB'nin fonlarını kullanmak olası mı? Yabancı borç faizlerini askıya almak söz konusu mu?*

ET: Selanik Planı, dış borçlara ilişkin yürüteceğimiz pazarlık sürecinden bağımsız kısa dönemli bir mücadele paketidir. Dolayısıyla, planlanan müdahalelerin nasıl finanse edileceğine ilişkin görüşleri de içeriyor. Bunlar, vergi kaçakçılığı ile mücadele ederek vergi matrahını genişletecek yeniden yapılandırılmış bir vergi sistemi

kurmaktan, gecikmiş vergileri toplamaya ve gözden çıkarılmış eski vergileri, mükelleflerine daha uygun koşullar sağlayarak toplamaya kadar bir dizi düzenlemeyi kapsar.

Bunların yanı sıra, alacaklılarla yeni finansman antlaşması pazarlığına girişerek faiz dışı fazla hedeflerini önümüzdeki bir kaç yıl için ciddi bir biçimde azaltacağız.

Şu andaki faiz dışı fazla hedeflerini, hali hazırdaki program bağlamında Yunanistan'ın borcunu sürdürebilme stratejisi için merkezi önemde olmasına rağmen, neredeyse hiç bir iktisatçı, bırakınız toplumsal bakımdan kabul edilebilir olmasını, iktisadi açıdan da anlamlı bulmamaktadır. Eğer başarılı olabilirsek yatırım için kaynak yaratmış olacağımızdan ekonominin kriz sonrasındaki yeniden yapılanmasına girişebiliriz.

EAT: *Dış borç-GSYH oranının %174 seviyesinde olduğu Yunanistan ekonomisinin başındaki en büyük dert şüphesiz dış borç ödemeleri. Avrupa finans sermayesinin hakim kanadı Yunanistan'ın borcunu tamamen ödemesinden yana ve Syriza ile borç görüşmesi yapmak niyetinde değil. Dolayısıyla, Syriza dış borç müzakerelerinden vazgeçmezse Avrupa finans sermayesinin Yunanistan'dan sermaye kaçışını hızlandırarak ülkeyi bir finansal iflasa sürükleyeceği kesin gibi. Eğer bu olası bir durum ise şimdiden sermaye hesaplarını bloke etmek ve bankaları kamulaştırmak gibi önlemler almak gerekmez mi?*

ET: Belirttiğiniz durumun gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini göreceğiz. Piyasalar da şu andaki programın sürdürülebilir olduğuna inanmıyor. Kaldı ki Yunan halkının demokratik tercihini siyasi düzeyde göz ardı et-

menin kolay olacağını sanmıyorum. O tür bir tavır Avrupa'nın geri kalanına çok kuvvetli bir mesaj göndermiş olur ki, bu da AB'nin alternatif toplumsal öncelikler ile demokratik süreçleri kaynaştıramadığı anlamına gelir. Sizin bahsettiğiniz merkezkaç siyasi güçlerin varlığını dikkate alacak olursak hiç de hafife alınabilecek bir ihtimal değil bu. Bu güçler, milliyetçi sağ da olabilir, soldakiler de olabilir fakat her hâlükârda Avrupa'nın demokrasi ve toplumsal adalet gibi temel ilkelerine gösterilen o tür bir umursamazlığın sonunda AB'nin nasıl olup da yaşayabileceği açık değildir.

Syriza'dan sonra İspanya'da Podemos ve İrlanda'da Sinn Fein'in de kamuoyu yoklamalarında önde gittiğini hatırlayalım. Avrupa'da bazı şeyler değişiyor. Sermaye gibi emekçiler de Avrupa genelinde örgütlenmeli. Mücadele etmemiz gereken bir savaştır bu!

EAT: *Size göre, eğer ciddi bir iktisadi çalkantı yaşanır ve Syriza'nın önerdiği iktisat politikaları başarılı olmaz ise Altın Şafak'ın ciddi bir alternatif olarak ortaya çıkması mümkün müdür?*

ET: Şüphesiz tehlike mevcut. Krizden ilerici bir biçimde çıkılınazsa otoriter bir kapitalizm sadece Yunanistan'da değil diğer ülkelerde de muhtemel bir alternatif olarak belirebilir. Yunanistan'ın Altın Şafak'ı bir bakıma bu uyuyan eğilimin aşırı bir versiyonunu temsil ediyor.

EAT: *Bir an için Avrupa finans sermayesinin ve Yunanistan burjuvazisinin bütün engellemelerine rağmen Syriza'nın başarıdan başarıya koştuğunu, işçi sınıfının ve Yunanistan halkının çoğunluğunun tam desteğini aldığını düşünelim. Syriza o ideal koşullar gerçekleştiğinde Yunanistan'ı nereye yönlendirebilir?*

ET: Syriza'nın programı bir geçiş programıdır. Sadece kemer sıkma politikalarının tersini uygulayacak bir süreci başlatmakla kalmayacak, aynı zamanda neoliberal düzenin merkezi dayanaklarını da ortadan kaldıracaktır. Bütün geçiş programları gibi amaçlanan çatlaklar açarak daha radikal politikalara imkan sağlamaktır.

Avrupa'da bizlerin bunu başarıp başaramayacağı, bizim başından beri ilham kaynağımız olan toplumsal hareketlerin gündemi genişletmek için doğabilecek imkânlardan ne kadar yararlanacağına, daha katılımcı, kurumsal çeşitliliğe önem veren, toplumsal bakımdan adil bir ekonomiyi gerçekleştirme içinde olacağına bağlı. Sol hükümetlerin yapabilecekleri sınırlıdır. Toplumsal dönüşümler, özellikle modern dönemlerde milyonların aktif katılımını gerektiriyor. Sol partiler ve hükümetler kendi rollerini daha büyük atılımların katalizörü olarak görmeli. Kesin olan tek şey, enteresan bir dönemden geçtiğimiz!

24.01.2015; ***Sendika.org***

Yunanistan İzlenimleri: Önceki Gece

Atina'da 25 Ocak güneşli başladı. Bir kafedeyiz, içi ağzına kadar oyunu kullananlarla dolu, herkes yoğun tartışma içinde. Önümüzden çiftler geçiyor, tek tek insanlar, onlar da koşar adımlarla oy kullanmaya yetişir gibi.

ꕥ

Dün akşam Eleni ve Kostas'ın evinde yemekte idik.

Kostas tam 42 yıllık arkadaşım, New York günlerinden. Türk Öğrenci Birliği-New York'ta beraberdik. Kostas aslen İstanbullu, liseyi Robert Kolej'de bitirdikten sonra İngiltere'de fizik doktorası yaptı. Yollarımız, State University of New York-Stony Brook'ta kesişti; ben yüksek lisans yapıyordum, o da araştırma. Ailesi Yunanistan'a göç edince Kostas da oraya yerleşti. Şu sıralar Atina Üniversitesi'nin Tarih ve Bilim Felsefesi bölümünde bilim tarihi profesörü. ***Bilimlerin Geçmişinden Tarih Üretmek*** adlı kitabı Türkçe olarak da basıldı, tavsiye ederim. Kostas'ın eşi Eleni ile dün akşam tanıştık, çocuk kitapları yayınlayan bir yayınevi var.

Yemekte, Valia Aranitou (Girit Üniversitesi-Siyaset Bölümü) ve Michalis Spourdalakis (Atina Üniversitesi-

Siyaset Bölümü) de vardı. Spourdalakis, yakında Türkçe olarak da yayınlanacak ***Socialist Register 2013***'teki *Yunan Kazanında Sol Strateji: Syriza'nın Başarısını Açıklamak*'ın yazarı. Herkes Syrizacı, şu ya da bu şekilde partide aktif olduğu için gece boyunca partinin nasıl geliştiğini, neler yapabileceğini vs. konuştuk durduk.

Derin mevzuları bir başka yazıya bırakarak, kısaca bazı izlenimlerimi aktarayım:

Bizim yerli medyanın Syriza'nın yaygın desteğine ilişkin haberlerde anekdotlara pek rastlamıyoruz. Yemekte aktarılan ve beni etkileyen iki anekdotu aktarayım. İlki Kostas'tan: Geçtiğimiz Perşembe, Syriza'nın seçim öncesi yaptığı son Atina mitinginden gece geç saatlerde dönerken, metro istasyonunda elinde poşeti, yaşlı emekçi bir kadınla karşılaşıyor. Kadın, Kostas'a yaklaşarak mitingten gelip, gelmediğini soruyor, Kostas "*evet*" deyince, "*hayatımda ilk defa bir mitinge katıldım. Tarihi bir mitingti, destekliyorsun, değil mi?*" diye ekliyor.

Diğeri Michalis'ten: ağabeyinin üst katında oturan 95 yaşlarında bir başka kadınla ilgili. Kadınla yıllardır dostluk geliştiren Michalis'in ağabeyi seçim konusu açılınca ilkin şaşırıyor. Kadın eski dönemlerde sol partileri desteklerken memelerinin arasında taşıdığı bildirilerden dem vuruyor. Komünistlere oy verdiği belli olmasın diye yaklaşık 20 kilometre yol yürüyerek kendi mahallesinden çok uzaklarda oy verdiğini söylüyor. Sonra, sağ yumruğunu kaldırarak artık kaybedecek bir şeyi kalmadığını, seçimlerde korkmadan gidip oyunu Syriza'ya vereceğini, zaten yaşlandıkça diriliğini kaybeden memelerinin de artık işe yaramayacağını söylüyor.

Gece ilerledikçe, telefonlar geliyor, mesajlaşmalar sürüyor. Saat geceyarısını geçtiğinde, son kamuoyu yok-

lamalarının Syriza'yı 6-12 puan ilerde gösterdiği haberleri geliyor. Kostas 1974'te Yunan solunun yaşadığı hayal kırıklığını hatırlatıyor kamuoyu yoklamalarının gazına gelmememizi tavsiye ediyor. "*Yarın, 9:30'a kadar bekleyin*" temkinliliği içinde.

Tartışmalarda en çok vurgulanan Syriza'nın toplumsal hareketlerle ilişkisi. Malum, bu ilişkinin muhtevası gri alan. Kimilerine göre Syriza kısmen başarılı, yani bu hareketlere oldukça açık, hareketler parti içinde olabildiğince otonom. Kimilerine göre ise Syriza hareketlere yeterince açık değil, hatta dışlayıcı. Bu bağlamda, iktidarı hedeflemenin partileşmeyi gerektirdiği, öte yandan modern zamanların toplumsal hareketliliğinin parti disiplini ile yaşadığı ikircikli gerilim sürekli gündemde. Biricik bir çözümü yok tabii bu sorunun, hayatın içinde sorunun varlığını kabul etmek ve duyarlılıkları canlı kılmak gerekli.

Syriza'nın oy desteği bulacağı kimi kesimlerin halen uygulanan Enfia adlı gayrimenkul vergisinden duyduğu rahatsızlık da sık sık dillendiriliyor. Her ne kadar Syriza bu verginin "başını sokacak tek göz evi olanlar"ı hedeflemeyeceğini söylese de, sağ partiler Syriza'nın mülkiyet düşmanı bir parti olduğunu söyleyerek etkin bir karşı propaganda yapmışa benziyorlar.

Bu akşam ilkin Kostas'larla ilk sonuçları TV'den izleyeceğiz. Ardından, ben muhtemelen Zappion Basın Merkezi'nde Aleksis Çipras'ın "balkon konuşması"na geçeceğim. Sonra kutlamalar için hep birlikte sokaklarda olacağız.

Ertesi gün de Michalis'e göre sosyalizm başlayacak!

25.01.2015; ***Sendika.org***

Yunanistan Seçimlerinin Ardından

Atina'da seçim öncesinden başlayarak dört dopdolu gün geçirdik. Syriza'nın birinci parti olmasının heyecanını paylaştık. Uzun uzun yapılabilecekleri, olası tehlikeleri vs. bazen saatlerce masa etrafında konuştuk. Sorularımızın bazılarına cevap bulduk, bazılarına bulamadık. Hem teorik hem de pratik sonuçları bakımdan çok önemli bir eşik ve deneyim Yunanistan'da olanlar. Şimdiye kadar yapabildiğimizden daha fazla, daha yakından izlememiz ve etkileşim içinde olmamız gerekiyor. Daha ayrıntılı ve kapsamlı yazıları şimdilik erteleyerek, bu kısa yazıda sadece üç konuya dair gözlemlerimi paylaşmak istiyorum.

Syriza Nasıl Oldu da Bu Kadar Destek Buldu?

Yeni Demokrasi'den, Pasok'tan gına gelmiş. Herkes şikayetçi. Bu bıkkınlık Syriza'nın sağladığı desteği büyük ölçüde açıklıyor. "*Her şeyi denedik, sıra Sol'da; bir de bunu deneyelim*" ruh hali oldukça yaygın. Konuştuğum taksi şoförleri, garsonlar, otel çalışanları herhangi bir sol değeri benimsedikleri için değil, daha çok çaresizlikten

Syriza'yı desteklemiş gibiler. Epeydir oy potansiyeli %4'lerde olan bir partinin çok kısa zamanda %36'nın üstüne çıkmasında, ekonomik krizin ve Troykacı politikaların tahribatının rolü büyük. Seçmenlerin, yıldıkları sağ partilerden desteklerini çekip hızla arayış içine girmelerinin arkasında son derece dinamik ve özgül koşullar var.

Syriza'nın ANEL'le Koalisyonunun Geri Planı

Bilineni hatırlayalım; reel siyasette, özellikle hükümet etme ihtimali kapıya dayandığında, neredeyse her zaman, taviz ve uzlaşı kaçınılmaz. Verili koşullar, sınırlı seçenekler neler yapılabileceğini belirliyor. Yunanistan'da, cumhurbaşkanı, seçimlerde birinci gelen partiye hükümet kurma yetkisini ancak belirli koşullar yerine getirilirse veriyor.

Bu koşulların başında tabii ki güven oyu için çoğunluğun sağlanmış olması geliyor. En çok oy alan parti mecliste mutlak çoğunluğu (151 ve üstü) sağlarsa mesele yok. Syriza bu çoğunluğu sağlayamadığı ve 149'da kaldığı için cumhurbaşkanı diğer iki koşuldan birinin sağlanmış olmasını bekliyor:

1) Bir başka parti ile resmi ortaklık, yani koalisyona giderek güvenoyunu garantilemek;
2) Mutlak çoğunluğun 151 altında da sağlanabileceğine cumhurbaşkanını ikna etmek. Evet, ikinci alternatif garip görünüyor. Mutlak çoğunluk nasıl olup da, mesela 151 yerine 149 olabiliyor? Syriza'nın kendi dışındaki partilerden 3 milletvekilini güven oylaması sırasında oturuma katıl-

mamaya ikna etmesi yoluyla. O zaman, 300 milletvekilli bir mecliste değil, 297 vekilli bir mecliste güvenoylaması yapılacağından Syriza'nın 149 milletvekili hükümet kurulması için yeterli oluyor.

Bana anlatılanlardan edindiğim izlenime göre, cumhurbaşkanına bu ikinci koşulun sağlandığını sözle ifade etmek yetmiyor. Cumhurbaşkanı, bu koşulun gerçekleştirildiğine dair kanıt arıyor, bir tür protokol ile güvenoyunun bu yolla alınabileceğinden emin olmak istiyor. Öte yandan, bu tür bir destek sağlandığında oylamaya katılmayan milletvekillerinin seçildikleri partiden ihracı gündeme gelebileceği gibi güvenoyu desteği de pek kalıcı olmayabiliyor. 13 milletvekilli ANEL ile Syriza'nın kurduğu koalisyonu değerlendirirken Yunanistan parlamento geleneğine dair bu tür inceliklerin de dikkate alınması gerekiyor.

Her koalisyonun haliyle bir ortak zemini olması gerekir. ANEL-Syriza koalisyonunun ortak zemini Troyka'nın dayattığı kemer sıkma politikalarına karşı çıkmaları ve müzakerelerin yenilenmesi gereğinde anlaşmış olmaları. ANEL'in göçmen düşmanı milliyetçi söylemi ile Syriza'nın göçmen yanlısı taahhütlerinin çeliştiği biliniyor. Fakat, bu potansiyel çatışma alanının fiili bir uzlaşmazlığa dönüşüp dönüşmeyeceği, dönüşecekse ne zaman, hangi bağlamda dönüşeceği tartışmalı bir alan. Spekülasyonlar, iddialar muhtelif. Yakın dönemde yaşanacaklar her iki partinin önceliklerinin ve samimiyetinin laboratuvarı olacak. Gelişmelerin yönünün belirlenmesinde Syriza'nın kırmızı çizgilerinin tayin edici olacağı kesin.

Syriza'nın Selanik Programı'nı değerlendirirken programa hangi ölçütle, hangi yanlarına öncelik tanıyarak yaklaştığını belirtmiştim. Benim için, Troyka'nın emekçilere dayattığı koşulları düzeltecek politikaların niteliği ve acilen uygulanıp uygulanmayacağı tayin edici idi. Nitekim, programda öne çıkan asgari ücretin tekrar eski 751 avro seviyesine çekilmesi ve %28'lere varan işsizlik ile mücadelenin ilk adımı olarak devlet eliyle 300.000 işsize istihdam yaratılması Syriza'nın önceliklerini aksettiriyor. Solda olan herkesin desteklemesi gereken somut politika önerileri bunlar. Program, öncelik verdiği bu uygulamaları Troyka müzakerelerine bağlamaksızın, hemen, acilen yerine getireceğini de söylüyor ve net bir tavır takınıyor.

Seçimler sırasında ve hemen sonrasında Atina'da Syriza'ya yakın olan ve olmayan radikal iktisatçılarla yaptığım görüşmelerde Yunanistan'da asgari ücret uygulamasının farklı yanları olduğu ortaya çıktı. Asgari ücretin 751 avro seviyesine yasal değişiklik ile yükseltilmesi her işyerinde bu ücretin uygulanması anlamına gelmiyormuş. İşyeri sahibinin işçilerle (ya da sendika ile) yapacağı toplu sözleşme görüşmeleri ("sosyal diyalog" deniliyor!) asgari ücretin altında da bir ücret seviyesi belirleyebiliyormuş. Kısacası, yasa ile asgari ücretin yükseltilmesi patronların bu ücreti otomatik olarak, yasal zorunluluk icabı işçilere vermesi anlamına gelmiyor.

İşte tam bu noktada, devletin işsizliği azaltan istihdam paketini hızla ve yaygın bir biçimde yürürlüğe koyması ayrıca önem kazanıyor. Ancak ve ancak işsizlik tehlikesinin olmadığı, daha az ücrete çalışmaya hazır iş-

sizlerle rekabet etme durumunda kalınmadığında etkin ücret pazarlığının yapılabileceği kesin. Syriza'nın özellikle hemen uygulama taahhüdünde bulunduğu istihdam paketinde yavaş davranması, kararsızlık göstermesi yapabileceği en büyük yanlışlardan biri olacaktır.

27.01.2015; ***Sendika.org***

Yaratıcı Muğlaklık ile Olmaz...

Siyasetin dilini oldum olası sevemedim. Bundan sonra da sevebileceğimi sanmıyorum. Kısmen hamaset, kısmen yarısı boş bardağın sürekli dolu kısmını görme, geri kalanı da liderlik mistifikasyonu, abartısı, vs. AB ile yapılan 4 aylık geçici anlaşma sonrası Syriza'nın lideri Aleksis Çipras'ın ettiği lafa bakın: "Muharebeyi kazandık, savaşı değil." Doğrusu, "Muharebeyi kaybettik, savaşın ne olacağını göreceğiz" olmalıydı. Ya da siyasetin dili kazanmamalıydı.

ꕥ

"Syriza iktidara geldiğinde" başlıklı yazımda, Selanik'te deklare edilen Ulusal Yeniden İnşa Programı'nda emekçiler için hayati önemde olan düşük asgari ücret ve işsizlik sorunlarını Syriza'nın hangi somut uygulamalarla çözmeyi planladığını ele almıştım.

Kısaca hatırlatayım, Program'da;

- asgari ücretin Troyka'nın dayattığı kemer sıkma paketi öncesindeki 751 avro seviyesine yükseltileceği,
- devletin 300.000 işsize iş sağlayacağı,

ve de en önemlisi, söz konusu politikaların bir finansman sorunu olmadığı açıkça belirtilmiş idi.

Kaynak sorununun üstesinden yolsuzluğu, kaçakçılığı önleyerek, ödenmemiş vergileri, sigorta primlerini derhal tahsil ederek gelinebileceği düşünülüyordu (6 milyar avro). Selanik Programı'nın öngördüğü 12 milyar avroluk kaynağın geri kalanı da AB fonlarından sağlanacak, dolayısıyla en azından kâğıt üzerinde, 11.4 milyar avroluk harcama herhangi bir finansman sorunu ile karşılaşmayacaktı.

Asgari ücretin hemen yükseltilmesi, acilen 300,000 işsize iş yaratılması gibi somut müdahalelerin sosyalistlerce desteklemesi beklenir. Ben de, bu tür politikaları hem emekçilerin gündelik hayatını bir ölçüde yaşanır kıldığı hem de kapitalizmi aşma potansiyeli olan bir geçiş döneminin unsurları olarak gördüğüm için destekledim. Öte yandan, finansman beklentilerinin planlandığı gibi, özellikle AB fonlarından umulanların, gerçekleşemeyebileceğini dikkate alarak "dış borç faiz ödemelerinin askıya alınması"nı önermiştim.

O yazıdan bu yana 1,5 ay geçti, köprünün altından çok sular aktı!

Ben bu yazıyı yazarken Syriza ile Troyka* (ya da yeni adı ile 'Kurumlar') görüşmeleri çoktan tamamlamış, Yu-

Varoufakis'in "kurumlar"ın "Troyka" demek olmadığını (Varoufakis'in mektubun dili için kullandığı ifade ile söyleyecek olursak) yaratıcı bir muğlaklık ile kanıtlama çabası için, Bkz. http://www.bloomberg.com/news/videos/2015-02-26/we-ll-do-everything-to-stay-in-euro-zone-varoufakis

nanistan kendisine dayatılan "reform mektubu"nu yazmış (mektubun aslında AB'li teknokratlar tarafından yazıldığı Yunanistan'ın sadece imzalamak zorunda kaldığı dedikodusu da cabası!), Troyka mektubu kabul etmiş, hatta Alman parlamentosu bile çoktan onaylamıştı! Arkamda açık olan televizyonda ise Atina'da protestoların başladığı haberi geçiyor, kırılan camlar, yakılan otomobiller gösteriliyordu.

Gelinen aşamanın tekrar değerlendirilmesi gerekiyor. Her değerlendirme ölçüt gerektirir. Ölçütler politik değerler, hedefler ile uyumlu olmak zorunda. Duruma, kendi adıma, nasıl baktığımı belirteyim. Benim ölçütüm 1,5 ay önce "Syriza iktidara geldiğinde" yazısını yazdığımda ne ise, şimdi de o: **Emekçilerin sorunlarını çözücü politikaların uygulanıp, uygulanmadığı, bu politikaların kapitalizmi aşma sürecinin unsurları olarak görülüp, görülemeyeceği.**

Selanik Programı ile Syriza, açıkça yukarıda kaydettiğim ücret ve istihdam sorunlarını "*çözeceğim*" dediği, özellikle istihdam paketi ile piyasanın (yani kapitalizmin) mantığını sorguladığı için Yunan halkının ve bazı sosyalistlerin desteğini alabilmişti.

Varılan aşamada, "reform" mektubuna bakmak ve mektubu Selanik Programı'nda taahhüt edilen istihdam ve asgari ücret hedeflerini nasıl etkilediği açısından değerlendirmek gerekir. İstihdam konusu "reform" mektubunda "*Emek Piyasası Reformları*" başlığı ile alınmış ve aşağıdaki 3 maddede toplanmış - "kurumların" o bilinen garip ve teknik üslubuna dokunmadan özetleyelim (vurgular bizim):

AB'nin emek piyasalarına ilişkin yasalarından ***en başarılı uygulamaları, toplumsal ortaklar*** *(partners) ile danışma içinde, ILO ve OECD'nin mevcut teknik yardımlarından, uzmanlıklarından ve katkılarından faydalanarak hedeflemek;*

Halen uygulanan işsizler için geçici istihdam *programını genişletip, geliştirmek, ortaklarla anlaşarak/uzlaşarak ve mali imkanlar elverdiğinde; uzun süreli işsizler için de güncellenmiş vasıfları geliştirmek amacı ile aktif emek piyasası programlarını iyileştirmek;*

Toplu sözleşme düzeninde, ***esneklik ihtiyacı ile adil olma dengesini*** *kuran yeni "akıllı" yaklaşıma geçiş. Bu yaklaşım sağladığı imkânlarla, rekabeti ve istihdam beklentilerini koruyacak bir asgari ücretin zaman içinde yükseltilmesini içerecektir. Asgari ücretin hangi kapsamda ve ne zaman değiştirileceği toplumsal ortaklarımıza, Avrupalı, ILO dahil olmak üzere, uluslararası kurumlara danışılarak ve de yeni oluşturulacak bağımsız kurumun ücretlerde yapılacak değişikliklerin* ***verimlilik seyri ve rekabet edebilirlik ile uyumlu*** *olup olmadığına ilişkin tavsiyesi dikkate alınarak kararlaştırılacaktır.*

Yukarıdaki taahhütler Selanik Programı'nda hemen uygulamaya konulacağı sözü verilen 300.000 işsize iş paketinin, en azından şimdilik rafa kaldırıldığının deklare edilmesidir. Sadece bununla kalınmamış, Troyka'nın istihdam koşullarını sermaye lehine düzenleyen dayatmalarına boyun eğilmiştir. Bu bağlamda bir iki noktayı vurgulamak isterim:

AB'nin emek piyasası başarıları olarak söz edilen "en başarılı uygulamalar" esnek ve güvencesiz çalıştırmadır;

"Toplumsal ortaklar (partners)" kapitalistler, sermaye demektir;
"Halen uygulanan işsizler için geçici istihdam" adı üstünde, eski kemer sıkma politikalarından kalan, son derece sınırlı ve geçici bir uygulama olup Selanik Programı'nda taahhüt edilen 300,000 işsize iş programı değildir. O program en iyimser yorumla ertelenmiştir;
"Esneklik ihtiyacı ile adil olma dengesini" kurmak kemer sıkma politikalarına devam demektir; söz konusu politikalar uygulanır iken adil olunamaz;
"Verimlilik seyri ve rekabet edebilirlik ile uyumlu" ücret artışı emek yanlısı değil, sermaye yanlısı bir politikadır. Rekabet kapitalizmin, uluslararası rekabet küreselleşmenin (ki küreselleşme de emperyalizmin) kod adıdır. Geçiş dönemlerinde uygulanan iktisat politikalarının emek yanlısı olup olmadığının ölçütü artık değer oranının düşürülmesidir; o da, verimlilik artışına endeksli ücret artışı uygulaması ile sağlanamaz.

Syriza bu "reform" mektubu ile geri adım atmıştır. Dolayısıyla, bundan sonraki destek, mektubun Syriza tarafından ne kadar ciddiye alındığına, harfiyen uygulanıp uygulanmadığına bağlı olmalıdır. Bu 4 aylık sürenin, çoktan geliştirilmiş olması gereken B planını geliştirmek ve tek taraflı olarak uygulanabilecek politikaların gerektirdiği mobilizasyonu örgütlemek için harcanması tek çıkış yoludur. Son tahlilde, mektup bir kâğıt parçası, borç da bilgisayar ekranına yansıyan elektro-manyetik muhasebe girdisidir.

01.03.2015: ***Sendika.org***

Sol İçi İlişkiler

Klişeler haybeden klişeleşmemiştir. Doğruluk, haklılık içerirler. O yüzden de tekrarlanırlar, benimsenirler.

Konumuzla ilgili örnek, "*sosyal demokratların solundaki siyasetlerin varlığı iyi bir şeydir, sosyal demokratlara kendilerine çeki düzen verme imkânını sağlar*" klişesidir. Sosyal demokratlar sollarındaki siyasetleri ciddiye alırlar almazlar, o ayrı bir konu. Mesela, bizim memleketimizde övüne övüne almadıklarını söyler dururlar. Ama, örnek olarak verdiğim klişenin haklılık içerdiği sanırım kabul edilecektir.

Biraz daha ileri gidelim. Benzer bir klişeyi acaba kendini sosyalist solda gören, keskinlik dozu farklı siyasetler için düşünebilir miyiz? Birbirlerinin dediklerine kulak asma, ciddiye alma, kendilerine çeki düzen verme anlamında. Hem düşünebiliriz hem de düşünemeyiz. Burada, sanırım tayin edici faktörlerden biri iktidarla olan ilişkidir.

Bizden değil komşudan, Syriza'nın solundakilerle ilişkisinden örnek verelim. Syriza sadece sosyalist solda bir siyaset değil, aynı zamanda iktidarda olan bir örgüt-

tür. Bu iktidarda olma durumunun altını ne kadar çizsek yeridir.*

Syriza, Troyka ile müzakerelerinde taktik bir yenilgiye maruz kaldı. Taktik kelimesi ile planlanmış bir yenilgiyi değil, tam tersini kastediyorum. Hazırlıksız olduğu, B planı olmadığı için, olmayan planı da karşı tarafa sezdirtemeyeceği için (bu aşamada) taktik bir yenilgi aldı. Ama, stratejik olarak aynı şeyi söylemek için erken. Onu, zaman, yani "kazanılmış" 4 aylık sürenin nasıl kullanılacağı belirleyecek.

Açalım; Syriza'nın müzakerelere giderken deklare ettiği pozisyon, avrodan çıkmadan kemer sıkma politikalarını uygulamama, borçları erteletme (mümkün olursa kısmen sildirme) pozisyonu idi. Syriza, bu pozisyonun Troyka tarafından kabul edilebileceğini düşünüyordu. Bu beklenti de AB'nin üye ülkelerin demokratik tercihlerine, dolayısıyla Yunanistan seçmeninin Syriza tercihine saygı göstereceği varsayımına dayanıyordu. Kaldı ki, uzlaşmaz tavrı İspanya, İrlanda, hatta İtalya ve Fransa seçmenlerini provoke edip, yabancılaştıracağı için AB'nin müzakerelerde ılımlı davranması akla yatkın idi. Evdeki pazar çarşıya uymadı. Bu varsayımların fazlasıyla naif, yanlış olduğu ortaya çıktı. Ve de Grexit alternatifi, hemen şimdi olmasa da, 4 ay sonraki müzakereler için gündeme oturuverdi.

Peki, Syriza'nın dışında (hatta içinde) avrodan çıkılması gerektiğini epeydir dillendiren yok muydu? Ta-

---

Syriza ile dışındaki sol gruplar arasındaki ilişkinin kısmen iktidara yakınlık-uzaklık faktörü tarafından belirlendiği iddiası Costas Lapavitsas'ın da son röportajında dile getirdiği bir görüştür. Syriza'nın bundan sonra izlemesi gereken ekonomi politikalarına ilişkin çok somut önerileri içeren bu söyleşiyi tavsiye ederim: https://www.jacobinmag.com/2015/03/lapavitsas-varoufakis-grexit-syriza/

bii ki vardı. Syriza'nın solundaki siyasetlerden Komünist Parti de, Antarsya da başından beri bunu öneriyordu. Sadece avrodan değil, AB'den de, NATO'dan da çıkılması gerektiğini söylüyorlardı. Syriza'nın bu yaklaşımı benimsememesinin başta gelen nedenlerinin iktidara yakın olması ve kendisini destekleyen seçmenlerin avroda kalınmasını istemesi olduğunu biliyoruz.

Tersinin de doğru olduğu söylenebilir: Soldaki siyasetlerin, en sert, en "sol" politik tercihleri toptan bir paket halinde benimsemediği, uygulamadığı için Syriza'yı adeta düşman bellemesinin nedeni bizatihi bu siyasetlerin iktidara uzak olmalarıdır. Küçük grup ruh hali ve iktidar sorumluluğu ile yüzleşme ihtimalinin olmaması, en genel, en ileri hedefleri konjonktürü dikkate almaksızın benimseme lüksü verir. Yunanistan özelinde de verdiğini düşünüyorum.

İlginç olan, Syriza'nın da tepkisel bir biçimde, sırf kendi solundan dillendirildiği için "avrodan çıkılmalıdır" tezine uzak durmasıdır.

Yunanistan'da yakın dönemde yaşananlar vesilesi ile aktarmak istediğim sol gruplar arası ilişkinin bu özgül veçhesi tabii ki bizim sol cenah için de geçerli. HDP'yi tenzih ederek şu genel tespit yapılabilir: İktidara uzak sol gruplar, partileşmiş olsalar da, çokluk genel ve uzak hedeflerin tekrarı ve kapitalizm eleştirisi ile yetiniyorlar. Reel siyasetin ıvır zıvırı ile -ki, en başta ekonomi politikaları gelir- sosyalist değerleri bağdaştırmaya vakit bulamıyorlar. Bu tarz içselleşiyor, alternatifler sözkonusu örgütsel yapılar içinde yeşerecek zemin bulamıyor. Bu da, hem sevimsiz hem de etkisiz bir siyaset tarzının yaygınlaşmasına yol açıyor. Yeniden üretilen, solun popülerleşmesi değil, cılız kalmaya mahkûmiyeti oluyor.

15.03.2015; ***Sendika.org***

"Müzakere Siyaseti" Diye Birşey Yoktur!

Durun, heyecanlanmayın. MHP lideri Bahçeli konuşmuyor; Costas Lapavitsas'tan yukarıdaki alıntı. Demek ki, konunun Kürt sorunu ile ilgisi yokmuş. Yunanistan'ın simsarlarla sürdürdüğü pazarlıkta gelinen aşama, daha doğrusu açmaz üzerine edilmiş bir laf.

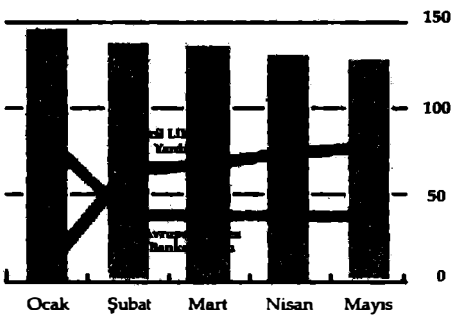
Syriza iktidara geleli beri "kurumlarla" (IMF, Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Komisyonu) süren müzakerelerin sonuna gelinmiş gibi. Kazın ayağı yakında belli olacak. Kaldı ki, beklenmedik gelişmeler (batına ihtimali artan bankalara halkın hücum etmesi vb.) müzakereleri masada değil, sokakta da bitirebilir.

Financial Times'ın da belirttiği gibi yakın zamana kadar Yunanistan'ın en acil sorunu Haziran sonuna kadar IMF'ye olan 1.6 milyar avroluk borcunu ödeyip ödeyemeyeceği idi. Fakat, geçen hafta müzakerelerin kesilmesi, taraflar arasında uzlaşma ihtimalinin azalması Yunanistan bankalarından ciddi miktarlarda para çekilmesine yol açtı. Avrodan çıkma ihtimalinin artması, drahmiye geçildiğinde mevduat sahiplerinin tasarruflarının bir miktar erimesi anlamına geldiğinden kısmi bir panik başladı bile denilir. Bir hafta içinde bankalardan çekilen para miktarının 5 milyar avroyu aştığı söyleniyor.

Bir tür, kısmi "bankalara hücum" yaşanmış denilebilir. Bu tür durumlarda bankaların ödeme kapasiteleri düşer, ek fonlara ihtiyaç doğar. Avro sistemi içinde bu ek fonlardan biri Avrupa Merkez Bankası'nın **Acil Likidite Yardımı**'dır (*Emergency Liquidity Assistance*). Ve geçen hafta yaşanan bu durum yüzünden finans piyasalarında bazı Yunan bankalarının pazartesi günü açılamayacağı bile gündeme gelmiş iken sonunda Avrupa Merkez Bankası, Yunan bankalarına 1,6 milyar avroluk bir **Acil Likidite Yardımı** sağladı. Kısacası iki üç gün daha "kazanıldı"!

Aşağıdaki şekilden de görüleceği üzere zaten geçtiğimiz Şubat ayından bu yana bankalardan çekilen paralar yüzünden toplam mevdat sürekli azalırken Avrupa Merkez Bankası da Yunan bankalarına normal koşullarda sağladığı fonların yanısıra **Acil Likidite Yardım** miktarını da yükseltmek zorunda kalmıştı. Yoksa, bazı bankaların batması, finansal panik daha önce de söz konusu olabilirdi.

Yunanistan Bankalarındaki Mevduat ve Avrupa Merkez Bankası Fonu (milyar Avro)

Financial Times, 20 Haziran 2015.

Son haftaların gelişmeleri bazı iktisadi ve siyasi gerçekleri daha net görmemize imkân tanıyor:

Syriza, simsarlar grubuna, nam-ı diğer "kurumlara" önerdiği reform paketi ile Selanik Programı'ndan geri adım atmıştır. Bankaların kamulaştırılması gündemden düşmüş, asgari ücretin 2010 seviyesine yükseltilmesi 2016'nın sonuna ertelenmiştir. Devletin istihdam programı rafa kaldırılmış gibidir. Ayrıca, özelleştirilmeler sürdürülecek, faiz dışı fazla miktarına ilişkin paketteki taahütler dolaylı vergilerin arttırılması sonucunu yaratacaktır. Kısacası, ekonominin büyümesine, sosyal dönüşümlerin gerçekleştirilmesine, emekten yana bir vergilendirme ve kamu harcamaları sisteminin uygulanmasına izin vermeyecek bir süreç başlayacaktır.

Fakat, başlayamayabilir de. İlk neden, Yunanistan'ın reform paketinin simsarlar grubu tarafından yeterince "reformist" bulunmaması. Geçtiğimiz haftaların en sansasyonel gelişmelerinden biri IMF'nin Yunanistan'ın önerdiği paketi gayri ciddi bulup Brüksel'deki müzakereci heyeti Washington'a geri çağırması idi. Masayı terk eden heyet yolda iken IMF sözcüsünün "*direktörümüz Christine Lagarde'ın da defalarca söylediği gibi, IMF hiçbir zaman masayı terk etmez*" demesi ise bu tür müzakerlerin icabı olsa gerek (bit.ly/1I5Ch8P).

İkinci neden ise, Syriza içindeki muhalefet. Costas Lapavitsas'ın da içinde olduğu Syriza'nın daha sol unsurları başından beri müzakerelerde izlenen hattı eleştiriyorlar. Avrodan hatta AB'den çıkılmasını öneren, müzakerelerde borçların silinmesi, ertelenmesi taleplerinden geri adım atılmaması gerektiğini savunan bir muhalefet bu. Kaldı ki, seçmenlere müzakereler nasıl giderse gitsin uygulanacağı sözü verilen bir Selanik Programı

var. Lapavitsas'ın dediği gibi, bu program "*sanıldığı gibi Bolşevik bir program değil, bildiğimiz ılımlı Keynesçi bir programdır*" ve simsarlar "*ne yapıp yapıp uygulatmayacaklardır*" (bit.ly/1fnXxvb).

Çıkarılacak ders nettir: Avrupa Birliği içinde, müzakere yolu ile Yunanistan'da radikal bir dönüşümü gerçekleştirme ihtimali kalmamıştır.

21.06.2015: ***Sendika.org***

Aman-Sermayeyi-Ürkütmeyelimcilik

Bu yazıyı dün (Cumartesi) yazmak için oturduğumda niyetim Yanis Varufakis'in Mayıs'ta Türkçeye çevrilen ***Küresel Minotaurus: Amerika, Avrupa ve Küresel Ekonominin Geleceği*** adlı kitabını ele almaktı. Fakat, Cuma akşamı Avrupa Komisyonu/IMF/Avrupa Merkez Bankası (nam-ı diğer Troyka) ile Yunanistan'ın Brüksel'de sürdürdüğü müzakerelerde beklenmedik bir gelişme oldu: Çipras Brüksel'deki görüşmeleri terk ederek, uçağa atlayıp Atina'ya döndü. Merkel, Yunanistan "*bize şantaj yapıyor*" derken Çipras, kabineyi topluyor ve 5 Temmuz'da yapılacak referendum kararını alıyordu. Hem de, "kurumların" (yani, Troyka'nın) "*ahlaksız bir teklif*" ile Yunanistan'a "*şantaj*" yaptığını söyleyerek! Dolayısıyla, Varufakis'in kitabını değerlendirmeyi erteleyerek, müzakerelerde varılan bu beklenmedik aşama üzerinde durmak istiyorum.

Sondan başlayalım. Nedir referanduma sunulan? Troyka'nın, Syriza'dan almasını istediği ekonomik kararlar paketi. Ancak paket kabul edilirse, Yunanistan önceki kemer sıkma anlaşmaları ile vaat edilen paranın geri kalan kısmını alabilecek. Alınması beklenen karar-

lar sadece kısa döneme ilişkin değil. Bazı uygulamalar Yunanistan'ın elini kolunu 5-10 yıl bağlayacak türden. Öte yandan, Yunanistan köşeye sıkışmış vaziyette; çünkü, ancak verilmesi vaat edilen para gönderilirse IMF'ye 30 Haziran'da ödemesi gereken 1.6 milyar avroyu ve memur maaşlarını ödeyebilecek. Aksi halde, iflas her zamankinden daha fazla gündemde.

Kısacası, Çipras'ın bir yandan "*ahlaksız bir teklif*" olarak nitelediği, bir yandan da Cuma akşamı yaptığı televizyon konuşmasında "*halk kabul ederse, boynumuz kıldan ince, biz uygularız*" dediği paket, 5 Temmuz'da halk oylamasına sunuluyor (http://bit.ly/1NmZYJQ). Referandumda sorulacak soru son şeklini parlamentonun referandum kararını onaylamasından sonra alacak. Çipras'ın televizyon konuşmasından sezdiğim, hala avro sisteminde kalma eğilimi ağır basıyor gibi. Oysa, Troyka'nın paket önerisine referandumda hayır demenin pratik anlamı ister istemez avrodan çıkmak olacaktır.

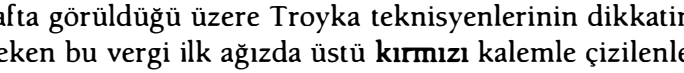
Bu yazıyı yazarken telefonla konuştuğum Selanik'teki bir arkadaşım, müzakerelerin halkta bir bıkkınlık yarattığını, referandumdan "hayır" kararının çıkma ihtimalinin yüksek olduğunu söyledi. Ayrıca, şimdiye kadar rastlamadığı bir biçimde ATM'lerin önünde uzun kuyrukların belirdiğini de ekledi. Syriza'nın açıkça dile getiremediği avrodan çıkma ihtimalini halkın önemli bir kesiminin epeydir göze aldığını düşünüyorum.

Paketin gazetelerde tartışılan ayrıntılarına, bildiğimiz kemer sıkma dayatmalarına girmeden dikkat çekmek istediğim bir konu var; hem Troyka'nın hem de Syriza'nın vergilendirme tercihleri.

Önce müzakerenin mekaniğini hatırlatayım. Bu tür müzakerelerin raconu, karşı tarafın beklentilerini tah-

min ederek geri adım atılabilecek ve atılamayacak unsurları içeren bir pazarlık metni oluşturmayı gerektiriyor. Sonra metinler taraflar arasında gidiyor geliyor, üstü çizilen, revize edilen ve üzerinde anlaşılan unsurları içeren paket son şeklini alıyor. Referanduma gidildiğine göre, henüz üzerinde anlaşılan son bir metin olmadığı açık. Halka sunulan, Yunanistan tarafının hazırladığı metnin Troyka teknisyenleri tarafından revize edilmiş, bazı maddeleri çizilmiş, yeni maddeler eklenmiş hali. Bu metinler teatisi gizli yapılıyor, süreç şeffaf değil. Fakat, bazen ara metinler sızdırılıyor ve basında zaman zaman yer alabiliyor.

Bu müzakereler sırasında da sızdırılan metinler olduğu için vergilendirme tercihleri hakkında bir şeyler söyleyebilecek durumdayız. Yunanistan'ın Troyka'ya önerdiği pakette, kârı 500.000 avroyu geçen şirketlere, sadece bir defaya mahsus olmak üzere uygulanacak %12 oranında bir vergi vardı. Umulan, bu vergiden sağlanan gelir ile bazı kısa dönem ödemeleri yapabilmek ve kamu harcamalarında kısıntıya gitmemek idi. Aşağıdaki fotoğrafta görüldüğü üzere Troyka teknisyenlerinin dikkatini çeken bu vergi ilk ağızda üstü **kırmızı** kalemle çizilenler arasında. Açıkça, kemerlerini sıkması gerekenin (vergi ödeyerek) sermaye değil, (emeklilik maaşlarında kısıntıya razı olarak) emek olması gerekir deniyor.

- introduce one off corporate tax of 12% on corporate profits over €0.5 million to meet the fiscal target for 2015;

Syriza'nın hakkını yemeyelim; bu kırmızı ile çizilmiş Troyka'dan gelen metni alınca, bir iki klavye darbesi ile o vergi kalemi üzerindeki kırmızı çizgiyi kaldırıp

cevabi metnini gönderiverdi. Ardından da Çipras uçağa atlayıp, "*ne haliniz varsa, görün*" dercesine Atina'ya döndü. Acaba?

Maalesef, durum sanıldığı kadar net değil. Syriza'nın bu vergiyi sahiplenişinden artık sermayeyi karşısına aldığı sonucu çıkmıyor. Hem içeride hem dışarıda aman sermayeyi ürkütmeyelim tavrı hakim. Sık sık büyük konuşup, geri adım atma adeta Syriza'nın siyaset tarzı haline gelmiş gibi. Mesela, yukarıda bahsettiğim Çipras'ın televizyon konuşmasında, Troyka'nın kabul edilemez bazı taleplerinin tek tek sayıldığını görüyoruz. Çipras, adalıların ödediği katma değer vergisinde planladıkları indirimin Troyka tarafından üstünün çizilmesini vurgularken, nedense, sermaye vergisinin iptaline değinmemeyi tercih ediyor!

Belki de "*milli birlik ve soğukkanlılık*" çağrıları yapılan bir konuşmada "*sermaye düşmanlığını körüklemenin sırası mı?*" diye düşünülmüştür...

Hayat bir garip; kimi solcular konuşma metinlerinde sermayeyi ürkütmeyelim titizliği gösterirken, sermaye teknisyenleri otel odalarında, ellerinde kırmızı kalem emekten daha ne emebiliriz telaşında.

28.06.2015: ***Sendika.org***

E. Ahmet Tonak
SONUNA DOĞRU

Yunanistan neden hop oturup hop kalkıyor? Macaristan'da, Hırvatistan'da Suriyeli göçmenlere devlet neden faşistçe davranıyor? Avrupa'nın en zengin ülkelerinden birinde Air France işçileri neden patronlarını çıplak ve kravatlı işyerinden kovuyor? Arap devrimleri niye, DAİŞ barbarlığı niye? En önemlisi, Bursa'da metal işçisi neden bütünüyle kendiliğinden sendikasına ve patronuna isyan ediyor? Yüreğiniz soldaysa ve biraz anlamak istiyorsanız, bütün bunların ekonomik temellerini de kavramak zorundasınız. *Sonuna Doğru* 2007-2008 dönüm noktasından bu yana yeni bir döneme girdiğimizi saptıyor. Bu, kafanızı karıştıran her şeye beklemediğiniz bir ışık düşürecek. Kafa karıştırıcı teknik jargona girmeden, günlük hayatında, pijamasıyla kapitalizm.

Sungur Savran

Devrimci iyimserliğini, Türkiye ve dünyanın çalkantılı, tatsız olgularıyla sınayan, daima gerçekçi bir sosyalist... Marksizmin araçları ile Türkiye ve dünya ekonomisini incelerken politik iktisadın hem berrak, hem de keyif veren bir disiplin olduğunu gösteren bir bilim insanı... İlkelerin, bilimsel standartların ödünsüzce savunulmasını mizahla birleştiren sivri dilli, güler yüzlü bir polemikçi... Türkiye'den ve dünyadan yitirdiğimiz aydınlık, ilerici değerlerimizi bizlere, kişisel anılarıyla hatırlatan vefakâr, hatırşinas bir dost... E. Ahmet Tonak, bu özellikleri ve fazlasını içeren yazılarıyla bu kitapta tekrar okurlarıyla buluşuyor; keyifle ve düşündürerek okunacak bir derleme sunuyor.

Korkut Boratav

İMGE kitabevi

imge·com·tr

facebook.com/imge.yayınlari
twitter.com/imgekitabevi
instagram.com/imgekitabevi
periscope @imgekitabevi
pinterest.com/imgekitabevi
google+ imge@imge.com.tr
imge@imge.com.tr

ISBN 978-975-533-826-2
9 789755 338262

THG 0817487 EBZ
2016
THG 0817487 EBZ

24.00